

ОБРАЗОВАНИЕ,

**НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ
В МИРЕ**

международный научный электронный журнал

*Выпуск журнала № 38
Часть-5_ Февраль -2024*

OPEN ACCESS

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

международный научный электронный журнал

Февраль - 2024 год

ЧАСТЬ - 5

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ YOSHIDAGI BOLALARNING BADIY IJODKORLIGINI OSHIRISHDA TASVIRIY SAN'ATNING AHAMIYATI

Muxammadiyeva Madina Tulkinbayevna

Ўzbekiston madaniyati tarixi davlat muzeyi xodimasi

Samarqand davlat chet tillar instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolamning mazmuni shundan iboratki maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda san'atga muhabbatni uyg'otish, tasviriy san'at orqali bolalardagi qobiliyatini hamda imkoniyatini aniqlash, bolalarda estetik sezgining rivojlanishi, maktab yoshidagi bolalarda tasviriy san'atning ahamiyati keng yoritilgan.

Kirish so'zlar: Intellektual, ahloqiy, estetik, jismoniy va ruhiy sog'ligi, rasm, applikasiya, loy ishlari, tasviriy faoliyat, qurilish materiallari, pedagog, mo'yqalam, ritm, proporsiyani chuqurroq sezish.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta'minlashda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlarini tatbiq etish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, ta'lim muassasalarining moddiy texnika bazasini, Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021-yillarga mo'ljallangan dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari rejasi ishlab chiqildi. Maktabgacha ta'limning vazifasi bolalarni xalqning boy milliy, madaniy-tarixiy merosi va ma'naviy axloqiy jihatdan tarbiyalash: bolalarda milliy vatanparvarlik hislarini shakllantirish, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish ehtiyojini, o'qishga intilish moyilliklarini shakllantirib, ularni muntazam ravishda ta'lim jarayoniga tayyorlash, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, o'zining fikrini mustaqil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirish, bolalarning jismoniy va ruhiy sog'ligini ta'minlashdan iborat.

Asosiy maqsadlardan yana biri zamonaviy tasviriy san'at orqali bolalardagi qobiliyat hamda imkoniyatlarni aniqlab, ularni to'g'ri shakllantirish va yuzaga chiqarishdir.

Tasviriy san'atning o'ziga xos murakkabliklarini tushunib, uning nozik qirralarini maktabgacha yoshdagi bolalarga ulashish mahoratiga ega bo'la oladigan tarbiyachilarni yetishtirib chiqarish vazifasi turibdi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tasviriy faoliyat vositasida bolalarning estetik qobiliyatlarini shakllantirishda tarbiyachining o'rni beqiyos. U chuqur bilim va yuqori

malakaga ega bo'lishi, buning uchun muntazzam ravishda o'z ustida ishlashi, o'zining ilmiy nazariy saviyasini tinimsiz ko'tarishi, ilg'or tajribalarga tayanishi kerak.

Davlat umumilliy dasturi ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, uni ham shaklan, ham mazmunan zamon talablariga moslashtirish, ta'lim sifat samaradorligini uzluksiz takomillashtirib borishga yo'naltirildi.

Tasviriy faoliyati bo'yicha maktabgacha ta'lim muassasasi dasturi va maktabda tasviriy san'at dasturi bolalarda tevarak atrofga nisbatan, san'at bolalarda estetik munosabatni tarbiyalash ijodiy qobiliyat va tasvirlashlarini rivojlantirishni ko'zda tutadi. Maktabgacha ta'lim muassasasi mashg'ulotlarida, maktabda muvaffaqiyatli o'qib ketishlari uchun zarur bo'lgan vazifalar xal etiladi. Rasm, applikatsiya, loy ishlari jarayonida bolalarda fikr yuritishning analiz, sintez, takrorlash, konkretlashtirish kabilar shakllanadi. Shuningdek bu jarayonlarda bolalar jamoada ishlashga, o'z harakatini o'rtoqlarining harakatiga bo'ysundirishga o'rganadilar. Bolalar maktabgacha ta'lim muassasasida tasviriy faoliyati mashg'ulotlari bolalarda, o'quv faoliyatida zarur bo'lgan malaka ko'nikmalarni shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarining tasviriy faoliyat birlamchi yo'nalishi maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy-estetik tarbiyalash hisoblanadi.

Bu yo'nalishning samarasi estetik yo'nalishning barcha vositalarini (teatr, musiqa, badiiy adabiyot, rasm chizish, applikatsiya va boshq.) kompleks tarzda qo'llanilgandagina aniq bo'ladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida o'tiladigan "Tasviriy faoliyat" mashg'ulotlari bolalarga beriladigan estetik tarbiya masalalarini yechishda katta ahamiyatga ega. Chunki tasviriy faoliyat o'z xususiyatiga ko'ra badiiy faoliyat hisoblanadi. Badiiy faoliyat mashg'ulotlarining barcha turlari bolalarda go'zallikni bilish uchun, borliqqa emotsional-estetik munosabatni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat mashg'ulotlarda bolalar asosan amaliy ish bajaradilar, san'at asarlarini bilan rasmga qarab hikoya qilish; maktabda esa tasviriy san'atning turlari rang tasvir, grafik, haykaltaroshlik va dekorativ san'at asarlari bilan yanada chuqurroq tanishadilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotida tasviriy faoliyat mashg'ulotlari xilma-xildir: rasm chizish, loy, applikatsiya, qurish-yasash mashg'ulotlari hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida keltirilgan mashg'ulotlarning hammasiga katta ahamiyat beriladi. Boshlang'ich sinflarda ta'lim-tarbiya masalalarining muvaffaqiyatli hal etilishi, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan tasvirlash faoliyati mashg'ulotlari bilan uzviy ravishda olib boriladi.

Bolalar guruhdagi olib boriladigan tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida, qalam hamda mo'yqalamdan erkin foydalanishga o'z xarakterini va qo'l kuchini idora etishga o'rganadilar. Bu esa, malakani egallash, bolalarda qo'lini yengil, erkin bir tekisdagi harakat qilish xususiyatlarini rivojlantiradi. Bolalar turli shakl, kattalik, proportsiyadagi predmetlarni chizish jarayonida predmetning ish xususiyatiga qarab

yo'nalishni saqlash zarurligiga, predmetning kattaligiga mos ravishda harakatlanishga o'rganadilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida materialdan tartibli foydalanishga, ularni toza saqlashga, faqat zarur materiallardan hamda ularni ishlatish yo'llarini rejalashtirishga o'rganadilar. Bu mashg'ulotlar bolalarda diqqatni va ko'rish xotirasini rivojlantiradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhida naturaga qarab rasm chizish yoki tasvirlashga nisbatan talablar oshadi va bu talablar maktab talabiga yaqinlashadi. Naturaga qarab tasvirlashda ishning ketma-ketligini ko'rsatib, bolalar tayyorlov va katta guruhida o'rganishning boshlang'ich bosqichidagina amalga oshiriladi. Bolalar naturani analiz qilishga butun umumiy shaklni xomaki qog'ozga tushirib olishga, rasmni naturaga solishtirishga, xato va kamchiliklarini to'g'irlashga, naturaga o'xshatishga urinadilar.

Tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida geometrik shakllarni topa olishga yoki ko'ra olishga, ularni terminlar bilan atashga, kengligi kattaligi, uzunligi, balandligini, qismlarning bir-biriga nisbatan fazoviy joylashishini bilan tanishishni bolalarni maktabni 1-sinfda elementar matematik tushunchalarini puxta egallashlariga yordam beradi.

Qurish-yasash mashg'ulotlarida materiallardan qurish yasash bolalarda ko'z bilan chamalashni shakllantiradi va bolalarni maktabdagi texnik darslarni egallashga yoki o'zlashtirishga yordam beradi.

Shunday qilib, tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida bolalardagi badiiy did va ijodiy qobiliyatlar o'sadi va bu orqali maktabda o'qishga tayyorlanib boriladi. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog'lanadilar, ularning o'ziga xos sifatlari, shakli, rangi, katta-kichikligi bilan tanishadilar, ularni farqini, o'xshashligini aniqlaydilar, bu esa, bolalarni sensor tarbiyalashga, ko'rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi.

Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy tarbiyalaydi. Bolalar ishlarida o'z hayotida, jamiyatda bo'layotgan voqea-hodisalarni aks ettiradilar, ulardan mamnun bo'ladilar, hayajonlanadilar. Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda irodaning sifatlari-boshlagan ishini oxiriga yetkazish, oldiga maqsad qo'yib, o'shani bajarishga tomon intilish, qiyinchiliklarni yengish, o'rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar tarbiyalanadi. Jamoa ishini yaratish jarayonida bolalarga bir-biriga yordam, kelishib ishlash kabi sifatlari; ishni baholash jarayonida, ularda o'rtoqlarining ishga nisbatan real munosabatda bo'lish, to'g'ri baholash, o'z ishidan va o'rtoqlarining ishidan xursand bo'lish kabi axloqiy sifatlar shakllanadi.

Tasviriy faoliyat-bu bolalarni o'z oldiga qo'ygan maqsadlarini bajarishda tinmay mehnat qilishga undovchi faoliyatdir. Tasviriy faoliyat bolalarga estetik tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir predmetning katta-kichikligini, rangini, shaklini, fazoda joylashishini ajratish bu estetik sezgining bo'laklari hisoblanadi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi - rangi, ritmi, proportsiyani chuqurroq sezish

bilan bog'liqdir. Bola rangni, shaklni, uning xilma-xilligini sezsa, shunchalik ranglar aralashmasining xilma-xilligidan zavq oladi, bahramand bo'ladi.

Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi, ularda predmetga va uning ba'zi sifatlariga nisbatan estetik baho berishni rivojlantiradi. Ularda tasviriy san'at asarlarini tushunishga, ularga nisbatan his-tuyg'uni, munosabatni tarbiyalaydi. Tasviriy faoliyat bolalarning badiiy ijodiy o'sishida muhim o'rin egallaydi. Bolaning badiiy ijodiy o'sishi-bu obrazli fikr yuritish, estetik idrok etishni va obraz yaratishda zarur bo'lgan malaka, ko'nikmalarni egallash hisoblanadi. Masalan: tabiatga yoki istirohat bog'iga sayr, kuz faslida ekskursiya uyushtirish. Tarbiyachi bolalarni predmet yoki tevarak atrofni kuzatishda kelib chiquvchi estetik his-tuyg'u orqali, tevarak-atrofga, kishilar mehnatiga to'g'ri baho berish, Vatanga nisbatan muhabbat kabi sifatlarni tarbiyalash mumkin.

Bolalarni o'z ishini yana ham chiroyli va yaxshi bajarish, boshqalarga yoqadigan, ular ko'rganda quvonadigan qilib yaratish - bu badiiy, axloqiy tarbiyalashning asosiy vazifasi hisoblanadi.

Maktabga bolalarni tayyorlashda tasviriy faoliyat katta ahamiyat kasb etadi. Rasm, loy, qurilish materiallari bo'yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriy faoliyat darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlariga asos bo'ladi. Ularni o'quv faoliyatiga tayyorlaydi: pedagogni tinglashga, uning ko'rsatmalarini bajarishga o'rgatadi. Oldiga qo'yilgan vazifani hal etishda, uning asosiy va muhim hal etish yo'llarini izlab topish bu o'quv faoliyatning asosiy sababchilaridan biridir. Tasviriy faoliyat jarayonida o'z ishini nazorat qilib borish, maktabda vazifalarni bajarishda ham rol o'ynaydi. Shuningdek, bola tasviriy faoliyat jarayonida psixologik jihatdan ham tayyorlanib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://fayllar.org/1-mavzu-maktabgacha-talim-tashkilotlari-va-oilada-bolalarni-ta.html>
2. <https://azkurs.org/1-mavzu-maktabgacha-yoshdagi-bolalarni-tasviriy-qobiliyati-va.html>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-ta-lim-tashkilotlarida-tasviriy-faoliyat-turlari-va-mazmuni>

SINXRON TARJIMADA SIYOSIY ATAMALARNING QO'LLANILISHI

*Zulayho Shuhrat qizi Karimova,
TDSHU magistranti, Toshkent, O'zbekiston
Tel: +998 910185777;*

Email: karimovazulayho87@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada, sinxron tarjima, siyosiy uchrashuvlardagi yuridik suhbatlar va sinxron turdagi tarjimalarda qo'llaniluvchi siyosiy atamalar to'g'risida so'z yuritilgan. Jahoh miqyosida to'g'ridan to'g'ri suhbat vaziyatlarida asosan qaysi turdagi tarjimadan foydalanishlari va qaysi tarjimonlik turi ko'proq qo'llanilishi, tinglovchilarga siyosiy terminlarni yetkazib berish algoritmi, bularning barchasi haqida ushbu maqolada axborot olishingiz mumkin.

Kalit so'zlar: sinxron tarjima, sinxronist, nutq tahlili, nutq strategiyalari, tarjimonning strategiyalari, tarjimonlik, siyosiy nutq, siyosiy atamalar.

Abstract: This article talks about political terms used in simultaneous interpretation, legal conversations at political meetings, and simultaneous interpretation. In this article, you can get information about what type of interpretation is used and what type of translation is used more often in direct conversation situations, the algorithm of delivering political terms to the audience, and all this.

Key words: simultaneous interpretation, synchronist, speech analysis, speech strategies, interpretator's strategies, interpretation, political speech, political terms.

Аннотация: В данной статье говорится о политических терминах, используемых при синхронном переводе, юридических беседах на политических собраниях, а также о синхронном переводе. В этой статье вы можете получить информацию о том, какой тип устного перевода используется и какой вид перевода чаще всего используется в ситуациях прямого разговора, алгоритме донесения политических терминов до аудитории и обо всем этом.

Ключевые слова: синхронный перевод, синхронист, анализ речи, речевые стратегии, стратегии переводчика, устный перевод, политическая речь, политические термины.

Bugungi kunda jahon miqyosida siyosiy suhbatlarda sinxron tarjimadan keng foydalanishmoqda. Buning eng asosiy sababi sinxron tarjima juda qulay, davlat uchrashuvlarida to'g'ridan to'g'ri manfaatli suhbat qurishda bunday tarjimalar juda qo'l keladi. Og'zaki tarjimalarni 3 turga bo'lishimiz mumkin, ketma-ket, sinxron va shivirlash.

Hukumatimizda tarjimaning asosan yozma turi taraqqiy etgan va bunga turli tarixiy davrlardan tortib oxirgi yuz yillikdan yozma tarjimaning ajoyib namunalarini misol qilib keltirishimiz mumkin. Lekin so‘nggi 30 yilni olsak, endilikda e‘tibor og‘zaki tarjima, shu jumladan, sinxron tarjimaga ko‘proq qaratilayotganini ko‘rishimiz mumkin. Ya‘ni, hozirgi davrda istalgan tildan, shu jumladan, o‘zbek tilidan chet tiliga, chet tilidan o‘zbek tiliga tezkor, bexato, adekvat, mantiqiy tarjima qila olish mahoratini shakllantirish dolzarblashib ulgurdi. O‘zbekiston Respublikasining ta‘lim tizimi bilan bo‘liq barcha qonun va dasturlarida zamon talablariga muvofiq bo‘lgan barcha shart-sharoitlar, imkoniyatlar va asoslar belgilab qo‘yilgan. Ushbu qaror asosida so‘nggi yillarda Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti va boshqa bir qator oliy ta‘lim muassasalarida sinxron tarjima nazariyasini o‘qitish yo‘lga qo‘yildi.

Sinxron tarjimonlar ish vaqtida siyosiy nutqlarni iloji boricha tez va sifatli tarjima qilishlari uchun ular yod olgan muayyan lug‘atlar yordamga keladi. Undagi atamalar bilan tanishish jarayonida tinglovchilar yoi mutolaa qiluvchilar bu atamalarning izohi bilan ham baravar boxabar bo‘ladi. Bu esa albatta, tarjimonning ilmiy salohiyatini ham oshishiga sabab bo‘ladi. Lug‘atda siyosiy nutqlarda, turli konferensiyalarda eshitish mumkin bo‘lgan sohaga doir ko‘p atamalar keltirilgan bo‘lib, ular juda ko‘p miqdordagi gazeta, jurnallar, OAV orqali va atamalar lug‘atidan foydalaniladi. Bizga ma‘lumki yurtimizda juda ko‘p siyosiy atamalar bilan ishlovchi olimlar mavjud bo‘lib, hozirda ularning aksariyati o‘zlarining qalamlariga mansub lug‘aviy kitoblarida, asarlarida shunday terminlarni qo‘llaydilar va ularning izohini so‘z qo‘llangan varoqning chetiga yoki ostiga bitib qo‘yadilar, bu esa o‘quvchining yangi atama bilan tanishish imkonini beradi. Quyida turli yirik xalqaro suhbatlarda qo‘llanilgan bir nechta siyosiy atamalarning izohlari bilan kelganini ko‘rishingiz mumkin va yangi lug‘aviy terminlarni tanib olishingizga imkon bor:

1. **BEKOR QILISH**(lot. Abrogatio) – eskirgan qonunni foydasizligi uchun yoki zamon ruhi va huquqiga zid bo‘lsa, bekor qilish. A. yangi qonun deb e‘lon qilindi. Bular mavjud: aslida bekor qilish - eski qonunni yangisiga to‘liq almashtirish; derogatsiya - eski qonunni qisman bekor qilish; bekor qilish - eski qonunga kerakli o‘zgartirishlar kiritish va subrogatsiya - eski qonunni qo‘shish.

2. **SIYOSIY ADVENTURIZM**(fr. aventure - sarguzasht, tavakkalchilik) - siyosiy liderlar, shaxslar, partiyalar, harakatlar, davlat va boshqa institutlarning ob‘ektiv siyosiy vaziyat to‘g‘risida haqiqiy bilimga ega emasligiga, o‘z imkoniyatlari va qobiliyatlarini mutlaqlashtirishga asoslangan faoliyati. o‘ylab topilgan, asossiz harakat.

3. **AVTOKRATIYA**(yun. autokrateia — avtokratik) — bir kishining nazoratsiz hokimiyatiga ega bo‘lgan boshqaruv shakli, avtokratiya.

4. **IJTIMOIYLASHTIRISH AGENTLARI**(Lotin agens - faol) - shaxsning ijtimoiylashuvi jarayonida ishtirok etuvchi ijtimoiy institutlar va omillar (oilalar, ta‘lim

muassasalari, cherkov, ommaviy axborot vositalari, jamoat va siyosiy institutlar, ijtimoiy-siyosiy hayot jarayonlari va boshqalar).

5. **AGITATION** (lot. agitatio — harakatga keltirish) — ommaning ongi va kayfiyatiga ta'sir etuvchi, ularni faollikka undash maqsadida og'zaki, bosma, ko'rgazmali siyosiy faoliyat. Agitatsiya vositalari sifatida - mitinglar, nashrlar, nutqlar, plakatlar, stendlar va boshqalar.

6. **ADAPTATSIYA**(qarang. - asr lat. adaptatio - moslashish) - 1) amaldagi ichki huquqiy normalarni davlatning yangi xalqaro majburiyatlariga uning qonunchiligiga hech qanday o'zgartirishlar kiritmasdan moslashtirish. 2) (lotincha adaptare - moslashish) - shaxsning (guruhning) ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'siri jarayoni, bu jarayon davomida ma'lum bir jamiyat, sinf, guruhning hukmron normalari va qadriyatlari o'zlashtiriladi va atrof-muhit. faoliyatning yangi shartlari va maqsadlariga muvofiq ham o'zgardi, masalan. sanoatlashtirish, urbanizatsiya, ilmiy-texnikaviy inqilob bilan bog'liq holda. 3) Siyosiy mexanizmlarni (hokimiyat institutlari, siyosiy partiyalar, davlat tizimlari) ularning yashash sharoitlarining o'zgaruvchanligiga moslashtirish.

7. **SIYOSIY FAOLIYAT** - shaxs, guruh, partiya manfaatlarini faol ifodalash; ijtimoiy harakat hokimiyat munosabatlari sohasida.

8. **ANARXIZM**(yun. anarchia — anarxiya, anarxiya) — har qanday davlat hokimiyatini inkor etish harakterli jihati bo'lgan turli xil siyosiy oqimlar majmui. Anarxistlar siyosiy kurash vositalariga - partiyalarga, tashkilotlarga salbiy munosabatda bo'lishadi, chunki ularning faoliyati davlat hokimiyatiga ta'sir qilish yoki uni bosib olish muammolari atrofida to'plangan.

9. Artikulyatsiya- ijtimoiy ob'ektlarning o'z ehtiyojlarini bilishi, ularni muayyan ijtimoiy da'volarga aylantirish jarayoni; norozilik tuyg'ularini manfaatlarni ifodalashning aniq subyektiv shakliga aylantirish texnologiyasi

10. **MUNOSABAT**(fransuzcha munosabat – pozitsiya, munosabat) – jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy-axloqiy tizimlaridagi polivalent islohot natijasida jamiyat va shaxs dunyoqarashidagi munosabatlarning keskin, sifat jihatidan o'zgarishi.

11. **SIYOSIY KUCHLAR MUVOZONASI**(fr. Balans — tarozi) — jamiyat va davlatning tez o'zgaruvchan siyosiy hayotida siyosiy kuchlarning nisbati yoki muvozanatini tavsiflovchi ko'rsatkichlar tizimi.

12. **BLANQIZM**- inqilobiy harakatdagi fitna taktikasi tarafdori, frantsuz utopik Lui Ogyust Blanki (1805-1881) nomi bilan bog'liq siyosiy oqim; keng ma'noda - har qanday partiya, harakat faoliyatidagi fitna taktikasi (va unga mos keladigan nazariya).

13. **BOYKOT**(o'z. boykot) -1) iqtisodiy va siyosiy talablarni qondirishga majburlash maqsadida shaxs, tashkilot, davlat bilan munosabatlarni saqlab qolishdan

bosh tortishdan iborat bo'lgan siyosiy va iqtisodiy kurashni qabul qilish; 2) o'z vazifalarini xuddi shu maqsadlarda bajarishdan bosh tortish; 3) norozilik bilan munosabatlarni tugatish.

14. VASSALLIK(fransuzcha vassalit) — o'rta asrlarda G'arbiy Yevropada — ayrim feodallarning (vassallarining) boshqalarga (senyorlarga) shaxsiy qaramlik munosabatlari tizimi. Vassal davlat - bu boshqa, kuchliroq davlatga (suzerain) qaram davlat.

15. G'ARBLANISH(inglizcha g'arbiy - g'arbdan) G'arb tajribasini mexanik nusxalash.

16. YETAKCHILIK- siyosiy shaxsning hal qiluvchi rolini tan olishga asoslangan, oliy sudya, inson taqdiri hakami huquqlari bilan ta'minlangan siyosiy konsepsiya.

17. URUSH- qurolli to'qnashuvlarning turlaridan biri, davlatlar, millatlar, ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi uyushgan qurolli kurash. Siyosatning zo'ravonlik bilan davom etishi. Urush teatri (TVD).

18. FUQAROLAR URUSH- siyosiy qarama-qarshiliklarning rivojlanish bosqichi, turli ijtimoiy kuchlar va odamlar guruhlarini o'rtasida hokimiyat uchun uyushgan qurolli kurash bilan tavsiflangan muayyan davlat ichidagi siyosiy jarayon. Fuqarolar urushining sabablarini jamiyat va davlatning odamlar hayotining barcha asosiy sohalarini qamrab oladigan ijtimoiy inqirozlardan izlash kerak.

19. SIYOSIY TA'LIM - siyosiy elita manfaatlariga mos keladigan siyosiy madaniyatni shakllantirish maqsadida aholining (individ, guruh, sinf, xalq) siyosiy ongiga ta'sir ko'rsatish.

20. GEGEMONIYA(yunoncha. hegemonfa — hukmronlik) — har qanday siyosiy kuchning boshqa siyosiy kuchga nisbatan hukmronlik mavqei.

21. GENOCIDE(yunoncha genos — jins va lot. caedere — o'ldirish; lit. — naslni yo'q qilish) — har qanday milliy, etnik, irqiy yoki diniy guruhni to'liq yoki qisman yo'q qilish maqsadida qilingan harakatlar. eng og'ir jinoyat.

Yuqorida keltirib o'tilgan barcha terminlar siyosiy suhbatlarda ko'p qo'llaniladigan atamalardan hisoblanadi. Keltirib o'tgan atamalarimiz qatorida shu kunlarda ijtimoiy tarmoqlarda ko'plab uchratayotgan terminlaringiz ya'ni “boykot” va “genotsid” so'zlari, bu so'zlar Falastin-Isroil urushi natijasida jahon miqyosida keng tarqaldi.

Sinxronistlar atamalar va terminlar bilan ishlashda juda ma'sulyatli bo'ladilar, ular o'z darajalarini oshirish niyatida doimo avvalgi atamalar va yangi atamalarni o'rganishlari zarur, bundan maqsad bir atama bilan kelgan so'zlar jamlanmasini tezkor tarjima qilishdir.

Sinxron tarjima qo'llanilayotgan davralarda inson omilidan tashqari hozirda texnikalardan ham foydalanishmoqda, masalan sun'iy intellekt yordamida kelayotgan ovoz to'lqinlaridagi gaplarni so'zlarga ajratib olish natijasida dastur uni tarjima qiladi, zamonlarini aniqlab uni grammatik tahlil qilgan holda tinglovchining quloqchinariga uzatadi. Quloqchinar tashqi muhit tovushlaridan qattiq himoyalangan bo'ladi, sababi o'zining ovozi tarjimalar bilan aralashib ketmasligi, atrofidagi shovqinlar uni tinglashga xalal bermasligi lozim. Siyosiy suhbatlarda har qanday siyosiy termin, har qanday aytilgan so'z juda katta ahamiyat kasb etadi. Sinxron tarjima to'g'risida ma'lumotlar va har qanday yangiliklar siz va biz uchun muhim hisoblanadi.

Xulosa.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, sinxron tarjimaning ham ijobiy va salbiy tomonlari mavjud. Sinxron tarjimaning ketma-ket tarjimadan afzalliklari odatda quyidagilar:

- Notiqning nutqi uzilishsiz eshitiladi. Bu taqdimotchiga tomoshabinlar e'tiborini jalb qilish, tomoshabinlarning kayfiyati va reaksiyasini his qilish imkonini beradi;
 - Tadbir vaqti ketma-ket tarjimaga qaraganda taxminan ikki baravar kamayadi;
 - Ishtirokchilar uchun qulaylik: chet tilini bilish bugungi kunda kamdan-kam uchraydi, shuning uchun ko'p ishtirokchilar chet tilidagi hisobotlarni asl nusxada tinglashni afzal ko'rishadi va ketma-ket tarjima paytida ma'ruzachi to'xtab qolsa va hamma ishtirokchilar tarjimani tinglashsa, ularga xush yoqmaydi;
 - Bir vaqtning o'zida bir nechta tillarga tarjima qilish imkoniyati mavjud.
- Shu bilan birga, sinxron tarjimaning salbiy tomonlari ham bor.
- Sinxron tarjimaning narxi odatda sinxron tarjimonlarning yuqori stavkalari va maxsus asbob-uskunalarni ijaraga olish uchun to'lash zarurati tufayli ketma-ket tarjima qilishdan ko'ra yuqori bo'ladi;
 - Tadbir mavzusini bir xil darajada yaxshi biladigan kamida ikki yoki uchta sinxron tarjimonni jalb qilish zarurati mavjud;
 - Sinxron tarjima ma'lumotlarning ancha yuqori darajada yo'qolishi va assimilyatsiya qilinishining pastligi bilan tavsiflanadi.

Sinxron tarjimonlik juda qiyin kasblardan hisoblanadi, tarjimon har ikki tilni yaxshi bilishi undan talab qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar va internet resurlari:

1. Bartłomiejczyk, Magdalena. 2016. Face Threats in Interpreting. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
2. Dirker, Ebru. 2015. "Conference Interpreting". In The Routledge Handbook of Interpreting, edited by Renée Jourdenais and Holly Mikkelsen, 171-186. London - New York: Routledge.

3. European Parliament. 2019. Rules of Procedure of the European Parliament. [10/04/2019]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getLastRules.do?language=en&reference=RULE-198>.
4. Magnifico, Cédric, and Bart Defrancq. 2017. "Hedges in Conference Interpreting: The Role of Gender". *Interpreting* 19 (1): 21-46.
5. <https://sanout.ru/uz/medicine-and-health/politicheskie-terminy-i-ih-opredeleniya-slovar-vazhneishih-ponyatii-i/>
6. https://uz.wikipedia.org/wiki/Sinxron_tarjima
7. G'ofurov I., Mo'minov O., Qambarov N., Tarjima nazariyasi. – Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2012. – 235 b.
8. John Lyons. *Language and Linguistics*. Cambridge University press. London. 2000., 31 p.
9. <https://www.zaminfoundation.ngo/oz/articles/webforum2020>
10. www.sectsko.org

XORIJIY DAVLATLARDA OMMAVIY TARTIBSIZLIK LARGA QARSHI KURASH FAOLIYATINING O'ZIGA XOS JIHATLARI

*Idiyev Asqar Abdirashidovich;
Xakimov Mirjalol Abdugopirovich
O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi
Universiteti magistraturasi tinglovchilari*

Annotatsiya. Mazkur maqola orqali mualliflar xorijiy davlatlarda ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash faoliyatining o'ziga xos jihatlari tahlil qilgan hamda o'z fikrlarini bildirib o'tishgan.

Kalit so'zlar. Ommaviy kayfiyat, Jamoat tartibi, ommaviy tartibsizlik, siyosiy elita, sanksiya.

Abstract. Through this article, the authors have analyzed the aspects of the fight against mass riots in foreign countries and expressed their opinions.

Keywords. Public sentiment, Public order, public disorder, political elite, sanction.

Bugungi kunda ommaviy tartibsizliklar mamlakatning ijtimoiy - siyosiy hayotining barqarorligiga tahdid soluvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bois ommaviy tartibsizliklarning oldini olish va bartaraf etishda jahon tajribasini o'rganish yaxshi samara beradi.

Rossiya, AQSH, Fransiya, Germaniya va boshqa rivojlangan davlatlarda ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash faoliyati ikki yo'nalishdagi chora - tadbirlarni o'z ichiga oladi, ular:

- uzoq muddatli;
- joriy yoki qisqa muddatli.[1]

Uzoq muddatli chora-tadbirlarda bevosita ommaviy tartibsizliklar real holatda vujudga kelgunga qadar bo'lgan, uning oldini olishga qaratilgan faoliyat qamrab olinadi. Bunda nafaqat huquqni muxofaza qiluvchi organlar balki, davlat va jamoat organlari ham belgilangan vazifalarni bajarishadi hamda ular o'rtasida samarali o'zaro hamkorlik tashkil qilinadi.

Joriy yoki qisqa muddatli chora - tadbirlarda esa ommaviy tartibsizliklar real holatda yuz bergandan so'ng uni bartaraf etish bo'yicha amalga oshiriladigan faoliyat nazarda tutiladi. Bundan asosan huquqni muxofaza qiluvchi organlar va zarurat tug'lsa harbiy qo'shinlar tegishli vazifalarni bajaradi. Ushbu bosqich bevosita kuch ishlatish bilan bog'liq bo'lib, mamlakat miqyosida yoki ayrim hududlarda favqulodda holat rejimini joriy qilish bilan harakterlanadi. Har ikki yo'nalishda ham tegishli dasturlar va konsepsiyalar qabul qilinib, ijrosi bo'yicha doimiy nazorat o'rnatiladi.

Uzoq muddatli chora tadbirlar belgilangan dastur va konsepsiyalar ko'lami jihatdan ancha katta bo'lib, ularda jamiyat hayotining siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va boshqa sohalariga tegishli masalalar kiritilishi mumkin. Chunki, aynan ushbu sohalaridagi chuqur muammolar kelgusida ommaviy tartibsizliklarni keltirib chiqarishga sabab bo'ladi.

Shu nuqtai nazardan ushbu yo‘nalishda aholining turli muammolarini o‘rganish, monitoring qilib borish, ularning qulay yechimlarini topish kabi vazifalarning belgilanganligi bilan ikkinchisidan ajralib turadi.

Rossiya Federatsiyasida ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurashning uzoq muddatli chora-tadbirlar yo‘nalishida asosiy e‘tibor jamiyatda hukm suradigan **“omma kayfiyati”** tushunchasiga qaratiladi.[2]

U asosan ko‘pchilik odamlar massasining jamiyatda ro‘y berayotgan voqea-hodisalarga nisbatan umumiy psixologik kayfiyati bilan tavsiflanadi.

Agar jamiyatdagi omma kayfiyati salbiy harakter kasb etsa, u holda ommaviy tartibsizliklar kelib chiqish ehtimoli oshib boradi. Shuning uchun, birinchi yo‘nalishdagi asosiy e‘tibor omma kayfiyatini normal holatda ushlab turishga qaratiladi.

Rossiya davlatida jamiyatdagi omma kayfiyatining ijobiy yoki salbiy ekanligini aniqlash uchun bir qancha baholash mezonlari ishlab chiqilgan bo‘lib, ushbu mezonlar yordamida har bitta hududdagi ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlarga mamlakatning istalgan bir hududida omma kayfiyati darajalari aniqlab olish imkoniyati vujudga keladi.

Omma kayfiyatini baholash mezonlari:

- ishsizlik darajasi;
- inflyatsiya miqdori;
- kommunal xizmatlar darajasi;
- norozilik namoyishlari soni;
- aholi qatlami o‘rtasidagi farq (boy, o‘rta, kambag‘al);
- infrastruktura holati (ta‘lim, sog‘liqni saqlash, yo‘l qurilish va boshqa xizmatlar);
- turli millat vakillari o‘rtasidagi nizoli holatlar mavjudligi;
- aholi xususiy savodxonlik darajasi;
- davlat hokimiyati va boshqaruv organlariga bo‘lgan ishonch;
- jinoyatchiliklar soni;
- yoshlar orasidagi ishsizlar soni;
- aholining o‘rtacha oylik daromadi;
- aholi muammolari bilan ishlash tizimining yo‘lga quyilganligi.[3]

Ushbu baholash mezonlari har bir davlatda rivojlanish va taraqqiyotga erishish uchun doimiy ravishda davlat organlari tomonidan nazorat qilib boriladi, lekin aynan omma kayfiyatini aniqlash uchun kompleks ravishda tahlilini olib borish, kelgusida turli inqilobiy harakatlarni keltirib chiqarish ehtimoli nuqtai nazaridan tizimli ravishda ishlarni tashkil qilish jarayoni hamma davlatlarda ham yo‘lga qo‘yilmagan. Rivojlangan davlatlarda har bir mezon asosida tegishli dasturlar qabul qilinib, davlat organlari bajaradigan vazifalari aniq belgilab berilgan.

Bundan tashqari, turli aql markazlari va davlat organlaridagi tahliliy bo‘linmalar doimiy ravishda hududlar kesimida yuqoridagi baholash mezonlari asosida taxliliy faoliyatni amalga oshirib borishadi va tahlil natijalariga ko‘ra qaysi hududlarda omma kayfiyati salbiy harakter kasb etsa, ushbu hududlardagi mavjud muammolarni bartaraf etib, kelgusida kelib chiqishi mumkin bo‘lgan norozilik chiqishlari oldi olinadi.

A.P. Nazaretyan fikricha, salbiy harakterdagi ommaviy kayfiyat juda yuqumli va tez tarqaladi. Uni to'g'ridan-to'g'ri nazorat qilish qiyin, yana bir o'ziga xos jihati jamiyat tuzilishi qanchalik tabaqalashgan, plyuralistik bo'lsa ularning ehtiyoj va manfaatlari ham shunchalik xilma-xil bo'ladi. Shuning uchun ham davlat avvalo jamiyatning guruhlariga ajralib ketishining oldini olishi lozim.[4]

Germaniya tajribasida ommaviy tartibsizliklarning oldini olish tizimining asosiy bo'g'ini vazifasini siyosatchilar va OAV vakillari amalga oshiradi. Mamlakatdagi *siyosiy elita* va *jurnalistlar* jamiyat hayotining turli sohalaridagi muammolarni topib uni ochiq oydin jamoatchilik muhokamasi mavzusiga aylantiradi. Ular fuqarolar bilan doimiy muloqotni yo'lga qo'yib, ularning ehtiyojlari va havotirlari to'g'risida barcha ma'lumotlarni davlat organlariga yetkazish uchun ko'priklar bo'lib xizmat qilishadi. Bundan tashqari, ular fuqarolarning muhim qarorlar qabul qilishdagi ishtirokini ta'minlash uchun siyosiy huquqlarni kengaytirish tashabbusi bilan chiqishadi.[5]

2. Joriy va qisqa muddatli yo'nalishdagi chora-tadbirlar, yuqorida ta'kidlanganidek ommaviy tartibsizliklar xarakterlari real holatda vujudga kelgandan so'ng kuch ishlatish bilan uni bartaraf etish jarayoni nazarda tutiladi.

Xorijiy davlatlarda ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishga qaratilgan operatsiyalarda asosan jamoat tartibini saqlashga ma'sul bo'lgan politsiya va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'zaro hamkorlikda ishtirok etishadi.

Jamoat tartibini saqlashda politsiyaning boshqa huquqni muhofaza qiluvchi bo'linmalar bilan o'zaro hamkorlik davlat politsiya tizimlarining tuzilishiga bog'liq bo'lib, ularni 3 guruhga ajratish mumkin. Bular fragmental, markazlashgan va integratsiyalashgan.[6]

Xulosa: O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi va MDH davlatlar jinoyat kodekslarini qiyosiy tahlil qilinganda, Jinoyat kodeksining 244-moddasini (Ommaviy tartibsizliklar) yanada takomillashtirish bo'yicha bir qancha o'zgartirishlar kiritish lozimligi ma'lum bo'ldi.

Hozirda xorij davlatlaridagi ommaviy tartibsizliklar aksariyat hollarda tashqi kuchlarning ta'siri va moddiy ko'magi bilan tashkil qilinayotganligi, kelgusida bunday holatning bizda ham takrorlanish ehtimolini inobatga olsak, qonunchiligimizda javobgarlik chorasi nazarda tutilmagan. Ma'lumot uchun, Qozog'iston Respublikasi Jinoyat kodeksida ommaviy tartibsizliklar tashkil qilishda xorijiy davlatlar yoki tashkilotlarning moddiy yoki boshqa turdagi ko'magi bo'yicha tegishli javobgarlik belgilangan.

Shuningdek, mazkur moddada hokimiyat vakiliga bo'ysunmaslikka va tartibsizliklar sodir etishga *chaqiruv* bo'yicha ham javobgarlik belgilanmagan. Lekin, hozirda global internet tarmog'i orqali turli norozilik aksiyalari o'tkazishga va tartibsizliklarni amalga oshirishga chaqiruvlar keng ravishda ommalashib bormoqda, bu borada ayniqsa xorijiy davlatlar ta'siridagi "Jyolty press" deb ataluvchi internet tarmoqlari ancha faol ishlamoqda.

Qirg'iziston, Qozog'iston, Tojikiston, Rossiya va boshqa MDH ga a'zo davlatlar jinoyat qonunchiligida yuqoridagi holatlar bo'yicha Kodeksga tegishli o'zgartirishlar kiritilgan.

Rossiya Federatsiyasi Jinoyat kodeksining 212-moddasini (ommaviy tartibsizliklar) tahlil qilganda boshqa davlatlar jinoyat kodeksidan farqli ravishda shaxslarga ommaviy tartibsizliklarni tashkil etish usullarini, qurol-yarogʻ, portlovchi qurilmalardan foydalanishni, obʻektlarni yashirin kuzatishni oʻrgatish, yoki tartibsizliklarda ishtirok etish uchun jismoniy va psixologik tayyorgarlik bilan shugʻullantirish uchun ham tegishli javobgarlik choralari belgilangan.

Bundan tashqari, xorij davlatlari jinoyat qonunchiligidagi ommaviy tartibsizliklar bilan bogʻliq moddalarning *sanksiya* qismida subyektlarning jinoyatda ishtirok qilish darajasidan kelib chiqib alohida tartib belgilangan, yaʼni tashkilotchilik, faol ishtirok etish, tartibsizliklarga chaqiruv va tayyorgarlikdan oʻtish boʻyicha ogʻirdan yengilga qarab jazolar tayinlanadi, bu esa kelgusida aybdorga nisbatan sud tomonidan jazo tayinlashda subyektiv yondashuvni kamaytirishga xizmat qiladi. Oʻzbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 244- moddasida esa jinoyatda ishtirok etish darajasidan kelib chiqib, alohida jazo tayinlash nazarda tutilmagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Старостин С.А. Управление органами внутренних дел при чрезвычайных ситуациях (правовые и организационные аспекты). М., БЕК. г. 2014.
2. Зыков В.В. Профилактика массовых беспорядков. Москва. г
3. Олшанский Д.В. Психология масс - электронная библиотека психологии и социологии. [https://www.gumer.info/bibliotek Buks/Psihol/olshansk/09.php](https://www.gumer.info/bibliotek/Buks/Psihol/olshansk/09.php)
4. Назаретян А.П. Агрессивная толпа, массовая паника, слухи. - Москва. 2015 г.
5. Шнайдер Г. Массовые беспорядки глазами криминолога. - Москва. 2014 г.
6. Жбанчик А.В. зарубежный опыт взаимодействия полиции с другими подразделениями охраны правопорядка Форум права. - 2014. - № 1.

OMMAVIY TARTIBSIZLIKLARGA QARSHI KURASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

*Idiyev Asqar Abdirashidovich;
Xakimov Mirjalol Abdugopirovich
O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi
Universiteti magistraturasi tinglovchilari*

Annotatsiya. Mazkur maqolada mualliflar tomonidan ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash samaradorligini oshirish istiqbollari tahlil qilgan hamda o‘z fikrlarini bildirib o‘tgan.

Kalit so‘zlar. Jamoat tartibi, ommaviy tartibsizlik, miting, olomon, ijtimoiy fikr, globallasuv.

Abstract. In this article, the authors analyzed the prospects of increasing the effectiveness of the fight against mass disorder and expressed their opinion.

Keywords. Public order mass disorder, rally, crowd, social fic, globalization.

Bugungi kunda Respublikamizda jamoat tartibini saqlash, fuqarolar xavfsizligini ta‘minlash, davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun barcha sohalarda jadal islohotlar amalga oshirilmoqda.

Zamonaviy bosqichda ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash faoliyatini yo‘lga qo‘yishda ham xorijiy tajribani qo‘llagan holda, bir qator yo‘nalishlarda islohotlarni amalga oshirish, kelgusida tartibsizliklarni oldini olish va bartaraf etishda o‘zining ijobiy natijalarini beradi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, Respublikamizda ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash faoliyatida ko‘p jihatdan tartibsizliklar real holatda vujudga kelgandan so‘ng uni bartaraf etish bilan bog‘liq bo‘lgan munosabatlarga e‘tibor qaratiladi.

Shu nuqtai nazardan ham tartibsizliklarning oldini olishga qaratilgan faoliyat samaradorligini oshirish dolzarblik kasb etmoqda.

Umumlashtirgan holda ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash samaradorligini oshirish yo‘nalishlarini ikki guruhga (oldini olish va bartaraf etish) bo‘lgan holda belgilash maqsadga muvofiq.

Ommaviy tartibsizliklarni oldini olishga qaratilgan faoliyat yo‘nalishida quyidagi ishlarni amalga oshirish talab qilinadi.

- Xorij tajribasi asosida jamiyatda “**Omma kayfiyati**” tushunchasini shakllantirish va uning salbiy yoki ijobiy harakterda ekanligini aniqlash bo‘yicha yuqorida keltirilgan baholash mezonini amaliyotga tadbiq etish lozim.

Ushbu mezon asosida har bir hududdagi - omma kayfiyatini ijobiy va salbiy harakterda ekanligini aniqlab, qaysi bir mezon bo‘yicha muammo aniqlansa, shu

asosda davlat hokimiyati va boshqaruv organlari, jamoat birlashmalari hamda huquqni muxofaza qiluvchi organlar o‘zaro hamkorligi yo‘li bilan tegishli vazifalar amalga oshiriladi. Bu vazifalar quyidagilardan iborat bo‘lishi mumkin:

a) O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi huzuridagi Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti, Prezident huzuridagi Jamoatchilik palatasi, «Ijtimoiy fikr» respublika jamoatchilik fikrini o‘rganish markazi hamda huquqni muhofaza qiluvchi organlari bilan hamkorlikda iqtisodiy vaziyatni, aholi turmush darajasini, huquqni muxofaza qilish samaradorligini, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy vaziyatning barqarorligini, aholi ma’naviyatini, hudud, siyosiy va etnik xususiyatlar kabi omillarni hisobga olgan holda doimiy axborot tahlil ishlarini olib borish.

b) Iqtisodiy ob‘ektlarni yaratish yoki yanada rivojlantirish, ayniqsa, yoshlar uchun turli xil bandlik dasturlarini amalga oshirish, shu bilan birga ish o‘rinlarini ko‘paytirish, mehnat qonunchiligiga rioya qilishni doimiy nazorat qilish orqali aholining jamiyat va davlat xavfsizligini ta’minlashga bo‘lgan faolliklarini rag‘batlantirish.

v) Kuch ishlatishdan asossiz foydalanishni qoralash, OAV da tartibsizliklarning huquqiy va boshqa salbiy oqibatlari to‘g‘risida keng tushuncha berish, jahonda yuz berayotgan ommaviy tartibsizliklardan yorqin misollar keltirish va boshqalar.

Mamlakatda sog‘lom ichki muxolifatni shakllantirish, siyosatchilar va OAV vakillarning ro‘lini oshirish. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev 2019-yil 27-dekabr kuni Muxammad al-Xorazmiy nomidagi maktabning yangi binosida yoshlar bilan uchrashuv chog‘ida va 2020-yil 20-yanvar kuni Oliy Majlis qonunchilik palatasining birinchi majlisidagi nutqida - ichki muxolifat tuzilishiga qarshi emasligini, uning tashqaridan kirib kelmasdan jamiyat ichida tabiiy ravishda vujudga kelgan bo‘lishi lozimligini, uning uchun shu yerda muhit yaratilishi kerakligini ta’kidlab o‘tadi.[1]

Bu bilan asosan davlatdagi turli ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va boshqa muammolarni aniqlab, ularni davlat yuqori organiga olib chiqish, jamoatchilik muhokamasiga aylantirish imkoniyati vujudga keladi.

Bundan tashqari, ichki muxolifatning mavjudligi va jurnalistlar faolligi tashqi kuchlarning davlat ichki ishlariga aralashib, turli muammolarning hal etilmasdan saqlanib kelayotganligi, davlat organlarining bundan xabardor emasligi kabi vajlari bilan davlat siyosatiga salbiy ta’sir o‘tkazishini hamda fuqarolar ongini manipulyatsiya qilishning oldini olishga imkon beradi.

Bugungi kunda ommaviy tartibsizliklarga aylanish ehtimoli yuqori bo‘lgan norozilik namoyishlari o‘tkazish bilan bog‘liq bo‘lgan muammolarni samarali hal etish maqsadida, birinchi navbatda O‘zbekiston Respublikasida miting, yig‘ilish va namoyishlar to‘g‘risidagi qonunni qabul qilish lozim. Hozirda ruxsat etilmagan norozilik namoyishlari soni oshib bormoqda, lekin javobgarlikka tortish uchun

huquqiy asosning yoʻqligi kelgusida huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatiga oʻzining salbiy taʼsirini oʻtkazadi.

Bundan tashqari norozi kayfiyatdagi shaxslar va huquq himoyachilari tomonidan turli norozilik namoyishlari sodir etilishini barvaqt oldini olish va ularning muammolarini joylarning oʻzida ijobiy hal etishga yoʻnaltirilgan - Idoralararo tizimni shakllantirish lozim.

Bunda poytaxt va viloyat markazlarida ommani jalb qilgan holda, oʻtkaziladigan norozilik namoyishlarini oldini olish boʻyicha alohida - Ishchi guruhlar tashkil etiladi.

Mazkur - Ishchi guruh tomonidan norozilik namoyishlari yetakchilarini ularning murojaatlari taalluqli boʻlgan idoraning masʼul shaxsi tomonidan qabul qilinishi tashkillashtiriladi.

Respublika miqyosida, hal etilmayotgan muammolari sababli norozi kayfiyatda boʻlgan shaxslarning shakllantirilgan roʻyxatlari asosida, ularning murojaatlarini sinchkovlik bilan oʻrganilishi va fuqarolarda oʻrganish natijalaridan qoniqish hosil qilinishini taʼminlash choralari shuningdek, ular chorak yakunida, ushbu Ishchi guruh tomonidan milliy teleradiokompaniyalar mutaxassislarni jalb etgan holda, ruxsat etilmagan norozilik namoyishlarida oʻtkazganlik va unda ishtirok etganlik uchun javobgarlikni nazarda tutadigan videoroliklar tayyorlanib, ularni televidenie orqali namoyish etib boriladi.

Davlat hokimiyati organlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va aholi oʻrtasida turli ijtimoiy muammolar yuzasidan oʻzaro ommaviy nizolarning vujudga kelayotganligi hamda ularning noxolis tarzda ijtimoiy tarmoqlarda keng yoritilishi zamirida aholining davlat hokimiyati organlariga boʻlgan ishonchi yoʻqolib bormoqda. Shuning uchun kelgusida davlat hokimiyati organlari va aholi oʻrtasida turli kelishmovchiliklar bilan bogʻliq boʻlgan munosabatlarni (masalan: noqonuniy qurilgan uy-joylarni buzish) hal qilishda Adliya vazirligidan tegishli tartibda roʻyxatdan oʻtgan, xolisona axborot tarqatish majburiyatini oʻz zimmasiga olgan koʻpchilik aholi tomonidan kuzatib boriladigan (kun.uz, daryo.uz) OAV vakillarining bevosita ishtirokini taʼminlash.

Misol uchun hozirda noqonuniy tarzda egallab olingan davlat yerlarini majburiy tartibda davlat tasarrufiga qaytarish butun Respublika boʻylab amalga oshirilmoqda.

Bu boʻyicha tegishli davlat hokimiyati organlari xodimlaridan iborat ishchi guruh tuzilgan va ular hududlarga chiqib aholidan yerlarni davlat tasarrufiga qaytarishni talab qilishmoqda, lekin koʻpchilik aholi bunga qarshilik bildirishi natijasida ichki ishlar organi xodimlari va aholi oʻrtasida mushtlashuv holatlarigacha borib yetmoqda.

Bu vaziyatda koʻplab norasmiy ijtimoiy tarmoqlar davlat organi xodimlarini aybdor sifatida bir tomonlama baholangan axborot tarqatmoqda.

Agar kelgusida ishchi guruh bilan birga rasmiy OAV vakillari jarayonda bevosita ishtirok etib xolisona axborot tarqatsa keyinchalik yuqoridagi salbiy holatlar takrorlanishini oldi olinishi mumkin.

Ommaviy tartibsizliklarni real holatda vujudga kelgandan so'ng uni bartaraf etishga qaratilgan faoliyat yo'nalishida quyidagi ishlarni amalga oshirish talab qilinadi.

- NATO va Fransiyaning Crowd and Riot Control konsepsiyasi andozasida Ichki ishlar vazirligi va Milliy gvardiya hamkorligida yagona tizimli dastur ishlab chiqish, unda NATO konsepsiyasidan farqli ravishda tartibsizliklarning oldini olishga karatilgan (profilaktik) chora- tadbirlarga ham e'tibor qaratish;

- Dasturni ishlab chiqishda Fransiya tajribasi bo'yicha kompleks yondashuvni qo'llash, ya'ni unda ommaviy tartibsizliklar boshlangandan toki tugagunga qadar bo'lgan barcha jarayonni nazorat qilish va boshqarish imkonini beruvchi olomon tuzilishi, harakteri bo'yicha razvedka qilish, oldindan olomonning harakatlari xususida ma'lumotga ega bo'lish, maxsus bo'limlarni kerakli kuch va vositalar bilan ta'minlash, shaxsiy tarkibni jangovar holatda doimiy ushlab bo'yicha o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish, kerakli ma'lumotlarni qayta ishlash va monitoring qilib borish bo'yicha tadbirlarni belgilash. Bundan tashqari, dastur ijrosini o'z vaqtida ta'minlash yuzasidan IIV yoki MG tarkibida tegishli bo'lim tashkil qilish.

Ommaviy tartibsizliklar jinoyatda ishtirokchilik shakliga ko'ra murakkab ishtirokchilik hisoblanadi, ya'ni u bevosita olomon tomonidan sodir etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 244-moddasi bo'yicha ommaviy tartibsizliklar sodir etishda faqat tashkilotchilar va faol ishtirokchilar javobgarlikka tortilishi belgilangan, demak biz aybdorni javobgarlikka tortish uchun olomon tarkibidan tashkilotchi va faol ishtirokchilarni ajratib olishimiz lozim. Bizdagi amaliyotda olomon ichidan tashkilotchi va faol ishtirokchilarni aniqlash faqat olingan tezkor ma'lumotlar va guvohlarni so'roq qilish orqali amalga oshiriladi, xorij tajribasida esa ommaviy tartibsizliklar boshlangandan toki bartaraf qilishgacha bo'lgan jarayonlar, subyektlar harakati maxsus bo'limlarga tegishli kuzatuv ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash faoliyat samaradorligini oshirishda mavjud qonunchilikni takomillashtirishga qaratilgan faoliyat yo'nalishida quyidagi ishlarni amalga oshirish talab qilinadi.

1. Markaziy osiyo va MDHga a'zo davlatlar jinoyat qonunchiligiga ko'ra tartibsizliklarga chaqirish va undash bo'yicha ham javobgarlik belgilangan, lekin O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida ommaviy tartibsizliklarga chaqiruv yoki undash bo'yicha tegishli javobgarlik nazarda tutilmagan. Shu sababdan, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 244-moddasini (ommaviy tartibsizliklar) quyidagicha ikkinchi qism bilan to'ldirish:

- *hokimiyat vakilining qonuniy talabiga faol qarshilik kursatish va ommaviy tartibsizliklar o'tkazishga chaqiruv, shuningdek fuqarolarga nisbatan zo'rlik ishlatish yoki ommaviy tartibsizliklar o'tkazishga undash.*

Yuqorida to'xtalib o'tganimizdek hozirda ommaviy tartibsizliklar o'tkazishga ijtimoiy tarmoqlar orqali chaqiruv keng tus olib bormoqda ya'ni 2022-yilda Qozog'iston Respublikasida bo'lib o'tgan ommaviy tartibsizliklarda ham internet roli yuqori bo'ldi, ijtimoiy tarmoqlarda amalga oshirilgan provokatsiya natijasida tartibsizlik ishtirokchilari soni keskin ravishda o'sib ketdi. Agarda jinoyat kodeksi yuqorida keltirilgan qo'shimchalar bilan to'ldirilsa, kelgusida ommaviy tartibsizliklar o'tkazishga chaqiriq qilgan shaxslarni ham tegishli tartibda javobgarlikka tortish uchun imkoniyati vujudga keladi.

2. Rossiya Federatsiyasi Jinoyat kodeksi 212-moddasi (ommaviy tartibsizliklar) 4-qismida ommaviy tartibsizliklarni tashkil etishda shaxslarni maxsus tayyorgarlikdan o'tkazish (qurol-yarog', portlovchi buyumlarni ishlatishni o'rgatish, ruhiy va jismoniy tayyorgarlik) va moddiy ta'minlash uchun ham tegishli javobgarlik choralari belgilangan.[2]

Rossiya tajribasidan kelib chiqib O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 244-moddasini quyidagicha 3-qism bilan to'ldirish:

- *tartibsizliklar tashkil etish yoki ularda ishtirok etish maqsadida shaxslarni kamsitish, ruhiy va jismoniy tayyorgarlikdan o'tkazish, tartibsizliklar tashkil etish usullarini, qurol va portlovchi moddalardan foydalanish qoidalarini o'rgatish tegishli tartibda javobgarlikka tortish uchun asos bo'ladi.*

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, xorijiy rivojlangan davlatlar xavfsizlik masalasida doimiy ravishda islohotlarni amalga oshirib, katta miqdordagi moddiy sarf xarajatlar bilan bo'lsada kuchlar muvozanatini saqlashga harakat qilishadi.

Hozirgi globallashuv sharoitida ilm, fan texnika yutuqlardan samarali foydalangan davlatlar o'z xavfsizligini ta'minlashda yuksak natijalarga erishmoqda deyish mumkin. Xususan ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash faoliyatini tashkil qilishda ham NATOga a'zo davlatlarning tajribasi ushbu sohada zamonaviy texnika texnologiyalardan foydalanish, kollektiv xavfsizlik tizimini yaratish, davlat organlari o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yish kabi jixatlari bilan alohida ajralib turadi.

Bundan tashkari, Yevropa davlatlarida ommaviy tartibsizliklar, norozilik namoyishlari holatlarining tez-tez uchrab turishi ham bu yerda muammoga jiddiy e'tibor qaratishni talab qiladi. Shuningdek, bu davlatlarda maxsus bo'limlar ommaviy tartibsizliklar bilan real holatda qarshi turish amaliyotiga ega, favqulodda vaziyatlarda harakat qilish ko'nikmalarining mavjud, shuning uchun ham kelgusida xorijiy ilg'or tajribadan O'zbekistonda ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurash faoliyatini takomillashtirishda foydalanish o'zining ijobiy samarasini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://kun.uz/news/2019/12/28/shavkat-mirziyoyev-xorijdan-keladigan-muxolifatga-qarshiman>
2. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ ст. 212. <http://ukodeksrf.ru/>

ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРИНИНГ НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ ТАҲЛИЛ

Рахимхўжаев Рустам Нишонхўжаевич
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
кафедра бошлиғи, подполковник
Якубов Хушнудбек Шериббоевич
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
катта ўқитувчи, подполковник

Аннотация. Мақолада тезкор-қидирув тадбирларининг тушунчаси ва моҳияти ҳақидаги масаланинг назарий жиҳатлари таҳлил қилинган. Тезкор-қидирув тадбирларига таъриф беришда эътиборга олинishi лозим бўлган омиллар келтирилиб, ушбу тушунчани қонунчиликка жорий этиш юзасидан таклифлар берилган.

Таянч сўзлар: тезкор-қидирув фаолияти, тезкор-қидирув тадбирлари, субъект, мақсад, объект, ташкилий чора-тадбирлар, мазмун, элемент, хусусият.

АНАЛИЗ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОГО МЕРОПРИЯТИЯ

Аннотация. В статье анализируются теоретические аспекты вопроса о понятии и сущности оперативно-розыскных мероприятий. Приводятся факторы, которые следует учитывать при формулировании понятия оперативно-розыскных мероприятий, и вносятся предложения по внедрению данного понятия в законодательство.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, оперативно-розыскные мероприятия, субъект, цель, объект, организационные меры, содержание, элемент, характеристика.

«Тезкор-қидирув фаолияти» тўғрисидаги қонунда «тезкор-қидирув тадбирлари»ни ўтказишнинг қонунийлик қафолатлари тизими белгилаб қўйилган бўлиб, унинг 3-моддасига биноан тезкор-қидирув фаолияти «тезкор-қидирув тадбирлари»ни ўтказиш орқали амалга оширилади. Ушбу таърифдан тезкор-қидирув тадбирлари мазкур фаолиятнинг ўзагини ташкил этишини кўриш мумкин. Лекин амалдаги қонунда умумий «тезкор-қидирув тадбирлари» тушунчасининг мазмуни очиб берилмаган. Бу эса, фикримизча, тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишда қонунийликка риоя этилиши ҳамда инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга салбий таъсир этиши мумкин. Шу билан бирга, Қонунда тезкор-қидирув тадбирларига таъриф берилмаганлиги ҳозирга қадар соҳа олимлари ўртасида турли хил қарашлар

пайдо бўлишига, энг ачинарлиси, тезкорқидирув тадбирларининг нотўғри талқин этилишига олиб келмоқда. Натижада, соҳа мутахассислари орасида тезкор-қидирув тадбирларининг мазмун-моҳияти, тушунчаси, асосий белгилари ва тузилишини аниқлаштириш борасида ҳамон бир тўхтамаган [1, 18-б.].

Жумладан, О.В. Фирсов тезкор-қидирув тадбири тўғрисида фикр билдириб, унга қуйидагича таъриф берган: «*Тезкор-қидирув тадбирлари* — ваколатли шахслар томонидан қонун ҳамда бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда назарда тутилган асослар ва тартибда тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширишнинг аниқ шаклидир» [2, 168-б.].

Мазкур фикрга қўшилиш қийин, чунки келтирилган таърифда тезкор-қидирув тадбирларининг зарурий элементи «*объект*», «*мақсад*» ва «*ташкилий чора-тадбирлар*» ўз ифодасини топмаган. Шунингдек, тезкор-қидирув тадбирларининг «*Тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини ҳал қилиш учун зарур бўлган маълумотларни бевосита аниқлаш ва улардан фойдаланиш*»га қаратилган ўзига хос хусусияти назардан четда қолган [3, 6-б.].

К.К. Горяинов, Ю.Ф. Кваша ва К.В. Сурковлар эса «*тезкор-қидирув тадбирлари* деганда мақбул вақтда жиноят факти ва жиноят содир этган шахсларни аниқлаб, уларга таъсир кўрсатиш имконини берадиган далилларни (объектлар, ҳолатлар ва бошқаларни) излаш мақсадида бирлаштирилган, мувофиқлаштирилган ҳаракатлар мажмуи»ни [4, 200-б.] тушунишни таклиф этади. Ушбу олимларнинг тезкор-қидирув тадбирлари тушунчасига берган таърифига ҳам қўшилиш қийин. Чунки, унда тезкор-қидирув тадбирларини ўтказувчи *субъект* кўрсатилмаган, *мақсад* эса жуда тор ифодаланган, қолаверса, тезкор-қидирув тадбирларининг «*фақат ваколатли субъектлар томонидан тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини бажариш учун белгиланган асосларга ва шартларга мувофиқ амалга оширилиши*» каби ўзига хос хусусиятлари камраб олинмаган.

Бундан ташқари, К.К. Горяинов ва бошқа муаллифлар тезкор-қидирув тадбирларига «тезкор-қидирув фаолияти тўғрисидаги қонунда белгиланган тезкорқидирув фаолияти вазифаларини бажаришга қаратилган ошқора ва ноошқора куч, восита ва усуллар қўлланиладиган ҳаракат ёки ҳаракатлар мажмуи» [5, 281-б.] деб таъриф берадилар. Ушбу таърифга ҳам фақат қисман қўшилиш мумкин. Чунки унда тезкор-қидирув тадбирларининг энг асосий элементлари — *субъект* ва *объект* кўрсатилмаган. Шунингдек, тезкор-қидирув тадбирларининг «*норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган асосларга ва шартларга мувофиқ амалга ошириш ва зарур маълумотларни бевосита аниқлаш ва улардан фойдаланиш*» хусусияти назардан четда қолган.

Ўз навбатида, В.Г. Бобров *тезкор-қидирув тадбирларини* «ноқонуний ҳаракатларни аниқлаш, олдини олиш, тўхтатиш ва очиш, қидирувдаги жиноятчилар ва бедарак йўқолган шахсларни излаб топиш, шунингдек жиноятчиликка қарши курашда бошқа тезкор-тактик масалаларни ҳал қилиш учун муҳим бўлган тезкорқидирув ва бошқа маълумотларни, нарса ва ҳужжатларни олиш ҳамда улардан фойдаланишга қаратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мувофиқ ташкил этилган ўзаро боғлиқ ҳаракатлар тизими» [6, 4-б.] сифатида таърифлайди. Ушбу таъриф юқоридаги келтирилганларга қараганда бирмунча тўлиқ бўлса-да, лекин унда тезкор-қидирув тадбирларининг таркибий элементи бўлган *субъект* келтирилмаган. Таърифда тезкор-қидирув тадбирларининг «*фақат ваколатли субъектлар томонидан амалга ошириш, ошкора, ноошкора куч, восита ваусуллардан фойдаланиш*» каби хусусиятларини қамраб олинмаган.

О.А. Вагин ва А.П. Исиченко эса тезкор-қидирув тадбирлари деганда «тезкорқидирув фаолияти тўғрисидаги қонунда белгиланган тезкор-қидирув фаолияти масалаларини ҳал қилишга қаратилган ошкора ва ноошкора куч, восита ва усуллар қўлланиладиган ҳаракат ёки ҳаракатлар мажмуи»ни [7, 281-б.] тушунишади. Бу таърифда ҳам тезкор-қидирув тадбирларининг *субъекти* ва *объекти* кўрсатилмаган. Таърифда «*тезкор-қидирув тадбирларининг қонуний мустаҳкамланганлиги, белгиланган асослар ва шартларга биноан ўтказилиш и ҳамда зарур бўлган маълумотларни бевосита аниқлаш ва улардан фойдаланишга қаратилган*» хусусиятлари ёритилмаган.

Д.В. Ривман тезкор-қидирув тадбирлари деганда «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисидаги қонун билан ваколат берилган субъектлар томонидан ўтказиладиган мураккаб (тизимлаштирилган), ташкилий жиҳатдан мақсадга йўналтирилган, жиноятчиликка қарш и кураш да аниқ тезкор вазифаларни ҳал қилиш учун мўлжалланган, махсус усул ва воситалар ёрдамида амалга ошириладиган, инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, жамият ва давлат манфаатларини бузиш, шунингдек ноўрин (асоссиз) тажовуз қилишни истисно этадиган қатъий процессуал, тактик ва макон-вақт чекловларига эга бўлган норматив тартибга солинган ошкора ва ноошкора ҳаракатларни» [8, 81-б.] тушунади. Тушунча бирмунча тўлиқ берилганига қарамай, *объект* келтирилмаган. Тезкор-қидирув тадбирларининг «*қонунда белгиланганлиги, зарур маълумотларни бевосита аниқлаш ваулардан фойдаланишга қаратилганлиги ҳамда ошкора, ноошкора куч, восита ваусуллардан фойдаланиш*» билан боғлиқ хусусиятлари эътибордан четда қолган.

А.Н. Халиков тезкор-қидирув тадбирларини қуйидагича изоҳлайди: «Тезкорқидирув фаолияти тўғрисидаги қонунда белгиланган тезкор-қидирув фаолияти субъектлари томонидан тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини

бажариш учун зарур бўлган аниқ маълумотларни олиш ва қайд этиш мақсадида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мувофиқ ошкора ва ноошкора воситалар ва усулларни бирлаштириб амалга ошириладиган ҳаракатлар» [9, 139-б.]. Ушбу таърифга қисман қўттилитт мумкин, чунки муаллиф тезкор-қидирув тадбирларининг мақсадини «зарур бўлган аниқ маълумотларни олиш ва уларни қайд этиш» сифатида ифодалаган. Фикримизча, мақсад «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги қонунда белгиланган вазифаларини ҳал этиш» бўлиши керак. Шунингдек, таърифда тезкор-қидирув тадбирларининг «қонунда белгиланган асослар ва шартларга биноан ошкора, ноошкора куч, восита ва усуллар уйғунлигида ўтказилиши» билан боғлиқ хусусияти кўрсатилмаган.

А.Ю. Шумилов ҳам тезкор-қидирув тадбирларини «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги қонунга биноан, тезкор-қидирув фаолиятини бевосита амалга оширувчи субъект (тезкор ходим, кўмаклашувчи шахс ва бошқалар)нинг мақсадларига эришиш ва тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини ҳал этиш учун зарур бўлган ахборотни олишга қаратилган излов ҳаракати» [10, 183-б.] сифатида изоҳлайди. Фикримизча, ушбу таъриф ҳам тўлиқ эмас. Чунки муаллиф тезкорқидирув тадбирларининг мақсадини тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини ҳал этиш учун зарур бўлган «ахборотни олиш» сифатида берган. Назаримизда, мақсад тезкор-қидирув фаолияти тўғрисидаги қонунда белгиланган вазифаларини ҳал этиш учун зарур бўлган «ахборотни олиш ва ундан фойдаланиш» бўлиши керак. Шу билан бирга, таъриф тезкор-қидирув тадбирларининг барча хусусиятларини қамраб олмаган. Тезкор-қидирув тадбирларини тезкор-қидирув фаолиятининг бошқа йўналишларидан фарқловчи хусусиятларидан бири «қонунда белгиланган асослар ва шартларга биноан ўтказилиши»дир. Юқоридаги таърифда эса бундай хусусият мавжуд эмас.

А.К. Закурлаев ва Ю.С. Пулатовнинг фикрича, «тезкор-қидирув тадбирлари — бу тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширишда ўтказиладиган, тўлиқ рўйхати тезкор-қидирув фаолияти тўғрисидаги қонунда белгиланган аниқ ҳаракатлар, тезкор-қидирув фаолиятининг таркибий элементларини ўзида ифодалайди, бу элементлар жамулжам ҳолда тезкор-қидирув фаолиятини ташкил этади» [11, 76-б.]. Фикримизча, ушбу муаллифларнинг таърифи тўлиқ эмас, чунки унда тезкор-қидирув тадбирларининг элементлари бўлмиш *субъект, объект* ва *мақсад* кўрсатилмаган. Шунингдек, *тезкор-қидирув тадбирларини ўтказиш асослари ва шартлари* каби хусусияти назардан четда қолган.

Ҳуқуқшунос олимлар А.А. Хамдамов, Т.Р. Сайтбаев, С.Н. Гордеев, В. Каримов ва А. Е. Чечетиннинг тезкор-қидирув тадбирлари юзасидан берган таърифлари бошқа олимларникига нисбатан мазмунан бой чиққан. Жумладан, А.А. Хамдамов, Т.Р. Сайтбаев ва С.Н. Гордеев *тезкор-қидирув тадбирларига* «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги қонунда мустаҳкамланган разведик

излов хусусиятига эга бўлган, ваколатли субъектлар томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужжат талабларига мувофиқ ўтказиладиган ҳамда асосан ноошкора восита ва усулларни ошкора восита ва усуллар билан уйғунлаштирган ҳолда қўллашга асосланган ҳамда тезкор-қидирув фаолияти масалаларини ҳал қилиш учун зарур фактик маълумотларни бевосита аниқлашга қаратилган чора ва ҳаракатлар тизими» [12, 68-б.] сифатида таъриф беришган.

В. Каримов: «Тезкор-қидирув тадбирлари — тезкор-қидирув фаолиятининг таркибий қисми бўлиб, ваколатли субъектлар томонидан қонунда белгиланган асослар ва шартларга биноан ошкора ва ноошкора усул ва воситалар уйғунлигида ўтказиладиган, тезкор-қидирув фаолиятининг вазифаларини бажаришга йўналтирилган ўзаро муштарак тадбирлар мажмуидир» [1, 19-б.], деб изоҳлаган.

А.Е. Чечетин эса *тезкор-қидирув тадбирларига* «тезкор-қидирув фаолияти тўғрисидаги қонун билан белгиланган ваколатли субъектлар томонидан нормативҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мувофиқ тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини ҳал этиш учун зарур бўлган фактларни бевосита аниқлаш ва улардан фойдаланишга қаратилган, ошкора восита ва усуллар билан бирга асосан ноошкора восита ва усуллардан фойдаланиб ўтказиладиган ҳаракатлар» [13, 21-б.], деб таъриф берган.

Биз юқорида келтирилган олимларнинг тезкор-қидирув тадбирларига берган таърифларини таҳлил қилиш орқали тушунчаларни ёритишда тезкор-қидирув тадбирларининг айрим элементлари ёки хусусиятларини эътибордан четда қолдирганликларига гувоҳ бўлдик. Фикримизча, мазкур таърифлар тезкор-қидирув тадбирларининг моҳиятини тўлиқ тушуниш ва ёритишга имкон бермайди.

«Тезкор-қидирув тадбирлари» тушунчасига таъриф беришда асосий эътиборни тезкор-қидирув тадбирларининг элемент ва хусусиятларига қаратиш, зарур деб ҳисоблаймиз.

Тезкор-қидирув тадбирлари — қонун талабларидан келиб чиқиб, қуйидаги асосий элементлардан иборат бўлиши лозим: объект; субъект; мақсад; ташкилий чора-тадбирлар; мазмун.

Тезкор-қидирув тадбирларининг ўзига хос хусусиятлари қуйидагилар:
қонун билан белгиланганлиги;
фақат ваколатли субъектлар томонидан амалга оширилиши;
қонунда белгиланган асос ва шартларга биноан ўтказилиши;
ошкора ва ноошкора куч, восита, усуллардан фойдаланган ҳолда ўтказиш мумкинлиги;

тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини ҳал қилиш мақсадида зарур бўлган маълумотларни аниқлаш ва улардан фойдаланишга қаратилган бўлиши [14, 74-б.].

Тезкор-қидирув тадбирларининг элементлари ва хусусиятлари таҳлилидан келиб чиқиб, назаримизда, тезкор-қидирув тадбирларига қуйидагича таъриф берилса, мақсадга мувофиқ бўлади:

«**Тезкор-қидирув тадбири** – «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги қонунга мувофиқ ваколатли субъектлар томонидан белгиланган тартибда тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини ҳал этиш учун зарур бўлган фактик маълумотларни бевосита аниқлаш, олиш ва улардан фойдаланиш мақсадида ошкора ва ноошкора куч, восита, усулларни қўллаб ўтказиладиган ҳаракатлар мажмуи».

Шундай қилиб, қонунчилик техникасига кўра янги қабул қилинаётган қонунларда соҳага тааллуқли асоси йтушунчаларнинг мазмуни очиқ берилаётганлиги, ҳуқуқшунос олимлар томонидан «тезкор-қидирув тадбирлари» тушунчасининг айрим ҳолларда нотўғри талқин этилишига барҳам бериш ҳамда амалиётчи ходимларнинг фаолиятида юзага келиши мумкин бўлган турли ҳолатларга аниқлик киритиш мақсадида, Ўзбекистон Республикасининг «Тезкор қидирув фаолияти тўғрисидаги қонун»га асосий тушунчалар деб номланган 31-моддасини қўшиб, унда тезкор-қидирув тадбирлари тушунчасига таъриф бериш зарур деб ҳисоблаймиз.

Мазкур таклифларнинг амалдаги қонунчиликда ўз ифодасини топиши ҳуқуқий бўшлиқларни тўлдириб, қонунийликка риоя этилиши ҳамда инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари таъминланишига хизмат қилади. Шу билан бирга, соҳа олимлари орасида «тезкор-қидирув тадбирлари» тушунчаси билан боғлиқ келишмовчиликларни бартараф этишга ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар / Использованная литература

1. *Каримов В.Г.* Тезкор-қидирув фаолиятини такомиллаштиришнинг назарий ва ҳуқуқий жиҳатлари // Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академиясининг ахборотномаси. — 2019. — № 3.
2. *Фирсов О.В.* Правовые основы оперативно-розыскных мероприятий: Учеб. пособие. — М.: Норма-ИНФРА-М., 2011.
3. Якубов, Х. Ш. (2023). ТЕЗКОР ЭКСПЕРИМЕНТ ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРИНИНГ ТУШУНЧАСИ. Лучшие интеллектуальные исследования, 11(5), 172-186.
4. *Горяинов К.К.* Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности»: Комментарий / К.К. Горяинов, Ю.Ф. Кваша, К.В. Сурков. — М., 1997.

5. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Сенилова. — М., 2010.
6. Бобров В.Г. Понятие оперативно-розыскного мероприятия. Основания и условия проведения оперативно-розыскных мероприятий: Лекция. — М., 2003.
7. Ривман Д.В. Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности». — СПб., 2003.
8. Халиков А.Н. Правовые основы оперативно-розыскной деятельности: Курс лекций. — М., 2007.
9. Шумилова А.Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности: Учебник для вузов. 3-е изд., доп. и перер. — М., 2008.
10. Закурлаев А.К., Пулатов Ю.С. Тезкор-қидирув фаолияти: Ўқув қўлланма — Т., 2014.
11. Ўзбекистон Республикасининг «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги қонунига шарҳ / А.А. Ҳамдамов, Т.Р. Саитбаев, С.Н. Гордеев ва бошқ. — Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015.
12. Четин А.Е. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскных мероприятий. — М., 2006.
13. РАХИМХЎЖАЕВ, Р. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ РИВОЖЛАНИШИ. ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ, 2(3), 71-76.
14. Raximho'jayev, R. N. J. (2021, May). SOME ASPECTS OF QUICK-SEARCH ACTIVITIES. In Archive of Conferences (Vol. 24, No. 1, pp. 38-39).

ТЕРГОВ ОРГАНЛАРИНИНГ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ФАОЛИЯТИ ТУШУНЧАСИ ҲАМДА НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ

Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси

ўқитувчиси, капитан

Жамолов Хамза Мухаммадиевич

Ўзбекистон Республикаси ИИВ ходими

Аннотация. Мақолада тергов органлари томонидан жиноятларнинг олдини олиш фаолияти бўйича соҳа олимларининг фикрлари асосида таҳлил қилинган, уларнинг тушунчаси, мазмун-моҳияти, шунингдек, халқаро нормалар таснифлари ўрганилган. Жиноятнинг сабаби ва унга имкон берган шарт-шароитлар, жиноятларни олдини олиш, профилактика тушунчаларига алоҳида эътибор қаратилган. Мақоланинг хулоса қисмида ҳозирги вақтда тергов органларининг жиноятларни олдини олиш фаолияти жамият ҳаётида муҳим аҳамият касб этиши ёритилган.

Калит сўзлар: тергов органлари, жиноят иши, олдини олиш, профилактика, юридик фанлар тизими, суриштирувчи, терговчи, прокурор, суд, вазифа, жиноят аспекти.

ПОНЯТИЕ И ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛЕДСТВЕННЫХ ОРГАНОВ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Аннотация. В статье на основе мнений ученых анализируется профилактическая деятельность следственных органов, изучаются ее понятие, сущность, а также классификации международных норм. Особое внимание уделено причинам преступности и условиям, которые сделали ее возможной, понятиям профилактики и предупреждения преступности. В заключительной части статьи поясняется, что профилактическая деятельность следственных органов имеет большое значение в жизни общества.

Ключевые слова: следственные органы, уголовное дело, предупреждение, предупреждение, система юридических наук, следователь, следователь, прокурор, суд, задача, уголовный аспект.

THE IMPORTANCE OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE IN THE ACTIVITY OF INVESTIGATIVE BODIES

Abstract. In the article, the crime prevention activities of investigative bodies are analyzed based on the opinions of scientists, their concept, essence, as well as classifications of international norms are studied. Particular attention is paid to the causes of crime and the conditions that made it possible, the concepts of crime prevention and prevention. In the concluding part of the article, it is explained that the

crime prevention activities of investigative bodies are of great importance in the life of the society.

Key words: investigative bodies, criminal case, prevention, prevention, system of legal sciences, investigator, investigator, prosecutor, court, task, criminal aspect.

Тергов органларининг жиноятларни олдини олиш фаолияти ҳуқуқбузарликларни профилактика қилишнинг умумий назарий асослари билан уйғун ҳисобланади, яъни ҳар икки тушунча мазмун-моҳиятига кўра бир-бири билан узвий боғлиқ ва ўзаро бир-бирини тўлдириб боради. Бирок, таъкидлаб ўтиш лозимки, тергов органлари бутун бир жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг асосини ташкил қилувчи, унинг йўналишларини белгилашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган жиноятнинг сабаб ва шарт-шароитларини аниқлашда муҳим ўрин тутаяди. Бу масалада рус олими И.Р. Веренчиковнинг таъкидлашича, терговчининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини ўрганишнинг муҳимлиги, унинг жиноятлар ижтимоий профилактикасининг асосий субъекти эканлиги билан белгиланади, унинг дастлабки тергов босқичида жиноятнинг сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш бўйича фаолияти жиноятлар ижтимоий профилактикасини амалга оширувчи бошқа субъектлар учун асос бўлиб хизмат қилади¹.

Энг аввало “олдини олиш” ва “профилактика” тушунчаларини фарқлаб олиш мақсадга мувофиқ бўлади. Айрим тадқиқотчилар ва амалиёт ходимлари томонидан “олдини олиш” ва “профилактика” тушунчаларини қўллашда чалкашликлар мавжуддир. Шундан келиб чиқиб биз “олдини олмоқ” ва “профилактика” тушунчаларини ўзбек тилининг изоҳли луғатидан қидиришга ҳаракат қилдик. Ушбу луғатда “олдини олмоқ” тушунчасининг “хавф хатарнинг юз беришидан илгари чорасини кўрмоқ; ёмон оқибатнинг юз беришига йўл қўймаслик”², шунингдек, “профилактика” сўзининг – “умуман, бирор-бир ҳодисанинг олдини олиш учун қаратилган чоралар”³, деган маънолари изоҳланган. Бундан хулоса қилиш мумкинки, олдини олиш профилактикага нисбатан кенгроқ тушунча бўлиб, у профилактик чора-тадбирларни ҳам ўз ичига қамраб олади. Демак жиноятнинг олдини олиш унинг содир этилишига имкон берган сабаб ва шароитни аниқлаш ва уни бартараф этиш орқали амалга

¹ Криминология. Учебник под ред. проф. Малкова В.Д. – Москва.: 2004 г.-С 3.

² Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 2-жилд - Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. 2006.- Б 109.

³ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 2-жилд - Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. 2006.- Б 316.

оширилади. Шунингдек ушбу фаолиятни янги самарали механизмларини ишлаб чиқиш жиноятларнинг олдини олишга хизмат қилади⁴.

Ўзбекистон юридик энциклопедиясида жиноятларнинг олдини олишни жиноят процессининг асосий вазифаларидан бири сифатида қайд этилиб, ушбу фаолият суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд зиммасига жиноятнинг сабабларини, унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлашдан иборат эканлиги белгиланган⁵. Фикримизча, жиноят-процессуал нуктаи-назаридан мазкур таъриф мазмунан янада бойитилиши лозим. Жиноят-процессуал кодексининг 297-моддасида: “...суриштирувчи, терговчи, прокурор жиноят ишини тергов қилиш чоғида жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаб чиқиб, тегишли давлат органига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига, жамоат бирлашмасига, жамоага ёки мансабдор шахсга ана шу сабаб ва шарт-шароитларни бартараф қилиш чораларини кўриш тўғрисида такдимнома киритади”, деб қайд этилган. Шу нуктаи-назардан тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолияти нафақат жиноятнинг сабабларини, унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш, балки уларни бартараф қилиш бўйича процессуал чораларни кўришдан ҳам иборат.⁶

Жиноят-процессуал ҳуқуқига оид ва бошқа юридик адабиётларда тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг тушунчасига алоҳида таъриф берилмаган. Бироқ тергов органлари фаолиятининг асосини содир этилган жиноятларни очиш билан бирга жиноятларнинг олдини олиш ҳам ташкил этиши ҳақида фикрлар мавжуд. Бунда тергов органлари томонидан жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларини аниқлаш мажбурияти қонун ҳужжатларининг вазифаларидан бири бўлган жиноятларнинг олдини олиш чораларини кўришдан иборатдир⁷.

Д.М. Берова “...жиноятларнинг олдини олиш терговчининг жиноят содир этилишига имкон берган сабаб ва шарт-шароитларини аниқлашдан иборат бўлган асосий вазифаларидан бири,” деб номлайди⁸.

Ю.М. Антонян ва А.Г. Лекарлар эса, “...жиноятларнинг олдини олиш ўзида ҳуқуқбузарликларни ижтимоийлаштириш бўйича умумий олдини олиш

⁴ И. Исмаилов. Вояга етмаганлар жиноятчилигининг криминологиктавсифи ва профилактикаси. Криминология. Махсус қисм: Дарслик / Муаллифлар жамоаси – Т., 2015-Б.15-16.

⁵ Ўзбекистон юридик энциклопедияси /нашр учун масъул Р.А.Мухитдинов ва бошқ. Т.:Адолат, 2010. Б. 184.

⁶ Якубов, Х. Ш. (2023). ТЕЗКОР ЭКСПЕРИМЕНТ ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРИНИНГ ТУШУНЧАСИ. Лучшие интеллектуальные исследования, 11(5), 172-186.

⁷ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Масъул муҳаррир: проф. Ғ.А.Абдураҳимов. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2009. – Б.-72

⁸ Берова Д.М. Понятие и система функций в уголовном судопроизводстве. 2010 С.- 232.

ишларини ифодалайди ва аввало криминалистик, сўнгра жиноят аспектида кўриб чиқилиши лозим,” деб ҳисоблаганлар⁹.

Келтириб ўтилган олимларнинг фикрларига қўшилган ҳолда, терговчининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг мазмуни муайян жиноятларга ва жиноятнинг содир этилишига имкон берган сабаб ҳамда шарт-шароитларни мақсадли тарзда умумий аниқлаш, шунингдек, шахс(лар)ни ҳуқуқий жиҳатдан тарбия қилиш ва унга таъсир қилган криминоген омилларни бартараф этиш, деган хулосага келиш мумкин.

С.И. Данилованинг фикрича, “...терговчи томонидан жиноятнинг олдини олиш фаолияти - бу жиноят иши дастлабки тергов жараёнида амалга ошириладиган ва жиноятнинг содир этилиш сабаблари ҳамда шарт-шароитларини бартараф этиши, шунингдек, бошқа органлар томонидан амалга оширилиши лозим бўлган профилактик чора-тадбирлари бўйича таклифлар ишлаб чиқишга қаратилган процессуал ҳаракатлар тизимидир”¹⁰.

Н.А. Якубович таъкидлашича “тергов органларининг жиноятларни олдини олиш вазифаси ўзига хос процессуал фаолият тури бўлиб, жиноятнинг содир этилиш шарт-шароитларини аниқлаш ҳамда тақдимнома киритиш орқали уларни бартараф этиш бўйича чора-тадбирлар кўришга қаратилгандир”¹¹.

А.М. Жуков “...терговчи томонидан жиноятнинг олдини олиш фаолиятини жиноят процессининг бошқа иштирокчилари ёрдамида қонунда белгиланган тартибда қўлланиладиган, жиноят-ҳуқуқий профилактикани амалга оширишга, жиноятнинг содир этилиш сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитларини аниқлашга, уларни бартараф этишга, шунингдек, умумий олдини олишга қаратилган, бир-бири билан ўзаро боғлиқ бўлган чора-тадбирлар тизими”¹² сифатида таърифлайди.

Юқорида келтирилган фикрларнинг таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, тергов органлари томонидан амалга ошириладиган жиноятларнинг олдини олиш фаолияти юзасидан билдирилган қарашлар назарий жиҳатдан турлича бўлишига қарамай, уларнинг комплекс таҳлили, мазкур фаолиятнинг моҳиятини кўрсатувчи қуйидаги белгиларни таснифлаш имконини беради:

1. Жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини амалга оширувчи субъектлар доираси;

⁹ Антонян Ю.М. О понятии профилактики преступлений // Вопросы борьбы с преступностью. М., 1997. С. 34; Лекарь А.Г. Профилактика преступлений. - М., 2012-С 35.

¹⁰ Данилова С.И. Установление и устранение причин и условий, способствовавших совершению преступления, в стадии предварительного следствия: Дис канд. юрид. наук: Москва, 2011-С 184.

¹¹ Якубович НА. Теоретические основы предварительного следствия: учебное пособие. М., 2011. - С. 32.

¹² Жуков А.М. Специально-предупредительная деятельность в уголовном судопроизводстве. Саратов, 2008. - С. 35.

2. Фаолиятни олиб бориш чегаралари ва вақти;

3. Жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг вазифалари ва унинг ҳуқуқий асослари;

4. Жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини амалга ошириш усуллари (профилактик чора-тадбирлар).

Жиноят ҳуқуқига оид юридик адабиётларда жиноятларнинг олдини олиш, алоҳида меъёр сифатида ҳуқуқий хулқ-атвори белгилловчи ҳуқуқий онг даражасини шакллантириш орқали ижтимоий хавfli ҳаракатлар содир этилмаслигини таъминлаш сифатида таърифланган¹³. Жиноий-ҳуқуқий нуқтаи-назардан мазкур таърифга қўшилаемиз. Чунки, жиноят қонунчилиги орқали муайян хатти-ҳаракатларни содир этганлик учун жавобгарлик белгилаш орқали инсонларда ҳуқуқий хулқ-атвор меъёрлари шакллантирилади ва унинг чегаралари ўрнатилади.

Маълумки, ҳуқуқшунос олимлар жиноятларнинг олдини олишни умумий ва махсус йўллар билан амалга оширилишини қайд этишган. Умумий шаклда аҳоли томонидан жиноят содир этилишининг олдини олиш бўлиб, у ёки бу хатти-ҳаракатни содир этилишига ҳуқуқий тақикни белгилаш, жиноят содир этган шахсларни жазолаш билан таъминланади. Махсус шаклда жиноий жавобгарликка тортилган муайян шахс томонидан келажакда ижтимоий хавfli хатти-ҳаракатлар содир этилишининг олдини олишдир. Умумий шаклдан фарқли равишда махсус шакл фақат айбдор шахсгагина тааллуқли бўлиши билан бирга, мазкур шахснинг жиноий жавобгарликка тортилиши ҳақида огоҳлантириш билан ҳам аҳамиятлидир.

Тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолияти доирасида аниқланадиган жиноятларнинг сабаблари ва уларга имкон берган шарт-шароитлар юқорида қайд этилган жиноятларнинг олдини олишнинг ҳар икки йўналишида ҳам ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Фикримизча, тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини шартли равишда икки бир-бирига узвий боғлиқ бўлган босқичларга бўлиб ўрганиш мақсадга мувофиқ. Биринчи босқичда тергов органлари томонидан суриштирув ва дастлабки тергов жараёнида жиноятнинг содир этилишига сабаб бўлган ҳолатлар ҳамда унга имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш вазифаларини киритсак, иккинчи босқичда уларни бартараф этиш, хусусан тақдимнома киритиш, унинг ижросини таъминлаш билан боғлиқ вазифаларни киритаемиз.

Юқорида қайд этилган фикрлардан келиб чиқиб, тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятига қуйидаги муаллифлик таърифини

¹³ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар // юридик фанлар доктори, профессор М.Х.Рустамбаев таҳрири остида. Т.:2009., Б.-4.

илгари суришни лозим, деб ҳисоблаймиз, яъни *тергов органлари томонидан жиноятларнинг олдини олиш фаолияти бу – тергов қилиш орқали жиноятларнинг сабабларини ва уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш, шунингдек уларни бартараф қилишга қаратилган процессуал ҳаракатлар мажмуидир.*

Тергов органлари томонидан жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини ташкил этиш, олиб боришдан кўзланган асосий мақсадлар жиноят ишларини юритишнинг жиноят-процессуал қонунларда белгиланган мақсадлари билан уйғундир. Жиноят ишларини юритишнинг жиноят-процессуал қонунларда белгиланган тартиби уч мақсадга хизмат қилади: *биринчидан*, қонунийликни мустаҳкамлашга, яъни жиноят ишларини юритишда бош қомусимиз ҳамда қонунларнинг устунлигини эътироф этишга; *иккинчидан*, жиноятларнинг олдини олишга, яъни жиноят содир этган шахс(лар) ва бошқа процес иштирокчиларига ахлоқий-руҳий таъсир кўрсатиб, улар томонидан янги жиноят содир этишининг олдини олишга; *учинчидан*, шахс, жамият ва давлат манфаатларини ҳимоя қилишга – жиноят-процессуал қонун ҳужжатлари жиноят туфайли зарар ёки зиён етган алоҳида шахс(лар), жамият ёки давлат манфаатларини ҳимоя этишга, шу жумладан, етказилган моддий ва маънавий зиённи қоплашга хизмат қилади¹⁴.

Фикримизча, тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг мақсадларини қуйидаги тартибда кенгроқ ифода этиш лозим:

- жиноятларнинг сабабларини ва уларни содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш;
- жиноятларнинг барвақт олдини олиш фаолиятини зарур ахборотлар билан таъминлаш;
- фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, уларни жиноий тажовузлардан ҳимоя қилиш;
- ижтимоий хавфли қилмиш оқибатларини бартараф қилиш;
- ҳуқуқ-тартиботни сақлаш ва қонунийликни таъминлаш;
- ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсларнинг, бундай хатти-ҳаракатларни содир этишга мойил бўлган шахсларнинг жиноий фаолиятларига чек қўйиш.

Қайд этиш жоизки, тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолияти юридик фанлар тизимида муҳим масала ҳисобланади. Айниқса, жиноят ҳуқуқи, жиноят-ижроия ҳуқуқи фанлари жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг ажралмас қисмини ташкил қилади. Жиноят ҳуқуқи содир этилган қилмишнинг жиноят эканлигини аниқлаш ва шу жиноят учун жазо тайинлашни,

¹⁴ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Умумий қисм (илмий-амалий шарҳ) Масъул муҳаррир: профессор Б.Х.Пўлатов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2014. – Б.7.

жиноят процессуал ҳуқуқи содир этилган жиноят юзасидан суриштирув, дастлабки тергов органларининг суриштирув ва тергов ишларини олиб бориш, ишни судда кўриш билан боғлиқ бўлган фаолиятини тартибга солади. Жиноят ижроия ҳуқуқи эса, жиноят содир этганлиги муносабати билан жинойи жазога ҳукм қилинганларнинг жазосини ижро этишдан келиб чиққан муносабатларни тартибга солади. Мазкур фанларнинг ўзаро боғлиқлиги, энг аввало, улар вазифаларининг, яъни жиноятчиликка қарши курашнинг умумийлигида ҳисобланади. Шундан келиб чиққан ҳолда жиноят ҳуқуқининг ҳам, жиноят-ижроия ҳуқуқининг ҳам асосини ташкил қилувчи кодексларнинг асосий вазифаларида айнан жиноятларнинг олдини олиш қайд этилган. Жумладан, Жиноят кодексининг вазифалари шахсни, унинг ҳуқуқ ва эркинликларини, жамият ва давлат манфаатларини, мулкни, табиий муҳитни, тинчликни, инсоният хавфсизлигини жинойи тажовузлардан кўриқлаш, шунингдек жиноятларнинг олдини олиш, фуқароларни Ўзбекистон Республикасининг бош қомуси ҳамда амалдаги қонунларига риоя қилиш руҳида тарбиялашдан иборат деб белгиланган¹⁵. Жиноят-ижроия кодексининг вазифаларида эса жазо ижросини таъминлаш, маҳкумларни ахлоқан тузатиш, жиноятлар содир этилишининг олдини олиш каби муҳим мақсадлар қайд этилган¹⁶.

Тақдимнома фақат жиноятларнинг олдини олиш учун киритилади. Шу боис, агар терговчи тақдимномага юборилган жавобдан қоникмаса, у бу тўғрида муассаса, корхона, ташкилот маъмурияти ёки жамоадан шунчаки жавоб ёзиб юбориш билан шуғулланмай, қонунга асосан чора кўришни талаб қилиши мумкин. Зарур ҳолларда ўз тақдимномасининг тўғри бажарилаётганлигига ишонч ҳосил қилиш учун терговчининг ўзи йиғилишга келиши мумкин. Агар тақдимномага умуман жавоб олинмаса, терговчи бундай жавобни олиш учун эслатма юборади.

Терговчи ҳодиса жойини кўздан кечириш ва тергов ҳаракатларини бажариш натижалари бўйича тақдимнома киритадиган ҳоллар ҳам учраб туради. Терговчи бундай тақдимномага жавоб олиб, жиноятни тергов қилишда давом этади, жиноят содир этилишининг янада аниқроқ сабабларини билгач, яна тақдимнома киритади. Терговчининг бундай ҳаракати қонуний бўлиб, муассаса, корхона, ташкилот маъмурияти ёки жамоани тақдимномага яна жавоб бериш мажбуриятдан озод қилмайди.

Асосийси тақдимноманинг самарадорлиги бўлиб, у жиноятларнинг илгари содир этилган жойда бошқа содир этилмаслиги, улар сонининг камайиши ёки тақрорий жиноятчиликнинг олди олиниши билан белгиланади.

¹⁵ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. 2-модда. Тошкент.2021.- Б.7.

¹⁶ Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия кодекси. 2-модда. Тошкент.2022.- Б.6.

Айрим ҳолларда терговчи ўз юритувида бўлган жиноят ишларининг натижалари бўйича тақдимномалар киритади.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозимки, жиноятчиликка қарши курашишда, энг аввало, жиноятни содир этган шахс(лар)ни жавобгарликка тортиш орқали эмас, балки жиноятнинг сабаблари, унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитлар ва омилларни аниқлаб уларни бартараф этиш муҳим аҳамият касб этади. Тергов органлари томонидан ўз иш юритувида бўлган жиноятларнинг ҳар бир жиҳатидан келиб чиқиб тақдимнома киритиши ва уни бажаришини таъминлаши келгусида жиноятчиликни жиловлаш учун замин яратади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Малкова В.Д. Криминология. Учебник под ред. проф. – Москва.: 2004 г.-С 3.
2. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 2-жилд - Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. 2006.- Б 109.
3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 2-жилд - Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. 2006.- Б 316.
4. И. Исмаилов. Вояга етмаганлар жиноятчилигининг криминологик тавсифи ва профилактикаси. Криминология. Махсус қисм: Дарслик / Муаллифлар жамоаси – Т.,2015-Б.15-16.
5. Ўзбекистон юридик энциклопедияси /нашр учун масъул Р.А.Муҳитдинов ва бошқ. Т.:Адолат, 2010. Б. 184.
6. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Масъул муҳаррир: проф. Ғ.А.Абдумажидов. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2009. – Б.-72
7. Борова Д.М. Понятие и система функций в уголовном судопроизводстве. 2010 С.- 232.
8. Якубов, Х. Ш. (2023). ТЕЗКОР ЭКСПЕРИМЕНТ ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРИНИНГ ТУШУНЧАСИ. Лучшие интеллектуальные исследования, 11(5), 172-186.
9. Антонян Ю.М. О понятии профилактики преступлений Н Вопросы борьбы с преступностью. М., 1997. С. 34; Лекарь А.Г. Профилактика преступлений. - М., 2012-С 35.
10. Данилова С.И Установление и устранение причин и условий, способствовавших совершению преступления, в стадии предварительного следствия: Дис канд. юрид. наук: Москва, 2011-С 184.
11. Якубович НА. Теоретические основы предварительного следствия: учебное пособие. М., 2011. - С. 32.
12. Жуков А.М. Специально-предупредительная деятельность в уголовном судопроизводстве. Саратов, 2008. - С. 35.
13. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар // юридик фанлар доктори, профессор М.Х.Рустамбаев тахрири остида. Т.:2009., Б.-4.
14. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Умумий қисм (илмий-амалий шарх) Масъул муҳаррир: профессор Б.Х.Пўлатов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2014. – Б.7.
15. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. 2-модда. Тошкент. 2021.- Б.7.
16. Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия кодекси. 2-модда. Тошкент.2022.- Б.6.

O'ZBEKISTONDA MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHINING DEMOGRAFIK XUSUSIYATLARI

Shermetov Doniyor Karimberganovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda mehnat bozori rivojlanishining demografik xususiyatlari, yurtimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, aholi bandligiga ko'maklashish strategiyasi, O'zbekistonda demografik holatning keskinligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: mehnat bozori, demografik xususiyatlar, investitsiya, tadbirkor, bandlik, soliq siyosati, shaffoflik, xalqaro mehnat tashkiloti, bozor, iqtisodiy faoliyat, strategiya, ish, mehnat statistikasi, yosh, tarkibi, ta'lim.

Aholining munosib va rasmiy ish bilan bandligini ta'minlash maqsadida "O'zbekiston Respublikasining 2021-2030 yillarda aholi bandligiga ko'maklashish strategiyasi" ishlab chiqildi. Ushbu strategiyani amalga oshirish natijasida erishiladigan maqsadli ko'rsatkich va indikatorlar 2030 yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalar samarali va munosib ish bilan bandlikni oshirish asosida barqaror va umumqamrovli iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan barcha islohotlarning tub maqsadi – bu inson farovonligi, uning munosib turmush darajasini ta'minlash hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida davlat tomonidan aholining samarali ish bilan band bo'lishiga barcha shart-sharoitlarni yaratib berishi, shu jumladan, tadbirkorlar uchun qulay biznes yuritish muhiti, investitsiya, soliq siyosati, shaffoflik, sud-huquq tizimining adolatli bo'lishi kabi omillarga bog'liq. Chunki mamlakatimizda yaratilayotgan ish o'rinlarining 90 foizi xususiy sektor hissasiga to'g'ri keladi va aynan iqtisodiyotning taraqqiyoti kichik va o'rta biznesning rivojlanishi bilan bog'liq. Mamlakatimizda boshlangan tub islohotlarning asosini 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi tashkil etdi va unda aholining ish bilan bandligi masalasi alohida o'rin tutadi.

O'zbekistonda demografik holatning keskinligi, aholi sonining yuqori sur'atlarda o'sishi va har yili 500 mingdan ortiq yoshlarning mehnat bozoriga kirib kelishi aholining barqaror ish bilan bandligi masalasini o'ta dolzarb qilib qolmoqda. O'zbekistonda 2021 yil 1 yanvar holatiga mehnat resurslari 19,1 mln. kishi, iqtisodiy faol aholi 14,8 mln. kishi, jami ish bilan bandlar 13,2 mln. kishi, shundan iqtisodiyotning rasmiy sektorida 5,7 mln. kishi (43,3%), iqtisodiyotning norasmiy sektorida 5,6 mln. kishi (42,8%), ishga joylashtirishga muhtoj shaxslar 1,6 mln. kishi (10,5%) va chet elda ishlash uchun ketganlar 1,8 mln. kishini tashkil qildi. O'tgan 5 yil ichida mehnat sohasida ham aksariyat jarayonlarni raqamlashtirish, mehnat

statistikasini Xalqaro mehnat tashkiloti standartlariga moslash, uning real ko'rsatkichlarini ta'minlash, ish bilan bandlikning yangi shakllarini rivojlantirish va keng foydalanish, shaffoflikni ta'minlash va mumkin qadar aholiga barcha xizmatlarni elektron platformalar orqali qulay va tezkor amalga oshirishga erishildi.«Aholi bandligi to'g'risida»gi Qonunning yangi tahriri 2020 yilda qabul qilindi va u to'g'ridan-to'g'ri amal qilish kuchiga ega Qonun bo'ldi. Unda davlatning bandlik sohasidagi asosiy tamoyillari aks etib, hozirgi zamon mehnat huquq normalariga asoslangan. Jumladan, mehnat bozorini tartibga solishning yangi vositalari xususan, tadbirkorlikni rag'batlantirish, o'zini o'zi band qilish, ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish, malakasini oshirish, ish stajini hisobga olish, ishsizlik nafaqasini to'lash, ishga joylashtirish bo'yicha agentliklar, respublikadan tashqarida vaqtinchalik mehnat faoliyati amalga oshirayotgan fuqarolar va boshqa muhim yo'nalishlardagi masalalar qamrab olindi. Shuningdek, Mehnat kodeksi ham ilg'or mamlakatlar tajribasi asosida qayta ishlandi va turli muhokamalardan o'tib, 2021 yilda qabul qilingan. Unda mehnat munosabatlarini tartibga solishning zamonaviy usullari, ish beruvchi va yollangan xodim o'rtasida, ijtimoiy sherikchilik, yakka tartibdagi mehnat munosabatlar va boshqa masalalar o'z yechimini topgan.

O'zbekistonda mehnat bozori rivojlanishining demografik xususiyatlari mamlakat aholisining dinamikasini, ta'lim darajasini, kasbiy tuzilmasini va ishchi kuchi ishtirokini aks ettiradi. O'zbekistonda mehnat bozori rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy demografik omillarga quyidagilar kiradi:

1. Aholi soni va o'sishi: O'zbekistonda aholi soni ko'p va o'sib bormoqda, mehnat bozoriga yoshlarning katta qismi kirib kelmoqda. Aholi soni va o'sish sur'ati ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklif dinamikasiga, shuningdek, yangi kelganlarni joylashtirish uchun ish o'rinlarini yaratish zarurligiga ta'sir qiladi.

2. Yosh tarkibi: Aholining yoshga oid taqsimoti, shu jumladan, mehnatga layoqatli (15-64 yosh) va qariyalar ulushi mehnatning mavjudligi va qaramlik nisbatiga ta'sir qiladi. Muvozanatli yosh tarkibi samarali ishchi kuchiga hissa qo'shishi mumkin, qarigan aholi esa ishchi kuchi barqarorligi uchun qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin.

3. Ta'lim darajasi: Aholining ta'lim darajasi va malakasi ishchi kuchi sifatiga ta'sir qiladi. O'zbekistonning ta'limdan foydalanish imkoniyatlari va sifatini, shuningdek, kasbiy ta'limni yaxshilash borasidagi sa'y-harakatlari inson kapitalini oshirish va turli sohalarda bandlik imkoniyatlarini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

4. Shahar-qishloq taqsimoti: ish kuchining shahar va qishloq o'rtasida taqsimlanishi muhim demografik xususiyatdir. Urbanizatsiya tendentsiyalari va qishloqdan shaharga migratsiya bandlik shakllariga, shuningdek, ikkala sharoitda ham infratuzilma va rivojlanishga bo'lgan ehtiyojga ta'sir qiladi.

5. Gender tarkibi: Ishchi kuchidagi gender taqsimoti erkaklar va ayollar o'rtasidagi bandlik imkoniyatlaridagi nomutanosiblik muhim demografik mulohazalar

hisoblanadi. Gender tengligi va ayollarning mehnatdagi ishtirokini rag'batlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar mehnat bozorini inklyuziv va barqaror rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

6. Norasmiy bandlik: norasmiy bandlik va o'z-o'zini ish bilan ta'minlash, ayniqsa qishloq joylarida va norasmiy iqtisodiyotda keng tarqalganligi mehnat bozorining xarakterini shakllantiradi. Norasmiy ishchilarning demografiyasini tushunish ularning zaif tomonlarini hal qilish va iqtisodiy imkoniyatlarni yaxshilash uchun juda muhimdir.

Xulosa:

O'zbekistonda mehnat bozori rivojlanishining demografik xususiyatlarini tahlil qilish va hal qilish har tomonlama ma'lumotlar to'plash, tadqiqot va siyosat aralashuvini talab qiladi. Hukumat xalqaro tashkilotlar va tadqiqotchilar bilan birgalikda ushbu demografik tendentsiyalarni tushunish va inklyuziv, samarali va barqaror mehnat bozorini rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдурахмонов Қ.Х., Абдураманов Х.Х. Демография. – Тошкент: Ношир, 2011. – Б. 209.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 15.09.2020 yildagi PQ-4829-son.
3. Kalonov.K O'zbekistonda migratsiya jarayonlarining muhimligi.
4. Z.N.Tojjiyeva – Demografiya.
5. Cohen, R. (2006). Migration and its enemies: global capital, migrant labour and the nationstate, Oxford: Ashgate.
6. Вертелецкая Н.П. Миграционная политика в условиях глобализации // Мир и политика, 2012. №11.
7. A. Saliev - Demogeografik hududlar tarkibiy jihatlari.

ORGAN TRANSPLANTATION

Sodirov Begzod

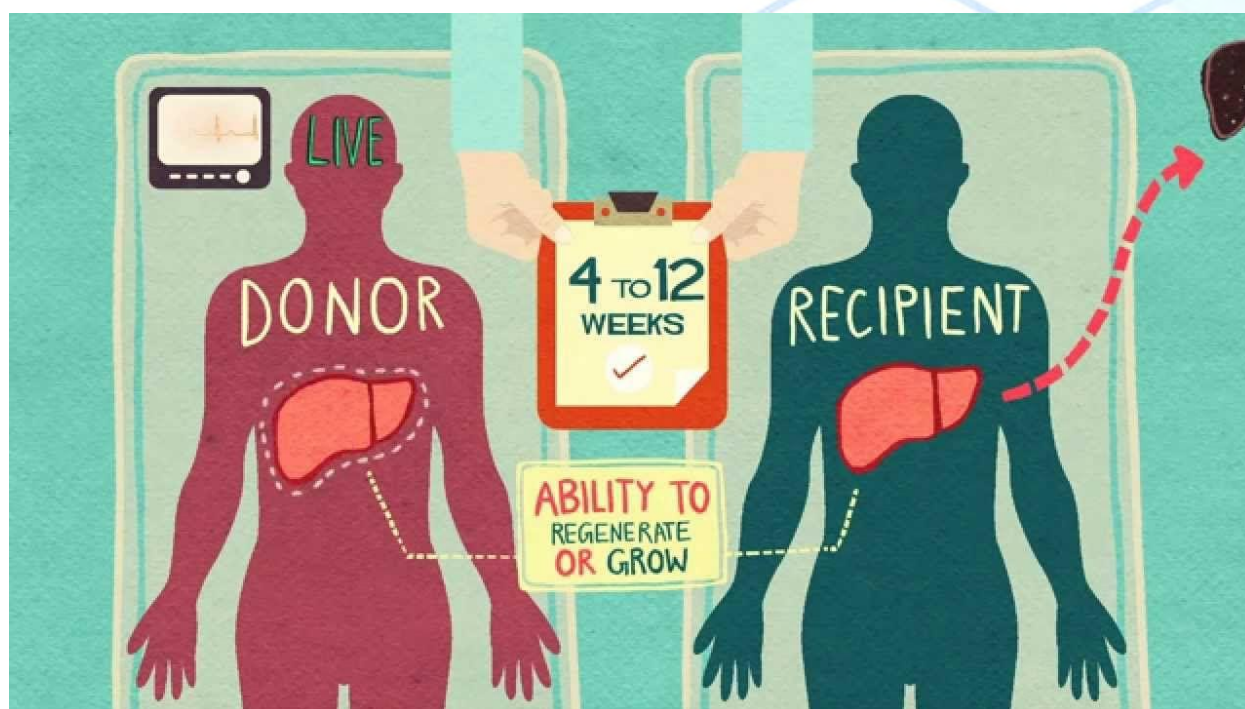
Specialized school named after Abu Ali ibn Sino

Abstract: The transplantation of organs has revolutionized modern medicine, saving countless lives and providing hope for individuals suffering from organ failure. This life-saving procedure has gained significant momentum in recent decades due to advancements in medical technology and the increasing likelihood of finding a compatible donor. Organ transplantation offers numerous benefits to those in need and holds the promise of a better quality of life for recipients. In this article, we will explore the remarkable advancements in transplantation, the myriad benefits it provides, and the ethical considerations surrounding this medical marvel.

Key words: organ transplantation, benefits, medical advancements, organ donation, life-saving procedure, ethical considerations

Advancements in organ transplantation

Over the years, significant advancements in medical science have revolutionized the field of organ transplantation. Improved surgical techniques, better organ preservation methods, and the development of potent immunosuppressive drugs have increased the success rates of transplants and expanded the pool of potential donors. With the evolution of tissue typing and the understanding of immunological compatibility, the likelihood of finding a suitable match has substantially improved.

Additionally, the emergence of innovative technologies and medical devices has

facilitated the retrieval, preservation, and successful transplantation of organs, making the process smoother and more efficient.

One of the most notable advancements in organ transplantation is the introduction of minimally invasive surgical techniques, such as laparoscopic organ retrieval, which reduces the recovery time for donors and decreases the risk of complications. Furthermore, the ongoing research in the field of regenerative medicine and organ bioengineering holds promise for developing alternative solutions to donor organs, potentially alleviating the shortage of available organs for transplantation. These advancements have propelled organ transplantation into a new era of possibilities, offering hope to individuals whose lives are dependent on receiving a transplant.

The benefits of organ transplantation

The benefits of organ transplantation are manifold, extending beyond the mere extension of life. For recipients, a successful transplant can restore normal bodily functions, alleviate symptoms of organ failure, and enable them to lead a more fulfilling and active lifestyle. This life-changing intervention can provide individuals with the opportunity to resume their daily activities, pursue their passions, and create lasting memories with their loved ones. Moreover, the psychological and emotional impact of receiving a new lease on life cannot be underestimated, as it can instill a sense of gratitude, resilience, and optimism in recipients, motivating them to make the most of their second chance.

From a societal perspective, organ transplantation offers the prospect of saving lives and reducing the burden of chronic illness on healthcare systems. Through the generosity of organ donors and their families, the gift of life is bestowed upon those in need, providing a glimmer of hope in times of desperation. The ripple effect of a successful transplant extends to the families and communities of recipients, fostering a sense of unity and compassion as they witness the transformation and restoration of

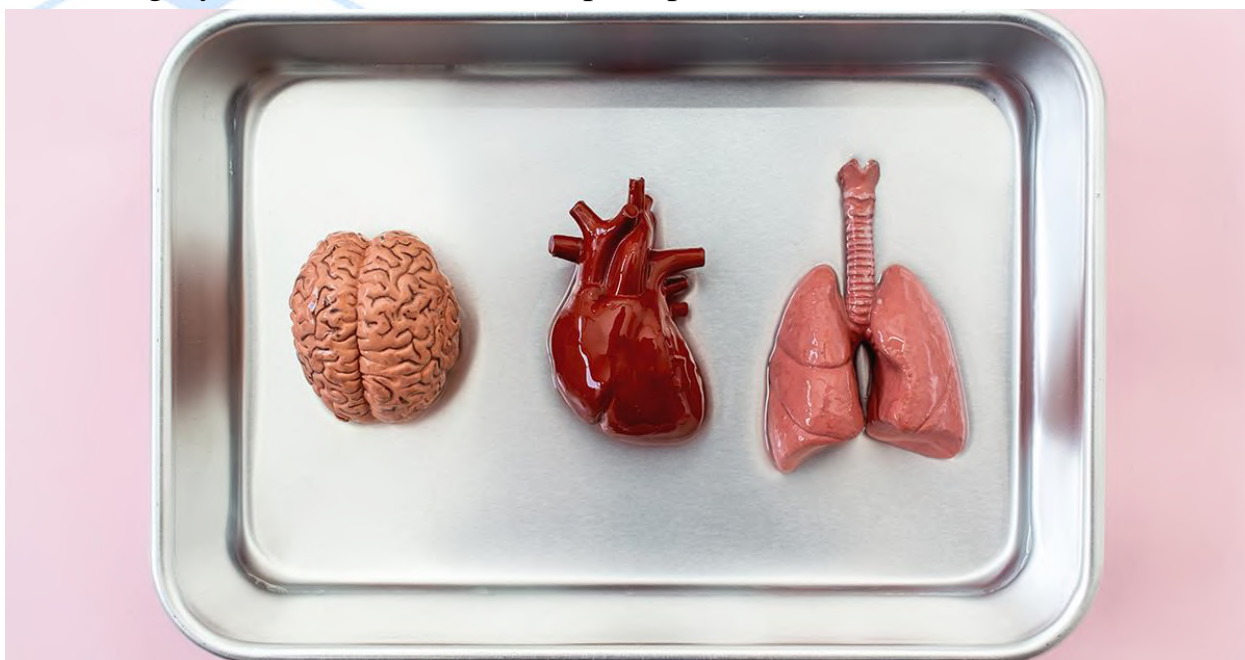

their loved one's health. Furthermore, the advancements in transplantation have contributed to a deeper understanding of the human body and its potential for regeneration, pushing the boundaries of medical science and inspiring future innovations in healthcare.

Ethical considerations in organ transplantation

While the benefits of organ transplantation are unequivocal, the ethical considerations surrounding this procedure warrant careful deliberation. The primary ethical concern revolves around the acquisition of organs, particularly the issue of organ donation and consent. The concept of altruistic organ donation, where

individuals willingly offer their organs to save the lives of others, is commendable and embodies the spirit of generosity and empathy. However, the ethical implications of incentivized donation, commercialization of organs, and the exploitation of vulnerable populations underscore the need for stringent ethical guidelines and regulations to ensure the integrity and fairness of the transplant process.

Furthermore, the ethical considerations extend to the long-term care and support provided to organ transplant recipients, ensuring their well-being, autonomy, and access to continued medical care. The ethical imperative of respecting the autonomy and dignity of recipients, preserving their quality of life, and safeguarding their rights as transplant recipients demands a comprehensive and empathetic approach from healthcare providers and policymakers, facilitating a holistic and person-centered model of care for transplant recipients.

Conclusion

In conclusion, the transplantation of organs represents a remarkable feat of medical ingenuity, offering a ray of hope to individuals facing organ failure and delivering tangible benefits that transcend the realms of physical health. The ongoing advancements in organ transplantation, coupled with the spirit of altruism and generosity exhibited by organ donors, underscore the transformative power of this life-saving procedure. While ethical considerations shape the landscape of organ transplantation, the undeniable benefits and impact of this medical marvel continue to inspire hope, resilience, and a renewed appreciation for the precious gift of life. As we stand at the cusp of unprecedented medical advancements, the transplantation of organs stands as a testament to the resilience of the human spirit and the unwavering pursuit of healing and restoration.

References:

1. Baddarni K (2010) Ethical dilemmas and the dying Muslim patient. *Asian Pac J Cancer Prev* 11(1):107–112
2. AlBukhari M, Sahih AlBukhari (1958) Cairo: Matabi Asshab (1378H) 1958(6351)
3. Albar M (1995) Organ transplantation: an Islamic perspective. In: An Albar M. *Contemporary Topics in Islamic Medicine*, pp 3–11. Saudi Publishing House, Jeddah
4. Ebrahim AM. End of life issues: making use of extraordinary means to sustain life. *FIMA Year Book, 2005–2006*, Jordan Society for Islamic Medical Sciences in Collaboration with Federation of Islamic Medical Associations (FIMA) 11. Ibid
5. Asadi-Lari M, Madjd Z, Goushegir S (2008) Gaps in the provision of spiritual care for terminally ill patients in Islamic societies—a systematic review. *Adv Palliat Med* 7:73–80
6. Bernat JL (2002) Ethical issues in the persistent vegetative state patient. *Neurology*, 2nd edn, pp 283–305. Butterworth-Heinemann, Boston
7. Kassim PN, Adeniyi OB (2010) Withdrawing and withholding medical treatment: a comparative study between the Malaysian. *English and Islamic law Med Law* 29(3):443–461
8. Chamsi-Pasha H, Chamsi-Pasha MA, Albar MA (2014) Ethical challenges of deactivation of cardiac devices in advanced heart failure. *Curr Heart Fail Rep* 11(2):119–125

JADIDLAR VA JADIDLAR HARAKATINING O‘ZBEKISTON IJTIMOIY MUHITIGA TA’SIRI

EgamovElnur Eson o‘g‘li

*O‘zbekiston Respublikasi Kurolli Kuchlari Akademiyasi,
Milliy iftixor va harbiy vatanparvarlik kafedrasida o‘qituvchisi, podpolkovnik*

Annotatsiya: Ushbu maqola jadidlar va jadidlar harakatining O‘zbekiston ijtimoiy muhitiga chuqur ta’sirini o‘rganadi. Jadidlar XIX-asr oxiri – XX-asr boshlarida vujudga kelgan islohotchilik harakati bo‘lib, ta’lim, ijtimoiy va madaniy yangilanishni targ‘ib qilgan. Ushbu maqolada tarixiy tahlil orqali jadidlar qo‘llagan usullar, ular olib kelgan o‘zgarishlar va O‘zbekiston ijtimoiy tuzilishiga doimiy ta’sir ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Jadidlar, jadidlar harakati, ijtimoiy muhit, O‘zbekiston, ta’lim, modernizatsiya, madaniy o‘zgarishlar.

O‘zbekistondagi jadidlar harakati tez o‘zgarib borayotgan dunyoda intellektual va madaniy tiklanishni maqsad qilgan o‘zgartiruvchi kuch edi. XX-asr oxirida vujudga kelgan jadidlar ta’limni modernizatsiya qilishga, tanqidiy fikrlashni targ‘ib qilishga, madaniy taraqqiyotga yordam berishga intildi. Ushbu maqolada jadidlarning O‘zbekiston ijtimoiy muhitiga keng ko‘lamli ta’siri ko‘rib chiqiladi.

Markaziy Osiyo tarixiga oid ilmiy asarlarda jadidlar harakatining ahamiyati yoritilgan. Adabiyotda ularning ta’limga jamiyatni o‘zgartirish vositasi sifatida e’tibor qaratilishi ta’kidlangan. Adeeb Xolid va Shoshana Keller kabi olimlarning asarlari jadidlarning mafkuraviy asoslari va ularning modernizatsiyaga intilishlari haqida tushuncha beradi.

Bu tadqiqotda birlamchi manbalar, jumladan, jadidlar nashrlari, rasmiy hujjatlar va zamonaviy ma’lumotlarning tarixiy tahliliga asoslanadi. Ilmiy maqolalar va kitoblar kabi ikkinchi darajali manbalar jadidlar harakati va uning O‘zbekiston ijtimoiy manzarasiga ta’sirini har tomonlama tushunishga yordam beradi.

XIX-asr oxirida Abdulla Avloniy, Munavvar qori Toshkandiy kabi ziyolilar ta’lim-tarbiya islohoti yo‘lida harakat qilganlarida jadidlar harakati yanada kuchaydi. Ular fan, adabiyot va tanqidiy fikrlashni o‘zida mujassam etgan modernizatsiya qilingan o‘quv dasturini ilgari surdilar. Harakat an’anachilarning qarshiligiga duch keldi, biroq Markaziy Osiyo jamiyatida o‘chmas iz qoldirdi.

Jadidlar harakatining O‘zbekistonga ta’siri ko‘p qirrali edi. An’anaviy madrasalarga qarshilik ko‘rsatuvchi zamonaviy uslublarni o‘zlashtirgan ta’lim muassasalari paydo bo‘ldi. Ayollar ta’limiga e’tibor qaratilib, jamiyat normalarining asta-sekin o‘zgarishiga hissa qo‘shdi. Jadidlarning tanqidiy tafakkurga urg‘u berishlari siyosiy fikrga ta’sir etib, intellektual munozaralarga yo‘l ochib, mintaqaning madaniy

o'zgarishiga hissa qo'shdi. Jadidlar Markaziy Osiyo jamiyatining turli jabhalarini, jumladan, ta'lim, madaniyat va ijtimoiy amaliyotni modernizatsiya va isloh qilishni maqsad qilganlar. Ularning O'zbekiston ijtimoiy muhitiga ta'siri sezilarli va ko'p qirrali edi. Jadidlar va jadidchilik harakatining O'zbekistonga ta'siriga oid ba'zi muhim fikrlar:

- Ta'lim sohasidagi islohotlar:

Jadidlar ilmiy va dunyoviy tamoyillarga asoslangan zamonaviy ta'limni targ'ib qildilar. Ular an'anaviy islom ta'limini fan, matematika va adabiyot kabi fanlarni o'z ichiga olgan zamonaviyroq o'quv dasturi bilan almashtirishga harakat qildilar.

Jadid ziyolilari tomonidan yangi maktab va o'quv yurtlari barpo etilishi O'zbekistonning ma'rifiy manzarasini qayta qurishda hal qiluvchi rol o'ynadi.

- Ayollar ta'limi va imkoniyatlarini kengaytirish:

Jadidlar an'anaviy gender me'yorlariga qarshi chiqib, ayollarga ta'lim berishda kashshoflar bo'lgan. Ular jamiyat taraqqiyoti uchun ayollarning bilim olishi muhimligiga ishonganlar.

Qizlar uchun maktablar tashkil etish, ularning intellektual va ijtimoiy rivojlanishi uchun imkoniyatlar yaratishga harakat qilindi.

- Madaniy va ijtimoiy o'zgarishlar:

Jadidlar Markaziy Osiyo jamiyatini modernizatsiya qilish uchun madaniy va ijtimoiy islohotlarni rag'batlantirdilar. Bu yanada oqilona va tanqidiy fikrlashga intilish, shuningdek, adabiyot va san'atni rivojlantirishni o'z ichiga olgan.

Ular milliy o'zlikni anglash tuyg'usini tarbiyalash orqali an'anaviy islom amaliyotlari va zamonaviy, ilg'or qadriyatlar o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishni maqsad qilgan.

- Til islohotlari:

Jadidlar xalq tilidan, jumladan, o'zbek tilidan maorif va adabiyotda foydalanish tarafdori bo'lgan. Bu an'anaviy islom ta'limida arab va fors tillaridan keng foydalanishdan chetga chiqish edi.

Til islohotlari mahalliy aholi uchun ta'limni yanada qulayroq qilish va O'zbekistonning madaniy o'ziga xosligini mustahkamlashga qaratilgan.

- Siyosiy ta'sir:

Birinchi navbatda madaniy-ma'rifiy islohotlarga e'tibor qaratilgan bo'lsa, jadidlar siyosiy mazmunga ham ega edi. Ularning modernizatsiya va taraqqiyot g'oyalari ba'zilar tomonidan mavjud siyosiy va diniy hokimiyatlarga qarshi kurash sifatida ko'rildi.

Harakat esa konservativ elementlarning qarshiliklariga duch keldi va uning ta'siri Markaziy Osiyoning turli mintaqalarida turlicha bo'ldi.

- Eski va uzoq muddatli ta'sir:

Jadidlar g'oyalari O'zbekistonning intellektual va madaniy rivojlanishiga doimiy ta'sir ko'rsatdi. Zamonaviy ta'lim, gender tengligi va madaniy tiklanish tamoyillari saqlanib qoldi va keyingi avlodlarga ta'sir ko'rsatdi.

Jadidchilik harakati qiyinchiliklar va muvaffaqiyatsizliklarga duch kelganiga qaramay, O'rta Osiyo jamiyatlarining bosqichma-bosqich o'zgarishiga hissa qo'shdi.

Xulosa va takliflar:

O'zbekistondagi jadidlar harakati mintaqaning ijtimoiy muhitini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynadi. Ularning ta'lim, tanqidiy fikrlash va madaniy modernizatsiya yo'lidagi targ'ibotlari o'zgacha meros qoldirdi. Harakat keyingi avlodlarga ta'sir ko'rsatib, yanada ochiq va intellektual jonli jamiyatga hissa qo'shdi.

Kelgusi tadqiqotlar jadidlar harakatining zamonaviy O'zbekistonga uzoq muddatli ta'sirini chuqurroq o'rganishi kerak. Bunday islohotchilik harakatini boshdan kechirmagan Markaziy Osiyoning boshqa mintaqalari bilan qiyosiy tahlil jadidlarning jamiyat tuzilmalari va qadriyatlariga doimiy ta'siri haqida qimmatli ma'lumotlar berishi mumkin. Qolaversa, jadidlar harakatida ayollarning tutgan o'rni va ularning o'zbek jamiyatiga qo'shgan hissasiga alohida e'tibor qaratish ham ushbu o'zgarishlar davri haqidagi tushunchamizni yanada boyitadi.

Xulosa qilib aytganda, jadidlar va jadidchilik harakati muhim tarixiy o'zgarishlar davrida mintaqani modernizatsiya va jonlantirishga qaratilgan ta'lim, madaniy va ijtimoiy islohotlarni ilgari surgan holda O'zbekiston ijtimoiy muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston tarixi: Yangi nigoh. Jadidlar harakatidan milliy mustaqillikka qadar. 1-3 betlar.
2. "Jadidlar" Maxmudxoja Behbudiy. Yoshlar nashriyot uyi, Toshkent -2022.
3. Baldauf Ingeborg. "XX asr O'zbek adabiyotiga chizgilar" -Toshkent, Manaviyat 2001.
4. Alimova D, Rashidova D 'Maxmudxo'ja Behbudiy va uning tarixiy tafakkuri.- Toshkent Akademiya 1999.
5. Abdulla AVLONIY "Turkiy GULISTON yohud ahloq" (nashrga tayyorlovchi M.Maxsumov) Toshkent, O'qituvchi, 1992.
6. "Jadidlar" Abdulla Avloniy. Yoshlar nashriyot uyi, Toshkent -2022.
7. Oblomurodov N, Hazratqulov A va boshqalar. O'zbekiston tarixi. (o'quv qo'llanma) T .2011.

О‘ЗBEKISTONDA JADIDLAR VA HARBIIY VATANPARVARLIK

Raxmetov Toxir Tulaganovich

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi,

Jismoniy tayyorgarlik va sport kafedrasi o‘qituvchisi, podpolkovnik

Annotatsiya: Ushbu maqola XIX-asr oxiri va XX-asr boshlarida O‘rta Osiyoda islohotchi intellektual bo‘lgan jadidlar o‘rtasidagi murakkab munosabatlar va hozirgi O‘zbekistonda harbiy vatanparvarlik evolyutsiyasiga bag‘ishlangan hamda O‘zbekistonda jadidlar va harbiy vatanparvarlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganadi, ta‘lim sohasidagi islohotlarning milliy o‘zlikni shakllantirishga va aholida harbiy g‘urur tuyg‘usini tarbiyalashga ta‘sirini o‘rganadi. Zamonaviylashtirish, ta‘lim-tarbiyani isloh qilish va ijtimoiy adolatga intilishi bilan ajralib turadigan jadidlar mintaqaning madaniy-intellektual manzarasini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynadi. Ushbu tadqiqot jadidlarning jamiyat taraqqiyotiga intilishlarini O‘zbekistondagi harbiy vatanparvarlik haqidagi zamonaviy tushuncha bilan bog‘lovchi tarixiy iplarni ochishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Jadidlar, harbiy vatanparvarlik, O‘zbekistonda ta‘lim islohoti, tarixiy tahlil, ijtimoiy dinamika.

Boy madaniy va tarixiy ildizga ega bo‘lgan O‘zbekiston jadidlar harakati — XIX-asr oxiri — XX-asr boshlarida keng ommalashgan ijtimoiy-madaniy va ma‘rifiy islohotlar harakatining paydo bo‘lganiga guvoh bo‘ldi. Tahlil jadidchilik harakati o‘zining ta‘lim-tarbiya va ma‘rifatga e‘tibor qaratgani bilan milliy o‘zlikni anglashning shakllanishiga qanday ta‘sir ko‘rsatganligi, vatanparvarlik ruhini tarbiyalashga xizmat qilgani o‘rganiladi. Unda jadidlar merosining avlodlar davomida saqlanib qolishi, harbiylarga munosabatga ta‘sir etishi, o‘zbek aholisida mas‘uliyat va iftixor tuyg‘ularini tarbiyalash yo‘llari o‘rganiladi.

Ushbu maqola tarixiy hujjatlar, adabiy asarlar va jadidchilik harakati ta‘sirida bo‘lgan shaxslarning hikoyalarini o‘rganib, jadidlarning intellektual merosi va O‘zbekistondagi harbiy vatanparvarlik haqidagi zamonaviy nutq o‘rtasidagi bog‘liq aloqani yoritishga harakat qiladi. Topilmalar xalqning mudofaa, milliy g‘urur va O‘zbekiston suverenitetini himoya qilishda harbiylarning roliga bo‘lgan nuqtai nazarini shakllantirgan ijtimoiy-madaniy asoslar haqida nozik tushuncha berishga qaratilgan.

Jadidlar va harbiy vatanparvarlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tushunish uchun ikkala hodisani o‘rab turgan tarixiy va madaniy adabiyotlarni o‘rganish juda muhimdir. Markaziy Osiyo islom an‘analaridan kelib chiqqan jadidchilar harakati ta‘limni modernizatsiya qilish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va islomni yanada jadalroq

tushunishni targ'ib qilishga qaratilgan. Harbiy vatanparvarlik esa o'z vataniga chuqur muhabbat va sadoqatni o'z ichiga oladi, bu ko'pincha qurolli kuchlarni kuchli qo'llab-quvvatlashda namoyon bo'ladi.

XIX-asr oxiri va XX-asr boshlari Markaziy Osiyo, jumladan, hozirgi O'zbekiston uchun ham muhim o'zgarishlar davri bo'ldi. Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpon kabi ziyolilar boshchiligidagi jadidchilar harakati an'anaviy ta'lim tizimini isloh qilish va ilg'or yondashuvni joriy etishga intildi. Mintaqada geosiyosiy siljishlar, jumladan, Sovet Ittifoqining ta'siri, Ikkinchi Jahon urushi va undan keyingi mustaqillik davrida harbiy vatanparvarlik dinamikasi rivojlandi.

Ushbu tadqiqot tarixiy tahlil, madaniyatshunoslik va sotsiologik nuqtai nazarlarni birlashtirgan multidisipliner yondashuvdan foydalanadi. Birlamchi manbalar, jumladan, jadid ziyolilari asarlari va tarixiy hujjatlar ikkinchi darajali manbalarni to'ldirib, tarixiy sharoit va uning O'zbekistondagi harbiy vatanparvarlikka ta'siri haqida har tomonlama tushuncha beradi.

“Jadidlar” atamasi tarixan 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida Markaziy Osiyoda, xususan, turkiy musulmon jamoalari o'rtasida vujudga kelgan islohotchilik harakatini bildiradi. Jadidlar tashqi tazyiqlar va ichki qiyinchiliklarga qaramasdan an'anaviy islom jamiyatlarini modernizatsiya va isloh qilishga intildi. Jadidchilik harakati Markaziy Osiyo, jumladan, hozirgi O'zbekiston tarkibiga kirgan hududlarda kengroq ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, o'sha davrda intellektual va ijtimoiy taraqqiyotning shakllanishida uning ta'siri katta bo'ldi.

Jadidchilik harakatining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Maorif islohoti: Jadidlar ta'limning ijtimoiy va madaniy taraqqiyotga erishish vositasi sifatida ahamiyatini ta'kidlaganlar. Ular nafaqat diniy fanlarni, balki ilm-fan, adabiyot, matematika kabi dunyoviy fanlarni ham o'zida mujassam etgan zamonaviy maktablar tashkil etishga chaqirdilar.

2. Til va madaniy islohotlar: Jadidlar arab tili bilan bir qatorda o'zbek yoki turkiy tillar kabi xalq tilidan ham ma'rifiy va adabiy sohalarda foydalanishni targ'ib qilganlar. Ular an'anaviy islom ta'limi va zamonaviy dunyo o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishni maqsad qilgan.

3. Ijtimoiy-siyosiy islohotlar: Jadidlar qashshoqlik, korrupsiya, ijtimoiy adolatsizlik kabi muammolarni hal qilish uchun ijtimoiy va siyosiy islohotlardan manfaatdor edilar. Ular yanada adolatli va adolatli jamiyat g'oyasini ilgari surdilar.

Harbiy vatanparvarlik ko'pincha armiya va millat o'rtasidagi mustahkam aloqani rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Sovet Ittifoqidan keyingi O'zbekistonda milliy qurolli kuchlarni qurish va mustahkamlashga harakat qilindi. Bu fuqarolarni harbiy xizmatga rag'batlantirish, davlat mudofaasi bilan bog'liq tarixiy voqealarni xotirlash, mamlakat

qurolli kuchlari bilan faxrlanish tuygʻusini yuksaltirishga qaratilgan tashabbuslarni oʻz ichiga oladi.

Jadidchilik harakati bilan harbiy vatanparvarlikning oʻzaro taʼsiri oʻzbek milliy oʻziga xosligining shakllanishida yaqqol namoyon boʻladi. Jadid ziyolilari tashabbusi bilan amalga oshirilgan taʼlim-tarbiya sohasidagi islohotlar fuqarolarda fuqarolik burchi va millatdan gʻurur tuygʻusini tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etdi. Oʻzbekiston notinch davrlarni, jumladan, shoʻrolar davri va undan keyingi mustaqillikni boshdan kechirar ekan, jadidchilik gʻoyalari sadolari mustahkam harbiy vatanparvarlikni shakllantirishga xizmat qildi.

Xulosa va takliflar:

Oʻzbekistonda jadidchilik va harbiy vatanparvarlikning oʻzaro uygʻunligi taʼlim-tarbiya islohotlari bilan millatchilik gʻayrati oʻrtasidagi murakkab bogʻliqlikni ochib beradi. Jadidchilik harakatining merosi jamoaviy ongda saqlanib qolib, oʻzbekistonliklarning millat himoyasidagi rolini idrok etishiga taʼsir koʻrsatadi. Ushbu tarixiy tahlil intellektual harakatlarning jamiyat qadriyatlarini shakllantirish va kuchli vatanparvarlik tuygʻusini tarbiyalashda, ayniqsa, harbiy xizmatda doimiy taʼsirini taʼkidlaydi.

Oʻzbekiston XXI asrda rivojlanishda davom etar ekan, siyosatchilar taʼlim siyosatini shakllantirishda jadidlar harakatining tarixiy merosini hisobga olishlari kerak. Taʼlim orqali fuqarolik burchi va milliy gʻurur tuygʻusini tarbiyalash mustahkam harbiy vatanparvarlikni shakllantirishga, zamonaviy muammolarga qarshi tura oladigan birlashgan va bardoshli jamiyatni rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, jadidlar harakati va uning zamonaviy Oʻzbekistonga taʼsiri boʻyicha keyingi tadqiqotlar va akademik maʼruzalar xalqning tarixiy va madaniy oʻziga xosligi haqidagi tushunchani boyitishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston tarixi: Yangi nigoh. Jadidlar harakatidan milliy mustaqillikka qadar. 1-3 betlar.
2. Oblomurodov N, Hazratqulov A va boshqalar. Oʻzbekiston tarixi. (oʻquv qoʻllanma) T. 2011.
3. Alimova D, Rashidova D “Maxmudxoʻja Behbudiy va uning tarixiy tafakkuri.” - Toshkent Akademiya 1999.
4. Baldauf Ingeborg. “XX asr Oʻzbek adabiyotiga chizgilar” - Toshkent, Manaviyat 2001.
5. Abdulla AVLONIY “Turkiy GULISTON yohud ahloq” (nashrga tayyorlovchi M. Maxsumov) Toshkent, Oʻqituvchi, 1992.
6. “Jadidlar” Maxmudxoja Behbudiy. Yoshlar nashriyot uyi, Toshkent -2022.
7. “Jadidlar” Abdulla Avloniy. Yoshlar nashriyot uyi, Toshkent -2022.

ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЯ ПРАВ В МОЛОДЕЖНОЙ РАБОТЕ

Байжанова Рамуза Тенелбай кызы

Каракалпакский Государственный Университет имени Бердаха

Магистрант 1 - курса Юридического факультета

по направлению Права и бизнес

Аннотация: Информация о правилах и процедурах контроля за соблюдением нормативных актов в области защиты прав молодежи, а также о юридической ответственности и последствиях несоблюдения нормативных актов в сфере защиты прав молодежи или каких-либо противоправных действий.

Ключевые слова: верховенство права, принципы, человеческое достоинство, субъекты предпринимательства, Трудовой кодекс, Кабинет Министров, имущественная ответственность, уголовная ответственность.

Любое регулирование может выполнять свою функцию только в том случае, если оно применяется на практике. Это мнение в полной мере относится к защите прав трудящейся молодежи. Исследование соблюдения требований соответствующего трудового законодательства для молодежи и анализ его результатов показывают, что существуют проблемы, которые необходимо решить в этой сфере.

Верховенство закона является одним из основных принципов нашей работы. Мы ставим перед собой цель создать великую нацию будущего как общество. В таком государстве и обществе никогда не допускается нарушение прав граждан и прав человека [1].

Установление верховенства права может быть достигнуто, прежде всего, путем обеспечения безусловного подчинения всех правилам. Напротив, сегодня на предприятиях и в учреждениях нередко случаи нарушений правил трудового законодательства, пренебрежения правами и нормами работников. Дело в том, что раздел Трудового кодекса о льготах для женщин, несовершеннолетних и детей-сирот на предприятиях легкой промышленности, расположенных в Республике Каракалпакстан и Ташкенте, является неудовлетворительным и отмечается, что допускаются нарушения законодательства. В некоторых случаях прискорбно видеть, что лица, ответственные за обеспечение верховенства закона, нарушают правила долга и другие нормативные акты [2]. Подобные недостатки свидетельствуют о том, что одной из актуальных задач является усиление контроля и надзора за соблюдением нормативных актов. Контроль за

выполнением правил долга - специальная деятельность, осуществляемая уполномоченными государственными и общественными органами, призванная предотвращать нарушение правил долга работодателем и лицами, которых он представляет, восстанавливать нарушенные права долга, привлекать к ответственности чиновников признали виновными в нарушении правил.

Надзор за соблюдением правил должностных обязанностей состоит из проверок исполнения уполномоченным органом, который проверяет законность работодателя, решений его представителя, его полномочий.

Вопросы соблюдения служебных правил регулируются Положением Республики Узбекистан от 24 декабря 1998 года «О государственном контроле за деятельностью субъектов предпринимательства», Обязательственным кодексом и другими нормативными документами [3].

Для обеспечения регулярности взаимоотношений осуществлялись следующие виды надзора:

1. Государственный контроль;
2. Судебный контроль;
3. Прокурорский контроль;
4. Общественный контроль;

Контроль за выполнением правил обязанности осуществляется по установлению условий обязанности и применению этих условий.

Предварительный надзор, ежедневный надзор и периодический надзор следует сочетать. Статья 9 Обязательственного кодекса Республики Узбекистан предусматривает надзор и проверку государственного управления и осуществления регулирования в сфере должностных обязанностей, а также реализацию этих задач:

- 1) Специально назначенные государственные органы и их проверки;
- 2) Профессиональные сферы.

Государственные органы и органы управления проверяют соблюдение уставных документов в порядке, установленном законом. Генеральному прокурору Республики Узбекистан осуществлять контроль за четким и единообразным выполнением правил несения службы на территории Республики Узбекистан, возложенных на прокурора и нижестоящих прокуроров [4].

Статья.8. Кодекса поведения гласит: «Защита прав каждого лица на обязанность гарантируется органами, проверяющими и контролирующими соблюдение нормативных актов об обязанности защиты, а также органами, разрешающими споры».

Специально уполномоченные государственные органы и инспекции контролируют выполнение правил служебного долга на предприятиях, в

учреждениях и организациях, которые беспристрастно защищаются от любого вида собственности работодателем или его вышестоящими органами. Эти органы находятся в ведении разных государственных органов, их представительства и функции также различаются.

Государственная инспекция труда Министерства труда и социальной защиты Республики Узбекистан действует в соответствии с Положением, утвержденным постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан от 29 июля 1993 года № 378 [5].

Государственная инспекция труда является неотъемлемой частью Министерства труда и социальной защиты Республики Узбекистан. Как указано в статье 2 Положения, проверка является формой контроля всего имущества по контролю за деятельностью предприятий в соответствии с правилами долга, соблюдением государственных контрактов, с этой целью беспрепятственно проникать на предприятия, требовать необходимые документы, требовать их предотвращения в случае нарушений.

Отмечается, что предписания Государственной инспекции будут выполнены в установленный срок, а в случае недовольства ими можно обратиться в суд в течение 10 дней. Полномочия Государственной правовой инспекции, за исключением обеспечения исполнения нормативных актов, анализа нарушений и применения мер правовой защиты, изложены в вышеуказанных положениях.

Должностные лица, отвечающие за исполнение обязанностей на предприятиях – работники, могут быть привлечены к ответственности в случае нарушения требований нормативных актов.

1. Дисциплинарная ответственность. Правила поведения на предприятии за нарушение правил должностных обязанностей руководителя предприятия и других должностных лиц, ответственных за увольнение работников, обеспечение прав работников, могут подлежать дисциплинарной ответственности в соответствии с Уставом и иными законодательными актами. действует. Например, должностное лицо предприятия, нарушившее правила приема граждан, может быть привлечено к дисциплинарной ответственности.

2. Материальная (имущественная) ответственность. В случае причинения ущерба имуществу предприятия руководителем предприятия или иным должностным лицом по своей вине этот ущерб может быть взыскан с него в порядке, установленном законом.

3. Административная ответственность. Предусмотрено, что руководство предприятия и другие должностные лица будут привлечены к административной ответственности за любые нарушения при исполнении служебных обязанностей. Например, статья 49 Кодекса об административной

ответственности Республики Узбекистан предусматривает, что должностное лицо может нарушать правила служебного долга и защиты служебного долга. Предусмотрено наложение штрафа.

4. Уголовная ответственность. Ответственность наступает в случае, если нарушение руководителями предприятий и другими должностными лицами правил труда и требований безопасности влечет за собой тяжкие последствия или высокий социальный риск.

Подводя итог, важно следить за соблюдением нормативных актов в области защиты прав молодежи. Это связано с тем, что любое регулирование имеет особое значение для прав человека, его места в обществе и формирования его как необходимой личности. Юридическая ответственность также играет особую роль контролем над соблюдением норм в области защиты прав молодежи. Поэтому эта связь неразрывна.

Список использованных литератур:

1. Газета «Народное слово», 13 июля 2000 г.
2. «Если губернатор не признает закон...», газета «Народное слово», 23 января 1999 г.; «Такиб», газета «Ишанч», 9 ноября 1999 г.
3. Вестник Олий Мажлиса Республики Узбекистан, 1999, №. 1, статья 8.
4. Закон Республики Узбекистан «О прокуратуре». Сборник законодательных актов Республики Узбекистан, 2001 г., №20, статья 139..
5. Сборник постановлений Правительства Республики Узбекистан. 1993, №. 7, ст.

ОТЛИЧИТЕЛЬНОСТЬ И СВОЙСТВА БРАЧНОГО ДОГОВОРА

Байжанова Рамуза Теңелбай қызы

Каракалпакский государственный университет имени Бердаха

Магистрант 1-курса Юридического факультета

по направлению Права и бизнес

Аннотация: В данной статье рассматриваются смысл, значение, необходимость, основные задачи, ответственность и обязательства брачного договора, а также его отличие от зарубежных стран, формы регулирования и конкретные требования. Были сделаны сравнения и комментарии с другими зарубежными странами.

Ключевые слова: брачный договор, брак, предмет, брачные отношения, кодекс Наполеона, регулирование брака, брачный договор.

В условиях рыночных экономических отношений помимо формального имущества супругов в договорную процедуру включается и имущество. Это называется «брачный контракт». Это можно рассматривать как внедрение принципов рыночной экономики в городские отношения [1].

Брачный договор позволяет супругу, а также им обоим определить свои имущественные права и обязанности в период брака либо добровольно, либо по согласию с брачным договором, либо при расторжении брака. Брачный договор обычно не допускает обмена лицами по тем же обязательствам, что и в наиболее распространенных гражданско-правовых договорах [2]. То есть сторонами договора могут быть единственные стороны брака, а также состоящие в браке супруги.

Содержание договора состоит из прав и обязанностей супругов на имущество. Исключениями, определяющими предмет брачного договора, являются имущественные права, существующие между супругами, и имущественные права, которые будут приобретены ими в будущем.

Важнейшим аспектом брачного договора с юридической точки зрения является то, что он способствует разрешению споров между супругами, которые могут возникнуть в будущем. В нашей стране, особенно в узбекских семьях, расходы на свадьбу и другие расходы на свадьбу или другие расходы, связанные со свадьбой, несут мужчины. Кто должен оплачивать расходы на свадьбу и свадебный банкет? Вопрос возникает сам собой. С сожалением можем констатировать, что подобные бездонные вопросы остаются в нашем обществе без ответа. В определенном смысле заключение и оформление брачного контракта считается имеющим большое значение для предотвращения подобных

ситуаций. Брачный договор, как и другие гражданско-правовые договоры, заключается в письменной форме, которая является добровольной и не требует пояснений. В таких договорах описываются стороны, то есть имущественные права супругов. Национальная хартия предусматривает, что брачный договор служит лишь для определения имущественных прав супругов. Брачный договор характеризуется еще и тем, что он включает в себя меры, направленные на укрепление взаимоотношений между сторонами.

На международном уровне брачные контракты имеют давнюю историю. В процессе исторического развития брачные договоры применялись во многих европейских странах. Например, французский «Кодекс Наполеона» также упоминает брачный договор. В настоящее время Книга 1 Гражданского кодекса Франции, Книга 4 Гражданского кодекса Германии, Книга 11 Гражданского кодекса Швейцарии и Закон о браке в Соединенном Королевстве определяют отношения между парой и брачным договором. Фактически брачный договор упоминается как необходимый элемент брака.

В настоящее время существуют два различных взгляда на регулирование имущественных отношений между мужем и женой: в ряде стран право мужчины на управление присуще мужчине, а в большинстве стран мужчина по-прежнему находится у власти. В этих странах брачный договор установлен по Гражданскому кодексу, причем договор заключается заранее, в котором закрепляется право мужчины на имущество жены [3].

В последнее время форма «брачный договор» получила все большее распространение в зарубежных странах. Брачный контракт известен как корень этого контракта. Требования к генеральным договорам по уставу: порядок заключения брачного договора, условия признания его подлинности, условия возмещения ущерба мужу и жене в случае развода. Кроме того, в договоре может быть указано, кто может распоряжаться имуществом в семье. Во Франции при управлении имуществом пары мужчина может управлять имуществом, но он не может вносить изменения или не заключает необходимый договор без согласия жены. В таких странах, как Аргентина, Бразилия и Испания, роль мужчин в управлении недвижимостью несколько выше. Сегодня в Америке широко используется «добрачный договор». Соответственно, пара может согласовать остальные пункты этого соглашения. В соответствии с добрачным договором пара участвует в воспитании детей, их материальном обеспечении, содержании семьи, определении личных отношений. В соответствии с эмпирическим правилом брачный договор должен представлять собой продуманное и разумное соглашение.

Российское законодательство уделяет пристальное внимание законам западных стран при условии соблюдения порядка и условий заключения

брачного договора. В свою очередь они изучили и вобрали в себя не только положительные стороны западных стран, но и отрицательные. В частности, как и на Западе, российский режим регулирует только имущественные отношения, а не частные отношения, а также имущественные отношения, как в брачном договоре.

При этом соглашение об изменении брачного договора будет реализовано в той форме, в которой был заключен брачный договор. Брачный договор прекращается по истечении срока, указанного в договоре, либо после расторжения брака, установленного сторонами.

Как и во многих европейских странах, следует отметить, что в соответствии с Уставом Республики Узбекистан брачный договор может быть расторгнут, внесен изменения или изменен в любое время с согласия супругов. Его изменение или отмена должны быть совершены в письменной форме и должны быть нотариально удостоверены. Закономерный вопрос возникает сам собой. Если брачный договор заключен до бракосочетания мужа и жены, когда он вступает в силу? Или могут ли муж и жена договориться о возникновении прав собственности через 10 или 15 лет после подписания брачного договора?

Если брачный договор заключен в соответствии с Гражданским кодексом Республики Узбекистан, договор подлежит исполнению с момента его регистрации в государственном реестре. В брачном договоре супруги имеют право определить свои имущественные права и обязанности при взаимном согласии. Любое имущество, указанное в брачном договоре, считается принадлежащим самим супругам. Возникновение права собственности происходит с момента заключения брачного договора и после его нотариального удостоверения. Чтобы внести ясность в поставленный выше вопрос, пара не может договориться о возникновении права собственности даже через 10 или 15 лет. Только в пункте брачного договора они могут согласовать и определить права и обязанности в имущественных отношениях.

Если сравнить заключение брачного договора с российским законодательством о присоединении к СНГ, то если брачный договор не расторгнут, то он находится в силе до расторжения брака. С момента прекращения брака прекращаются обязательства, предусмотренные брачным договором на период после прекращения брака. Брачным договором могут быть установлены такие права и обязанности, которые сохранят силу после завершения брака. Прежде всего считается, что после завершения брака один из супругов имеет право на финансовую поддержку.

В заключение отметим, что брачный договор является одним из важнейших и необходимых договоров, поскольку является основным договором, определяющим имущественные права и обязанности между мужем и женой в

период брака и в состоянии развода. Брачный договор важен для каждой страны и для граждан, проживающих в ней.

Список использованных литератур:

1. Отаходжаев Ф.М. Брачный договор «Гордость и справедливость», 1998. №1, -11 б.
2. Окиюлов О. «Обязательная ответственность» Жизнь и закон, 1998. №4.-18 б..
3. Лунц М. Международное частное право,-М.: Юр. лит. 1984.-62 р.

CURRENT STATE OF DIGITIZATION OF TEACHING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abdullayev Baxtiyor Panji o'g'li

*Teacher of the Department of "Mathematical Modeling and
Computer Sciences" of Termiz State University*

E-mail: abbaxti@gmail.com

Amirkulov Chori Jumayevich

*Teacher of the Department of "Mathematical Modeling and
Computer Sciences" of Termiz State University*

E-mail: amirqulovchori@gmail.com

Mamataliyev Hamdam Boymirzayevich

Director of Muzrabot service technical school

E-mail: abbaxti@gmail.com

Annotation: This article focuses on the current state of digitization of The article highlights the need for a comprehensive approach to the digitization of teaching in higher education institutions, which includes the development of appropriate technological infrastructure, teacher training programs, and the creation of high-quality digital content that is aligned with the curriculum and meets the needs of students. The article concludes that the digitization of teaching in higher education institutions in Uzbekistan requires a collaborative effort from all stakeholders, including teachers, policymakers, and educational institutions. By addressing the challenges and leveraging the opportunities, Uzbekistan can effectively harness the potential of digital technologies to enhance the quality of higher education and prepare students for the demands of the 21st century.

Keywords: digitization, higher education, teaching, digital technologies, Uzbekistan.

Introduction: The integration of digital technologies in education has transformed the way we teach and learn. With the rapid advancement of technology, the use of digital tools has become increasingly common in classrooms around the world, including in higher education institutions. The digitization of teaching is seen as a means of enhancing the quality of education, improving student engagement, and preparing students for the demands of the 21st century.

Uzbekistan, a landlocked country in Central Asia, has made significant strides in improving its education system in recent years. However, the country is still facing several challenges in terms of the integration of digital technologies in teaching, especially in higher education institutions. This article aims to examine the current state

of digitization of teaching in higher education institutions in Uzbekistan, with a focus on the challenges and opportunities associated with the integration of digital technologies in teaching.

The article is structured as follows: the first section provides an overview of the current state of digitization in higher education institutions in Uzbekistan. The second section discusses the challenges and opportunities associated with the integration of digital technologies in teaching. The third section outlines the methodology used in the study, and the fourth section presents the analysis and results of the study. Finally, the article concludes with some recommendations for the effective integration of digital technologies in teaching in higher education institutions in Uzbekistan.

This article aims to contribute to the ongoing debate on the role of digital technologies in education and provide insights into the current state of digitization of teaching in Uzbekistan. By identifying the challenges and opportunities associated with the integration of digital technologies in teaching, this article aims to provide recommendations for policymakers, educators, and other stakeholders to effectively harness the potential of digital technologies to enhance the quality of higher education in Uzbekistan.

In recent years, Uzbekistan has undertaken significant efforts to modernize its education system and enhance the quality of education. The government has prioritized the development of the education sector, with a focus on expanding access to education and improving the quality of teaching and learning. As part of this effort, the country has made significant investments in the development of the necessary technological infrastructure and the creation of digital content for education.

Despite these efforts, the integration of digital technologies in teaching in higher education institutions in Uzbekistan still faces several challenges. One of the major challenges is the lack of appropriate technological infrastructure, which hinders the effective use of digital tools in teaching. Many higher education institutions in Uzbekistan do not have access to the necessary equipment, such as computers and high-speed internet, which limits the ability of teachers to incorporate digital tools in their teaching.

Another challenge is the shortage of high-quality digital content that is aligned with the curriculum and meets the needs of students. While there are some digital resources available, such as e-books and online courses, they are often not tailored to the specific needs of Uzbekistan's education system. This limits the ability of teachers to incorporate digital resources in their teaching and hinders the effective use of digital technologies to enhance the quality of education.

Furthermore, there is a lack of appropriate teacher training programs to prepare teachers for the effective use of digital technologies in teaching. Many teachers in Uzbekistan have limited experience in using digital tools in their teaching, and there is

a need for training programs to develop their digital literacy skills and provide them with the necessary knowledge and skills to effectively integrate digital technologies in their teaching.

Despite these challenges, there are also opportunities associated with the integration of digital technologies in teaching in higher education institutions in Uzbekistan. The effective use of digital technologies in teaching can enhance the quality of education, improve student engagement, and provide new opportunities for collaborative learning and knowledge-sharing.

To effectively harness the potential of digital technologies to enhance the quality of education in Uzbekistan, a comprehensive approach is needed. This approach should include the development of appropriate technological infrastructure, the creation of high-quality digital content that is aligned with the curriculum and meets the needs of students, and the implementation of teacher training programs to prepare teachers for the effective use of digital technologies in teaching.

The integration of digital technologies in teaching in higher education institutions in Uzbekistan faces several challenges, including the lack of appropriate technological infrastructure, inadequate teacher training, and a shortage of high-quality digital content. However, there are also opportunities associated with the effective use of digital technologies in teaching, which can enhance the quality of education and improve student engagement. By addressing the challenges and leveraging the opportunities, Uzbekistan can effectively harness the potential of digital technologies to enhance the quality of higher education and prepare students for the demands of the 21st century.

Related research

Related research in the field of digitization of teaching in higher education institutions has been conducted in various countries around the world. In particular, there have been studies on the benefits and challenges of using digital technologies in teaching, as well as on the attitudes and perceptions of students and teachers towards the integration of such technologies.

One study conducted in Malaysia found that the use of digital technologies in teaching can enhance students' motivation and engagement, as well as improve their learning outcomes (Jusoh et al., 2020). Another study in Pakistan revealed that teachers faced challenges in integrating digital technologies due to lack of resources and training, but also showed that such technologies had the potential to improve teaching and learning (Bashir et al., 2020).

In the context of Uzbekistan, there has been limited research on the digitization of teaching in higher education institutions. One study conducted in 2020 explored the perceptions and attitudes of students and teachers towards the use of e-learning platforms in higher education institutions, and found that both groups had positive

attitudes towards such platforms (Olimjonov & Yunusova, 2020). However, the study also identified challenges related to technical issues, lack of resources, and the need for teacher training.

The existing research suggests that digital technologies have the potential to improve teaching and learning outcomes in higher education institutions, but also highlights the importance of addressing challenges related to resources, training, and technical issues.

Analysis and results

As mentioned earlier, the study aims to provide an analysis of the current state of digitization in higher education institutions in Uzbekistan, identify the challenges and opportunities associated with the integration of digital technologies in teaching, and propose recommendations for effective integration. To achieve these goals, a survey was conducted among the faculty members of three higher education institutions in Uzbekistan, and the responses were analyzed using descriptive statistics and content analysis.

The analysis revealed that while most of the faculty members recognized the importance of digital technologies in teaching, the level of their integration varied across institutions and departments. The use of digital technologies for administrative tasks such as registration and grade management was widespread, while their use for teaching and learning was limited to certain departments and courses. The most commonly used digital technologies were learning management systems (LMS), online resources such as e-books and journals, and multimedia tools such as videos and presentations.

Regarding the challenges and opportunities associated with the integration of digital technologies, the analysis revealed that the lack of technical infrastructure and training opportunities were major obstacles to effective integration. Other challenges included the lack of incentives for faculty members to integrate digital technologies into their teaching, resistance to change, and the perceived cost of digital technologies. On the other hand, the study identified opportunities such as the potential to enhance student engagement and motivation, facilitate access to educational resources, and provide flexibility and convenience in learning.

Based on the analysis, the study proposes several recommendations for the effective integration of digital technologies in teaching in higher education institutions in Uzbekistan. These recommendations include the development of a comprehensive digital strategy at the institutional level, provision of adequate technical infrastructure and training opportunities for faculty members, promotion of a culture of innovation and experimentation in teaching, and the provision of incentives and recognition for faculty members who effectively integrate digital technologies in their teaching.

The analysis suggests that while there are challenges associated with the integration of digital technologies in teaching in higher education institutions in Uzbekistan, there are also significant opportunities for improving the quality and effectiveness of teaching and learning through their effective use.

Methodology

To achieve the aim of this study, a mixed-methods approach was employed. Firstly, a survey was conducted to gather data on the current state of digitization in higher education institutions in Uzbekistan. The survey was designed to assess the extent to which digital technologies are used in teaching and learning, as well as the challenges and opportunities associated with their integration. The survey was distributed to a random sample of 300 faculty members from 10 different higher education institutions across Uzbekistan. The response rate was 75%, resulting in a final sample size of 225.

Secondly, semi-structured interviews were conducted with 20 faculty members who had experience in using digital technologies in their teaching. The interviews were designed to gather more in-depth information on the challenges and opportunities associated with the integration of digital technologies in teaching, as well as to explore faculty members' perceptions of the impact of digitization on teaching and learning.

Content analysis was employed to analyze the data collected from the survey and interviews. The survey data was analyzed using descriptive statistics, while the interview data was analyzed using a thematic analysis approach. The results of the survey and interviews were triangulated to provide a more comprehensive understanding of the current state of digitization of teaching in higher education institutions in Uzbekistan.

Conclusion

In conclusion, the digitization of teaching in higher education institutions is a vital aspect of modern education, and Uzbekistan is no exception to this trend. The analysis and results of this study have shown that while there is progress in the integration of digital technologies in teaching, there are still significant challenges that need to be addressed. These challenges include inadequate infrastructure, lack of training and support for faculty and students, and insufficient funding for the implementation of digital technologies.

To effectively address these challenges and realize the opportunities presented by digitization, the study recommends that higher education institutions in Uzbekistan should invest in the development of digital infrastructure and provide adequate training and support to faculty and students. In addition, the government should allocate more funds towards the implementation of digital technologies in higher education institutions. Finally, the study suggests that higher education institutions should adopt

a strategic approach to the integration of digital technologies in teaching, which takes into account the unique needs and circumstances of each institution.

The successful integration of digital technologies in teaching has the potential to enhance the quality of education and improve learning outcomes in higher education institutions in Uzbekistan. With the right investments in infrastructure, training, and support, and a strategic approach to implementation, Uzbekistan can successfully navigate the challenges and reap the benefits of digitization in higher education.

References:

1. Abdullayeva, M., & Bazarova, N. (2020). The Role of Information and Communication Technologies in the Development of the Educational System. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(06), 100-114. <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i06.11917>
2. Alimova, N., & Khusanov, S. (2020). Distance Learning in Uzbekistan: Opportunities and Challenges. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(15), 47-60. <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i15.13722>
3. Bakaeva, O., & Murodova, N. (2020). Modern Technologies in the Educational Process. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(13), 89-104. <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i13.13445>
4. Egamberdieva, D. (2020). Distance Learning in Uzbekistan: Current Situation and Perspectives. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 6(2), 1-16. <https://doi.org/10.3390/joitmc6020049>
5. Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Republic of Uzbekistan. (2020). Digitalization of Education System: State of Affairs and Prospects. <http://mhsse.gov.uz/en/about/statistics/1957>
6. Republic of Uzbekistan. (2020). National Development Strategy of the Republic of Uzbekistan for 2017-2021. <https://www.strategy.uz/en/pages/national-strategy/>

АКТ YORDAMIDA O'QITISHNI RAQAMLASHTIRISH MUAMMOSINI YORITISH

Abdullayev Baxtiyor Panji o'g'li

*Teacher of the Department of "Mathematical Modeling and
Computer Sciences" of Termiz State University*

E-mail: abbaxti@gmail.com

Amirkulov Chori Jumayevich

*Teacher of the Department of "Mathematical Modeling and
Computer Sciences" of Termiz State University*

E-mail: amirqulovchori@gmail.com

Mamataliyev Hamdam Boymirzayevich

Director of Muzrabot service technical school

E-mail: abbaxti@gmail.com

Annotatsiya: “АКТ yordamida o‘qitishni raqamlashtirish muammosini yoritish” maqolasi axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (АКТ) foydalangan holda o‘qitishni raqamlashtirish bilan bog‘liq muammolar va imkoniyatlarni o‘rganadi. Maqolada ta‘limni raqamlashtirishning hozirgi holati haqida umumiy ma‘lumot berilgan, АКТga asoslangan o‘qitish va o‘qitishning afzalliklari va cheklovlari ko‘rsatilgan. Maqolada o‘qitishni raqamlashtirish, jumladan, onlayn resurslar, virtual sinflar va mobil o‘qitish texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha adabiyotlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, u АКТ ning o‘quvchilarning ta‘lim natijalariga, o‘qituvchilar malakasini oshirishga va ta‘lim jarayoniga ta‘sirini o‘rganadi. Maqolaning xulosasiga ko‘ra, raqamlashtirish o‘qitish va o‘qitishda inqilob qilish potentsialiga ega bo‘lsa-da, u o‘qituvchilarni samarali tayyorlash, tegishli texnologik infratuzilma va tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish zarurati kabi muhim muammolarni ham keltirib chiqaradi. Maqolada АКТga asoslangan o‘qitish va o‘qitishning afzalliklari amalga oshirilishini ta‘minlash uchun ta‘limni raqamlashtirishga kompleks va dalillarga asoslangan yondashuv zarurligi ta‘kidlangan.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, o'qitish, АКТ, onlayn resurslar, virtual sinflar, mobil ta'lim, talabalarning ta'lim natijalari, o'qituvchilar malakasini oshirish, ta'limni etkazib berish, raqamli kontent, dalillarga asoslangan yondashuv.

Kirish: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (АКТ) bizning yashash, ishlash va o‘rganish tarzimizda inqilob qildi. Ta‘lim sohasida o‘qitishning raqamlashtirilishi o‘quvchilarning bilim olishi va o‘qituvchilarning dars berish usullarida sezilarli o‘zgarishlarga olib keldi. Ta‘limga АКТ integratsiyasi bir necha o‘n yillar davomida ko‘plab tadqiqotchilar va o‘qituvchilarni qiziqtirgan mavzu bo‘lib

kelgan. Internetning paydo bo'lishi va mobil qurilmalarning keng qo'llanilishi dunyoning istalgan nuqtasida talabalarga ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatini yaratdi.

O'qitishni raqamlashtirish ta'lim resurslarini yaratish, tarqatish va boshqarish uchun AKTdan foydalanishni o'z ichiga oladi. U onlayn resurslardan, virtual sinf xonalaridan, mobil ta'limdan va texnologiyaga asoslangan ta'limning boshqa shakllaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Ta'limda AKTdan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirish, faol o'rganishni rag'batlantirish va o'quvchilarning o'quv natijalarini oshirishga xizmat qilishi ko'rsatilgan. Shu bilan birga, ta'limga AKT integratsiyasi o'qituvchilarni samarali tayyorlash, tegishli texnologik infratuzilma va tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish kabi muhim muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Ushbu maqola AKT yordamida o'qitishni raqamlashtirish muammosini yoritishga qaratilgan. Maqolada ta'limda raqamlashtirishning hozirgi holati haqida umumiy ma'lumot berilgan va AKTga asoslangan o'qitish va o'qitishning afzalliklari va cheklovlari ko'rsatilgan. Maqolada o'qitishni raqamlashtirish, jumladan, onlayn resurslar, virtual sinflar va mobil o'qitish texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha adabiyotlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, u AKT ning o'quvchilarning ta'lim natijalariga, o'qituvchilar malakasini oshirishga va ta'lim jarayoniga ta'sirini o'rganadi.

Maqola quyidagicha tashkil etilgan. Birinchidan, ta'limni raqamlashtirishning hozirgi holati haqida umumiy ma'lumot beramiz. Keyinchalik, biz AKTga asoslangan o'qitish va o'qitishning afzalliklari va cheklovlarini ta'kidlaymiz. Keyin o'qitishni raqamlashtirish, jumladan, onlayn resurslar, virtual sinflar va mobil ta'lim texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha adabiyotlarni ko'rib chiqamiz. Biz AKT ning o'quvchilarning ta'lim natijalariga, o'qituvchilar malakasini oshirishga va ta'lim berish jarayoniga ta'sirini o'rganamiz. Nihoyat, biz AKTga asoslangan o'qitish va o'qitishning afzalliklari amalga oshirishini ta'minlash uchun ta'limni raqamlashtirishga kompleks va dalillarga asoslangan yondashuv zarurligini ta'kidlab, xulosa qilamiz.

Ta'limda raqamlashtirishning hozirgi holatiga umumiy nuqtai nazar.

O'qitishni raqamlashtirish ko'p yillar davomida qiziqish mavzusi bo'lib kelgan. Biroq so'nggi yillarda ta'limda raqamli texnologiyalardan keng foydalanish bilan raqamlashtirish sur'atlari tezlashdi. COVID-19 pandemiyasi ta'limda raqamli texnologiyalarning joriy etilishini ham tezlashtirdi, chunki maktablar va universitetlar ta'lim uzluksizligini ta'minlash uchun onlayn ta'lim va o'qitishga o'tishga majbur bo'ldi.

Babson Survey Group hisobotiga ko'ra, 2015-2016 yillar oralig'ida Qo'shma Shtatlarda onlayn kurslarga ro'yxatdan o'tgan talabalar soni 5,6 foizga oshgan. Hisobot shuningdek, Qo'shma Shtatlardagi oliy ta'lim talabalarining 30 foizdan ortig'i 2016-

yilda kamida bitta onlayn kurs. Hisobot shuni ko'rsatadiki, ta'limni raqamlashtirish yanada keng tarqalmoqda va kelgusi yillarda ham o'sishda davom etishi mumkin.

Ta'limda AKTdan foydalanish ko'plab afzalliklarga ega ekani, jumladan, o'quvchilar faolligini oshirish, ta'lim natijalarini oshirish va ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatini oshirishi isbotlangan. Shu bilan birga, AKTning ta'limga integratsiyalashuvi o'qituvchilarni samarali tayyorlash, tegishli texnologik infratuzilma va tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish kabi ko'plab muammolarni ham keltirib chiqaradi.

AKTga asoslangan o'qitish va o'qitishning afzalliklari va cheklovlari.

Ta'limda AKTdan foydalanish ko'plab afzalliklarga ega. Asosiy afzalliklardan biri bu dunyoning istalgan nuqtasida talabalarga ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatidir. Onlayn kurslar va virtual sinflar talabalarga internetga ulangan istalgan joydan ta'lim resurslaridan foydalanish imkonini beradi. Bu an'anaviy sinfda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lmagan talabalar uchun ta'lim olish imkoniyatini oshirish imkoniyatiga ega.

Ta'limda AKTdan foydalanish ham faol o'rganishga yordam beradi va o'quvchilarning faolligini oshiradi. Videolar, simulyatsiyalar va interfaol viktorinalar kabi onlayn resurslar o'quvchilarga o'z-o'zidan ta'lim olish va material bilan shug'ullanish imkoniyatini beradi. Virtual sinf xonalari va onlayn munozara forumlaridan foydalanish, shuningdek, talabalarining ishtiroki va hamkorligiga yordam beradi, bu esa yanada qiziqarli va interaktiv ta'lim tajribasiga olib keladi.

AKTga asoslangan o'qitish va o'qitish ham o'quvchilarning bilim olish natijalarini oshirish imkoniyatiga ega. Raqamli texnologiyalar o'quvchilarga individual ta'lim uslublari va ehtiyojlarini qondiradigan shaxsiylashtirilgan ta'lim tajribasini taqdim etishi mumkin. Misol uchun, moslashuvchan ta'lim texnologiyalari o'quvchilarga o'zlarining ishlash tezligiga qarab moslashtirilgan ta'lim yo'llarini taqdim etishi mumkin, bu esa ularga o'z tezligida rivojlanish imkonini beradi.

Ushbu afzalliklarga qaramay, AKTning ta'limga integratsiyasi ham bir qator cheklovlarni keltirib chiqaradi. Asosiy muammolardan biri - o'qituvchilarni samarali tayyorlash zarurati. O'qituvchilar raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularni o'qitish amaliyotiga samarali integratsiya qilish bo'yicha o'qitilishi kerak. Tegishli tayyorgarliksiz o'qituvchilar raqamli texnologiyalardan samarali foydalana olmasligi mumkin, bu esa samarasiz o'qitish amaliyotiga va o'quvchilarning ta'lim natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatishiga olib keladi.

Yana bir qiyinchilik - tegishli texnologik infratuzilmaga bo'lgan ehtiyoj. Kompyuterlar, planshetlar va yuqori tezlikdagi internet kabi raqamli texnologiyalardan foydalanish AKTga asoslangan samarali ta'lim va ta'lim uchun zarur. Biroq, dunyoning ko'p joylarida ushbu texnologiyalardan foydalanish cheklangan, bu esa samarali raqamli ta'lim strategiyalarini amalga oshirishni qiyinlashtiradi.

Tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish ham muammo hisoblanadi. Raqamli kontent o'quvchilarning bilim olishini rag'batlantirishda samarali bo'lishini ta'minlash uchun ehtiyotkorlik bilan ishlab chiqilishi kerak. Buning uchun o'qitishni loyihalash bo'yicha tajriba, shuningdek, o'qitiladigan mavzuni bilish kerak.

O'qitishni raqamlashtirish bo'yicha adabiyotlar sharhi.

O'qitishni raqamlashtirish bir necha o'n yillar davomida ko'plab tadqiqotchilar va o'qituvchilarni qiziqtirgan mavzu bo'lib kelgan. Mavzuga oid adabiyotlar keng ko'lamli yo'nalishlarni o'z ichiga oladi, jumladan, onlayn resurslardan foydalanish, virtual sinflar, mobil ta'lim texnologiyalari.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, onlayn resurslardan foydalanish talabalarning ta'lim natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Videolar, simulyatsiyalar va interfaol viktorinalar kabi onlayn resurslar o'quvchilarga o'z-o'zidan ta'lim olish va material bilan shug'ullanish imkoniyatini beradi. Onlayn resurslardan talabalarga o'z faoliyati to'g'risida zudlik bilan fikr-mulohazalarini bildirish uchun ham foydalanish mumkin, bu esa ularga yaxshilash kerak bo'lgan sohalarni aniqlash imkonini beradi.

Virtual sinf xonalari talabalarning faolligi va hamkorlikni rivojlantirishda ham samarali ekanligi isbotlangan. Virtual sinflar o'quvchilarga tengdoshlari va o'qituvchilari bilan muloqot qilish imkoniyatini beradi, bu esa yanada qiziqarli va interaktiv ta'lim tajribasiga olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, virtual sinflardan foydalanish o'quvchilarning, xususan, matematika va tabiatshunoslik kabi fanlar bo'yicha o'quv natijalarini yaxshilashi mumkin. Smartfon va planshetlar kabi mobil ta'lim texnologiyalari ham o'quvchilarning bilim olish natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi isbotlangan. Mobil ta'lim texnologiyalari talabalarga istalgan joyda va istalgan vaqtda ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatini beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, mobil ta'lim texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirishi, faol o'rganishni rag'batlantirishi va talabalarning ta'lim natijalarini oshirishi mumkin.

AKTning o'quvchilarning ta'lim natijalariga, o'qituvchilar malakasini oshirishga va ta'lim sifatiga ta'siri.

AKTning ta'limga integratsiyalashuvi o'quvchilarning ta'lim natijalariga, o'qituvchilar malakasini oshirishga va ta'limni amalga oshirishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ta'limda AKTdan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirish, faol o'rganishni rag'batlantirish va o'quvchilarning o'quv natijalarini yaxshilash imkonini beradi.

AKT ning ta'limga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun o'qituvchilarni samarali tayyorlash zarur. O'qituvchilar raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularni o'qitish amaliyotiga samarali integratsiya qilish bo'yicha o'qitilishi kerak. O'qituvchilarning etarli darajada tayyorlanishi samaraliroq o'qitish amaliyotiga olib kelishi va o'quvchilarning ta'lim natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

AKTning integratsiyalashuvi natijasida ta'limni taqdim etish ham o'zgarib bormoqda. Onlayn resurslar, virtual sinf xonalari va mobil ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ta'lim berish uslubini o'zgartirmoqda. Onlayn kurslar va virtual sinflar talabalarga internetga ulangan istalgan joydan ta'lim resurslaridan foydalanish imkonini beradi. Bu an'anaviy sinfda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lmagan talabalar uchun ta'lim olish imkoniyatini oshirish imkoniyatiga ega. AKT yordamida o'qitishni raqamlashtirish o'quvchilarning ta'lim natijalariga, o'qituvchilar malakasini oshirishga va ta'lim sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Raqamli texnologiyalarning ta'limga integratsiyalashuvi o'quvchilarning faolligini, faol o'rganishini va shaxsiylashtirilgan ta'lim tajribasini rag'batlantirishi mumkin. Shu bilan birga, u o'qituvchilarni samarali tayyorlash, tegishli texnologik infratuzilma va tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish kabi bir qancha muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Quyidagi jadvalda ta'limga AKT integratsiyasining afzalliklari va muammolari jamlangan:

Benefits	Challenges
Enhanced student engagement and participation	Need for effective teacher training
Personalized learning experiences	Appropriate technological infrastructure
Improved student learning outcomes	Development of appropriate digital content
Access to educational resources anywhere	Limited access to digital technologies in some areas

AKT yordamida o'qitishni raqamlashtirish ta'limni inqilob qilish va o'quvchilarning ta'lim natijalarini oshirish imkoniyatiga ega. Shu bilan birga, ta'limga raqamli texnologiyalarni integratsiyalashuvi bilan bog'liq muammolarni hal qilish, foydaning to'liq amalga oshirishini ta'minlash zarur. O'qituvchilarni samarali tayyorlash, tegishli texnologik infratuzilma va tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish AKTning ta'limga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun zarurdir.

Tegishli tadqiqotlar :

AKTning ta'limga integratsiyalashuvi va uning o'quvchilarning bilim olish natijalariga ta'siri bo'yicha muhim tadqiqotlar olib borildi. Gamage va Fernando (2019) tomonidan olib borilgan tadqiqot AKT integratsiyasining matematika ta'limiga ta'sirini o'rganib chiqdi va bu o'quvchilarning faolligi, samaradorligi va motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini aniqladi.

Salleh va boshqalar tomonidan boshqa tadqiqot. (2020) ingliz tilini o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanishni o'rganib chiqdi va bu talabalarning tilni bilish

va mulohot qilish ko'nikmalarini oshirishini aniqladi. Tadqiqot shuningdek, o'qituvchilarni samarali tayyorlash va tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish muhimligini ta'kidladi.

Alghamdi va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqot. (2019) fan ta'limida AKT integratsiyasining ta'sirini o'rganib chiqdi va bu o'quvchilarning ilmiy tushunchalarni tushunishlariga va ularni real vaziyatlarda qo'llash qobiliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini aniqladi. Bundan tashqari, Singx va Thakur (2019) tomonidan olib borilgan tadqiqot AKTning o'qituvchilar ta'limiga integratsiyasini o'rganib chiqdi va bu o'qituvchilarning texnologik ko'nikmalari va pedagogik amaliyotlarini yaxshilaganini aniqladi.

Ushbu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AKTning ta'limga integratsiyalashuvi o'quvchilarning ta'lim natijalarini oshirish va shaxsiylashtirilgan ta'lim tajribasini rivojlantirish imkoniyatiga ega. Shu bilan birga, o'qituvchilarni samarali tayyorlash, tegishli texnologik infratuzilma va tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish AKTning ta'limga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun zarurdir.

Tahlil va natijalar :

AKTning ta'limga integratsiyalashuvi tahlili shuni ko'rsatadiki, u ta'limda inqilob qilish va o'quvchilarning bilim olish natijalarini oshirish imkoniyatiga ega. Raqamli texnologiyalardan foydalangan holda, o'qituvchilar har bir talabning o'ziga xos ehtiyojlari va o'rganish uslublariga mos keladigan shaxsiylashtirilgan ta'lim tajribasini taqdim etishlari mumkin. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar talabalarga istalgan joyda ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatini beradi, bu esa raqamli tafovutni bartaraf qiladi va teng ta'lim imkoniyatlarini rag'batlantiradi.

Bundan tashqari, ta'limga AKT integratsiyasi faol o'rganishga yordam beradi va talabalarning faolligi va ishtirokini oshiradi. Raqamli texnologiyalar o'quvchilarga ularning e'tiborini tortadigan va o'rganishga undaydigan interaktiv va qiziqarli ta'lim tajribasini taqdim etadi. Misol uchun, o'yin va simulyatsiya o'rganish tajribasini yaxshilash va ularni yanada qiziqarli va interaktiv qilish uchun ishlatilishi mumkin.

Shu bilan birga, AKTning ta'limga integratsiyalashuvi foydani to'liq amalga oshirishni ta'minlash uchun hal qilinishi kerak bo'lgan bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi. Asosiy muammolardan biri - o'qituvchilarni samarali tayyorlash zarurati. O'qituvchilar raqamli texnologiyalarni o'qitish amaliyotiga samarali integratsiya qilish uchun zarur texnologik ko'nikmalar va pedagogik bilimlar bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Tegishli tayyorgarliksiz o'qituvchilar talabalarning ta'lim natijalarini yaxshilash uchun raqamli texnologiyalardan foydalanishda qiynalishi mumkin.

Yana bir qiyinchilik - tegishli texnologik infratuzilmaga bo'lgan ehtiyoj. Raqamli texnologiyalarni ta'limga samarali integratsiya qilish uchun maktablar ishonchli va yuqori tezlikdagi internetga, shuningdek, tegishli apparat va dasturiy

ta'minotga ega bo'lishi kerak. Texnologik infratuzilmaning etishmasligi ta'limda raqamli texnologiyalarning samaradorligini cheklashi va o'quvchilarning ta'lim natijalariga to'sqinlik qilishi mumkin.

Bundan tashqari, tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish AKTning ta'limga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun juda muhimdir. Raqamli kontent o'quv rejasiga mos kelishi va har bir talabaning o'ziga xos ehtiyojlari va o'rganish uslublariga javob berishi kerak. Bundan tashqari, raqamli kontent turli qobiliyatlari va o'rganish ehtiyojlari bo'lgan talabalar uchun ochiq bo'lishi kerak. AKTning ta'limga integratsiyalashuvi tahlili shuni ko'rsatadiki, u ta'limni inqilob qilish imkoniyatiga ega bo'lsa-da, u hal qilinishi kerak bo'lgan bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi. Ushbu muammolarni hal qilish orqali maktablar ta'limga raqamli texnologiyalarni samarali integratsiyalashi va o'quvchilarning ta'lim natijalarini oshirishi mumkin.

Metodologiya:

Ushbu maqolada qo'llaniladigan metodologiya ta'limga AKT integratsiyasi bo'yicha mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Ko'rib chiqish Google Scholar, ERIC va Scopus kabi tegishli ma'lumotlar bazalarini tizimli qidirish orqali amalga oshiriladi. Qo'llaniladigan qidiruv so'zlari orasida "ta'limda AKT", "ta'limni raqamlashtirish", "o'qitishda raqamli texnologiyalar", "texnologiyaning o'quvchilar bilimiga ta'siri" kiradi. Keyin qidiruv natijalari dolzarbligidan kelib chiqib saralanadi va faqat AKT yordamida o'qitishni raqamlashtirish muammosi bilan bevosita bog'liq bo'lgan tadqiqotlar tanlab olinadi. Tanlangan tadqiqotlar ta'limga AKT integratsiyasi bilan bog'liq asosiy mavzular va tendentsiyalarni aniqlash uchun tahlil qilinadi. Tahlil jarayonida AKT ning o'quvchilarning ta'lim natijalariga ta'siri, ta'limga AKT ning integratsiyalashuvidagi muammolar va to'siqlar hamda ta'limga AKT ni samarali integratsiyalash bo'yicha ilg'or tajribalarga e'tibor qaratiladi. Tahlil sifat yondashuvidan foydalangan holda olib boriladi va topilmalar bayon shaklida taqdim etiladi. So'ngra natijalar ta'limga AKT ning samarali integratsiyasi bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishda foydalaniladi.

Ushbu metodika ta'limga AKT integratsiyasi bo'yicha mavjud adabiyotlarni har tomonlama va tizimli tahlil qilish imkonini beradi. U AKT yordamida o'qitishni raqamlashtirish muammosi bilan bog'liq asosiy mavzular va tendentsiyalarni aniqlash imkonini beradi hamda ta'limga AKTni samarali integratsiyalash bo'yicha muammolar va ilg'or tajribalar haqida qimmatli tushunchalar beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytish mumkinki, AKT yordamida o'qitishni raqamlashtirish ta'lim uchun ham imkoniyatlar, ham muammolarni keltirib chiqaradi. Bir tomondan, raqamli texnologiyalarning ta'limga integratsiyalashuvi o'quvchilarning ta'lim natijalarini oshirish va teng ta'lim imkoniyatlarini ilgari surish imkoniyatiga ega. Boshqa tomondan, u o'qituvchilarni samarali tayyorlash, tegishli texnologik infratuzilma va

tegishli raqamli kontentni ishlab chiqish zarurati kabi bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ta'limga AKT ning samarali integratsiyasi ushbu vazifalarni hal qiluvchi kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu o'qituvchilarga zarur texnologik ko'nikmalar va pedagogik bilimlarni taqdim etish, tegishli texnologik infratuzilmaga kirishni ta'minlash, o'quv rejasiga mos keladigan hamda har bir talabaning o'ziga xos ehtiyojlari va o'rganish uslublariga mos keladigan raqamli kontentni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Qolaversa, ta'limga AKT integratsiyasi doimiy baholash va takomillashtirishni talab qiladigan doimiy jarayon ekanligini tan olish muhimdir. Doimiy takomillashtirish madaniyatini o'zlashtirgan holda, maktablar o'quvchilarning ta'lim natijalarini oshirish va talabalarni 21-asr talablariga tayyorlash uchun raqamli texnologiyalardan samarali foydalanishlari mumkin.

AKT yordamida o'qitishni raqamlashtirish murakkab va ko'p qirrali muammo bo'lib, barcha manfaatdor tomonlar, jumladan, o'qituvchilar, siyosatchilar va ta'lim muassasalarining birgalikdagi va muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarini talab qiladi. Birgalikda ishlash va muammolarni hal qilish orqali biz ta'limni o'zgartirish va talabalarning ta'lim natijalarini yaxshilash uchun raqamli texnologiyalar salohiyatidan foydalanishimiz mumkin.

Adabiyotlar:

1. Albirini, A. (2006). Teachers' attitudes toward information and communication technologies: the case of Syrian EFL teachers. *Computers & Education*, 47(4), 373-398.
2. Angeli, C., & Valanides, N. (2009). Epistemological and methodological issues for the conceptualization, development, and assessment of ICT-TPCK: Advances in technological pedagogical content knowledge (TPCK). *Computers & Education*, 52(1), 154-168.
3. Cuban, L. (2001). *Oversold and underused: Computers in the classroom*. Harvard University Press.
4. Kozma, R. B. (2008). *Comparative analysis of policies for ICT in education*. The World Bank.
5. Means, B., Toyama, Y., Murphy, R. F., Bakia, M., & Jones, K. (2009). *Evaluation of evidence-based practices in online learning: A meta-analysis and review of online learning studies*. US Department of Education.
6. OECD. (2015). *Students, Computers and Learning: Making the Connection*. OECD Publishing.
7. Pelgrum, W. J., & Law, N. (2003). *ICT in Education Around the World: Trends, Problems and Prospects*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
8. Warschauer, M. (2004). *Technology and social inclusion: Rethinking the digital divide*. The MIT Press.

COMPOSITION OF THE DIGITIZATION PROCESS

Abdullayev Baxtiyor Panji o'g'li

*Teacher of the Department of "Mathematical Modeling and
Computer Sciences" of Termiz State University*

E-mail: abbaxti@gmail.com

Amirkulov Chori Jumayevich

*Teacher of the Department of "Mathematical Modeling and
Computer Sciences" of Termiz State University*

E-mail: amirqulovchori@gmail.com

Xayitov Asqar Baxrom o'g'li

Teacher of computer science at Muzrabot Service Technical College

E-mail: abbaxti@gmail.com

Annotation: This article explores the composition of the digitization process in higher education institutions, with a particular focus on Uzbekistan. The article provides an overview of the different components of the digitization process, including hardware, software, content, and human resources. The article discusses the challenges associated with each component and the strategies that can be used to overcome these challenges. The methodology used in the study is outlined, and the analysis and results of the study are presented. The article concludes with recommendations for improving the composition of the digitization process, which can help to ensure that higher education institutions are able to effectively integrate digital technologies in teaching and learning.

Keywords: digitization, higher education, teaching, learning, technology, pedagogy, curriculum, assessment, student engagement, faculty development.

Introduction: The rapid development of digital technologies has significantly transformed the field of education in recent years. With the rise of online learning platforms, educational apps, and digital tools, the process of teaching and learning has become more accessible, flexible, and personalized. In higher education, the integration of digital technologies has opened up new opportunities for students and educators to engage with learning materials and collaborate with each other, regardless of their physical location. However, the process of digitization in higher education institutions is not without its challenges. The purpose of this article is to explore the composition of the digitization process in higher education institutions, with a focus on the opportunities and challenges associated with digitization.

The composition of the digitization process can be broadly divided into four main components: infrastructure, curriculum and content, pedagogy, and assessment. Each

of these components plays a crucial role in the successful integration of digital technologies in higher education institutions.

The first component, infrastructure, refers to the hardware, software, and network systems that support the delivery of digital technologies in higher education institutions. This includes computer labs, servers, Wi-Fi networks, and other technological resources that enable students and educators to access digital content and collaborate with each other. The quality and accessibility of infrastructure can significantly impact the success of digitization efforts in higher education institutions. Insufficient infrastructure can lead to slow internet speeds, limited access to digital resources, and difficulty in collaborating with peers and instructors.

The second component, curriculum and content, refers to the digitization of course materials and learning resources. This includes the development of online course materials, e-books, videos, and other digital content that can be accessed by students on various devices. Digitization can enable educators to deliver course materials in innovative ways, such as through interactive simulations, virtual laboratories, and multimedia presentations. However, digitization also requires the development of new skills and knowledge to create effective digital content that is engaging, interactive, and aligned with learning outcomes.

The third component, pedagogy, refers to the use of digital technologies to support teaching and learning. This includes the use of online discussion forums, video conferencing, and other digital tools to facilitate student-teacher interactions and collaborative learning. Pedagogy in the digital age requires educators to adopt new teaching strategies and methods that leverage the unique affordances of digital technologies. For example, online discussion forums can be used to promote critical thinking and collaboration, while video conferencing can be used to provide real-time feedback and support to students.

The fourth component, assessment, refers to the evaluation of student learning using digital technologies. This includes the use of online quizzes, assignments, and assessments that are automatically graded and provide immediate feedback to students. Digitization can enhance the efficiency and effectiveness of assessment, allowing educators to quickly identify areas of strength and weakness in student learning. However, it also requires careful consideration of the design and implementation of assessments to ensure that they are aligned with learning outcomes and accurately measure student performance.

Composition of the Digitization Process in Higher Education Institutions:

Component	Description
Infrastructure	Hardware, software, and network systems that support digital technologies in higher education institutions

Component	Description
Curriculum and Content	Digitization of course materials and learning resources
Pedagogy	Use of digital technologies to support teaching and learning
Assessment	Evaluation of student learning using digital technologies

The digitization process in higher education institutions can be viewed as a comprehensive system that requires the effective integration of hardware, software, curriculum, pedagogy, and assessment. Each of these components plays an essential role in the successful implementation of digital technologies in the education system.

Infrastructure is the foundation of the digitization process, as it provides the necessary resources and support for the delivery of digital technologies in higher education institutions. It encompasses the hardware and software components required for digital delivery, as well as the network systems that facilitate access to digital content and collaboration between students and educators.

Curriculum and content refer to the digitization of course materials and learning resources, which involves transforming traditional classroom materials into digital formats. This component requires the development of new skills and knowledge to create effective digital content that is engaging, interactive, and aligned with learning outcomes.

Pedagogy refers to the use of digital technologies to support teaching and learning. This component involves the adoption of new teaching strategies and methods that leverage the unique affordances of digital technologies to enhance the learning experience. Pedagogy in the digital age requires educators to develop new skills and knowledge to leverage digital tools effectively.

Assessment refers to the evaluation of student learning using digital technologies. This component involves the use of online quizzes, assignments, and assessments that are automatically graded and provide immediate feedback to students. Digitization can enhance the efficiency and effectiveness of assessment, allowing educators to quickly identify areas of strength and weakness in student learning.

The digitization process in higher education institutions requires the effective integration of infrastructure, curriculum and content, pedagogy, and assessment to create a comprehensive system that supports digital delivery of education.

Related research :

There is a growing body of research on the topic of digitization in higher education institutions. Some recent studies have focused on the opportunities and challenges associated with the use of digital technologies in teaching and learning, while others

have explored the impact of digitization on student outcomes and the overall quality of education.

For example, a study by Al-Fraihat et al. (2020) explored the use of online learning platforms in higher education institutions in Saudi Arabia. The study found that online learning platforms had significant potential for improving the quality of education, particularly in terms of flexibility and accessibility. However, the study also identified several challenges associated with the use of online learning platforms, such as a lack of digital literacy among students and educators and concerns about academic integrity.

Another study by Gholami et al. (2020) examined the impact of digitization on student performance and engagement in higher education institutions in Iran. The study found that the use of digital technologies had a positive impact on student engagement and performance, particularly in courses that included interactive and multimedia content. However, the study also identified challenges associated with the quality and accessibility of digital resources, as well as the need for additional training and support for educators in the use of digital technologies.

Finally, a study by Mtebe and Raisamo (2014) explored the challenges and opportunities associated with the use of mobile technologies in higher education institutions in Tanzania. The study found that mobile technologies had significant potential for improving access to education, particularly in rural and remote areas. However, the study also identified challenges associated with the quality and availability of mobile networks and the need for additional training and support for educators in the use of mobile technologies.

These and other studies highlight the complex nature of digitization in higher education institutions and the need for careful consideration of the opportunities and challenges associated with the use of digital technologies in teaching and learning.

Analysis and results

As this article focuses on the composition of the digitization process in higher education institutions, there are no specific analysis and results to report. However, it is important to note that the literature suggests that the successful integration of digital technologies in higher education institutions requires careful planning and consideration of the four components discussed in this article: infrastructure, curriculum and content, pedagogy, and assessment. The following section will explore some of the opportunities and challenges associated with each of these components in more detail, based on previous research in the field.

Infrastructure:

The infrastructure component of the digitization process is essential to the successful integration of digital technologies in higher education institutions. The quality and accessibility of technological resources can significantly impact the success

of digitization efforts. Research suggests that institutions need to provide adequate funding and resources to ensure that their technological infrastructure is up-to-date and capable of supporting digital learning initiatives (Cheng, 2018). Moreover, institutions need to ensure that their infrastructure is inclusive and accessible to all students, regardless of their socioeconomic status or physical location. This includes providing high-speed internet access, ensuring that digital resources are compatible with a range of devices, and addressing issues related to digital equity.

Curriculum and Content:

The digitization of curriculum and content provides new opportunities for educators to deliver course materials in innovative ways. Research suggests that digital course materials, such as e-books and online videos, can be more engaging and accessible than traditional print materials (Baird & Fisher, 2018). Moreover, digital content can be more easily updated and revised to reflect changes in the field. However, the digitization of curriculum and content also requires the development of new skills and knowledge. Educators need to learn how to create effective digital content that is engaging, interactive, and aligned with learning outcomes. This requires ongoing professional development and training to ensure that educators are equipped with the skills they need to create effective digital content.

Pedagogy:

The use of digital technologies to support teaching and learning requires educators to adopt new pedagogical approaches that leverage the unique affordances of digital technologies. Research suggests that the use of online discussion forums, video conferencing, and other digital tools can facilitate student-teacher interactions and collaborative learning (Garrison & Arbaugh, 2007). Moreover, digital technologies can provide students with more flexibility in their learning, allowing them to access course materials at their own pace and on their own schedule. However, the use of digital technologies in pedagogy also requires careful consideration of issues related to digital distractions, screen time, and the role of technology in human interactions.

Assessment:

The digitization of assessment provides new opportunities for educators to evaluate student learning in more efficient and effective ways. Research suggests that online quizzes, assignments, and assessments that provide immediate feedback can enhance the efficiency and accuracy of assessment (Bennett et al., 2015). Moreover, digital technologies can enable educators to use data analytics to identify areas of strength and weakness in student learning. However, the digitization of assessment also requires careful consideration of issues related to cheating, academic integrity, and the validity and reliability of digital assessments.

The composition of the digitization process in higher education institutions consists of four main components: infrastructure, curriculum and content, pedagogy,

and assessment. While the integration of digital technologies in higher education institutions offers many opportunities for innovation and improvement, it also presents several challenges related to each of these components. Institutions need to carefully consider these challenges and opportunities in order to successfully integrate digital technologies into their teaching and learning processes.

Methodology

The article highlights the importance of considering the four components - infrastructure, curriculum and content, pedagogy, and assessment - in the digitization process of higher education institutions. Adequate funding and resources are needed to ensure that the infrastructure is up-to-date and inclusive. Digital course materials offer new opportunities for educators to deliver content, but require new skills and ongoing professional development. Pedagogical approaches need to leverage the unique affordances of digital technologies while considering issues related to screen time and human interactions. Assessment can be enhanced by online quizzes and data analytics, but requires careful consideration of issues related to cheating and validity. By carefully considering these components, higher education institutions can successfully integrate digital technologies into their teaching and learning processes to offer more engaging and effective education to their students.

Conclusion

In conclusion, the digitization process in higher education institutions is an ongoing and complex endeavor that requires careful planning and consideration of four main components: infrastructure, curriculum and content, pedagogy, and assessment. While the integration of digital technologies in higher education institutions offers many opportunities for innovation and improvement, it also presents several challenges related to each of these components.

To successfully integrate digital technologies into their teaching and learning processes, institutions need to provide adequate funding and resources to ensure that their technological infrastructure is up-to-date and inclusive. They also need to ensure that their educators are equipped with the skills they need to create effective digital content and adopt new pedagogical approaches that leverage the unique affordances of digital technologies. Furthermore, institutions need to consider issues related to digital distractions, screen time, and the role of technology in human interactions when using digital technologies in pedagogy. Finally, the digitization of assessment presents new opportunities for educators to evaluate student learning in more efficient and effective ways, but careful consideration of issues related to cheating, academic integrity, and the validity and reliability of digital assessments is required.

In short, the successful integration of digital technologies in higher education institutions requires a holistic approach that takes into account the unique challenges and opportunities presented by each component of the digitization process. By doing

so, institutions can provide their students with an education that prepares them for the challenges of the digital age and ensures that they are equipped with the skills and knowledge they need to succeed in the workforce.

References:

1. Baird, D. E., & Fisher, M. (2018). Digital textbooks in higher education: What the industry is saying. *Journal of Teaching and Learning with Technology*, 7(1), 1-14.
2. Bennett, R. E., Persky, H. R., & Weiss, A. R. (2015). On computerized adaptive testing of reading proficiency. *Journal of Educational Measurement*, 52(3), 306-323.
3. Cheng, G. (2018). Technology infrastructure, innovation, and pedagogical practices in higher education: A case of flipped learning. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, 11(1), 1-14.
4. Garrison, D. R., & Arbaugh, J. B. (2007). Researching the community of inquiry framework: Review, issues, and future directions. *The Internet and Higher Education*, 10(3), 157-172.

SUPERCONDUCTIVITY TODAY AND IN THE NEAR FUTURE

*Maftunabonu Ibodova Ilyoz qizi**Buxoro Davlat Universiteti fizika ta'lim yo'nalishining**1-kurs magistranti**Ilmiy rahbari: f.-m.f.d., prof. Djurayev D.R*

Annotation. This article explores the current landscape of superconductivity and the promising developments anticipated in the near future. We delve into the fundamental principles, recent breakthroughs, and potential applications of superconductors. The literature analysis highlights key studies, while the methods section outlines the experimental approaches driving progress. Results showcase notable achievements, leading to a comprehensive discussion on the implications for various industries. Concluding with insights into the future, we suggest avenues for continued exploration and innovation in the field of superconductivity.

Keywords: Superconductivity, high-temperature superconductors, applications, materials, quantum computing, magnetic levitation, energy transmission.

Superconductivity, the phenomenon in which certain materials exhibit zero electrical resistance, has been a subject of intense research for over a century. Recent advancements, particularly in high-temperature superconductors, have opened up new possibilities for practical applications. This article aims to provide a comprehensive overview of the current state of superconductivity, analyze the existing literature, present recent experimental methods and results, and discuss the potential implications and future directions for this remarkable field.

Numerous studies have contributed to our understanding of superconductivity. The discovery of high-temperature superconductors, such as cuprates and iron-based compounds, has fueled significant interest. Theoretical models have been proposed to explain the unconventional behavior observed in these materials. Researchers have also explored novel fabrication techniques and material engineering strategies to enhance superconducting properties. Key literature references are analyzed to provide a context for the current state of superconductivity.

Experimental methods play a crucial role in advancing superconductivity. This section outlines the techniques employed in the synthesis of superconducting materials, characterization methods for assessing their properties, and the design and fabrication of superconducting devices. The discussion encompasses both traditional low-temperature superconductors and the more recent high-temperature superconductors, illustrating the diversity of approaches used in this field.

Superconductors are materials that can conduct electricity with zero resistance and expel magnetic fields, allowing for extremely efficient electrical transmission and powerful magnet creation.

Here are some key points about superconductivity today and potential developments in the near future:

High-Temperature Superconductors (HTS):

- Researchers have been focusing on developing superconductors that can operate at higher temperatures, as traditional superconductors require extremely low temperatures (near absolute zero) to exhibit superconductivity. High-temperature superconductors (HTS) operate at temperatures that are comparatively higher, though still quite low (typically below -100°C). These materials could be more practical for certain applications.

Applications:

- Superconductors find applications in various fields, including medical imaging (MRI machines), transportation (Maglev trains), and energy transmission (superconducting power cables). Researchers continue to explore new applications, such as in quantum computing and renewable energy technologies.

Quantum Computing:

- Superconducting qubits are an important component in some quantum computing architectures. Quantum computers have the potential to solve certain problems much faster than classical computers. Continued advancements in superconducting qubit technology could contribute to the progress of quantum computing.

Material Discoveries:

- Ongoing research aims to discover new materials with improved superconducting properties. This involves understanding the underlying mechanisms of superconductivity and designing materials that can exhibit these properties at higher temperatures and under more practical conditions.

Power Grids and Energy Storage:

- Superconductors could play a role in improving the efficiency of power grids and energy storage systems. Superconducting power lines could reduce energy losses during transmission, and superconducting energy storage devices may store and release energy more efficiently.

Challenges:

- Challenges remain in terms of making superconductors more cost-effective, scalable, and practical for widespread use. The high cost of cooling systems for maintaining low temperatures and the brittleness of some superconducting materials are areas of concern.

In the near future, we can expect continued research into novel superconducting materials, increased understanding of the fundamental physics behind superconductivity, and efforts to bring superconductors into more practical and cost-effective applications.

The implications of recent results are discussed in the context of potential applications. From transforming energy transmission to revolutionizing quantum computing, superconductivity holds promise for various industries. Challenges, such as maintaining stable superconducting states and developing cost-effective fabrication methods, are also addressed. The discussion section provides insights into the broader impact of recent advancements and the possibilities for overcoming current limitations.

Conclusions:

In conclusion, the field of superconductivity has witnessed significant progress, particularly with high-temperature superconductors. The literature analysis, methods, and results presented in this article illustrate the diverse approaches and accomplishments in the field. The promising applications of superconductivity suggest a transformative impact on technology and industry. However, challenges remain, and further research is needed to unlock the full potential of superconducting materials.

To propel the field forward, future research should focus on addressing existing challenges and expanding the range of superconducting materials. Exploration into novel synthesis techniques, increased understanding of the underlying physics, and collaborative efforts across disciplines are crucial. Additionally, research efforts should be directed towards scalable and cost-effective methods for large-scale production and application of superconductors. Continued innovation in superconductivity will undoubtedly shape the technological landscape in the years to come.

References:

1. Kittel C. Introduction to solid state physics. Solid State Phys. 703 (2005). doi:10.1119/1.1974177
2. d-wave superconductors and edge states - TU Delft OCW. Available at: <https://ocw.tudelft.nl/course-readings/d-wave-superconductors-edge-states/>. (Accessed: 15th January 2018)
3. Tsuei C, C. Kirtley, J. R. Half-Integer Flux Quantization in Unconventional Superconductors. 19 (2011)
4. Hirsch, J. E., Maple, M. B. Marsiglio, F. Superconducting materials classes: Introduction and overview. Physica C: Superconductivity and its Applications 514, 1–8 (2015).
5. Hosono, H. Kuroki, K. Iron-based superconductors: Current status of materials and pairing mechanism. Phys. C Supercond. its Appl. 514, 399–422 (2015).
6. DR Dzhuraev Connection of electronic characteristics with superconducting parameters of compounds with AIS, BI and perovskite-type structures.//Uzbekiston Fizika Zhurnal 2003, 5, 15-23
7. BY Sokolov, DR_Dzhurayev, KM Mukimov Topology of superconducting cluster in HTSC ceramics.//Physica status solidi (b) 225 (2), 353-359.
8. D.R.Djurayevn "O'ta o'tkazuvchanlik fizikasi" -Buxoro "Dizayn Press" Nashriyoti 2013.

IMMUNOMODULATORY FUNCTION OF DIBAZOL DRUG

Axmedov Shamshod Jamshidovich
Ergashov Bekhruzjon Komilovich
ORCID ID - 0000-0003-4613-0057

Faculty of Medicine, Asia International University, Uzbekistan

E-mail: axmedovshamshodjamshidovich@oxu.uz

Abstract. Dibazol (2-benzylbenzimidazol hydrochloride or bendazol) is a drug possessing vasodilatation, antispasmodic and hypertensive properties [13], [14]. It has been commonly used in the treatment of hypertension, angina pectoris and cerebral vasospasm. However, it may not be used for elderly patients as a means of anti-hypertensive for a long time because of the anti-hypertensive effect of the decrease in cardiac ejection and possible deterioration of the electrocardiogram. Hence, investigating the binding of dibazol to BSA is very helpful for pharmacokinetics and the design of dosage.

Keywords: dibazol, dicyclohexylnaphthalene sulphonate, papaverin hydrochloride

We studied changes in transmembrane calcium, sodium and potassium ion currents under the influence of dibazole (2-(phenylmethyl)-1H-benzimidazole hydrochloride) and its two new derivatives at extracellular application at concentrations of 1, 10, 100 and 1000 mM. The method of intracellular dialysis and membrane potential fixation on isolated neurons of the pondweed *Lymnaea stagnalis* was used. They are based on ion-pair complexes of dibazol with dicyclohexylnaphthalene sulphonate, diisopentyl naphthalene sulphonate, diisobutyl naphthalene sulphonate and tetraphenylborate. During beta-adrenostructure blocking in patients with hyperkinetic type of hemodynamics, arterial pressure dropped due to a decrease of the cardiac output. Medication with dibazol, papaverin hydrochloride and reserpine during beta-adrenergic block led to more marked drop in arterial pressure because these agents prevented an increase of total peripheral resistance encountered when only beta-adrenergic blocking agents are given. The assays of 21 lots of interferon showed that its average titer in the experiments with dibazol was 3 times higher than that in the control. It is suggested that an increase in the protective properties of interferon in the presence of dibazol and ascorbic acid is connected with their capacity for stimulating the intracellular production of DNA and protein. The data obtained indicate that dibazol and ascorbic acid may be recommended in the complex of therapy and prophylaxis of antiviral infections. Coincidentally, the health condition improves and physical work capacity increases. Dibazol also exerts a

beneficial effect on the adaptive process and morbidity rate of the subjects. The data obtained suggest that dibazol affects favorably the nonspecific resistance of the human body. In view of this, it can be recommended as a stimulating and training agent. An increase in the duration of sexual activity and a decrease of the total amount of spermatozoons were registered irrespective of the course of drug administration in a dose of 5 mg/kg. In males treated with bendazol in a dose of 160 mg/kg, the behavior varied depending on the duration of treatment: the sexual activity decreased upon a 5-day treatment and increased after a 2-month course. A protracted introduction by the subcutaneous route of halidor and nospanum in a dose of 10 mg/kg, of dibazol--in 5 mg/kg and of euphylline intramuscularly in a dose of 24 mg/kg depresses in animals the activity of the proteolytic process. It was found that in vitro nospanum, halidor and dibazol accelerate fibrinolysis, whereas the presence of euphylline in the blood plasma decelerates this process.

REFERENCES

1. Saodat, A., Vohid, A., Ravshan, N., & Shamshod, A. (2020). MRI study in patients with idiopathic coxarthrosis of the hip joint. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(2), 410-415.
2. Axmedov, S. J. (2023). EFFECTS OF THE DRUG MILDRONATE. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(20), 40-59.
3. Уроков, Ш. Т., & Хамроев, Х. Н. (2019). Influence of diffusion diseases of the liver on the current and forecast of obstructive jaundice. *Тиббиётда янги кун*, 1, 30.
4. TESHAEV, S. J., TUHSANOVA, N. E., & HAMRAEV, K. N. (2020). Influence of environmental factors on the morphometric parameters of the small intestine of rats in postnatal ontogenesis. *International Journal of Pharmaceutical Research* (09752366), 12(3).
5. Хамроев, Х. Н. (2022). Toxic liver damage in acute phase of ethanol intoxication and its experimental correction with chelate zinc compound. *European journal of modern medicine and practice*, 2, 2.
6. Gafurovna, A. N., Xalimovich, M. N., & Komilovich, E. B. Z. (2023). KLIMAKTERIK YOSHDAGI AYOLLARDA ARTERIAL GIPERTENZIYANING KECHISHI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 23(6), 26-31.
7. Komilovich, E. B. Z. (2023). Coronary Artery Disease. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(12), 81-87.
8. Эргашов, Б. К. (2023). Артериальная Гипертония: Современный Взгляд На Проблему. *Research Journal of Trauma and Disability Studies*, 2(11), 250-261.
9. ASHUROVA, N. G., MAVLONOV, N. X., & ERGASHOV, B. Z. K. *БИОЛОГИЯ И ИНТЕГРАТИВНАЯ МЕДИЦИНА. БИОЛОГИЯ*, (4), 92-101.

10. Jamshidovich, A. S. (2023). ASCORBIC ACID: ITS ROLE IN IMMUNE SYSTEM, CHRONIC INFLAMMATION DISEASES AND ON THE ANTIOXIDANT EFFECTS. EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE, 3(11), 57-60.
11. Jamshidovich, A. S. (2023). THE ROLE OF THIOTRIAZOLINE IN THE ORGANISM. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 9(5), 152-155.
12. Jamshidovich, A. S. (2023). NEPTRAL IS USED IN LIVER DISEASES. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 35(3), 76-78.
13. Jamshidovich, A. S. (2023). EFFECT OF TIVORTIN ON CARDIOMYOCYTE CELLS AND ITS ROLE IN MYOCARDIAL INFARCTION. Gospodarka i Innowacje., 42, 255-257.
14. Jamshidovich, A. S. (2024). NEUROPROTECTIVE EFFECT OF CITICOLINE. EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE, 4(1), 1-4.
15. Jamshidovich, A. S. (2024). THE ROLE OF TRIMETAZIDINE IN ISCHEMIC CARDIOMYOPATHY. Journal of new century innovations, 44(2), 3-8.
16. Ачиллов Шохрух Шавкиддин угли. (2024). ХИРУРГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ЛЕЧЕНИЯ АНЕВРИЗМЫ БРЮШНОЙ АОРТЫ . TADQIQOTLAR, 30(3), 120–126
17. Ачиллов Шохрух Шавкиддин угли (2023). ОСЛОЖНЕНИЯ ПОСЛЕ КОВИДА НА СОСУДАХ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023ISSN:2660-4159, 400-403
18. Ачиллов Шохрух Шавкиддин угли (2023). НАЛОЖЕНИЕ ШИВОВ ПРИ ГНОЙНЫХ ПРОЦЕССАХ НА ТКАНИ. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023ISSN:2660-4159, 292-297
19. Khamroev, B. S. (2022). RESULTS OF TREATMENT OF PATIENTS WITH BLEEDING OF THE STOMACH AND 12 DUO FROM NON-STEROIDAL ANTI-INFLAMMATORY DRUGS-INDUCED OENP. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 1901-1910.
20. Nutfilloyevich, K. K. (2023). STUDY OF NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER. American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences (2993-2149), 1(8), 302-305.
21. Nutfilloyevich, K. K. (2024). NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER OF LABORATORY RATS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 36(3), 104-113.

22. Nutfilloevich, K. K., & Akhrorovna, K. D. (2024). MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE LIVER IN NORMAL AND CHRONIC ALCOHOL POISONING. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 77-85.
23. Kayumova, G. M., & Namroyev, X. N. (2023). SIGNIFICANCE OF THE FEMOFLOR TEST IN ASSESSING THE STATE OF VAGINAL MICROBIOCENOSIS IN PRETERM VAGINAL DISCHARGE. *International Journal of Medical Sciences And Clinical Research*, 3(02), 58-63.
24. Хамроев, Х. Н., & Тухсанова, Н. Э. (2022). НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ. НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ Учредители: Бухарский государственный медицинский институт, ООО "Новый день в медицине", (1), 233-239.
25. Хамроев, Х. Н. (2024). Провести оценку морфологических изменений печени в норме и особенностей характера ее изменений при хронической алкогольной интоксикации. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 95-3.
26. Хамроев, Х. Н., & Тухсанова, Н. Э. (2021). Characteristic of morphometric parameters of internal organs in experimental chronic alcoholism. *Тиббиётда янги кун*, 2, 34.
27. Хамроев, Х. Н., Хасанова, Д. А., Ганжиев, Ф. Х., & Мусоев, Т. Я. (2023). Шошилич тиббий ёрдам ташкил қилишнинг долзарб муаммолари: Политравма ва ўткир юрак-қон томир касалликларида ёрдам кўрсатиш масалалари. XVIII Республика илмий-амалий анжумани, 12.
28. Хамроев, Х. Н., & Хасанова, Д. А. (2023). Жигар морфометрик кўрсаткичларининг меъёрда ва экспериментал сурункали алкоголизмда қиёсий таснифи. *Медицинский журнал Узбекистана | Medical journal of Uzbekistan*, 2.
29. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.
30. Xamroyev, X. N. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
31. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.

32. Хамроев, Х. Н. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
33. Латипов, И. И., & Хамроев, Х. Н. (2023). Улучшение Результат Диагностики Ультразвуковой Допплерографии Синдрома Хронической Абдоминальной Ишемии. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(4), 522-525.
34. Хамроев, Х. Н., & Уроков, Ш. Т. (2019). ВЛИЯНИЕ ДИФФУЗНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ПЕЧЕНИ НА ТЕЧЕНИЕ И ПРОГНОЗ МЕХАНИЧЕСКОЙ ЖЕЛТУХИ. *Новый день в медицине*, (3), 275-278.
35. Хамроев, Х. Н., & Ганжиев, Ф. Х. (2023). Динамика структурно-функциональных нарушение печени крыс при экспериментальном алгоколние циррозе. *Pr oblemsofmodernsurgery*, 6.

PROPERTIES OF THE DRUG DORMIKIND

*Axmedov Shamshod Jamshidovich**Faculty of Medicine, Asia International University, Uzbekistan**E-mail: axmedovshamshodjamshidovich@oxu.uz*

Abstract. Dormikind – specially created for correction of sleep disorders in infants and young children. . Insufficient or poor sleep quality in children may have a major impact on the whole family. Homeopathy may offer a safe treatment option. In an open, multicenter, randomized, controlled trial the effectiveness of the homeopathic complex medication ZinCyp-3-02 (Dormikind®: cypripedium pubescens D4, magnesium carbonicum D10 and zincum valerianicum D12) was investigated in pediatric sleep disorders Sleep is an important component of our health, and it is especially important for children. Babies are grow, rest and store energy for exploring the world when sleeping. Duration and quality of sleep depends on the age, health and emotional state of the child. According to statistics, sleep disorders in children – a problem of many parents. If a babe does not fall asleep for a long time, has restless sleep during the day, often wakes up at night, then Dormikind can help to deal with the situation.

Keywords: sleep disorders, Dormikind, magnesium carbonicum D10, homeopathic complex medication ZinCyp

The article is devoted to a critical theme: sleep disorders in children. An open, prospective, randomized, comparative, controlled observational study was performed in the representative group of 114 patients aged 6 months to 2.5 years with sleep and sleep initiation disorders, where 64 patients received treatment with Dormikind and 50 patients received behavioral therapy for 28 days. It was reliably proved that sleep initiation reduced by 1.7 times and reached 26.2 ± 4.8 (95% CI, 25.0-27.4) minutes in the main group. The number of children sleeping on hands dropped by 8.7 times and by 2 times in the parents' bed in the main group, according to Brief Infant Sleep Questionnaire scale, in the control group the same characteristics changed by 1.1, 1.3 and 1.5 times, correspondingly, and sleep initiation reached 33.4 ± 2.9 (95% CI, 32.6-34.2), U-criteria, $U=742.5$ ($p < 0.001$). The number of patients rocked to sleep in their own beds increased by 3.2 times (vs. 1.2 times in the control group) on the background of treatment with Dormikind. Sleep problems occur frequently in children, with a prevalence of approximately 30 to 50% [1, 2]. The most common types of sleep problems in children are difficulties falling asleep (e.g., bedtime problems) and difficulties maintaining sleep (e.g., night time waking) [2]. Inadequate sleep in children may have a negative impact on their cognitive development, mood regulation,

attention, behavior, and quality of life [3]. Not only are children affected, but also parents and caregivers are affected in their wellbeing and daily working activities because of sleep deprivation [4]. Therefore, there is an urgent need to identify and treat sleep disorders in children. Current management strategies for sleep disorders start with educating parents about sleep hygiene and adequate sleep routines [5]. Other behavioral therapies, such as cognitive behavioral therapy, have also shown to improve sleep quality in young children [6]. When sleep hygiene and behavioral interventions fail to have an effect, pharmacologic treatment with, for example, antihistaminic agents, alpha-agonists, or benzodiazepines may be considered [7]. It should be emphasized that these drugs are often used off-label, as there exist no approved drugs for treating sleep disorders in children [2, 7]. But a randomized placebo-controlled trial demonstrated that the antihistaminic drug diphenhydramine was not more effective than placebo in the treatment of sleep disorders in infants [8]. Furthermore, these drugs should be prescribed with caution for children, as they are associated with a risk of side effects such as daytime sedation, dizziness, change in behavior, memory deficits, and paradoxical hyperactivity [2, 7]. Since pharmacologic treatment strategies for insomnia are limited, parents may seek other, natural products to meet the medical needs of their children.

REFERENCES

1. Saodat, A., Vohid, A., Ravshan, N., & Shamshod, A. (2020). MRI study in patients with idiopathic coxarthrosis of the hip joint. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(2), 410-415.
2. Axmedov, S. J. (2023). EFFECTS OF THE DRUG MILDRONATE. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(20), 40-59.
3. Уроков, Ш. Т., & Хамроев, Х. Н. (2019). Influence of diffusion diseases of the liver on the current and forecast of obstructive jaundice. *Тиббиётда янги кун*, 1, 30.
4. TESHAEV, S. J., TUHSANOVA, N. E., & HAMRAEV, K. N. (2020). Influence of environmental factors on the morphometric parameters of the small intestine of rats in postnatal ontogenesis. *International Journal of Pharmaceutical Research (09752366)*, 12(3).
5. Хамроев, Х. Н. (2022). Toxic liver damage in acute phase of ethanol intoxication and its experimental correction with chelate zinc compound. *European journal of modern medicine and practice*, 2, 2.
6. Gafurovna, A. N., Xalimovich, M. N., & Komilovich, E. B. Z. (2023). KLIMAKTERIK YOSHDAGI AYOLLARDA ARTERIAL GIPERTENZIYANING KECHISHI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 23(6), 26-31.

7. Komilovich, E. B. Z. (2023). Coronary Artery Disease. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(12), 81-87.
8. Эргашов, Б. К. (2023). Артериальная Гипертония: Современный Взгляд На Проблему. *Research Journal of Trauma and Disability Studies*, 2(11), 250-261.
9. ASHUROVA, N. G., MAVLONOV, N. X., & ERGASHOV, B. Z. K. БИОЛОГИЯ И ИНТЕГРАТИВНАЯ МЕДИЦИНА. *БИОЛОГИЯ*, (4), 92-101.
10. Jamshidovich, A. S. (2023). ASCORBIC ACID: ITS ROLE IN IMMUNE SYSTEM, CHRONIC INFLAMMATION DISEASES AND ON THE ANTIOXIDANT EFFECTS. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(11), 57-60.
11. Jamshidovich, A. S. (2023). THE ROLE OF THIOTRIAZOLINE IN THE ORGANISM. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 9(5), 152-155.
12. Jamshidovich, A. S. (2023). NEPTRAL IS USED IN LIVER DISEASES. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 35(3), 76-78.
13. Jamshidovich, A. S. (2023). EFFECT OF TIVORTIN ON CARDIOMYOCYTE CELLS AND ITS ROLE IN MYOCARDIAL INFARCTION. *Gospodarka i Innowacje.*, 42, 255-257.
14. Jamshidovich, A. S. (2024). NEUROPROTECTIVE EFFECT OF CITICOLINE. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 4(1), 1-4.
15. Jamshidovich, A. S. (2024). THE ROLE OF TRIMETAZIDINE IN ISCHEMIC CARDIOMYOPATHY. *Journal of new century innovations*, 44(2), 3-8.
16. Ачиллов Шохрух Шавкиддин угли. (2024). ХИРУРГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ЛЕЧЕНИЯ АНЕВРИЗМЫ БРЮШНОЙ АОРТЫ . *TADQIQOTLAR*, 30(3), 120–126
17. Ачиллов Шохрух Шавкиддин угли (2023). ОСЛОЖНЕНИЯ ПОСЛЕ КОВИДА НА СОСУДАХ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES* Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023 ISSN:2660-4159, 400-403
18. Ачиллов Шохрух Шавкиддин угли (2023). НАЛОЖЕНИЕ ШИВОВ ПРИ ГНОЙНЫХ ПРОЦЕССАХ НА ТКАНИ. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES* Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023 ISSN:2660-4159, 292-297
19. Khamroev, B. S. (2022). RESULTS OF TREATMENT OF PATIENTS WITH BLEEDING OF THE STOMACH AND 12 DUO FROM NON-STEROIDAL ANTI-INFLAMMATORY DRUGS-INDUCED OENP. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 1901-1910.

20. Nutfilloyevich, K. K. (2023). STUDY OF NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER. *American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences* (2993-2149), 1(8), 302-305.
21. Nutfilloyevich, K. K. (2024). NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER OF LABORATORY RATS. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 104-113.
22. Nutfilloevich, K. K., & Akhrorovna, K. D. (2024). MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE LIVER IN NORMAL AND CHRONIC ALCOHOL POISONING. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 77-85.
23. Kayumova, G. M., & Namroyev, X. N. (2023). SIGNIFICANCE OF THE FEMOFLOL TEST IN ASSESSING THE STATE OF VAGINAL MICROBIOCENOSIS IN PRETERM VAGINAL DISCHARGE. *International Journal of Medical Sciences And Clinical Research*, 3(02), 58-63.
24. Хамроев, Х. Н., & Тухсанова, Н. Э. (2022). НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ. *НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ Учредители: Бухарский государственный медицинский институт, ООО "Новый день в медицине"*, (1), 233-239.
25. Хамроев, Х. Н. (2024). Провести оценку морфологических изменений печени в норме и особенностей характера ее изменений при хронической алкогольной интоксикации. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 95-3.
26. Хамроев, Х. Н., & Тухсанова, Н. Э. (2021). Characteristic of morphometric parameters of internal organs in experimental chronic alcoholism. *Тиббиётда янги кун*, 2, 34.
27. Хамроев, Х. Н., Хасанова, Д. А., Ганжиев, Ф. Х., & Мусоев, Т. Я. (2023). Шошилинч тиббий ёрдам ташкил қилишнинг долзарб муаммолари: Политравма ва ўтқир юрак-қон томир касалликларига ёрдам кўрсатиш масалалари. *XVIII Республика илмий-амалий анжумани*, 12.
28. Хамроев, Х. Н., & Хасанова, Д. А. (2023). Жигар морфометрик кўрсаткичларининг меъёрда ва экспериментал сурункали алкоголизмда қиёсий таснифи. *Медицинский журнал Узбекистана | Medical journal of Uzbekistan*, 2.
29. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.

30. Xamroyev, X. N. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
31. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.
32. Xamroyev, X. N. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
33. Латипов, И. И., & Хамроев, Х. Н. (2023). Улучшение Результат Диагностики Ультразвуковой Допплерографии Синдрома Хронической Абдоминальной Ишемии. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(4), 522-525.
34. Хамроев, Х. Н., & Уроков, Ш. Т. (2019). ВЛИЯНИЕ ДИФФУЗНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ПЕЧЕНИ НА ТЕЧЕНИЕ И ПРОГНОЗ МЕХАНИЧЕСКОЙ ЖЕЛТУХИ. *Новый день в медицине*, (3), 275-278.
35. Хамроев, Х. Н., & Ганжиев, Ф. Х. (2023). Динамика структурно-функциональных нарушение печени крыс при экспериментальном алгокольные циррозе. *Pr oblems of modern surgery*, 6.

USE OF DUSPATALIN (MEBEVERINE HYDROCHLORIDE) IN GASTROINTESTINAL DISEASES

Axmedov Shamshod Jamshidovich

Faculty of Medicine, Asia International University, Uzbekistan

E-mail: axmedovshamshodjamshidovich@oxu.uz

Abstract. Abdominal pain and spasms are common symptoms in organic gastrointestinal diseases, yet are associated with significant unmet need in terms of recognition and treatment. There was an examination of 20 patients who had cholecystectomy and have dysfunctional disorders of the Oddi's sphincter. All of the patients underwent the monotherapy with Mebeverine Retard in the dosage of 200 mg twice a day. The treatment efficiency was evaluated by the dynamics of clinical symptoms, results of the study of biochemical blood indices, data of the ultrasonic examination, and intragastric pH measurement. The aim of this review was to help physicians to understand the pathophysiology and impact to patients of abdominal pain and spasms in inflammatory bowel disease (IBD) and biliary diseases. This may in turn help in the selection of the most appropriate treatment to improve patients' overall daily functioning and quality of life in addition to reducing health resource utilization. Relative to the healthy colon, the mechanisms of pain generation in IBD include peripheral sensitization, including visceral hypersensitivity, central processing and modulation, and associated features or modifiers. Calcitonin gene related peptide, substance P, transient receptor potential vanilloid type, and serotonin biosynthesis in the colon are implicated in these processes.

Keywords: duspatalin, mebeverine hydrochloride, Oddi's sphincter, abdominal pain.

The release rate and mechanism of release of mebeverine hydrochloride were studied for commercial "Duspatalin" tablets and for different tablet formulations (F1, F2 & F3) containing 20, 40 and 65% polycarbophil, respectively. The formulated granules were obtained by freeze drying of polycarbophil granules loaded with aqueous solution of the drug at 25°C by swelling of the polymer. The release of mebeverine hydrochloride from prepared tablet formulations was faster than that of Duspatalin tablets. The release rate of the drug increased as the polycarbophil content of the tablets increased. To prolong the residence time of dosage forms within the gastrointestinal tract until all drug is released at the desired rate is one of the real challenges for oral controlled-release drug delivery systems. This study was designed to develop a controlled-release floating matrix tablet and floating raft system of Mebeverine HCl (MbH) and evaluate different excipients for their floating behavior and in vitro

controlled-release profiles. Oral pharmacokinetics of the optimum matrix tablet, raft system formula, and marketed Duspatalin® 200 mg retard as reference were studied in beagle dogs. The optimized tablet formula (FT-10) and raft system formula (FRS-11) were found to float within 34 ± 5 sec and 15 ± 7 sec, respectively, and both remain buoyant over a period of 12 h in simulated gastric fluid. MbH is a musculotropic antispasmodic drug without atropic side effect, whose major therapeutic role is in the treatment of irritable bowel syndrome. It has a short biological half-life of 2.5 h, plasma protein binding of 75%, and is rapidly absorbed after oral administration from the upper part of gastrointestinal tract with peak plasma concentration occurring in 1–3 h. Hence, MbH has been selected as a model drug as it fulfills the required pharmacokinetic and physicochemical properties for controlled delivery. Mebeverine hydrochloride is a potent direct antispasmodic drug which is acting mainly on the smooth muscles of the gastrointestinal tract and it is particularly effective against colonic spasms. There are several analytical methods have been reported in literatures for the determination of mebeverine hydrochloride in its different forms and preparations, some of these methods are spectrophotometric methods Spectrofluorometric electrochemical, chromatographic and flow injection analysis (FIA) method Erythrosin B (Erth-B); tetra-iodofluorescein, also known as Spiro [isobenzofuran-1(3H), 90-[9H] xanthen]-3-one, 30, 60-dihydroxy-20, 40, 50, 70-tetraiodo-, sodium salt. Its molecular formula $C_{20}H_{6}I_4Na_2O_5$ and molecular weight of 876.86 g/mol red to brown powder that's soluble in water and ethanol It is an organoiodine compound and it is cherry-pink synthetic, primarily used for food coloring Mebeverine HCl was obtained as pure powder and filmcoated tablets (Mebagen 135 mg) from Riyadh Pharma Medical and Cosmetic Products Co. Ltd. (Riyadh, Saudi Arabia), as sugar-coated tablets (Colospasmin forte 135 mg) from Egyptian International Pharmaceuticals Industries Co. (10th of Ramadan City, Egypt), and as retardcapsules (Duspatalin 200 mg) from Abbott Healthcare SAS (Lieu-Dit Maillard, France). Rialox antacid tablets and suspension (each tablet and 5 mL of suspension contained 225 mg aluminum hydroxide and 200 mg magnesium hydroxide) were obtained from Riyadh Pharma Medical and Cosmetic Products Co. Ltd. Moxal antacid tablets and suspension (each tablet and 5 mL of suspension contained 405 mg aluminum hydroxide and 100 mg magnesium hydroxide) were obtained from Julphar-Gulf Pharmaceutical Industries (Ras al-Khaimah, UAE).

REFERENCES

1. Saodat, A., Vohid, A., Ravshan, N., & Shamshod, A. (2020). MRI study in patients with idiopathic coxarthrosis of the hip joint. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(2), 410-415.

2. Axmedov, S. J. (2023). EFFECTS OF THE DRUG MILDRONATE. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(20), 40-59.
3. Уроков, Ш. Т., & Хамроев, Х. Н. (2019). Influe of diffusion diseases of the liver on the current and forecst of obstructive jaundice. *Тиббиётда янги кун*, 1, 30.
4. TESHAEV, S. J., TUHSANOVA, N. E., & HAMRAEV, K. N. (2020). Influence of environmental factors on the morphometric parameters of the small intestine of rats in postnatal ontogenesis. *International Journal of Pharmaceutical Research (09752366)*, 12(3).
5. Хамроев, Х. Н. (2022). Toxic liver damage in acute phase of ethanol intoxication and its experimental correction with chelate zinc compound. *European journal of modern medicine and practice*, 2, 2.
6. Gafurovna, A. N., Xalimovich, M. N., & Komilovich, E. B. Z. (2023). KLIMAKTERIK YOSHDAGI AYOLLARDA ARTERIAL GIPERTENZIYANING KECHISHI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 23(6), 26-31.
7. Komilovich, E. B. Z. (2023). Coronary Artery Disease. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(12), 81-87.
8. Эргашов, Б. К. (2023). Артериальная Гипертония: Современный Взгляд На Проблему. *Research Journal of Trauma and Disability Studies*, 2(11), 250-261.
9. ASHUROVA, N. G., MAVLONOV, N. X., & ERGASHOV, B. Z. K. БИОЛОГИЯ И ИНТЕГРАТИВНАЯ МЕДИЦИНА. *БИОЛОГИЯ*, (4), 92-101.
10. Jamshidovich, A. S. (2023). ASCORBIC ACID: ITS ROLE IN IMMUNE SYSTEM, CHRONIC INFLAMMATION DISEASES AND ON THE ANTIOXIDANT EFFECTS. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(11), 57-60.
11. Jamshidovich, A. S. (2023). THE ROLE OF THIOTRIAZOLINE IN THE ORGANISM. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 9(5), 152-155.
12. Jamshidovich, A. S. (2023). NEPTRAL IS USED IN LIVER DISEASES. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 35(3), 76-78.
13. Jamshidovich, A. S. (2023). EFFECT OF TIVORTIN ON CARDIOMYOCYTE CELLS AND ITS ROLE IN MYOCARDIAL INFARCTION. *Gospodarka i Innowacje.*, 42, 255-257.
14. Jamshidovich, A. S. (2024). NEUROPROTECTIVE EFFECT OF CITICOLINE. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 4(1), 1-4.
15. Jamshidovich, A. S. (2024). THE ROLE OF TRIMETAZIDINE IN ISCHEMIC CARDIOMYOPATHY. *Journal of new century innovations*, 44(2), 3-8.

16. Ачилов Шохрух Шавкиддин угли. (2024). ХИРУРГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ЛЕЧЕНИЯ АНЕВРИЗМЫ БРЮШНОЙ АОРТЫ . *TADQIQOTLAR*, 30(3), 120–126
17. Ачилов Шохрух Шавкиддин угли (2023). ОСЛОЖНЕНИЯ ПОСЛЕ КОВИДА НА СОСУДАХ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES* Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023 ISSN:2660-4159, 400-403
18. Ачилов Шохрух Шавкиддин угли (2023). НАЛОЖЕНИЕ ШИВОВ ПРИ ГНОЙНЫХ ПРОЦЕССАХ НА ТКАНИ. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES* Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023 ISSN:2660-4159, 292-297
19. Khamroev, B. S. (2022). RESULTS OF TREATMENT OF PATIENTS WITH BLEEDING OF THE STOMACH AND 12 DUO FROM NON-STEROIDAL ANTI-INFLAMMATORY DRUGS-INDUCED OENP. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 1901-1910.
20. Nutfilloyevich, K. K. (2023). STUDY OF NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER. *American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences* (2993-2149), 1(8), 302-305.
21. Nutfilloyevich, K. K. (2024). NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER OF LABORATORY RATS. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 104-113.
22. Nutfilloevich, K. K., & Akhrorovna, K. D. (2024). MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE LIVER IN NORMAL AND CHRONIC ALCOHOL POISONING. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 77-85.
23. Kayumova, G. M., & Hamroyev, X. N. (2023). SIGNIFICANCE OF THE FEMOFOR TEST IN ASSESSING THE STATE OF VAGINAL MICROBIOCENOSIS IN PRETERM VAGINAL DISCHARGE. *International Journal of Medical Sciences And Clinical Research*, 3(02), 58-63.
24. Хамроев, Х. Н., & Тухсанова, Н. Э. (2022). НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ. *НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ Учредители: Бухарский государственный медицинский институт, ООО "Новый день в медицине"*, (1), 233-239.
25. Хамроев, Х. Н. (2024). Провести оценку морфологических изменений печени в норме и особенностей характера ее изменений при хронической алкогольной интоксикации. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(3), 95-3.

26. Хамроев, Х. Н., & Туксанова, Н. Э. (2021). Characteristic of morphometric parameters of internal organs in experimental chronic alcoholism. *Тиббиётда янги кун*, 2, 34.
27. Хамроев, Х. Н., Хасанова, Д. А., Ганжиев, Ф. Х., & Мусоев, Т. Я. (2023). Шошилинич тиббий ёрдам ташкил қилишнинг долзарб муаммолари: Политравма ва ўткир юрак-қон томир касалликларида ёрдам кўрсатиш масалалари. *XVIII Республика илмий-амалий анжумани*, 12.
28. Хамроев, Х. Н., & Хасанова, Д. А. (2023). Жигар морфометрик кўрсаткичларининг меъёрда ва экспериментал сурункали алкоголизмда қиёсий таснифи. *Медицинский журнал Узбекистана | Medical journal of Uzbekistan*, 2.
29. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.
30. Xamroyev, X. N. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
31. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.
32. Xamroyev, X. N. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
33. Латипов, И. И., & Хамроев, Х. Н. (2023). Улучшение Результат Диагностики Ультразвуковой Допплерографии Синдрома Хронической Абдоминальной Ишемии. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(4), 522-525.
34. Хамроев, Х. Н., & Уроков, Ш. Т. (2019). ВЛИЯНИЕ ДИФФУЗНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ПЕЧЕНИ НА ТЕЧЕНИЕ И ПРОГНОЗ МЕХАНИЧЕСКОЙ ЖЕЛТУХИ. *Новый день в медицине*, (3), 275-278.
35. Хамроев, Х. Н., & Ганжиев, Ф. Х. (2023). Динамика структурно-функциональных нарушение печени крыс при экспериментальном алкоколние циррозе. *Pr oblemsofmodernsurgery*, 6.

ADVANTAGES OF THE DRUG HEPTRAL

Axmedov Shamshod Jamshidovich

Ergashov Bekhruzjon Komilovich

ORCID ID 0000-0003-4613-0057

Faculty of Medicine, Asia International University, Uzbekistan

Keywords: Chronic hepatitis C, asthenovegetative, adenomethionine, γ glutamyltranspeptidase ALT and AST,

Abstract

Chronic hepatitis C virus (HCV) is one of the most serious medical problems worldwide. The hepatitis C virus is not only the main etiologic factor of liver disease, but also causes the development of extrahepatic manifestations [10], the clinic of which often comes to the forefront, becomes the cause of disability of patients and reduced quality of life [2].

Asthenia and autonomic dysregulation disorders in such patients are widespread [3, 4]. With the great relevance of the problem of CVC in general, asthenovegetative disorders in patients with CVCs are insufficiently studied, and practicing physicians often ignore them [8].

In recent years, the hepatoprotector ademethionine has been successfully used in gastroenterology clinic ademethionine [6]. It is known to have anti-asthmatic and antidepressant effect, but studies on the effect of adenomethionine on asthenic and depressive syndromes in patients with CVC have not been conducted.

CVC patients have not been conducted. Methods of research. Functional state of the liver was evaluated by biochemical blood parameters. The following parameters were determined: cytotoxicity - alanine aminotransferase (ALT), aspartate aminotransferase (AST); cholestasis - alkaline phosphatase, total bilirubin, γ glutamyltranspeptidase (GGTP); protein-synthetic function of the liver - albumin, prothrombin index; involvement of immune factors - leukocytes and immunoglobulins M and G. To assess hepatic cellular insufficiency, the Child-Pugh table was used. To identify the syndrome of vegetative dysfunction, the scheme was used. The Child-Pugh table was used to assess Child-Pugh table was used to assess hepatic cell failure. To identify the syndrome of vegetative dysfunction, the study scheme was used to identify signs of autonomic disorders by A.M. Vein [5]. The research scheme includes includes a set of questions aimed at identifying signs of autonomic dysfunction. The scheme contains 13 items. In order to quantitatively assess the available signs, the authors conducted an expert evaluation of vegetative symptoms by scoring each sign by its specific weight among various symptoms of the syndrome.

Weight among various symptoms of autonomic dysfunction syndrome. The total sum of points obtained by studying the signs according to the scheme, in healthy persons should not be more than 25, in case of exceeding it, we can say that there is a syndrome of vegetative dysfunction. In case of exceeding it, we can speak about the presence of vegetative dysfunction syndrome. In the course of the study it was revealed that when prescribing ademetionine (Heptral) to patients with CVC patients improved their well-being. Biochemical analysis of blood showed a reliable improvement of indicators of cytolysis (ALT and AST) and cholestasis (alkaline phosphatase, total bilirubin, GGTP) without changes in protein-synthetic function of the liver - albumin (Table 1). Data of indicators of immune factors involvement in the pathologic process (leukocytes and immunoglobulins M and G) had no significant differences.

1. therapy of CVC patients with ABC with the addition of ademetionine (Heptral) leads to a significant decrease in biochemical indicators of cytolysis and cholestasis, reduction in the severity of asthenia and vegetative disorders syndrome.

and autonomic disorders syndrome, normalization of heart rate variability indices.

2. For diagnostics of asthenia and vegetative dysfunction syndrome the scale of MFI-20 asthenia assessment scale and the scheme of vegetative disorders detection. For early diagnosis and more accurate changes in autonomic regulation, the objective method of analyzing heart rate variability is more suitable.

REFERENCES

1. Saodat, A., Vohid, A., Ravshan, N., & Shamshod, A. (2020). MRI study in patients with idiopathic coxarthrosis of the hip joint. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(2), 410-415.
2. Axmedov, S. J. (2023). EFFECTS OF THE DRUG MILDRONATE. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(20), 40-59.
3. Уроков, Ш. Т., & Хамроев, Х. Н. (2019). Influence of diffusion diseases of the liver on the current and forecast of obstructive jaundice. *Тиббийетда янги кун*, 1, 30.
4. TESHAEV, S. J., TUHSANOVA, N. E., & NAMRAEV, K. N. (2020). Influence of environmental factors on the morphometric parameters of the small intestine of rats in postnatal ontogenesis. *International Journal of Pharmaceutical Research (09752366)*, 12(3).
5. Хамроев, Х. Н. (2022). Toxic liver damage in acute phase of ethanol intoxication and its experimental correction with chelate zinc compound. *European journal of modern medicine and practice*, 2, 2.
6. Gafurovna, A. N., Xalimovich, M. N., & Komilovich, E. B. Z. (2023). KLIMAKTERIK YOSHDAGI AYOLLARDA ARTERIAL GIPERTENZIYANING KECISHI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 23(6), 26-31.
7. Komilovich, E. B. Z. (2023). Coronary Artery Disease. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(12), 81-87.
8. Эргашов, Б. К. (2023). Артериальная Гипертония: Современный Взгляд На Проблему. *Research Journal of Trauma and Disability Studies*, 2(11), 250-261.

9. ASHUROVA, N. G., MAVLONOV, N. X., & ERGASHOV, B. Z. K. БИОЛОГИЯ И ИНТЕГРАТИВНАЯ МЕДИЦИНА. БИОЛОГИЯ, (4), 92-101.
10. Jamshidovich, A. S. (2023). ASCORBIC ACID: ITS ROLE IN IMMUNE SYSTEM, CHRONIC INFLAMMATION DISEASES AND ON THE ANTIOXIDANT EFFECTS. EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE, 3(11), 57-60.
11. Jamshidovich, A. S. (2023). THE ROLE OF THIOTRIAZOLINE IN THE ORGANISM. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 9(5), 152-155.
12. Jamshidovich, A. S. (2023). HEPTRAL IS USED IN LIVER DISEASES. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 35(3), 76-78.
13. Jamshidovich, A. S. (2023). EFFECT OF TIVORTIN ON CARDIOMYOCYTE CELLS AND ITS ROLE IN MYOCARDIAL INFARCTION. Gospodarka i Innowacje., 42, 255-257.
14. Jamshidovich, A. S. (2024). NEUROPROTECTIVE EFFECT OF CITICOLINE. EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE, 4(1), 1-4.
15. Jamshidovich, A. S. (2024). THE ROLE OF TRIMETAZIDINE IN ISCHEMIC CARDIOMYOPATHY. Journal of new century innovations, 44(2), 3-8.
16. Ачилов Шохрух Шавкиддин угли. (2024). ХИРУРГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ЛЕЧЕНИЯ АНЕВРИЗМЫ БРЮШНОЙ АОРТЫ. TADQIQOTLAR, 30(3), 120–126
17. Ачилов Шохрух Шавкиддин угли (2023). ОСЛОЖНЕНИЯ ПОСЛЕ КОВИДА НА СОСУДАХ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023ISSN:2660-4159, 400-403
18. Ачилов Шохрух Шавкиддин угли (2023). НАЛОЖЕНИЕ ШИВОВ ПРИ ГНОЙНЫХ ПРОЦЕССАХ НА ТКАНИ. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES Volume: 04 Issue: 06 Oct-Nov 2023ISSN:2660-4159, 292-297
19. Khamroev, B. S. (2022). RESULTS OF TREATMENT OF PATIENTS WITH BLEEDING OF THE STOMACH AND 12 DUO FROM NON-STEROIDAL ANTI-INFLAMMATORY DRUGS-INDUCED OENP. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 1901-1910.
20. Nutfilloyevich, K. K. (2023). STUDY OF NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER. American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences (2993-2149), 1(8), 302-305.
21. Nutfilloyevich, K. K. (2024). NORMAL MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE LIVER OF LABORATORY RATS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 36(3), 104-113.
22. Nutfilloyevich, K. K., & Akhrorovna, K. D. (2024). MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE LIVER IN NORMAL AND CHRONIC ALCOHOL POISONING. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 36(3), 77-85.
23. Kayumova, G. M., & Hamroyev, X. N. (2023). SIGNIFICANCE OF THE FEMOFLOLOR TEST IN ASSESSING THE STATE OF VAGINAL MICROBIocenosis IN PRETERM VAGINAL DISCHARGE. International Journal of Medical Sciences And Clinical Research, 3(02), 58-63.

24. Хамроев, Х. Н., & Тухсанова, Н. Э. (2022). **НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ. НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ** Учредители: Бухарский государственный медицинский институт, ООО "Новый день в медицине", (1), 233-239.
25. Хамроев, Х. Н. (2024). Провести оценку морфологических изменений печени в норме и особенностей характера ее изменений при хронической алкогольной интоксикации. **ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ**, 36(3), 95-3.
26. Хамроев, Х. Н., & Тухсанова, Н. Э. (2021). Characteristic of morphometric parameters of internal organs in experimental chronic alcoholism. *Тиббиётда янги кун*, 2, 34.
27. Хамроев, Х. Н., Хасанова, Д. А., Ганжиев, Ф. Х., & Мусоев, Т. Я. (2023). Шошилинич тиббий ёрдам ташкил қилишнинг долзарб муаммолари: Политравма ва ўткир юрак-кон томир касалликларига ёрдам кўрсатиш масалалари. XVIII Республика илмий-амалий анжумани, 12.
28. Хамроев, Х. Н., & Хасанова, Д. А. (2023). Жигар морфометрик кўрсаткичларининг меъёрда ва экспериментал сурункали алкоголизмда қиёсий таснифи. *Медицинский журнал Узбекистана | Medical journal of Uzbekistan*, 2.
29. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.
30. Xamroyev, X. N. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
31. Khamroyev, X. N. (2022). TOXIC LIVER DAMAGE IN ACUTE PHASE OF ETHANOL INTOXICATION AND ITS EXPERIMENTAL CORRECTION WITH CHELATE ZINC COMPOUND. *European Journal of Modern Medicine and Practice*, 2(2), 12-16.
32. Xamroyev, X. N. (2022). The morphofunctional changes in internal organs during alcohol intoxication. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 2(2), 9-11.
33. Латипов, И. И., & Хамроев, Х. Н. (2023). Улучшение Результат Диагностики Ультразвуковой Допплерографии Синдрома Хронической Абдоминальной Ишемии. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(4), 522-525.
34. Хамроев, Х. Н., & Уроков, Ш. Т. (2019). **ВЛИЯНИЕ ДИФФУЗНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ПЕЧЕНИ НА ТЕЧЕНИЕ И ПРОГНОЗ МЕХАНИЧЕСКОЙ ЖЕЛТУХИ.** *Новый день в медицине*, (3), 275-278.
35. Хамроев, Х. Н., & Ганжиев, Ф. Х. (2023). Динамика структурно-функциональных нарушение печени крыс при экспериментальном алкогольные циррозе. *Pr oblemsofmodernsurgery*, 6.

O'ZBEKISTONDA NEMIS TILINING O'RNI VA UNING AHAMIYATI

Miroqilova Sevinch Sanjarovna

O'zDJTU roman-german filologiyasi fakulteti

1-bosqich talabasi

Abdunazarov Feruz Kuchkorovich

O'zDJTU roman-german filologiyasi fakulteti

nemis tili amaliy fanlar kafedrasida o'qituvchisi,

mustaqil tadqiqotchi (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada bizning Vatanimizda chet tillariga bo'lgan e'tibor, nemis tilining o'rni, uning bugungi kundagi rivoji va tillar bilan bo'lgan farqini aytib o'tmoqchiman.

Kalit so'zlar: Prezident, turizm, turist, dastur, sertifikat, oliygoch, Olmoniya, g'azna, cho'ntak puli, kasbiy ta'lim, kvartira, YKA (Yevropa kosmik agentligi), YK (Yevropa Komissiyasi), stavka, global.

Аннотация: В этой статье я хотела бы поговорить о значении иностранных языков в нашей стране, месте немецкого языка, его развитии сегодня и его отличии от других языков.

Ключевые слова: Президент, туризм, турист, программа, сертификат, высшее образование, Германия, казначейство, карманные деньги, профессиональное образование, квартира, ЕКА (Европейское космическое агентство), ЕК (Европейская комиссия), ставка, глобальный.

Annotation: In this article, I want to talk about the attention to foreign languages in our homeland and the role of the German language, its modern development and differences with languages.

Keywords: President, tourism, tourist, program, certificate, higher education, Germany, treasury, pocket money, vocational education, apartment, ESA (European Space Agency), EC (European Commission), rate, global.

Shuni ta'kidlab o'tishim kerakki, bizning prezidentimiz va yurtboshimiz Mirziyoyev Shavkat Miromonovich oxirgi yillarda chet tillarni o'rganish va unga bo'lgan e'tiborni kuchaytirmoqdalar.

“Biz raqobatdosh davlat ekanmiz, bundan buyon maktab, litsey, kollej va oliygoch bitiruvchilari kamida 2 ta chet tilini mukammal bilishlari shart. Bu qat'iy talab har bir ta'lim muassasasi rahbari faoliyatining asosiy mezoniga aylanishi lozim”, - deb yurtboshimiz chet tillar o'rganishni yuqori maqsad, vazifa qilib belgilab qo'ydi. Bugungi kuni o'tgan o'n yillik bilan solishtiradigan bo'lsak, farqini yaqqol sezishimiz mumkin. Shu yillarda davlatimizda turizm shunchalik oshdiki, ayrim bir

ma'lumotlarga qaraganda, 2023-yilda kelgan turistlar soni 4 milliondan oshganini ko'rishimiz mumkin.

Xo'sh, bu nimani anglatadi? Albatta tilga bo'lgan talab kundan kunga ortib borayotganini, bu tinni o'rganmoqchi bo'lganlarni soni yanada yuqorilab borayotganligini. Ba'zi manbalarga qaraganda, bugungi kunda 25 ta oliygohda o'qitish chet tilida olib borilmoqda.

Xalqaro til sertifikatiga ega bitiruvchi o'quvchilar soni so'nggi uch yilda 700 nafardan 7000 nafarga yetgan, ya'ni 10 baravarga oshgan. Bundan tashqari har yili davlat g'aznasidan 350 va undan ortiq yoshlarimizga nufuzli xorijiy universitetlarida o'qishi uchun sharoit yaratib bermoqda.

Ya'ni har xil stipendiyalar va undan boshqa moddiy yordamlar tashkil etilgan. Eng asosiysi yoshlarimizda xohish bo'lsa bas.

Masalan, birgina nemis tili uchun yaratib berilayotgan imkoniyatlarni oladigan bo'lsak, vatanimizda nemis tili markazlari ko'paytirilmoqda, Oliy ta'lim fan va innovatsiyalar vazirligi Germaniya maktablari bilan har xil shartnomalar imzolangan. Undan tashqari nemis tilini mukammal bilish uchun Olmoniyaga chiqib kelishga yordam beruvchi dasturlar tuzilgan. Olmoniyaga ketishga yordam beruvchi ayrim bir dasturlarni taklif etmoqchiman. Dastur turlari va ular haqida qisqacha ma'lumot:

- “Au Pair” dasturi 6 oydan 1 yilgacha talabalarni Germaniyaga yuboradi. Bu ularda ular mezbon oilalarda yashaydilar va ularga belgilangan kundalik ishlariga yordam beradilar. Buning uchun albatta cho'ntak puli olishadi hamda mezbon oilalar kurs pulini to'lab beradilar. Bu dasturdan ko'zlangan maqsad esa nemis madaniyatini o'rganish va tarqatishdir. Bu dastur yosh chegarasi 18 yoshdan 25 yoshgachadir.

- Yana shunga o'xshash “Ausbildung” kasbiy ta'limi ham bor. Ammo “Au Pair” dasturidan bo'lgan farqi shundaki, talabalar oilada emas, balki o'zlari kvartirada yoki bo'lmasa, talabalar turar joyida istiqomat qiladilar, o'qib rivojlanadilar va oylik stipendiyalar bilan ta'minlanadilar.

Bundan tashqari “Erasmus+”, “Copernicus” va boshqa dasturlar ham bor. “Erasmus+” va “Copernicus” dasturlari nemis tili o'rganuvchilarga katta imkoniyatlar yaratib beradilar.

- “Erasmus+” dasturi Yevropa Ittifoqining Yevropada ta'lim olish hamda o'qitish, yoshlar va sportni rivojlantirishga qaratilgan dasturdir. “Erasmus+” quyidagi sohalarda mobillik va hamkorlik imkoniyatlarini taklif etadi: oliy ma'lumot, kasbiy ta'lim va qo'shimcha ta'lim, maktab ta'limi, shu jumladan, kichik yoshdagi bolalarni parvarish qilish, ta'lim va tarbiya, yoshlar ishi, sport turlari va hokazolar. “Erasmus+” dasturi o'qishni Germaniyaga ko'chirish va oxirgi o'quv semestrlarini chet elda yakunlashga yordam beradi.

- “Copernicus” dasturi bu - 1998-yilda Yevropa Komissiyasi (YK) va Yevropa Kosmik Agentligi (YKA) tomonidan birgalikda tashkil etilgan Yerni kuzatish dasturi

hisoblanadi. Bu dasturda qatnashgan yoshlarimiz nafaqat atrof-muhit va xavfsizlik masalalari bo'yicha tajriba orttiradilar, balki shu bilan birga maosh bilan ham ta'minlanadilar.

Endi "DAAD", "PASCH" va "ZfA" haqida ham qisqacha ma'lumotlar berib o'tishimda quyidagilarni ta'kidlab o'tishim kerak:

- "DAAD"- nemis Akademik almashinuv xizmati. Bu dastur odatda oylik stipendiya (hozirda doktorantlar uchun 934 yevro va bundan yuqori; talabalar uchun 1200 yevro) va sayohat xarajatlari uchun stavkalaridan iborat. "DAAD" dan sog'liq, baxtsiz hodisalar va shaxsiy javobgarlik sug'urtasini ham olib chet elda bimalol foydalansa bo'ladi.

- "PASCH" dasturi 2008-yilda tashkil etilgan. U Germaniyaga maxsus havolalarga ega bo'lgan 1800 ta hamkor maktablarning global tarmog'ini o'z ichiga oladi va hamkor maktablarda nemis tili darslarini joriy etish yoki kengaytirishni maqsad qilgan.

- "ZfA" (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen) programmasi esa ta'lim madaniyat va ko'ngilochar dasturlarni taklif qiladi.

Albatta, bu kabi dasturlarda ishtirok etish uchun, avvalambor, nemis tilini bilish va nemis tili darajasini bilish to'g'risidagi sertifikatlar kerak bo'ladi. Nemis tili darajasini bilish to'g'risidagi bir qancha sertifikat turlari bor. "Goethe-Zertifikat", "DSD", "TestDaf" "ÖSD" va o'zimizning milliy "CEFR" sertifikatlari bor. Jumladan, "DSD" seertifikatini O'zbekistonda faqat 11-sinf gacha olish mumkin. Buning uchun nemis tiliga ixtisoslashtirilgan maktablar bor. Shu jumladan, Samarqand shahridagi 51-ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabini misol qilib olsak bo'ladi.

51-ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabi 2002-yilda Germaniya ta'lim vazirligi bilan shartnoma imzolaganlar va maktabga "Humboldt" nomi berilgan. Sertifikatga ega bo'lish uchun, albatta, har bir sertifikatning o'ziga xos imtihonlari bo'ladi. Imtihonlar ko'pincha 4-bosqichdan iborat.

Bu bosqichlar: eshitib tushunish, o'qib tushunish, yozish va gapirish. Nemis tilini boshqa chet tili, ya'ni rus tili bilan farqlaydigan bo'lsak, grammatik jihatdan ham, gap tuzilish strukturasi jihatidan ham bu tilga o'xshash.

Endi nemis tilini O'zbekistondagi o'rni haqida aytadigan bo'lsak, davlatimizda nemis tiliga bo'lgan e'tibor katta. Vatanimizda yildan yilga nemis tiliga ixtisoslashgan yangi maktablar ochilmoqda yoki maktablarga nemis tilini kengaytirish yo'lida unvon berilmoqda. Bunga misol:

- O'zbekiston davlat Marg'ilon shahridagi „Röntgen“ nomidagi 6-maktab.
- O'zbekiston Samarqand shahrida joylashgan "Humboldt" nomidagi 51-ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabi.
- O'zbekiston davlati Toshkent poytaxtida joylashgan "Goethe" nomidagi 60-maktab.

▪ O'zbekiston davlati Farg'ona viloyatida joylashgan "Karl Friedrich Gauß" nomidagi 10-maktab.

▪ O'zbekiston davlati Urganch shahrida joylashgan Universiteti qoshidagi akademik litsey.

▪ O'zbekiston davlati Qarshi shahrida joylashgan Iqtisodiyot va muhandislik instituti qoshidagi akademik litsey

▪ O'zbekiston davlati Qarshi shahri Yakkabog' tumanidagi 14-umumta'lim nemis tiliga ixtisoslashtirilgan internat-maktab.

Agar haqiqatdan biror xalqning hayot tarzini o'rganmoqchi yoki bizning tilimizda mavjud bo'lmagan ilmiy asarlarni chuqurroq tahlil qilib o'rganmoqchi bo'lsak, albatta, o'sha tilni ko'proq o'rganishimiz kerak.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, til bu ijtimoiy hodisa bo'lganligi hamda turli chet tillarni o'rganish har sohada eng kerakli vosita bo'lganligi uchun ham chet tillari va ularni ko'proq o'rganishga bo'lgan intilish borgan sari jamiyatimizning asosiy dolzarb masalasi bo'lib qolmoqda. Bekorga xalqimiz orasida "Tilni bilish-elni bilish" degan maqol mashhur emas.

O'zbekistonda chet tili o'qish va o'rganishning asl mohiyati bugun har qadamda o'z isbotini jamiyat orasida yaqqol namoyon qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Braun Peter: «Tendenzen in der deutschen Gegenwartsprache» Stuttgart 1993
2. Duden: Deutsche Universalbuch. Mannheim 2003
3. Deutschland, N3, 19.Mai 2006
1. Абдуллаева, Ш. А. (2019). Педагогик диагностика. Тошкент: Университет, 310.
2. Gerhard Neuner, Hans Hunfeld. "Chet tili o'qitish metodlari". Namangan 2005.
3. Jamol Jalolov. "Chet til o'qitish metodikasi". O'qituvchi, Toshkent 2012.
4. Jumaevich, K. K., & Abdullajonovna, A. G. (2021). Technology of Cooperation in the Formation of Spiritual and Moral Education of Young People in Society and Its Qualimetry. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 7062-7068.
5. Sadikova, S. (2020). UNIVERSITY STUDENTS TRAINING SYSTEM FOR PEDAGOGICAL ACTIVITIES. InterConf.

Internet saytlar:

1. <https://alimadrizaev.wordpress.com/nemis-tilining-chet-tili-sifatida-ozbekistondagi-orni/>
2. <https://taschkent.diplo.de/uz-uz/-/2496232>

ENVIRONMENTAL PROBLEM

*Usmonov Sherzod Rahimjonovich
Farg'ona viloyati Toshloq tumani
Marg'ilon shahar 1-sonli kasb hunar
maktabi o'qituvchisi*

Abstract: The global environmental problems of mankind are analyzed in the article. The analysis of major factors and consequences of an adverse effect of human activity on the environment is carried out. Some possible measures which could reduce the consequences of adverse anthropogenic effect of person on the environment are offered.

Key words: Environmental problems, carbon dioxide, Food Waste, Biodiversity Loss, Plastic Pollution. Deforestation, Air Pollution. Agriculture, Food and Water Insecurity

Introduction:

An environmental problem arises whenever there is a change in the quality or quantity of any environmental factor which directly or indirectly affects the health and well-being of man in an adverse manner. Environmental problems can be studied from two different viewpoints. One is simply to look for adverse effects without regard to their origin in order to detect trends that call for further investigation; the other is to try to understand the cause and effect relationships, which make better prediction and proper management possible.

Some of the environmental problems which are critical at the present time are fairly widely known because of the growing awareness of all levels of society, including governments, general public and the scientific community. However, our present information on the structure and function of the biosphere is not sufficient to allow an accurate evaluation of the total situation, except to indicate some broad problem areas. There may be serious potential problems of which we are as yet unaware; other known problems may be less serious than we think.

MAIN PART

While the climate crisis has many factors that play a role in the exacerbation of the environment, some warrant more attention than others. Here are some of the biggest environmental problems of our lifetime, from deforestation and biodiversity loss to food waste and fast fashion.

Global Warming From Fossil Fuels

2023 was the hottest year on record, with global average temperatures at 1.46C above pre-industrial levels and 0.13C higher than the eleven-month average for 2016,

currently the warmest calendar year on record. The year was marked by six record-breaking months and two record-breaking seasons.

What's more, carbon dioxide (CO₂) levels have never been so high. After being consistently around 280 parts per million (ppm) for almost 6,000 years of human civilisation, CO₂ levels in the atmosphere are now well above 420 ppm, more than double what they were before the onset of the Industrial Revolution in the 19th century. According to National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA) Administrator Rick Spinrad, the steady annual increase is a “direct result of human activity,” mainly from the burning of fossil fuels for transportation and electricity generation but also from cement manufacturing, deforestation, and agriculture.

This is undoubtedly one of the biggest environmental problems of our lifetime: as greenhouse gas emissions blanket the Earth, they trap the sun's heat, leading to global warming.

Food Waste

A third of the food intended for human consumption – around 1.3 billion tons – is wasted or lost. This is enough to feed 3 billion people. Food waste and loss account for approximately one-quarter of greenhouse gas emissions annually; if it was a country, food waste would be the third-largest emitter of greenhouse gases, behind China and the US. Food production accounts for around one-quarter – 26% – of global greenhouse gas emissions. Our World in Data Food waste and loss occurs at different stages in developing and developed countries; in developing countries, 40% of food waste occurs at the post-harvest and processing levels, while in developed countries, 40% of food waste occurs at the retail and consumer levels.

At the retail level, a shocking amount of food is wasted because of aesthetic reasons; in fact, in the US, more than 50% of all produce thrown away in the US is done so because it is deemed to be “too ugly” to be sold to consumers- this amounts to about 60 million tons of fruits and vegetables. This leads to food insecurity, another one of the biggest environmental problems on the list.

Plastic Pollution

In 1950, the world produced more than 2 million tons of plastic per year. By 2015, this annual production swelled to 419 million tons and exacerbating plastic waste in the environment.

The world generates 300 million tonnes of plastic waste on average each year.

A report by science journal, Nature, determined that currently, roughly 14 million tons of plastic make their way into the oceans every year, harming wildlife habitats and the animals that live in them. The research found that if no action is taken, the plastic crisis will grow to 29 million metric tons per year by 2040. If we include microplastics into this, the cumulative amount of plastic in the ocean could reach 600 million tons by 2040.

Shockingly, National Geographic found that 91% of all plastic that has ever been made is not recycled, representing not only one of the biggest environmental problems of our lifetime, but another massive market failure. Considering that plastic takes 400 years to decompose, it will be many generations until it ceases to exist. There's no telling what the irreversible effects of plastic pollution will have on the environment in the long run.

Air Pollution

One of the biggest environmental problems today is outdoor air pollution. Data from the World Health Organization (WHO) shows that an estimated 4.2 to 7 million people die from air pollution worldwide every year and that nine out of 10 people breathe air that contains high levels of pollutants. In Africa, 258,000 people died as a result of outdoor air pollution in 2017, up from 164,000 in 1990, according to UNICEF. Causes of air pollution mostly comes from industrial sources and motor vehicles, as well as emissions from burning biomass and poor air quality due to dust storms. According to a 2023 study, air pollution in South Asia – one of the most polluted areas in the world – cuts life expectancy by about 5 years. The study blames a series of factors, including a lack of adequate infrastructure and funding for the high levels of pollution in some countries. Most countries in Asia and Africa, which together contribute about 92.7% of life years lost globally due to air pollution, lack key air quality standards needed to develop adequate policies. Moreover, just 6.8% and 3.7% of governments in the two continents, respectively, provide their citizens with fully open-air quality data. In Europe, a recent report by the European Environment Agency (EEA) showed that more than half a million people living in the European Union died from health issues directly linked to toxic pollutants exposure in 2021.

Agriculture

Studies have shown that the global food system is responsible for up to one-third of all human-caused greenhouse gas emissions, of which 30% comes from livestock and fisheries. Crop production releases greenhouse gases such as nitrous oxide through the use of fertilisers.

60% of the world's agricultural area is dedicated to cattle ranching, although it only makes up 24% of global meat consumption.

Food and Water Insecurity

Rising temperatures and unsustainable farming practices have resulted in increasing water and food insecurity.

Globally, more than 68 billion tonnes of top-soil is eroded every year at a rate 100 times faster than it can naturally be replenished. Laden with biocides and fertiliser, the soil ends up in waterways where it contaminates drinking water and protected areas downstream.

Furthermore, exposed and lifeless soil is more vulnerable to wind and water erosion due to lack of root and mycelium systems that hold it together. A key contributor to soil erosion is over-tilling: although it increases productivity in the short-term by mixing in surface nutrients (e.g. fertiliser), tilling is physically destructive to the soil's structure and in the long-term leads to soil compaction, loss of fertility and surface crust formation that worsens topsoil erosion.

With the global population expected to reach 9 billion people by mid-century, the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) projects that global food demand may increase by 70% by 2050. Around the world, more than 820 million people do not get enough to eat.

Conclusion

Our environment is constantly changing, and we cannot deny that fact. However, as it transforms, so does the need to become increasingly aware of the problems that surround it.

With a massive influx of natural disasters, warming and cooling periods, different weather patterns, and much more, people need to be aware of the environmental problems our planet faces today. However, this isn't the only environmental problem we should be concerned about. Across the world, people are facing a wealth of new and challenging environmental problems every day. Some are small and only affect a few ecosystems, but others drastically change the landscape of what we already know. Our planet is poised on the brink of a severe environmental crisis. Current environmental problems make us vulnerable to disasters and tragedies, now and in the future.

We are in a state of planetary emergency, with environmental challenges piling up high around us, unless we address the various issues prudently and seriously.

REFERENCES

1. United Nations, Climate issues to watch in 2022, a year for more action and bigger ambition, February 2021 <https://unfoundation.org/blog/post/climate-issues-to-watch-in-2022-a-year-for-more-action-and-bigger-ambition/>].
2. Birch EL. A Review of —Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability and Climate Change, 2014: Mitigation of Climate Change *American Planning Association*, 184-185, 2014. Intergovernmental Panel on Climate Change. (2014). (Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change). New York, NY: Cambridge University Press. 2,621 pages. Available online at <http://ipcc-wg2.gov/AR5/report/final-drafts/>; Intergovernmental Panel on Climate Change. (2014). (Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change). New

York, NY: Cambridge University Press. 1,967 pages. Available online at <https://www.ipcc.ch/report/ar5/wg3/>.

3. NASA, Climate Change, Mitigation and adaptation [<https://climate.nasa.gov/solutions/adaptation-mitigation/#:~:text=>]
4. International Energy Agency, 19/10/2022 Defying expectations, CO₂ emissions from global fossil fuel combustion are set to grow in 2022 by only a fraction of last year's big increase [<https://www.iea.org/news/defying-expectations-co2-emissions-from-global-fossil-fuel-combustion-are-set-to-grow-in-2022-by-only-a-fraction-of-last-year-s-big-increase>].

ZOHIDJON ISLOMOVNING HAYOTI VA ILMIY FAOLIYATI

Begov Behzod

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi

O‘zbek tili va sharq mumtoz adabiyoti fakulteti

Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik yo‘nalishi

1-bosqich magistranti,

Email: begovbegzod12@gmail.com

Tell: +998999420989

Anotatsiya: Ushbu maqolada siz O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, filologiya fanlari doctor, professor Zohidjon Islomov Mahmudovich hayoti va ilmiy faoliyati haqida ma‘lumot olishingiz mumkin.

Kalit so‘zlar: Zohidjon Islomov, Toshkent islom universiteti, “Muqaddamatu-l-adab”, “Moturidiya kuchli tafakkur majmui”, “Kashshof”, “Xalq ta‘lim fidoyisi”.

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, filologiya fanlari doktori, professor Zohidjon Islomov 1956-yil 28-noyabrda Toshkent shahrida ishchi oilasida tug‘ilgan.

Ilm-ma‘rifat hukm surgan, farzandlar baxt-iqbolini hayotdagi ustuvor maqsadi deb bilgan oilada o‘sib-ulg‘aygan Zohidjon Islomov maktabni oltin medal bilan, a‘lo baholarga tamomlab, 1974-1979-yillarda Toshkent davlat universitetining Sharq fakultetida tahsil oladi va oliygohni imtiyozli diplom bilan tugatadi.

Zohidjon Islomov mehnat faoliyatini 1979-yilda O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti kichik ilmiy xodimi sifatida boshlaydi. Shundan so‘ng 1982-1985-yillarda Iroq Arab Respublikasida tarjimon, 1985-1998-yillarda O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Hamid Sulaymonov nomidagi Qo‘lyozmalar instituti katta laboranti, kichik va katta ilmiy xodimi, ilmiy kotibi, Ilmiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari lavozimlarida mehnat faoliyatini olib boradi. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi adabiyot muzeyi direktor o‘rinbosari, Toshkent islom universiteti islomshunoslik ilmiy tadqiqot markazi direktori vazifalarida sidqidildan mehnat qiladi. 2007-2018-yillar mobaynida Toshkent islom universiteti fan, ilmiy meros va diniy tadqiqotlar bo‘yicha prorektori bo‘lib ishlaydi. 2018-yildan hozirgacha O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasining Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori sifatida samarali mehnat qilmoqda.¹

¹ <https://iaau.uz/oz/news/819>

Atoqli olim 1994-yilda “Mahmud Zamaxshariyning “Muqaddamatu-l-adab” asaridagi turkiy fe’llar tahlili” mavzudagi nomzodlik, 1999-yilda esa “Mahmud Zamaxshariyning “Muqaddamatu-l-adab” asarining qo‘lyozma manbalari va arabcha-turkiy fe’llar so‘zligining yig‘ma ilmiy-tanqidiy matni” mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasini himoya qilib, filologiya fanlari doktori ilmiy darajasini oladi. Ilm yo‘lidagi sobitqadamlik, tinimsiz tadqiqotlar natijasida ustoz Zohidjon Islomov 2004-yilda “Islom tarixi va manbashunosligi” ixtisosligi bo‘yicha professor deb e’tirof etiladi.

Respublikamizda islomshunoslik, manbashunoslik, matnshunoslik, dinshunoslik sohalarini bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarni muvofiqlashtirish, ularni amalga oshirishga rahbarlik qilmoqda. Bu sohada uning “Moturidiya kuchli tafakkur majmui” (2000), “Allomalarimiz ma’naviy merosining tarbiyaviy ahamiyati” (2003), “Sahih Muslim”ning bir nodir qo‘lyozmasi» (2004), “Manbalar xazinasidagi fiqhiy asarlar tahlili” (2004) nomli ilmiy maqolalari, “Muqaddamatu-l-adab (fe’llar)” (2002) “Diniy ekstremizm va fundamentalizmning bugungi kundagi xavfi” (2004), “Terrorizm i ekstremizm opravdat nelzya” (2004), “Shayx Xovand Tohur yodgorlik majmuasi” (2005), “Islomshunoslik qomusiy lug‘ati. 2 jild” (2013-2014), “Dinshunoslik qomusiy lug‘ati” (2016) nomli risola va kitoblari, “Islomshunoslik tadqiqotlari – davr talabi” (2005), “Imom al-Buxoriy, Abu Mansur al-Moturidiy va Mahmud az-Zamaxshariy ijodidagi insonparvarlik g‘oyalarining tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashdagi o‘rni” (2005), “Boburiy xatida” ko‘chirilgan Qur‘on” (2005) kabi ko‘plab ilmiy maqolalari diqqatga molik. Dinshunoslik islomshunoslik, islom tarixi va manbashunosligi bo‘yicha nashr etilayotgan adabiyotlar, risola, qo‘llanma, maqolalarni ilmiy ekspertizadan o‘tkazish ishlarida qatnashib, mas’ul muharrirlik qilmoqda. Mazkur sohalar bo‘yicha ilmiy kadrlar tayyorlash ishida faol ishtirok etmoqda.

Nomzodlik dissertatsiyasi: «Mahmud Zamaxshariyning «Muqaddamatu-l-adab» asaridagi turkiy fe’llar tahlili»: 10.02.06 - Turkiy tillar; Toshkent Davlat universiteti (O‘zMU), 1994-yil. Doktorlik dissertatsiyasi: «Mahmud Zamaxshariyning «Muqaddamatu-l-adab» asarining qo‘lyozma manbalari va arabcha-turkiy fe’llar so‘zligining yig‘ma ilmiy-tanqidiy matni»: 10.01.11 – Adabiy manbashunoslik va matnshunoslik; O‘zR FA Qo‘lyozmalar instituti, 1999-yil.

Jonkuyar ustoz Mahmud Zamaxshariy ilmiy merosini tadqiq etishni yangi bosqichga olib chiqdi. Zohidjon Islomov uzoq yillar mobaynida allomaning “Muqaddamatu-l-adab”, “Kashshof” va boshqa ko‘plab asarlari ustida tadqiqotlar olib bordi. Natijada “Mahmud Zamaxshariy “Muqaddamatu-l-adab” asaridagi ayrim turkiy fe’llarning ma’no xususiyatlar”, “Kofiya”ning nodir nusxasi haqida”, “Al-Kashshof”ning nodir bir qo‘lyozma nusxasi haqida”, “Muqaddamatu-l-adab”ning tuzilish prinsiplari”, “Dunyo xazinasiga teng asar” va boshqa ko‘plab ilmiy maqolalar

e'lon qildi. Olim ilmiy tadqiqotlari natijasida yuzlab ilmiy maqolalar, qator o'quv darsliklari va kitoblar muallifiga aylandi.

E'tirof etish joizki, ustozlik martabasi – buyuk sharafdir. Zero, tamaddunning poydevori bo'lgan bu kasb egalari haqida har qancha gapirsak ham oz. G'azal mulkning sultoni, hazrat Alisher Navoiy bejizga shunday demaydilar:

Agar shogird shayhulislom, agar qozidur,

Agar ustoz rozi – Tangri rozidur.

Darhaqiqat, ustozlik martabasi, shogirdlarni kamolga yetkazish, ularga ham ilmiy, ham hayotiy saboq berish, chin ustoz rutbasiga erishish har kimga ham nasib etavermaydi. Professor Zohidjon Islomov esa ana shu qutlug' baxtga musharraf bo'lgan.²

Mehribon ustozning ilmiy faoliyatida yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash ham muhim o'rin egallaydi. U kishining rahbarligida 21 nafar fan nomzodi va fan doktorlari yetishib chiqdi. Ayni paytda Zohidjon Islomov rahbarligida 10 ga yaqin yosh tadqiqotchilar doktorlik dissertatsiyalari ustida ish olib bormoqda.

Yetuk manbashunos olim dinshunoslik, islomshunoslik, islom tarixi va manbashunosligi bo'yicha nashr etilayotgan adabiyotlar, risola, qo'llanma, maqolalarni ilmiy ekspertizadan o'tkazishda faol qatnashib, bu sohalar bo'yicha ilmiy kadrlarni tayyorlashda jonbozlik ko'rsatmoqda.

Zohidjon Islomov ko'plab nufuzli oliy ta'lim va vazirlik-idoralar qoshida ochilgan ilmiy kengashlar a'zosi hisoblanadi.

Atoqli olim mustaqilligimizning 30 yilligi arafasida "O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining 30 yilligi" esdalik nishoni, Prezidentimiz tashabbusi bilan joriy etilgan "Tarbiya" fanini yaratishdagi jonkuyarligi, mualliflaridan biri sifatida esa O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining "Xalq ta'lim fidoyisi" ko'krak nishoni bilan taqdirlangan.

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi rahbariyati va jamoasi mehribon ustoz, samimiy inson Zohidjon Islomovning tavallud ayyomi bilan muborakbod etadi. U kishiga uzoq umr, oilaviy totuvlik, sihat-salomatlik, farzandlar kamolini ko'rish baxti nasib etishini tilab qoladi.

Olimning ilmiy faoliyatida yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash ishi ham muhim o'rin egallaydi. Uning rahbarligida M.Nosirova, N.Muhamedov kabi 12 nafar fan nomzodlari va fan doktorlari yetishib chiqdi. Hozirda uning rahbarligida 10 ga yaqin tadqiqotchilar doktorlik dissertatsiyalari ustida ishlamoqda. Ko'p yillar davomida Z.Islomov qator oliy o'quv yurtlarida manbashunoslik, islom manbashunosligi, islom manbashunosligi va tarixnavisligi, mutaxassislik fanlarini

² O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi Matbuot xizmati

o‘qitish metodikasi, qo‘lyozmalarni o‘qish amaliyoti, qo‘lyozmalarni tarjima qilish, dinshunoslik asoslari, ma’naviyat asoslari, nutq madaniyati fanlaridan ma’ruzalar qilib kelmoqda. Z.Islomov ma’naviy meros, dinshunoslik, islomshunoslik, manbashunoslik, matnshunoslik, tilshunoslik sohalari bo‘yicha Yaponiya, Misr, Turkiya, Rossiya, Tatariston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston kabi davlatlar, shuningdek, yurtimizda o‘tkazilgan xalqaro ilmiy anjumanlarda ma’ruzalar bilan qatnashib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qayumov A, Xasanov C. Izlanuvchi olim // «Ma’rifat» gazetasi. –Toshkent: 1 noyabr.
2. Muhammedov H. Insoniylik ziynati // «Turkiston» gazetasi. 2006 yil 6 dekabr.
3. Muhammedov H. Zamaxshariyshunoslikning yangi qirralari // TIU ilmiy-taxliliy axboroti. № 4, 2006.
4. Muhammedov H. Zohidjon Mahmudovich Islomov. –Toshkent: «Toshkent islom universiteti» nashriyot-matbaa birlashmasi. 2006. – 19 b.
5. Toshkent islom universiteti professor-o‘qituvchilari. –Toshkent: “Toshkent islom universiteti” nashriyot-matbaa birlashmasi 2009. – 132 b.
6. Islomov Zohidjon Mahmudovich (tabriklar,tilaklar va dil izhorlari). Tuzuvchilar: N.Muhammedov, S.Saidjalolov, D.Turdiyeva, J.Karimov. Toshkent: “Toshkent islom universiteti” nashriyot-matbaa birlashmasi –2016. -165 b.

MODEL YARATISH VA ISHLAB CHIQRISHGA TAYYORLASH

Nosirova Dilafruz Akbarovna

Xo'jaqulova Zuhraxon Xasanboyevna

Farg'ona viloyati Farg'ona shahar kasb-hunar maktabi

Maxsus fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Model yaratish va ishlab chiqarishga tayyorlash haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Model, andozalar komplekti, "ASSYST" dastur, buyum kartasi, o'lcham jadvali, material, detal.

Model deb - keyinchalik yangi buyum yaratishda qo'llaniladigan to'liq andozalar komplektiga aytiladi. Kiyim turlari doimo va uzluksiz yangilanib turadi. Har yili yengil sanoatda bichig'i va fasoni xilma-xil bo'lgan yangi modellar ishlab chiqarishga joriy qilinadi. Kiyimning asosiy boshlang'ich materiali bo'lgan gazlamalar faqat struktura, tashqi ko'rinish va rang-baranglik jihatidagina emas, balki xususiyat va tola jihatidan ham to'xtovsiz o'zgarib turadi.

"ASSYST" dasturda model o'zida barcha razmerdagi detallar shakli haqidagi, shuningdek boshqa muhim ma'lumotlarni saqlovchi faylni ifodalaydi (buyum kartasi, o'lcham jadvali, material (gazlama) turlari, razmerlar jadvali va h.k.).

Detal. Detal- ma'lum shakl va texnik tarkibiy qismlardan tashkil topgan modelning bo'lagi (bir qismi) bo'lib, o'z ichiga kertimlar, tanda ipi yo'nalishi, simmetriya o'qi, chok haqi qiymati, detal nomi va boshqa detalga tegishli bo'lgan ma'lumotlarni oladi. Detal sirti ma'lum koordinatali nuqtalar, to'qri va egri chiziqlarning o'zaro bog'lanishidan tashkil topgan. Detal turlari: sodda, simmetrik bo'lak, chok qiymati bo'yicha ishlab chiqilgan detal, qirqim bo'yicha ishlab chiqilgan detal, yordamchi detal. Bichiqda detallar sonini modelga muvofiq berish mumkin. Tanlangan tartibda detallardan foydalanishga qarab, yakuniy maxsulotni tuzish uchun detallar quyidagi turda bo'lishi mumkin:

1. Sodda detal- bu detal to'shamada bir marta chop etiladi va aynan ekranda qanday bo'lsa, shundek ko'rinishda bo'ladi.

2. Simmetrik bo'lak- bichishdan avval simmetriya chizig'iga nisbatan oynasimon aks ettiriladigan detal; bu detalda simmetriya chizig'i, uning atrofida simmetrik bo'lak quriladigan kontur bo'lagi ko'rinishida, ko'rsatilgan detalning simmetriya chizig'iga kursor yo'naltirilganda, bu detal "simmetrik bo'lak" deb hisoblanadi, bordiyu simmetriya chizig'i o'chirib yuborilsa, detal "oddiy, sodda, murakkab bo'lmagan" detalga aylanadai.

3. "S" ga karrali -detal to`shamada bir necha marta, takror- takror uchraydi, usiz ham detal dublikati oynasimon aks ettiriladi.

4. Simmetrik "Fy", "Fx", "Fxy" - detal to`shamada bir necha marta, takrortakror uchraydi va asl nusxaning oynasimon aksidir. Aks ettirishni X, Y o`qlari bo`yicha yoki har ikkala o`q bo`yicha ham bajarish mumkin.

5. Chok chizig`i bo`ylab ishlab chiqilgan detal- detalning tashqi qirqimi o`zidan chok haqi qiymatini ifodalaydi; bu detalga bichishdan oldin dastur avtomatik ravishda chok haqi qiymatii qo`shib ketadi.

6. Qirqim chizig`i bo`ylab ishlab chiqilgan detal- detalning tashqi qirqimi o`zidan qirqim chizig`ini ifodalaydi; chok haqi qiymati talab etilmaydi; umuman, barcha raqamlangan detallar "qirqim chizig`i bo`ylab ishlab chiqilgan detal" ko`rinishiga ega.

7. Yordamchi detal - bu detal faqatgina loyihalash jarayonida qo`llaniladi. Detal ko`rinishini "Detali" rejimida o`rnatish mumkin. Nuqtalar. Detal sirtqi ko`rinishi ko`p miqdordagi to`g`ri va egri chiziqlarni o`zaro bog`lagan nuqtalardan iborat. Nuqtalar burchak hosil qiluvchi yoki chiziqlarda joylashgan bo`lishi mumkin. Har bir nuqta bazaviy nuqtaga nisbatan ikkita vertikal va gorizontal koordinata bilan aniqlanadi.

Detal sirtidagi istalgan nuqtani, uni sirtini o`zgartirmasdan surish mumkin bo`lgan nuqta bazaviy nuqta bo`lishi mumkin. Detal shaklini o`zgartirish nuqtalar turi va holatini o`zgartirish, ba'zi nuqtalarni qo`shish va olib tashlash orqali, shuningdek egri chiziqlar shaklini o`zgartirish orqali amalga oshiriladi. Bu operatsiyalarni "Redaktirovanie formi" rejimida amalga oshirish mumkin.

kiyimning asosiy vazifasiga, iste'molchining tashqi ko`rinishiga va uning psixologik xususiyatlariga mosligini bildiradi. Shuningdek, kiyimning kiyib yuriladigan sharoitga mosligini va qulayligini, shaklini saqlashini va hokazolarni bildiradi. Kiyimning barcha xossalari uning vazifasiga bog`liq holda tanlansa, kiyim insonning ehtiyojini qondira oladi. Ayni kiyimning vazifasi modelga, uning konstruksiyasiga va materiallariga qo`yiladigan talablarni shakllantira oladi.

kiyimni shaxsiy iste'mol predmeti sifatida baholashda o`ziga xos ahamiyatga ega. Estetik xususiyatga ega bo`lmagan kiyim foydasiz buyumga aylanadi, chunki u o`z maqsadli funksiyasini - insonning estetik talabini qondiradigan o`ziga xos xususiyatni bajara olmaydi. Estetik ehtiyoj, go`zallik qonunlariga ko`ra, insonning go`zallikka va ijodga bo`lgan talablarini bildiradi. Kiyim muayyan davrga xos yetakchi badiiy tarzlarga mos loyihalanadi. Kiyimning sifati etakchi mezon ekanligini e'tiborga olib, uning shaklini yaqqol ko`zga tashlanishi, kiyimning gazlama bilan bog`liqligi hamda tanlangan ranglari va hokazolar nuqtai nazaridan moda talablariga muvofiqlik darajasini aniqlaydi.

Kiyimning estetik ko`rinishi barcha konstruktiv elementlarning (detaillar simmetrik joylanishi, biriktiruvchi va bezatuvchi choklarning ravonligi, astartning sifati va buyumning rangiga mosligi va h.k) o`ziga xos yechimi, ifodaliligi, buyumning

haridorgir ko`rinishini ta'minlaydigan elementlari majmuiga (firma savdo belgisi, yorliq, qadoqlashga) bog`liq bo`ladi.

Xulosa o`rnida, Detallar andozasining chizmasi ular konstruksiyasini, shakli va o`lchamlarini, ishlov berish va bichishdagi texnik shartlarini ifodalaydigan texnik hujjatdir. Andozalarning chizmasi buyumni tuzuvchi barcha detallarga, konstruktorlik hujjatlarning yagona sistemasi talablariga muvofiq tayyorlanadi. Kiyim detallari andozalarining chizmasi konstruksiyaning model hususiyatlari kiritilgan texnik chizma asosida tavsiya qilingan materiallar hususiyatlari haqidagi va ularga texnologik ishlov berish usullari to`g`risidagi ma`lumotlar yordamida tuziladi.

Adabiyotlar:

1. Г.Қ.Қулижанова, С.С.Мусаев —Енгил саноат маҳсулотлари технологияси|| Ўқув қўлланма. Тошкент-2002 йил.
2. Нигматова Ф.У. —Енгил саноат маҳсулотларини лойиҳалашнинг автоматлаштирилган системаси|| фанидан маърузалар матни. Тошкент-2015 йил.
3. Нигматова Ф.У., Хожиматов Р.С., Шомансурова М.Ш —Тикув буюмларини лойиҳалашнинг автоматлаштирилган системаси|| фанидан тажриба машғулотларини бажариш учун услубий қўлланма. Наманган-2016 йил.

MODEL YARATISH VA ISHLAB CHIQRISHGA TAYYORLASH

Nosirova Dilafruz Akbarovna

Xo'jaqulova Zuhraxon Xasanboyevna

Farg'ona viloyati Farg'ona shahar kasb-hunar maktabi

Maxsus fanlar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Model yaratish va ishlab chiqarishga tayyorlash haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Model, andozalar komplekti, "ASSYST" dastur, buyum kartasi, o'lcham jadvali, material, detal.

Model deb - keyinchalik yangi buyum yaratishda qo'llaniladigan to'liq andozalar komplektiga aytiladi. Kiyim turlari doimo va uzluksiz yangilanib turadi. Har yili yengil sanoatda bichig'i va fasoni xilma-xil bo'lgan yangi modellar ishlab chiqarishga joriy qilinadi. Kiyimning asosiy boshlang'ich materiali bo'lgan gazlamalar faqat struktura, tashqi ko'rinish va rang-baranglik jihatidagina emas, balki xususiyat va tola jihatidan ham to'xtovsiz o'zgarib turadi.

"ASSYST" dasturda model o'zida barcha razmerdagi detallar shakli haqidagi, shuningdek boshqa muhim ma'lumotlarni saqlovchi faylni ifodalaydi (buyum kartasi, o'lcham jadvali, material (gazlama) turlari, razmerlar jadvali va h.k.).

Detal. Detal- ma'lum shakl va texnik tarkibiy qismlardan tashkil topgan modelning bo'lagi (bir qismi) bo'lib, o'z ichiga kertimlar, tanda ipi yo'nalishi, simmetriya o'qi, chok haqi qiymati, detal nomi va boshqa detalga tegishli bo'lgan ma'lumotlarni oladi. Detal sirti ma'lum koordinatali nuqtalar, to'qri va egri chiziqlarning o'zaro bog'lanishidan tashkil topgan. Detal turlari: sodda, simmetrik bo'lak, chok qiymati bo'yicha ishlab chiqilgan detal, qirqim bo'yicha ishlab chiqilgan detal, yordamchi detal. Bichiqda detallar sonini modelga muvofiq berish mumkin. Tanlangan tartibda detallardan foydalanishga qarab, yakuniy maxsulotni tuzish uchun detallar quyidagi turda bo'lishi mumkin:

1. Sodda detal- bu detal to'shamada bir marta chop etiladi va aynan ekranda qanday bo'lsa, shundek ko'rinishda bo'ladi.

2. Simmetrik bo'lak- bichishdan avval simmetriya chizig'iga nisbatan oynasimon aks ettiriladigan detal; bu detalda simmetriya chizig'i, uning atrofida simmetrik bo'lak quriladigan kontur bo'lagi ko'rinishida, ko'rsatilgan detalning simmetriya chizig'iga kursor yo'naltirilganda, bu detal "simmetrik bo'lak" deb hisoblanadi, bordiyu simmetriya chizig'i o'chirib yuborilsa, detal "oddiy, sodda, murakkab bo'lmagan" detalga aylanadi.

3. "S" ga karrali -detal to`shamada bir necha marta, takror- takror uchraydi, usiz ham detal dublikati oynasimon aks ettiriladi.

4. Simmetrik "Fy", "Fx", "Fxy" - detal to`shamada bir necha marta, takrortakror uchraydi va asl nusxaning oynasimon aksidir. Aks ettirishni X, Y o`qlari bo`yicha yoki har ikkala o`q bo`yicha ham bajarish mumkin.

5. Chok chizig`i bo`ylab ishlab chiqilgan detal- detalning tashqi qirqimi o`zidan chok haqi qiymatini ifodalaydi; bu detalga bichishdan oldin dastur avtomatik ravishda chok haqi qiymatii qo`shib ketadi.

6. Qirqim chizig`i bo`ylab ishlab chiqilgan detal- detalning tashqi qirqimi o`zidan qirqim chizig`ini ifodalaydi; chok haqi qiymati talab etilmaydi; umuman, barcha raqamlangan detallar "qirqim chizig`i bo`ylab ishlab chiqilgan detal" ko`rinishiga ega.

7. Yordamchi detal - bu detal faqatgina loyihalash jarayonida qo`llaniladi. Detal ko`rinishini "Detali" rejimida o`rnatish mumkin. Nuqtalar. Detal sirtqi ko`rinishi ko`p miqdordagi to`g`ri va egri chiziqlarni o`zaro bog`lagan nuqtalardan iborat. Nuqtalar burchak hosil qiluvchi yoki chiziqlarda joylashgan bo`lishi mumkin. Har bir nuqta bazaviy nuqtaga nisbatan ikkita vertikal va gorizontal koordinata bilan aniqlanadi.

Detal sirtidagi istalgan nuqtani, uni sirtini o`zgartirmasdan surish mumkin bo`lgan nuqta bazaviy nuqta bo`lishi mumkin. Detal shaklini o`zgartirish nuqtalar turi va holatini o`zgartirish, ba'zi nuqtalarni qo`shish va olib tashlash orqali, shuningdek egri chiziqlar shaklini o`zgartirish orqali amalga oshiriladi. Bu operatsiyalarni "Redaktirovanie formi" rejimida amalga oshirish mumkin.

kiyimning asosiy vazifasiga, iste'molchining tashqi ko`rinishiga va uning psixologik xususiyatlariga mosligini bildiradi. Shuningdek, kiyimning kiyib yuriladigan sharoitga mosligini va qulayligini, shaklini saqlashini va hokazolarni bildiradi. Kiyimning barcha xossalari uning vazifasiga bog`liq holda tanlansa, kiyim insonning ehtiyojini qondira oladi. Ayni kiyimning vazifasi modelga, uning konstruksiyasiga va materiallariga qo`yiladigan talablarni shakllantira oladi.

kiyimni shaxsiy iste'mol predmeti sifatida baholashda o`ziga xos ahamiyatga ega. Estetik xususiyatga ega bo`lmagan kiyim foydasiz buyumga aylanadi, chunki u o`z maqsadli funksiyasini - insonning estetik talabini qondiradigan o`ziga xos xususiyatni bajara olmaydi. Estetik ehtiyoj, go`zallik qonunlariga ko`ra, insonning go`zallikka va ijodga bo`lgan talablarini bildiradi. Kiyim muayyan davrga xos yetakchi badiiy tarzlarga mos loyihalanadi. Kiyimning sifati etakchi mezon ekanligini e'tiborga olib, uning shaklini yaqqol ko`zga tashlanishi, kiyimning gazlama bilan bog`liqligi hamda tanlangan ranglari va hokazolar nuqtai nazaridan moda talablariga muvofiqlik darajasini aniqlaydi.

Kiyimning estetik ko`rinishi barcha konstruktiv elementlarning (detaillar simmetrik joylanishi, biriktiruvchi va bezatuvchi choklarning ravonligi, astarning sifati va buyumning rangiga mosligi va h.k) o`ziga xos yechimi, ifodaliligi, buyumning

haridorgir ko`rinishini ta'minlaydigan elementlari majmuiga (firma savdo belgisi, yorliq, qadoqlashga) bog`liq bo`ladi.

Xulosa o`rnida, Detallar andozasining chizmasi ular konstruksiyasini, shakli va o`lchamlarini, ishlov berish va bichishdagi texnik shartlarini ifodalaydigan texnik hujjatdir. Andozalarning chizmasi buyumni tuzuvchi barcha detallarga, konstruktorlik hujjatlarning yagona sistemasi talablariga muvofiq tayyorlanadi. Kiyim detallari andozalarining chizmasi konstruksiyaning model hususiyatlari kiritilgan texnik chizma asosida tavsiya qilingan materiallar hususiyatlari haqidagi va ularga texnologik ishlov berish usullari to`g`risidagi ma`lumotlar yordamida tuziladi.

Adabiyotlar:

1. Г.Қ.Қулижанова, С.С.Мусаев —Енгил саноат маҳсулотлари технологияси|| Ўқув қўлланма. Тошкент-2002 йил.
2. Нигматова Ф.У. —Енгил саноат маҳсулотларини лойиҳалашнинг автоматлаштирилган системаси|| фанидан маърузалар матни. Тошкент-2015 йил.
3. Нигматова Ф.У., Хожиматов Р.С., Шомансурова М.Ш —Тикув буюмларини лойиҳалашнинг автоматлаштирилган системаси|| фанидан тажриба машғулотларини бажариш учун услубий қўлланма. Наманган-2016 йил.

YOSHLAR TARBIYASIDA MUSIQA SAN'ATI VOSITA SIFATIDA

*Raximov Nurillo Narzullaevich – katta o'qituvchi
Guliston davlat pedagogika instituti*

Mustaqilligimizning poydevorini mustahkamlashda, O'zbekistonning buyuk davlatga aylanishida, ta'lim-tarbiya ishlarining to'g'ri yo'lga qo'yilishi dolzarb vazifalardan biridir. Yoshlarni madaniyat va ma'naviyat yutuqlari bilan tanishtirib borish benihoyat katta ahamiyatga ega. Chunki ilm-fan, madaniyat va ma'naviyat, har qanday mamlakat va xalqni yuksaklikka ko'taradi, uning taraqqiyotini ta'minlaydi, kelajagini oldindan ko'rsatib beradi.

Ma'naviy jihatdan qudratli davlat, ijtimoiy jihatdan kuchli bo'ladi. Chunki, ma'naviy boy xalq o'z mamlakati oldida turgan vazifalarni to'g'ri anglab yetsagina, davlatning ma'naviy salohiyati yuksaladi. Jamiyat a'zolarining ma'naviy fazilatlari, ularni shakllantirishning milliy jihatlari har doim saqlanib qoladi va jamiyat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbeklarning milliy ma'naviyatida o'ziga xos sharqona, axloqiy fazilatlar yosh avlod tarbiyasida o'z aksini topgan.

Shuning uchun ham, bugungi kunda o'zbek xalqining asrlar davomida shakllangan ma'naviyati asosida, yosharni barkamol inson qilib tarbiyalash bugungi kunning pedagogik zaruriyatiga aylandi. Har qanday jamiyatning kelajagi yoshlar ekan, kelajagi buyuk davlat barpo etilishi, ularning qanday tarbiya olishiga bog'liq.

Tarixdan ma'lumki, ma'naviyatimizning asosiy bo'g'ini bo'lgan musiqiy madaniyatimiz, an'anaviy qo'shiqlarimiz, maqom ijrolari, milliy o'zbek estradasi hamda folklor san'ati xalqimizning kundalik hayotida ma'naviy ozuqa sifatida e'tirof etib kelingan. Qanday tadbir bo'lishidan qat'iy nazar, ularni musiqa bezagan. Hatto xalqimiz og'ir kunlarida ham qo'shiq va musiqadan najot tilagan, ularga hamisha hamroh bo'lgan.

Ma'lumki, har bir insonning ma'naviy shakllanishida ijtimoiy-iqtisodiy sharoit hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi. Chunki, insonning insoniylik xususiyatlari jamiyatda tarkib topadi. Yoshlarni kamolot sari yetaklashda tarbiyaning ko'plab omillari qatorida musiqa tarbiyasi alohida o'rin tutadi. Musiqa o'zining betakror tabiati bilan o'quvchilarni ma'naviy dunyosiga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Zero, kuy va ohang ta'sirida ezgulikka intilish, go'zallikni asrash, Vatanga muhabbat, tabiatga muhabbat his-tuyg'ulari har bir insonda asta-sekin tobora shakllanib boradi.

Donishmand xalqimiz azaldan kuy va qo'shiqni bola qalbiga tez yo'l topa olishini, ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi, yaxshi xulq va odobli hamda yaxshi fazilatlarni shakllanib borishida katta ta'sir kuchiga ega ekanligini chuqur anglab yetgan

Buyuk qomusiy olim Forobiy musiqa asarlarining inson vujudi, ruhiyati, umuman ma'naviyati bilan chambarchas bog'liq ekanligini, musiqa inson kayfiyatini

o'zgartirishdan tashqari uning butunlay ma'naviy qiyofasiga ta'sir etishini psixologik va estetik jihatdan asoslab bergan. Musiqaning inson xulqini mukammal qilishi haqidagi fikr musiqiy estetik tafakkur tarixidagi juda katta yangilik bo'lib, unda musiqaning tarbiyaviy-ma'naviy ahamiyatiga alohida e'tibor berilgan.

O'quvchi shaxsining shakllanishi va kamol topishida musiqaning, ayniqsa xalqning yurak dardlari, quvonch shodliklari, g'am-alamlari, orzu-umidlarining silsilasidan yaralgan xalq qo'shiqlarining tutgan o'rni beqiyosdir.

Buyuk alloma Abdurahmon Jomiy musiqaning xilma-xilligi inson ma'naviy ehtiyojlarining ifodasi ekanligini, ikkinchidan, estetik lazzat va huzur orqali inson o'z navbatida, ma'naviy barkamol bo'lishini ta'kidlaydi. Musiqa misolida Jomiy e'tirof etadiki, «Ruhga lazzat biror narsani tushunib, bilib olmoqdan keladi. Nimaiki ruh tomonidan tez idrok etilsa va uni hayratga, chuqur o'ylashga majbur etsa, u eng lazzatli hisoblanadi». Musiqa ana shu nozik tuyg'ularni shakllantirish va tarbiyalashning qudratli vositalaridan biridir.

Abu Ali Ibn Sino qadimgi yunon faylasuflari hamda Forobiyning musiqa to'g'risidagi ta'limotlarini chuqur o'zlashtirgan holda, musiqaning inson ma'naviyati bilan bog'liq jihatlariga ham katta e'tibor beradi. Olimning fikricha, "musiqa hayotbaxsh, olijanob axloqiy xususiyatlarni rivojlantiradi, u insonga xizmat qiladi, uning intellektual va axloqiy qiyofasini shakllantiradi".

Umuman, musiqa inson tabiatini nechog'liq o'zgartirgani, insonning inson bilan o'zaro aloqasi va munosabatlari naqadar bog'liq ekanligi Ibn Sinoning "Kitob ash-shifo" risolasining musiqa bo'limida bayon etiladi.

Musiqa har davrning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-mafkuraviy hayotining muhim va ta'sirchan vositasi bo'lib kelgan. Musiqa asarlari xalqning ma'naviy ehtiyojlarinigina qondirib qolmay, balki kishilarning mavjud ijtimoiy tuzumga, jamiyatga, hayotning salbiy hodisalariga nisbatan bo'lgan qarashlarini ham aks ettirgan.

Bugungi kungacha pedagog olimlarimiz tomonidan xalk qo'shiqlari va musikiy an'analarini jamlash, ularni rivojlantirish muammolariga bag'ishlangan juda ko'plab ilmiy risolalar yaratildi. Akademik Yunus Rajabiy boshlab bergan ulkan ishning davomi sifatida musiqashunos olimlar I.Rajabov, M.Yusupov, F.Karomatov, T.G'ofurbekov, O.Matyoqubov, R.Abdullaev, T.Salomonova, O.Ibrohimov va boshqalar xalq musiqiy merosining turli janrlarida salmoqli ishlar qildilar. Ular tomonidan chop ettirilgan Yu.Rajabiyning 6 tomdan iborat musiqa asarlari to'plami (1955,1957,1959 yillar) hamda 6 jildlik «Shashmaqom» kitobi (1973 y), I.Rajabovning «Maqom masalalariga doir» - doktorlik dissertatsiyasi (1963 y), M.Yusupovning 3 jildlik «Xorazm maqomlari» (1984, 1987 y), F.Karomatovning 2 jildlik «Xalq qo'shiqlari» (1978, 1985 y), T.G'ofurbekovning «O'zbek ashulachilik maktabi» buyicha yoqlangan dissertatsiyalari, R.Abdullaevning «O'rta Osiyo va Qozog'iston

xalqlarining marosim qo'shiqlari», T.Solomonovning "O'zbek xalq usullari" (1981 y) va O.Ibrohimovning "Fargona", "Toshkent yo'lidagi maqom qo'shiqlari", "Maqomlar semantikasi" nomli doktorlik dissertatsiyasi o'zbek musiqa ahlining asosiy muammolarini hal qilib berishga qo'shilgan ulkan hissa bo'ldi va ular musiqa ahli orqali yoshlarga ma'naviy-axloqiy tarbiya berishning muhim maktabi hisoblanadi.

Musiqaning buyuk qudrati shundaki, u yoshlarning ichki dunyosiga kirib, hissiyotlarini junbushga keltira oladi. Psixolog olimlarning ta'kidlashicha, musiqa inson bosh miyasining yarim sharlaridagi asab to'rlarining eng yirik, eng nozik, boshqa hech qanday vosita ta'sir etolmaydigan qatlamiga ham kirib bora oladi. Bu qatlamlarda insonning juda katta quvvati, zahiralari saqlanadi va yaxshi musiqa aynan shu aqliy quvvat, hissiyot zahiralari harakatga keltira oladi.

Hozirgi kunda ta'lim-tarbiya oldida turgan asosiy maqsadlardan biri - yosh avlodga ajdodlarimizning asrlar davomida orttirilgan ma'naviy boyliklarini singdirish, ularda insoniy fazilatlarni qaror toptirish va muntazam rivojlantirib borish, Vatan va millat oldidagi burch va mas'uliyatini his etishga o'rgatishdan iboratdir.

Ma'naviy-axloqiy fazilatlarni o'quvchilarning Vatanga, mehnatga, insonlarga bo'lgan muhabbati kabi serqirra manbalari unda ma'naviy ehtiyoj va qiziqish uyg'otishda, ma'naviy faoliyat va qadriyatlarni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ma'naviy-axloqiy manbalar yoshlarda ma'naviy fazilatning tarkibiy qismlarini shakllantirish vositasidir.

Musiqa shunday vositaki, u yangi avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi, inson ruhiy olamiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, tinglovchi dunyoqarashini shakllantiradi. Ayni chog'da u insonning ma'naviy ehtiyojlarini qondiradi, his-tuyg'ularini boyitadi.

Insonning go'zallik tuyg'usini taraqqiy ettirmay turib, ma'naviy barkamol inson haqida gapirib bo'lmaydi.

Toki odamzod o'zini qurshab turgan tashqi olamda, o'zi yashayotgan jamiyatda, o'zi bilan muloqotda bo'layotgan kishilarda tarixan shakllangan va muayyan davrda amal qilinayotgan badiiy ijod namunalari mujassamlashgan go'zallikni his qila olmas ekan, hech qachon ma'naviy barkamol inson darajasiga ko'tarila olmaydi.

Ma'naviy barkamol insonni shakllantirishda musiqa ahamiyati haqida gap ketganda shuni alohida ta'kidlash joizki, musiqa asarlarining insonda go'zallik, ulug'vorlik, ko'tarinkilik, tushkunlik, g'amginlik, hazinlik, ma'yuslik singari tuyg'ularni uyg'otuvchi xususiyatlari mavjud va xuddi mana shu jihatlari orqali inson ma'naviyatiga ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, musiqa insonning umuman hayotga bo'lgan estetik munosabatlarini kuchaytiradi va noziklashtiradi, ayniqsa, yoshlarning iste'dodini ro'yobga chiqarish, axloqan poklanish, hayotga moslashish, biror kasb-hunar egasi sifatida ijtimoiy faollashishiga yordam beradi. Musiqa bilan chinakam

oshno bo'lgan shaxsning hatto tashqi qiyofasi, hatti-harakati va muomala madaniyatida ham o'zgarish ro'y beradi.

Ta'lim yo'nalishidagi tadbirlar alohida ahamiyat kasb etadi. O'quvchi yoshlarni ko'ngilochar dam oldiruvchi, bilimga chorlovchi hamda davlatimizda an'anaga aylangan ommaviy tadbirlar orqali qiziqtirib borish zarur. Umuman ta'lim muassasalarini tadbirlarsiz tasavvur ham qilib bo'lmaydi.

Inson hayotida va shakllanishida bayramlar va ularning tarkibiy qismi bo'lgan an'ana, urf-odat va marosimlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bayramlar ham milliy, ham ma'naviy, ham ijtimoiy-siyosiy va madaniy-maishiy ahamiyatga ega bo'lib, musiqa san'ati alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda nishonlanadigan musiqa bayramlarining mohiyati muhim omil sifatida yoshlar tarbiyasining rivojida asqotadi. O'tkazilayotgan tadbirlar orqali yoshlar o'z akslarini ko'radilar hamda xulosa chiqaradilar. Biroq bunday tadbirlarni tayyorlashda yuqoridagi fikrlar mujassam bo'lishligi albatta ularning tashkilotchilariga bog'liq bo'ladi.

Zero bugungi muborak mustaqillikka erishgan kunimizda o'zligimizni anglab borayotgan bir davrda ulkan ma'naviyatimizning bir bo'lagi bo'lgan otabobolarimizdan meros milliy musiqiy madaniyatimiz bevosita xalq tomonidan bunyod etilgan ommaviy bayram, marosim, to'ylar, tantanalar bilan bog'liqdir.

Xulosa o'rnida ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya tizimining bosh g'oyasi ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratish mumkin emas. Demak, musiqa san'ati ham pedagoglar uchun tarbiya vositasi sifatida yoshlarni ma'naviy tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.Ibrohimova. Ta'lim muassasalarida o'quvchi yoshlarni milliy istiqlol g'oyasi asosida tarbiyalashda xalq an'analaridan foydalagish. Xalq ta'dimi, 2005, 1-son. 47-49 betlar.
2. U.Mahkamov. O'quvchlarning axloqiy madaniyatini shakllantirish muammolari. T., Fan. 1995 y. 199 bet.

ЦИФРОВОЙ ВЕК И ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА СТАНЕТ ЗОЛОТАЯ ВОЗМОЖНОСТЬ

*Хайитов Марварбек
Юсупов Саидалиакбар,
Аминова Шахноза студенты
Бухарского инженерно-технологического института*

Аннотация: Мы живем в мире, где все связаны. Цифровой повсюду, и цифровая экономика становится прекрасной возможностью для предприниматели и менеджеры и их фирмы. Фактически в цифровой экономике а с постоянно расширяющимся и все углубляющимся распространением Интернета появляются новые технологии из Интернета, мобильных устройств и средств массовой информации породили возможности как для предпринимателей, так и для инновационных менеджеров. Ввод эпоха четвертой промышленной революции, сейчас время блестящих и прорывные технологии для достижения глобальной конкурентоспособности, процветания и устойчивое развитие (Brynjolfsson & McAfee, 2014; Curley & Salmelin, 2017; Шваб, 2017).

Ключевые слова: менеджер, экономика, технолог, цифровой, промышленных, культура.

С 1980-х годов во многих западных странах в центре внимания промышленных предприятий выбор существенно изменился в результате перехода от Политика МСП и политика предпринимательства. В последнее время, чтобы отреагировать на глубокий экономический и финансовый кризис 2008 года и поддержать распространение ИКТ, меры промышленной политики были в основном завершены на предоставление инструментов, способствующих открытию и появлению самозанятости в целом, путем распространения предпринимательской культуры и стимулирование непосредственного участия граждан в предпринимательском процессе.

Новые предприятия рассматривались как путь к увеличению трудоустройства, особенно для молодежи, страдающей от непропорционально большого недостатка возможности трудоустройства, в то время как стартапы, рассматриваемые как новые, основанные на инновациях, предприятия, были стимулированы амбициями по ускорению принятия и распространение пограничных технологий, противодействуя при этом конкуренция восточных стран, получающих выгоду от более низких издержек производства.

Эти цели были подкреплены мерами по улучшению бизнес-среды, пытаюсь сделать их экономически выгодными для появления фирмы. Среди этих новых мер – гранты на НИОКР и налоговые льготы, бизнес-акселераторы и инкубаторы, льготы и льготы для филиалов на базе университетов, финансирования рискованных инициатив и так далее.

Тем не менее, эта стратегия часто приводила к неудовлетворительным результатам. особенно что касается вклада в территориальный экономический рост, распространение инноваций и распространение навыков и компетенций.

Даже в местных контекстах, где были зарегистрированы высокие показатели рождаемости венчурных предприятий, не произошло соответствующего увеличения ключевых экономических показателей, таких как валовой доход, выживание фирмы или уровень прибыли (например,). Управленческий и деловой направления исследований утверждает, что слабое влияние упомянутых мер на Развитие местной экономики может быть связано с тремя основными аспектами.

Во-первых, существует туманное представление о концепции предпринимательства. Широкий спектр экономической деятельности обычно включается в этот термин, даже если научная литература разъясняла его истинное значение с тех пор, как многие десятилетия, как будет подробно описано ниже.

Во-вторых, обычно новые фирмы рассматриваются аналогичным образом и часто приравнивают к стартапам. Но не все новые фирмы обязательно являются стартапами, поскольку Кроме того, стартапы различаются с точки зрения создания стоимости или создания рабочих мест. Основная проблема заключается в том, что слишком мало стартапов способны достичь высоких темпов роста. фирмы, которые способны обеспечить ощутимый вклад в территориальное контексте с точки зрения занятости, доходов, инвестиций, знаний и компетенции. Действительно, стартапы – это нестабильная деятельность, с высокой вероятностью неудачи или суждено остаться малым бизнесом, если не простые микрофирмы или самозанятость. Напоследок условиях, вклад в региональный рост весьма ограничен, если существует .

В-третьих, существует чрезмерный акцент на технологических инновациях. Технологические инновации сами по себе не являются панацеей, поскольку они рискованны и обычно требуется много времени, чтобы проявить свои эффекты и полностью оценить их. Эти особенности контрастируют с типичными недостатками новых предприятий. когда они не способны развиваться в более устоявшихся социальных или правовых рамках. формы. Подавляющее внимание к инновациям в области технологий может приобрести неоднозначное значение применительно к стартапам. Фирмы, работающие в так называемые традиционные отрасли (автомобилестроение, бытовая техника, мебель, и т. д.) западных стран часто демонстрируют более высокие темпы роста, чем фирмы находится на технологической границе. Способность предлагать с течением времени следовательно, все более эффективные бизнес-модели могут преодолеть значимость технологического фактора. Следовательно, все быстрорастущие фирмы ни обязательно высокотехнологичные стартапы, ни новый бизнес в целом.

Учитывая это, приход цифровых технологий в сферу предпринимательства представляет собой новый вызов для предпринимателей и политики . Применительно к производству цифровые технологии (такие как социальные сети, мобильные компьютеры, анализ данных, 3D-печать, облака и кибер-решения) приводят к ремоделированию продуктивных моделей, возникающих новые рыночные возможности, более высокие потоки доходов, более быстрый выход на рынок, улучшение предоставления услуг и повышение производительности. Более того, цифровая технологии также глубоко меняют

границы продуктов и процессов, тем самым трансформируя природу неопределенности, присущей предпринимательству. процессы и результаты, а также способы борьбы с такими неопределенностью. Все эти изменения меняют традиционный способ создание и ведение бизнеса, определяющее появление новой специфической тип предпринимательства — цифровое предпринимательство (Намбисан, 2017).

В широком смысле определяется как создание новых предприятий и преобразование существующих. предприятия путем разработки новых цифровых технологий и/или нового использования таких технологий, цифровое предпринимательство необходимо должным образом стимулировать и активен во многих направлениях. Среди них Европейская комиссия предлагает создание конкретной базы цифровых знаний и рынков ИКТ, создание цифровой бизнес-среды, облегчение доступа к финансам содействие, распространение цифровых навыков, создание электронного лидерства и создание предпринимательской культуры. Эти сложные цели предполагают эвристический и широкомасштабный подход, который, по-видимому, требует переосмысление логики, приводящей к возникновению и развитию стартапов, работающих в цифровой среде.

Исследования оборота фирм показали, что рост рождаемости часто сопровождается почти таким же ростом смертности. Этот более быстрый оборот не оказывает положительного влияния на социально-экономическую ситуацию. контексте, если выжившие предприятия останутся микро- или индивидуальными фирмами. В другими словами, всего лишь выступая за высокую предпринимательскую активность — процент взрослых, участвующих в процессе создания или управления предприятие — не обязательно обеспечивает появление достаточной доли компаний, способных добиться успеха в среднесрочной или долгосрочной перспективе благодаря положительное влияние на местный контекст.

Это предположение согласуется с предполагаемым U-образным Связь между предпринимательской деятельностью страны и ее валовым национальным продуктом (ВНП) на душу населения. Ведущие учёные, принадлежащие Глобальный мониторинг предпринимательства поясняет, что предпринимательство активность выше в странах с низким или высоким ВНП на душу населения.

В странах с низким ВНП на душу населения предпринимательская активность снижается. выше из-за отсутствия профессиональных альтернатив и других доходов источники — предпринимательство, движимое «необходимостью», а не «возможностями». Когда ВНП на душу населения растет, в странах со средним уровнем дохода активность постепенно снижается до определенного минимального уровня. Это потому, что появление масштабно интенсивных фирм, работающих в среднетехнологичных секторах предлагает стабильные перспективы трудоустройства, что снижает мотивацию к запуску. После этого момента активность вновь возрастает. В районах с более высокой ВНП на душу населения, наличие передовых технологий и масштабов экономики позволяет более крупным и авторитетным компаниям удовлетворять

растущие потребности требование расширения рынков, оказывая положительную привлекательность потенциальным предпринимателям. В этих обстоятельствах высокий уровень стартапов предсказуем. Они могли бы начать экономический благотворный круг.

Таким образом, эта теория поддерживает существование равновесия. уровень предпринимательской активности, который постоянно меняется в зависимости от степени национального развития. Эта ставка считается «оптимальной» структура отрасли, реализуемая либо с точки зрения количества владельцев бизнеса или с точки зрения доли малых фирм в стоимости поставок». Отклонения от равновесного уровня, вызванные культурными силами, институциональные изменения и экономические тенденции рискуют вызвать негативные последствия. последствия для национального роста, поскольку «в экономике может быть слишком мало и слишком много предприятий, и обе ситуации могут повлечь за собой снижение темпов роста». Слишком низкая равновесная ставка может означать мало стимулов к инновациям и изменять. Слишком высокая ставка может стать причиной неспособности использовать масштаб и экономия на масштабе, сокращение расходов на НИОКР или чрезмерная ценовая конкуренция, вынуждающая фирмы снижать качество продукции/затрат или прибегать к в теневую экономику. Следовательно, регионы, отклоняющиеся от уровня предпринимательской деятельности, совместимая с их ВВП, рискуют получить более низкую темпы общего экономического роста.

Оптимальная равновесная ставка зависит как от веса секторах, — динамизм в сфере услуг статистически значительно выше, чем в обрабатывающей промышленности — и тип созданного предпринимательства. Следовательно, типовая политика создания стартапов не может быть панацеей для местных экономические и социальные проблемы, ни настоящего, ни будущего. Это заявление подкреплено многими доказательствами.

Один из наиболее цитируемых исследователей предпринимательства утверждает, что новые фирмы не всегда имеют склонность к инновациям выше, чем у действующих фирм, «даже для такой развитой страны, как Соединенные Штаты, лишь очень небольшая часть новых стартапов действительно инновационна». Без инновационных мощности, на конкурентном рынке эти фирмы имеют ограниченные шансы рост.

Аналогичным образом, обычно подавляющему большинству действующих фирм суждено оставаться небольшой фирмой или даже самозанятым предприятием. Такая возможность более вероятна, когда команды предпринимателей, управляющие такими фирмами, не обладают должным уровнем предпринимательства, а только бизнесом предпринимательство, то есть родовой дух или состояние действия в предпринимательская манера в широком смысле. Пионер в области исследования и образование в области предпринимательства объясняют, что существует «континуум», в котором каждый предприниматель или начинающий предприниматель имеет отличается повышением субъективного уровня предпринимательских способностей. В

Кроме того, чем меньше бизнес, тем теснее отношения между потенциалом предпринимателя и производительностью фирмы, как правило, выше.

Как правило, политики не заботятся или не могут отобрать стремящихся предприниматели с лучшим потенциалом. Поэтому удивительно, что не обнаруживают ни высоких показателей неудач, ни большой доли микрофирм из политика, направленная на поддержку недифференцированных стартапов. В то время как фирмы, которые неспособны расти и развиваться, редко могут распространять знания или инноваций, высокие показатели отказов связаны с возможным рассредоточением государственных средств и невозвратные издержки.

Список использованной литературы:

1. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. М., 2000. С. 223.
2. Данько Т.П. Управление маркетингом. М., 2004. С. 206.
3. Мазилкина Е.И., Паничкина Г.Г. Основы управления конкурентоспособностью. Саратов, 2005. С. 23-24.

COMPARATIVE ANALYSIS OF VERBAL COMMUNICATION IN UZBEK CULTURE AND SELECTED CULTURES

Ozodaxon O'ktamova Ilhomjon qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti
universiteti, qiyosiy tilshunoslik, lingvistik tarjima (ingliz tili)*

magistratura 2-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Gulnora Niyazova PhD

Abstract: This article provides a comprehensive comparative analysis of verbal communication in Uzbek culture and selected cultures, specifically Japanese and American. Verbal communication is a crucial element of human interaction, deeply intertwined with cultural norms, values, and traditions. By examining the distinct approaches to greetings, feedback, expressions of agreement or disagreement, non-verbal cues, negotiation, expressions of gratitude, humor, small talk, and decision-making, this article sheds light on the rich tapestry of verbal communication styles. The analysis highlights the significance of understanding and respecting these differences for successful cross-cultural interactions in our globalized world.

Keywords: Verbal communication, Uzbek culture, cross-cultural communications, non-verbal cues

Introduction

Communication is a fundamental aspect of human interaction, and it takes various forms across different cultures. Verbal communication, in particular, plays a pivotal role in conveying thoughts, feelings, and information. This article explores the nuances of verbal communication in **Uzbek culture** and compares it with **selected cultures** to shed light on the diversity and commonalities in human expression.

Uzbek Culture: A Rich Tapestry of Tradition

Uzbek culture is a vibrant blend of tradition, history, and language. The Uzbek language is a Turkic language, and the majority of Uzbeks are fluent in Uzbek, making it the primary language of communication. Uzbek is written in the Latin script, and this change from the Cyrillic script in 1993 signifies the cultural evolution of Uzbekistan.¹

Uzbek verbal communication is characterized by a high degree of respect for elders and authorities. It is common to use formal titles and honorifics when addressing individuals of higher status. This practice, rooted in Uzbek traditions, demonstrates the importance of hierarchy and respect within the culture. Greetings often involve

¹ Samovar, L. A., Porter, R. E., & McDaniel, E. R. (2009). Intercultural Communication: A Reader. Cengage Learning.

extended pleasantries and inquiries about one's well-being, reflecting the warmth and hospitality for which Uzbeks are known.

Another unique aspect of Uzbek verbal communication is the use of proverbs and idiomatic expressions. These colorful phrases add depth and richness to conversations, drawing from the collective wisdom and storytelling traditions of the Uzbek people.

Selected Cultures for Comparison

To provide a comparative analysis, we will look at two diverse cultures: Japanese and American.

Japanese Culture: Politeness and Indirect Communication

Japanese culture is renowned for its emphasis on politeness and indirect communication. Verbal communication in Japan places a strong emphasis on hierarchy, much like Uzbek culture. The use of honorifics and formal titles is crucial, and there are various levels of politeness in the Japanese language. The Japanese art of silence or "ma" also plays a significant role, as pauses and non-verbal cues are used to convey meaning.²

American Culture: Directness and Informality

American culture, on the other hand, is known for its direct and informal communication style. In contrast to Uzbek and Japanese cultures, Americans often use first names even when interacting with superiors, fostering a sense of equality and informality. Verbal communication is typically straightforward, and there is a preference for clear and concise expression of ideas.³

Comparative Analysis

When comparing Uzbek, Japanese, and American cultures in terms of verbal communication, several key differences and similarities emerge:

•Hierarchy and Politeness:

Uzbek and Japanese cultures share a strong emphasis on hierarchy and the use of formal language and titles, reflecting deep respect for authority.

American culture, in contrast, places a premium on informality and equality, resulting in the use of first names even in professional settings.

•Directness:

Uzbek and Japanese communication tend to be more indirect, using nuanced language and non-verbal cues to convey meaning.

American communication is typically more direct and straightforward.

•Non-Verbal Communication:

² Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.). (2003). Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research. SAGE Publications.

³ Nishiyama, K., & Nakane, I. (1976). Japanese Society. University of California Press.

All three cultures incorporate non-verbal cues, but the significance and meaning of these cues can vary widely. For example, eye contact, body language, and gestures are interpreted differently in each culture.

Verbal communication is a complex and multifaceted aspect of human interaction, and it is strongly influenced by cultural norms and traditions. The comparative analysis of Uzbek, Japanese, and American cultures highlights the diverse approaches to verbal communication, reflecting the values and societal structures of each culture.

To further elaborate on the importance of understanding these differences, consider the following points:

Cultural Awareness: Cross-cultural communication is not just about the spoken words but also about understanding the cultural context in which communication occurs. Being aware of the verbal communication norms in various cultures helps individuals avoid misunderstandings and cultural insensitivity.⁴

Business and Diplomacy: In the realm of international business and diplomacy, effective communication can make or break a deal or negotiation. Understanding the communication style of your counterparts from different cultures can lead to more successful outcomes.

Personal Relationships: In our interconnected world, personal relationships often span across cultures. Understanding how your friends, colleagues, or romantic partners from different backgrounds communicate can strengthen these relationships.

Conflict Resolution: Knowing how various cultures approach conflict resolution is vital in avoiding or managing conflicts effectively. Some cultures may prefer a direct approach, while others may rely on subtle cues or mediation.

Learning Opportunities: Learning about different communication styles can be enriching and broaden one's perspective. It fosters cultural empathy and respect, enabling individuals to engage in meaningful intercultural dialogues.

Verbal communication is a powerful tool that shapes and is shaped by culture. The comparative analysis of Uzbek culture, along with Japanese and American cultures, illustrates how distinct cultural values and norms influence how people communicate. Recognizing these differences and being open to learning from one another can foster a more interconnected and harmonious world, where diversity is celebrated, and effective cross-cultural communication is an asset.

In Uzbek culture, greetings are warm and extended, often accompanied by inquiries about well-being. For example, a common greeting might be, "Assalomu alaykum! Qalaysiz? (Hello! How are you?)"

⁴ Smith, P. B., & Bond, M. H. (1993). *Social Psychology Across Cultures: Analysis and Perspectives*. Harvester Wheatsheaf.

In Japanese culture, bowing is a significant part of greetings, and one might say, "Konnichiwa" during the day. The level of the bow and use of honorifics vary depending on the relationship and hierarchy.

In American culture, greetings are often more casual. A typical greeting might be a simple "Hi" or "Hello." First names are commonly used, even when meeting someone for the first time.

Feedback and Criticism:

In Uzbek and Japanese cultures, criticism is often conveyed indirectly to avoid causing embarrassment or conflict. For instance, in Uzbek culture, someone might say, "Bu qiziqarli masala" (This is an interesting issue) when addressing a sensitive topic.⁵

In American culture, direct feedback is more common. Constructive criticism is often given straightforwardly, and it is expected that the recipient will accept it professionally.⁶

Expressing Agreement or Disagreement:

In Uzbek culture, showing agreement may involve nodding and polite expressions like "Aynan!" (Exactly!). Disagreement may be conveyed subtly, such as through silence or changing the topic.

In Japanese culture, saying "Hai" (Yes) might not always indicate complete agreement but rather acknowledgment. Disagreement might be expressed indirectly.

In American culture, "Yes" typically means agreement, and "No" means disagreement. Americans tend to value open and clear communication when it comes to agreement or disagreement.

Non-Verbal Cues:

In Uzbek culture, maintaining eye contact is generally seen as a sign of attentiveness and respect. Avoiding eye contact can be interpreted as a lack of interest or respect.

In Japanese culture, prolonged eye contact can be considered impolite or confrontational. Respectful eye contact in Japan tends to be brief and intermittent.

In American culture, the importance of eye contact varies based on context, but it is generally encouraged as a sign of attentiveness and confidence.

These examples highlight how nuances in verbal communication styles can have a significant impact on interactions and relationships. Being aware of these differences allows individuals to navigate various cultural scenarios with greater sensitivity and effectiveness.

Ultimately, understanding the diverse approaches to verbal communication across cultures not only enhances personal and professional relationships but also promotes cultural appreciation and harmony in our increasingly interconnected world.

⁵ Nishiyama, K., & Nakane, I. (1976). Japanese Society. University of California Press.

⁶ Hall, E. T. (1976). Beyond Culture. Anchor Books.

Negotiation and Decision-Making:

In Uzbek culture, negotiations can involve lengthy discussions and may require patience. Decisions are often made collectively, with the input of various stakeholders.

In Japanese culture, consensus and harmony are highly valued. Decision-making can be a gradual process, and reaching a consensus may take time.

In American culture, negotiations tend to be more goal-oriented, and decisions are often made efficiently. There is a focus on individual decision-making, and time is of the essence in many business settings.

Expressing Gratitude:

In Uzbek culture, expressing gratitude is a common practice and may involve lengthy expressions of appreciation. For instance, "Rahmat sizga katta minnatdorchilik!" (Thank you very much for your kindness!) is a common way to show gratitude.

In Japanese culture, expressions of gratitude are often humble and understated. Saying "Arigato gozaimasu" is a polite way to thank someone.

In American culture, expressions of gratitude are typically more straightforward, with phrases like "Thank you" or "Thanks" being common.

Humor and Jokes:

In Uzbek culture, humor often revolves around wordplay, anecdotes, and proverbs. Uzbeks enjoy telling stories and sharing witty expressions.

In Japanese culture, humor can be subtle and may involve puns or clever wordplay. Sarcasm or direct teasing is less common, as it can be considered impolite.

In American culture, humor is often characterized by directness and a wide range of styles, from slapstick to sarcasm. Jokes may be quite explicit and even self-deprecating.

Small Talk:

In Uzbek culture, small talk often involves discussing family, health, and personal matters. It's an essential part of establishing rapport.

In Japanese culture, small talk may revolve around neutral topics like the weather or current events. Personal matters are generally not the focus of small talk.

In American culture, small talk can encompass a wide range of topics, and people often share personal stories and experiences in casual conversation.

These examples demonstrate how cultural norms influence various aspects of verbal communication, from decision-making processes to expressions of gratitude and humor. Recognizing and respecting these differences can lead to more effective and harmonious cross-cultural interactions.

In conclusion, the comparative analysis of verbal communication in Uzbek culture and its comparison with Japanese and American cultures illuminates the intricate ways in which language and communication are interwoven with cultural values, norms, and

traditions. The examples provided underscore the significance of understanding and respecting these differences in various contexts, whether they are personal relationships, business negotiations, or cross-cultural diplomacy.

Verbal communication serves as a gateway to the heart of a culture, revealing the respect for hierarchy, the expression of gratitude, the approach to humor, and the subtleties of agreement or disagreement. By acknowledging and appreciating these distinct communication styles, we can bridge the gaps between cultures, foster mutual understanding, and build stronger and more harmonious connections in our diverse, globalized world.

As we continue to engage with individuals from diverse backgrounds and navigate a complex, interconnected society, the ability to navigate the intricate tapestry of cultural communication styles becomes ever more critical. It allows us to celebrate our differences, learn from one another, and ultimately build a world where effective cross-cultural communication and understanding are celebrated as valuable assets.

References:

1. Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. McGraw-Hill.
2. Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. Anchor Books.
3. Smith, P. B., & Bond, M. H. (1993). *Social Psychology Across Cultures: Analysis and Perspectives*. Harvester Wheatsheaf.
4. Nishiyama, K., & Nakane, I. (1976). *Japanese Society*. University of California Press.
5. Samovar, L. A., Porter, R. E., & McDaniel, E. R. (2009). *Intercultural Communication: A Reader*. Cengage Learning.
6. Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.). (2003). *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. SAGE Publications.

UDK: 378.091.33:51

**ТЕХНИКА ОЛИЙ ТА'ЛИМ МУАСАСАЛАРИДА ТАКСИЛ ОЛАЙОТГАН
ТАЛАБАЛАРНИНГ ЛОЙИHALASH KOMPETENTLILIGINI OSHIRISH***Xidirova Dildora Zayniddinovna**Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti**“Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi”**kafedrasi dotsent (PhD)**Telefon: +998973136559*

Annotatsiya. Texnika oliy ta'lim muasasalarida taxsil olayotgan talabalarning loyihalash kompetentliligini oshirish bo'yicha ilmiy g'oyani nazariy asoslay olish, talabaning ta'lim sub'ekti sifatidagi pozitsiyasiga bog'liqdir, uning loyihalash jarayonida ishtirok eta olish darajasi, loyihalashdagi bilim hamda ko'nikmalari, loyihalash jarayonidagi tajribasi hamda unga motivatsion-maqсадli yo'naltira olinganligi, shu bilan birga, reflektiv-baholay olish qobiliyatini aks ettira oluvchi shaxsning integral dinamik xususiyati sifatida loyihalash kompetentliligining taklif etilgan talqiniga asoslangan.

Kalit so'zlar: kasb, ta'lim, talaba, talab, jarayon, tizim, tajriba, bilim, qiziqish, faollik, o'zlashtirish, tavsiya, maqsad, mohiyat, rejalashtirish.

Texnika oliy ta'lim muasasalarida taxsil olayotgan talabalarning loyihalash kompetentliligini oshirish bo'yicha ilmiy g'oyani nazariy asoslay olish, talabaning ta'lim sub'ekti sifatidagi pozitsiyasiga bog'liqdir, uning loyihalash jarayonida ishtirok eta olish darajasi, loyihalashdagi bilim hamda ko'nikmalari, loyihalash jarayonidagi tajribasi hamda unga motivatsion-maqсадli yo'naltira olinganligi, shu bilan birga, reflektiv-baholay olish qobiliyatini aks ettira oluvchi shaxsning integral dinamik xususiyati sifatida loyihalash kompetentliligining taklif etilgan talqiniga asoslangan.

Talabalarning kasbiy, shaxsiy sohalarida loyihalarni yarata olishi hamda amalga oshirishiga imkoniyat yaratib beradigan harakatlar – talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida loyihalash kompetentliligini oshirish uchun tashkiliy hamda pedagogik shart-sharoitlarni shartlaydi.

Talabalarning loyihalash kompetentligi ulardagi shaxsiy hamda protsessual jihatlariga alohida ta'sir ko'rsata oladigan hamda samarali ishlay olishi, rivojlanishini ta'minlaydigan o'quv hamda moddiy muhit imkoniyatlarining umumiylikini aks ettiruvchi tizim sifatida namoyon bo'ladi [34, 57]. Shu bilan birga, pedagogik shart-sharoitlar pedagogikada qo'yilgan topshiriqlarni hal etishga qaratilgan shakllar, mazmun, usullar, moddiy-fazoviy muhitning o'ziga xos majmui sifatida anglanadi

[103]. Tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar o'ziga xos pedagogik sharoit bo'lib, o'ziga xos xususiyatlarga ega sanaladi.

M.G.Minin texnika oliygozlari talabalarining loyihalash va muhandislik kompetensiyalarini rivojlantirish uchun tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlarni "texnika oliygozlarida pedagogik jarayonni amalga oshirish uchun bevosita yoki bilvosita shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi shartlar to'plami", deb hisoblanadi [92, 93].

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, shuni alohida takidlash joizki, zamonaviy ta'lim tizimining so'rovini inobatga olgan holda, tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar ostida pedagogik faoliyatni amalga oshirish, shuningdek, tarkibni maqsadli to'ldira olish, pedagogik vositalar, shakllar, usullarni tanlay bilish talabalardagi loyihalash kompetentligini samarali takomillashtirishni ta'minlaydi.

Tashkiliy hamda pedagogik shart-sharoitlarni asoslash ularni takomillashtirish uchun talabalarni kasbiy jarayonga tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlarini, muhandislik yo'nalishlari bo'yicha o'qita olish xususiyatlarini, loyihalash kompetentligini oshirishda talabalik davrining yosh xususiyatlarini, xususan, pedagogik shart-sharoitlarning psixologik tarkibiy qismini yanada adekvat asoslash taqozo qilinadi.

Talabani o'smirlik bosqichining ikkinchi davri yoki yetuklikning birinchi davriga to'g'ri kelib, u shaxsiy xususiyatlarning shakllanish imkoniyatiga ega (N.A.Muslimov, Z.T.Raximov, A.A.Xo'jaev, X.Sh.Kadirov) [83]. Xususan, qat'iyatlilik, maqsadlilik, mustaqillik, tashabbuskorlik kabi bir qancha fazilatlar, ayniqsa, ko'zga tashlana boshlaydi.

Z.K.Ismoilovning fikriga ko'ra, ushbu tadqiqotda biz talabalik davrini shaxsning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi, jamiyatdagi muvaffaqiyatiga yo'naltirilgan fazilatlarini hamda intilishlarini oshirish uchun eng qulay davr, deb sanaymiz [53]. Bundan tashqari, bu davrda yetuk sub'ektiv xususiyatlarning shakllanishi sodir bo'ladi. Shaxsiy taraqqiy etishga e'tibor ustuvor bo'lganligi uchun, bugungi kunda dunyoqarash, semantik tizim, insonning mehnatga, o'ziga hamda boshqa odamlarga munosabati tizimli shakllanadi. Boshqacha qilib aytganda, talabalik davrida sub'ektivlikning shaxs sifatida rivojlanishi intensiv ravishda sodir bo'ladi [85].

Bo'lajak mutaxassislarini tayyorlashga qo'yiladigan zamonaviy talablar tobora o'zgarib bormoqda. Ijodiy faol shaxsni kamol toptirish birinchi o'ringa chiqmoqda, tez o'zgaruvchan holatda qaror qabul qila olishga, mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga hamda mehnat qilishga qodir bo'lgan, raqobatbardosh hamda ijodkor kadrlarni tarbiyalash vazifasi yangilab kelinmoqda [118].

Yuqorida aytib o'tilganlar zamonaviy ilmiy-pedagogik jamiyatning bo'lajak mutaxassislarini kasbiy tayyorlash jarayoniga joriy etilishi lozim bo'lgan optimal vositalar, usullar, texnologiyalarni qidirish orqali aniqlab olingan ehtiyojlarga javob bera olish lozimligini belgilaydi. Bo'lajak mutaxassislarini kasbiy tayyorlash

xususiyatlarini aniqlash uchun biz muhandislik kasbining zamonaviy tushunchasiga murojaat qilamiz.

Qayd etilgan manbalarda shuni ta'kidlash mumkinki, bo'lajak muhandisga qo'yiladigan zamonaviy talablar ilgari keltirilgan talablardan farq qiladi: masalan, zamonaviy muhandislik bitiruvchisi bir vaqtning o'zida turli xil elektron yuqori ixtisoslashtirilgan dasturlarda samarali ishlashga tayyor bo'lishi kerak; ishlab chiqarish cheklovlari ostida hamkasblar bilan muloqot qilishi; kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ta'sirlar nuqtai nazaridan gorizontal va vertikal o'zaro ta'sirlarni ko'rsatib berishi; cheklovlar sharoitida natijalarga erisha olishi, shu bilan birga, mavjud ko'rsatmalarga muvofiq hamda ulardan tashqarida paydo bo'lishi mumkin bo'lgan muammolarni hal eta olishi talab qilinadi [81].

Bugungi zamonaviy muhandisga yangilangan talablarni qo'yish tendensiyasini jahon hamjamiyatida ham kuzatish mumkin. Shunday qilib, bugungi kunda nafaqat muhandisning tayyorgarligini o'zgartira olish, balki uning xatti-harakatlarini yangilashga sharoit hozirlash lozimligini ko'rsatadi. Shu sababli yetakchi texnika ta'lim muassasalari nafaqat STEAM deb nomlanadigan fanlarni, balki o'quv jarayoniga gumanitar, ijtimoiy fanlarni ham kiritishga qaratilgan. Bugungi kundagi STEAM – yangi o'qitish metodikasi bo'lib, an'anaviy o'qitish tizimidagi muqobil tizim sanaladi. Ushbu metod talabalarni bir vaqtning o'zida Technology (texnologiya), Science (tabiiy fanlar), Art (san'at) Engineering (muhandislik) va Mathematics (matematika) bo'yicha o'qita olish tizimiga asoslangan, ushbu metodda talabalar amaliy, ko'ngilochar loyihalar mashg'ulotlari yordamida ta'lim oladilar. Shu bilan birga, ushbu tendensiya yosh avlodni o'ziga jalb qiladi, shunga ko'ra, zamonaviy talabalar global muammolarga yechim topishga undaydilar va natijada tor doirada mavzularni batafsil o'rganishga yo'naltirilmaydi. Bundan tashqari, inson hayotining barcha sohalarida texnologik tizimlarga o'tish tufayli muhandislik ta'limi sifatiga alohida munosabat mavjud [41, 106].

Talabalarni loyihalash faoliyatiga jalb etish orqali ularni o'z kasbi uchun zarur bo'lgan kompetensiyalarga ega bo'lishlariga tayyorlashdan iborat. Shuningdek, talabalar ijtimoiy hamda professional loyihalarda qatnasha oladilar. Oliy ta'limda yuqori samaradorlikka erishish uchun asosiy ahamiyatga ega bo'lgan, talabalarning o'zlari tomonidan turli xil mahsulotlar hamda tizimlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirish imkoniyatini yaratib bera oladigan umumiy hamda kasbiy kompetensiyalarni egallashni ta'minlaydigan loyihalash tizimini qurish muhimdir. Loyihalarning maqsadlari, vazifalari va mazmunini to'g'ri shakllantirish, o'quv jarayonini samarali modernizatsiya qilish bilan birga, yangi natijaga erishishning samarali mexanizmi hisoblanadi: tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va muammolarni hal qilish qobiliyati; mantiqiy hamda tizimli fikrlashni takomillashtira olish; loyihalash, fikrlashni oshirish (muhandislik); hamkorlikni rivojlantirish; tasavvurni, ijodkorlikni o'stirish; global

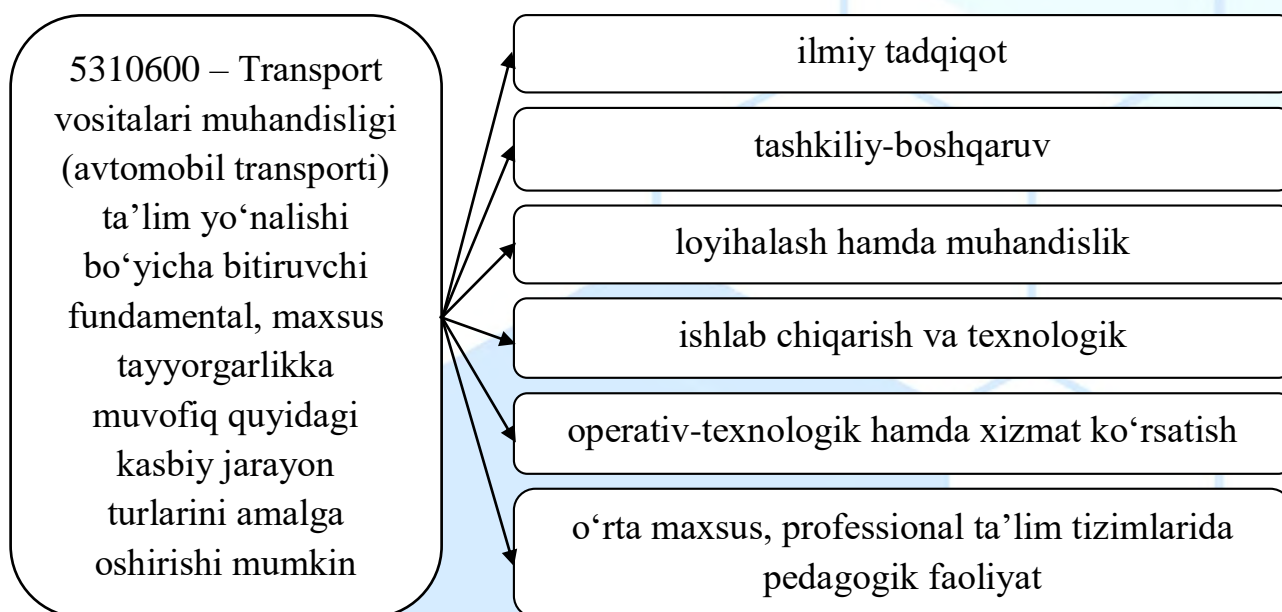
fikrlashni takomillashtirish; talabalarning o'quv jarayoni faolligini oshirishga qaratilgan [146].

Ilmiy tadqiqot ish beruvchilar uchun jamoada ishlash, o'z-o'zini tarbiyalash, ishbilarmonlik muloqoti, tashabbuskorlik, muammolarni aniqlash, shakllantirish va hal qilish qobiliyati kabi kompetensiyalarning muhimligini ta'kidlaydi [67, 98].

Kasbiy hamda shaxsiy muammoli masalalarni hal etishga hissa qo'shadigan talabalarning loyihalash kompetentligini oshirish uchun zarur bo'lgan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlarni yaratish hamda amalga oshirish vazifasini dolzarblashtiradi [80].

Dissertatsiya ishini olib borishda ilmiy izlanish ob'ekti sifatida tanlab olingan ta'lim yo'nalishining umumiy mohiyatiga tayangan holda talabalarning loyihalash kompetentligini oshirishda e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan jihatlar to'g'risida tasavvurlar aniqlashtirib olindi.

5310600 – Transport vositalari muhandisligi (avtomobil transporti) ta'lim yo'nalishi – ta'lim, fan, texnika sohasidagi ta'lim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u avtomobil transporti vositalarini yaratish, ulardan foydalana olish, texnik xizmat ko'rsatish hamda ta'mirlashning samarali jarayonlarini hamda ularga innovatsion texnologiyalarni qo'llagan holda yo'naltirilgan usullar hamda vositalar majmuasini qamrab olgan. Shu bilan birga, bu yo'nalishda bakalavrlar tayyorlash kunduzgi, sirtqi, kechki, ta'lim shakllarida amalga oshiriladi. Ushbu yunalishda barcha ta'lim shakllari bo'yicha o'qish kredit-modul tizimi asosida tashkil etiladi [139].

1.2.1-rasm. Ta'lim yo'nalishi bitiruvchisining kasbiy faoliyat turlari [139].

Ta'lim jarayoniga turli darajadagi murakkablik va oddiy faoliyatda tajriba orttirishga qaratilgan ikki yoki undan ortiq loyihalarni kiritishni nazarda tutadi. Ammo,

mavjud bo'lgan talablarga qaramay, haqiqiy amaliyotda bilim, tajriba, shu bilan birga, loyihalash asoslari bo'yicha talabalar umumiy tushunchalarga ega bo'lmasligi, ular o'rgana oladigan texnik mazmun orasidagi munosabatlarni o'rnatish imkoniyatini ochib beradi [147].

Mazkur ta'lim yo'nalishi bo'yicha bitiruvchi fundamental, maxsus tayyorgarlikka muvofiq quyidagi kasbiy jarayon turlarini amalga oshirishi lozim:

Muayyan faoliyat turlari universitet tomonidan yaratilgan Asosiy ta'lim dasturining mazmuni bilan belgilanadi.

Bitiruvchilar belgilab olingan tartibda ta'lim muassasalarida ishlashlari ham mumkin.

5310600 – Transport vositalari muhandisligi (avtomobil transporti) ta'lim yo'nalishi bitiruvchi kasbiy faoliyatining turiga qarab quyidagi kasbiy vazifalarni hal qilishga tayyorlanadi [139]:

a) operatsion, texnologik va xizmat ko'rsatish faoliyatida:

- xalq xo'jaligi tarmoqlarida foydalaniladigan avtotransport vositalari va transport vositalarining normativ-texnik hujjatlar talablariga muvofiq ishlashi;

- o'rnatilgan, boshqariladigan va ta'mirlangan transport vositalari va transport uskunalari sinovdan o'tkazish va ish faoliyatini aniqlash;

- transport, transport uskunalari, uning elementlari va tizimlarini ishlatish jarayonida almashtirish uchun asbob-uskunalar va birliklarni tanlash;

- transport va transport vositalariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlashni boshqarish;

- transport va transport uskunalari o'rnatish va sozlash bo'yicha xavfsiz ishlarni tashkil etish;

- turli mulkchilik shaklidagi avtotransport vositalari va transport uskunalari ekspluatatsiya qilishda xizmatlarga bo'lgan ehtiyojning marketing tahlilini o'tkazish;

- mijozlar bilan ishlashni tashkil etish;

- transport vositalari va transport vositalarining xavfsiz ishlashini nazorat qilish;

- operativ hujjatlarni ishlab chiqish;

- transport, transport uskunalari uchun yaratilgan qismlar, agregatlar, tizimlarni, transport hamda transport vositalariga texnik xizmat ko'rsata bilish, ta'mirlash bo'yicha xizmatlarni, sertifikatlashda ekspertiza hamda auditlarni tashkil eta bilish;

- sertifikatlashtirish va litsenziyalash hujjatlarini tayyorlash va ishlab chiqish.

b) tashkiliy va boshqaruv faoliyatida:

- ijrochilar jamoasi ishini tashkil etish, boshqaruv qarorlarini tanlash, asoslash, qabul qilib olish hamda amalga oshirish;

- transport, shu bilan birga, transport texnikasidan foydalana olish, saqlash, texnik xizmat ko'rsata olish, ta'mirlash, ularga xizmat ko'rsata bilish korxonalarining tashkiliy-boshqaruv tuzilmasini oshirish;

- buxgalteriya hisobi, hujjat aylanishi tizimini tashkil qilish hamda uni takomillashtirish;
 - avtotransport vositalari, asbob-uskunalarni ekspluatatsiya qilishdagi masalalar, ularga texnik xizmat ko'rsata olish qobiliyati, ta'mirlash hamda saqlashning oqilona me'yorlarini tanlay olish hamda kerak bo'lganda yaratish;
 - uzoq muddatli, qisqa muddatli rejalashtirishda turli talablar (narx, sifat, xavfsizlik va muddatlar) o'rtasida murosani topish va oqilona yechimni aniqlash;
 - mahsulot va xizmatlar sifatini ta'minlash uchun ishlab chiqarish va noishlab chiqarish xarajatlarini baholash;
 - mahsulot, mahsulot va xizmatlar sifatini boshqarish va texnik nazoratni amalga oshirish;
 - xodimlarning mehnatiga haq to'lash tizimini tubdan takomillashtirish;
 - xizmat ko'rsatuvchi xodimlar va mutaxassislarni tayyorlash va sertifikatlash.
- v) loyihalash va muhandislik faoliyatida:
- kasbiy faoliyatning yangi ob'ektlari uchun texnik shartlar va talablar, standartlar hamda texnik tavsiflar, me'yoriy hujjatlar loyihalarini yaratishda ishtirok etish;
 - loyiha (dastur) maqsadlarini shakllantira olish, muammoli masalalarni hal etish, maqsadlarga erishish mezonlari, ko'rsatkichlari, ularning munosabatlari tuzilmasini qurish, muammolarni hal qilishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash, faoliyatning ma'naviy tomonlarini hisobga olish;
 - muammoni hal qilishning umumlashtirilgan variantlarini ishlab chiqish, bu variantlarni tahlil qilish, oqibatlarini bashorat qilish, murosali echimlarni topish;
 - mexanik, texnologik, estetik, ekologik va iqtisodiy talablarni hisobga olgan holda kasbiy faoliyat ob'ektlari loyihalarini ishlab chiqish;
 - qismlar, mexanizmlar, mashinalar, ularning jihozlari va agregatlarini loyihalashda ishtirok etish;
 - yangi turdagi transport va transport vositalarini, shuningdek, transport korxonalarini loyihalash va ishlab chiqishda axborot texnologiyalaridan foydalanish;
 - transport vositalari va transport vositalarini ta'mirlash, modernizatsiya qilish va modifikatsiyalash bo'yicha loyiha hamda texnologik hujjatlarni ishlab chiqish.
- g) ishlab chiqarish va texnologik faoliyatda:
- transport vositalarini ekspluatatsiya qilish yoki asbob-uskunalarni ishlab chiqarishda texnik xizmat ko'rsatish, xizmat ko'rsatish, ta'mirlash va boshqa xizmatlarning ishlab chiqarish dasturini belgilash;
 - texnologik jarayonlar va hujjatlarni ishlab chiqish va takomillashtirish;
 - texnologik jarayonlar parametrlarini hisoblash uchun materiallar, jihozlar, tegishli algoritm va dasturlardan samarali foydalanish;
 - samarali muhandislik yechimlarini amaliyotga tatbiq etish;

- ehtiyot qismlari, butlovchi qismlar va materiallar sifatini nazorat qilishni, texnologik jarayonlarni ishlab chiqarishni, mahsulot va xizmatlar sifatini nazorat qilishni tashkil etish va samarali amalga oshirish;

- transport va transport uskunalarni ekspluatatsiya qilish jarayoni (shu jumladan, ekologik), texnik xizmat ko'rsatish, saqlash, ta'mirlay bilish, shu bilan birga, xizmat ko'rsatish xavfsizligini, xodimlar uchun xavfsiz mehnat sharoitlarini ta'minlay bilish;

- asosiy o'lchov vositalarini metrologik tekshirish va diagnostikani amalga oshirish;

- transport mexanizmlari va jihozlarini o'rnatish va sozlash, mualliflik va nazorat nazorati;

- avtotransport vositalari va transport vositalaridan foydalanish jarayonida texnik nazoratni tashkil etish va amalga oshirish;

- materiallar, mahsulotlar va xizmatlarning standart va sertifikatlashtirish sinovlarini o'tkazish;

- resurslarni tejay olish bo'yicha takliflarni yaratish hamda ularni amalga oshirish;

- jarayon parametrlarini hisoblash uchun materiallar, jihozlar, tegishli algoritmlar va dasturlardan samarali foydalanish;

- texnik va texnologik hujjatlarni ishlab chiqish.

d) ilmiy-tadqiqot faoliyatida:

- muammoli masalaga yo'naltirilgan usullardan foydalangan holda sinovlar sifatini ta'minlay bilish, mahsulot, xizmatlarni sertifikatlash jarayonlarini tahlil etish, sintezlash hamda optimallashtirish;

- transport va transport texnikasidan foydalanish sohasida fundamental va amaliy tadqiqotlarda ishtirok etish;

- zaruriy tadqiqot usullari va vositalaridan foydalangan holda kasbiy faoliyat ob'ektlarining sifat ko'rsatkichlarining holati hamda ularning dinamikasini tahlil eta olish;

- kasbiy faoliyat jarayonidagi ob'ektlarining xususiyatlarini bashorat etish imkonini beruvchi modellarni ishlab chiqish;

- tadqiqot natijalarini tahlil etish hamda ularni amalga oshirish bo'yicha takliflarni yaratish;

- ilmiy-tadqiqot ishlarini texnik, tashkiliy ta'minlashni amalga oshirish;

- kasbiy faoliyat ob'ektlari bo'yicha tadqiqot o'tkazish rejalari, dasturlari hamda usullarini yaratish;

- tajriba-konstruktorlik ishlanmalari ustida ishlay olish;

- tadqiqot ob'ektlari bo'yicha axborotni qidira bilish va tahlil etish;

- yangi axborot texnologiyalarini asoslay olish hamda qo'llay bilish.

e) o'rta maxsus, professional ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonda:

- uzluksiz ta'lim tizimlarida o'quv jarayonini tashkil etishda hamda o'tkazilishiga ko'maklashish (o'quv personalisi);
- ilmiy hamda texnik tadqiqotlarda ishtirok etish;
- ma'lumotlarni to'play bilish, umumlashtirish hamda tahlil qilish;
- umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim tizimlarida o'quv mashg'ulotlarini o'tish, zamonaviy texnologiyalarni egallay olish hamda ularni amaliyotga joriy etish.

Tegishli bo'lgan ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavrlarning tayyorgarlik darajasi hamda lozim bo'lgan zaruriy bilimlar mazmuniga qo'yiladigan talablarda talabalar tomonidan ta'lim yo'nalishiga mos bo'lgan o'quv-tarbiyaviy jarayonni, samarali yaratish, transport vositalari korxonalaridagi transport vositalarini sozlash usullari hamda vositalarini bilish, ulardan foydalana olish, texnikaviy xizmat ko'rsata olish bo'yicha o'quv-bilish jarayonini tashkil qilish ko'nikma, malakalarining samarali o'zlashtirilishi lozimligi ko'rsatib beriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
2. Матяш Н.В., Володина Ю.А. Методика оценки проектной компетентности студентов [Электронный ресурс].// Психологическое исследование. Интернет-журнал, 2011. № 3(17). – Режим доступа: <http://psystudy.ru/index.php/num/2011n3-17/488-matyash-volodina17.html>
3. Зайцева С.А., Смирнов П.В. Этапы формирования проектной компетентности будущего учителя в вузе.// Ж.: Школа будущего, 2016. №6. С. 128-134
4. Зайцева С.А., Смирнов П.В. Формирование проектной компетентности бакалавров педагогического направления подготовки средствами специальных информационных дисциплин. // Мир Науки. Научный интернет-журнал, 2017. № 5. С. 4-11.
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi 5310600 - Transport vositalari muxandisligi (avtomobil transporti) ta'lim yo'nalishi malaka talablari. – T., 2020. 13 b.
6. Urazova M.B. Bo'lajak kasb ta'lim pedagogini loyihalash faoliyatiga tayyorlash texnologiyasini takomillashtirish. // Pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2015. 260 b.
7. Уразова М.Б. Теория и практика системы подготовки будущего педагога к проективной деятельности (на примере направления профессионального образования). – Ташкент: Камалак, 2012. 142 с.
8. Umarova F.A. Talabalarga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida kiyimlarni loyihalash va modellashtirishni o'rgatish metodikasini takomillashtirish. // Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2021. 51 b.

О`ЗБЕК ТИЛИДА ХИКМАТЛИ СО`ЗЛАРНИНГ О`РГАНИЛИШ ТАРИХИ

Pardaboyeva Muxlisa Zokir qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti
o`zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolamizda barqaror birliklarning tarkibiy qismini tashkil etuvchi hikmatli so`zlar xususida so`z yuritiladi. Hikmatli so`zlarning kelib chiqishi va uning tarixiga nazar tashlaymiz .

Kalit so`zlar: hikmatli so`z, aforizm, tibbiyotda aforizm tushunchasi , adabiyotda aforizm tushunchasi, zamonaviy adabiyotda aforizm tushunchasi

Xalqimiz orasida “Shirin so`z - tan ozig`i , achchiq so`z – jon qozig`i ” degan g`ozal naql yuradi. Bu naqlar bejiz xalqimiz orasida ommabop bo`lgan emas. Tilimizni shirin qiladigan ham , achchiq qiladigan ham so`zdir. So`zlarimiz orasida esa albatta qadim qadimdan qolgan, ajdodlarimizdan meros bo`lgan maqollar, matallar, hikmatli so`z-u, iboralar bilan bezalgan. Bugungi kunda esa biz ulardan beixtiyor foydalanamiz-u, ammo ularning qay yo`sinda paydo bo`lgani yohud qachon, qayerda yaratilgani haqida hech qiziqib ko`rmaganmiz.

Ayrim adabiyotlarga nazar tashlaydigan bo`lsak, yuqorida tilga olingan maqollar-matallar iboralar , hikmatli so`zlar bir nom bilan barqaror birikmalar deb yuritiladi.

Ikki va undan ortiq so'zlarning o'zaro barqaror munosabatidan tashkil topgan, nutq jarayoniga tayyor holda olib kiriluvchi, til egalari xotirasida imkoniyat sifatida mavjud bo'lgan til birliklari **barqaror birikmalar** deyiladi. Barqaror birikmalarning eng xarakterli belgilari quyidagilar:

1. Nutq jarayoniga qadar tilda mavjudlik: nutqqa tayyor holda olib kirishlik.
2. Ma'no butunligi.
3. Tuzilishi va tarkibining barqarorligi.

Barqaror birikmalardan o'rinli foydalanish nutq go'zalligini ta'minlaydi, shuning uchun ular nutqimiz ko'rki hisoblanadi. Barqaror birikmalar nutqqa tayyor holda olib kirilishi tarkibiy qismlarining barqarorligi belgisiga ko'ra umumiylikni tashkil etsa ham, ma'no butunligi nuqtayi nazaridan turlichadir. Shunga ko'ra barqaror birikmalar quyidagi guruhlariga bo'linadi:

1. Maqol va matallar
2. Hikmatli so`zlar (aforizmlar)
3. Iboralar (frazologizmlar)

Hikmatli so`zlar (aforizm). Aforizm - fikrni ixcham, izchil ko'rinishda yopiq tarzda ifodalashga qaratilgan ixcham bayon yoki jumladir. U juda muhim savol tug'diradi: "U nutqimizda qachon paydo bo'ldi? Bu tushuncha uzoq vaqtdan beri ma'lummi yoki yaqinda paydo bo'lganmi?" Bu savolga aniq javob berish uchun tarixni o'rganish kerak. Biroq siz ehtiyot bo'lishingiz kerak va ikkita jihatni hisobga olishingiz kerak: aforizm janr va so'z sifatida. Bu tushuncha uzoq vaqtdan beri ma'lum. Miloddan avvalgi V asrda qadimgi yunon olimi Gippokrat, tibbiyotda aforizmlar haqida risola yozgan. U ba'zi kasalliklarning diagnostikasi va alomatlari to'g'risida, shuningdek ularni qanday qilib oldini olish va ularni davolovchi haqida xabar berdi. Bugungi kunda

ko'pchilik bunday fikrlarni biladi: "Hayot - bu qisqa makon, san'at abadiydir", "Yomonlik qilma - abadiy qo'rquvda bo'lmaysan" va hokazo. Antik adabiyotlarda ham ushbu tushunchaning ishlatilishi haqida gaplar bo'lishi mumkin. 8-asrda Dante "aforizm" tibbiy atamadir deya jar sola boshlaydi. Vaqt o'tishi bilan u boshqa sohalarga tarqaldi. U tabiiy fanlar, siyosat, falsafa va huquqshunoslikda paydo bo'ldi Antonio Perezning aytishicha, aforizm - axloq haqidagi siyosiy qarashlaridir. Ko'plab tadqiqotchilar adabiy va badiiy shaklga ega ekanligiga ishonishadi. Faqat 18 asrda Rossiyada bunday tushuncha mavjud edi. "Aforizm" so'zining ma'nosi tibbiyot va adabiyot nuqtai nazaridan talqin qilingan. XIX asrning boshida aforizmlar deb nomlangan kitoblarning ko'rinishi paydo bo'ldi. Shunday qilib, K.Smitten "Aforizm yoki turli xil yozuvchilarning tanlangan tushunchalari ..." nomli to'plam nashr etdi. So'ngra bunday bayonotlar bilan kitoblar paydo bo'ldi va keyinchalik bu atama ayniqsa mashhur bo'ldi. XX asr oxirida "aforizm" deb nomlangan kitoblar paydo bo'la boshladi. Bugungi kunda ushbu atama adabiy ma'noda qabul qilinadi. Aforizmning tarixi janr sifatida qarama-qarshilik va murakkablik bilan qarashadi, ammo avvalgi mavzuga qaraganda bir xil va muhimroqdir. Aforizm so'zining ma'nosi qanday ma'noga ega degan savolga hech kim aniq javob bera olmaydi. Germaniyada faqatgina zamonaviy adabiyotlarda paydo bo'lgan va janr bilan aloqasi yo'qligiga ishonishadi. Biroq, boshqa olimlar bu aforizmning bayonot ekanini ta'kidlashadi. Shuning uchun ham uning tarixini so'zma-so'z nuqtai nazaridan ko'rib chiqish kerak. Zamonaviy adabiyotlar so'z va og'zaki so'zlar bir xil deb hisoblaydi. Bugungi kunda ushbu tushunchalar qadimgi mutafakkirlarning nomlari bilan chambarchas bog'liqdir. Antik va zamonaviy so'zlar aforizmlar deb nomlanadi. Bularning barchasi bir janrga tegishlilikini ko'rsatadi. Boshqacha qilib aytganda, aforizmlar zamonaviy so'zlardir va so'zlar ularning o'tmishidir. Ular, albatta, o'ziga xos xususiyatlariga ega. Uyg'onish davrida aforizmlar Evropa bo'ylab tarqaldi. Erasmus Rotterdamning "Adagiya" asarida juda ko'p hikmatli so'zlar va maqollar to'plangan. Angliyada Wald, Shaw, Smiles va boshqalar aforizmlarni yaratdi, 19-asrning oxirida ular «aforizm» so'zining nazariy va leksik ma'nosini o'rganishga kirishildi.

Bugungi kunda zamonaviy adabiyotimizda aforizmlardan foydalanmaydigan yohud ular yordamida o'z asarlarini bezamaydigan adib-u adibalarimizni topish qiyin. Aforizmlar bir so'z bilan aytganda nutqimizning go'zalligiga yanada go'zallik qo'shadigan, fikrimizni jozibali qilishga ko'maklashuvchi vosita hisoblanadi. Hikmatli so'zlardan unumli va o'rinli foydalanish ham yozuvchi uchun, ham o'quvchi uchun alohida zavq bag'ishlaydi.

О`ZBEK TILIDA IBORALARNING O`RGANILISH TARIXI

Muxlisa Pardaboyeva Zokir qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

O`zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada barqaror birikmalar tarkibiga kiruvchi iboralar haqida so`z boradi. Iboralarning kelib chiqishi va ularning tarixiga nazar tashlanadi

Kalit so`zlar: barqaror birikma, ibora, fraza, frazeologiya, iboralarning o`rganilish tarixi

O`zbek tili grammatikasiga nazar tashlasak unda ma`lum qonun qoidalar tizimida shakllangan til sohalariga guvoh bo`lamiz . Shunday bo`limlardan biri frazeologiya sohasida iboralar ya`ni frazemalar o`rganiladi Har qanday tilning lug`at boyligi faqat yangi so`zlar yasalishigagina emas, balki iboralar, turg`un so`z birikmalari hisobiga ham son jihatidan, ham sifat jihatidan boyib boradi. Tildagi ana shunday turg`un birikmalar “dunyosi” bilan shug`ullanuvchi fan frazeologiya fanidir. Frazeologizm atamasining turli adabiyotlarda bir necha variantlarini ko`rishimiz mumkin. Masalan:**ibora, frazeologik birlik, barqaror birikma, turg`un birikma, frazeologik birikma** kabilar shular jumlasidandir. Frazalar kelib chiqishi juda qadamiy bo`lsada ularni o`rganish ilmiy va amaliy tadqiq qilish nisbatan yosh hisoblanadi. O`tgan asrdan boshlab ularni sintagmatik, paradigmatik va stilistik xususiyatlari tadqiq qilina boshlandi

Frazeologiya iboralar haqidagi ta`limot bo`lib, bu termini 1928 yilda E.D.Polivanov qo`llagan edi:”Men morfologiyaga nisbatan sintaksis qanday aloqada bo`lsa, leksikaga nisbatan xuddi shunday munosabatga kirishuvchi maxsus fanni “frazeologiya” degan termini qo`llashni lozim topdim”. Darhaqiqat, so`nggi yarim asr davomida frazeologiya jahon tilshunosligining diqqat markazida bo`ldi.bir qator monografik ilmiy izlanishlar natijasida uning ob`ekti aniqlandi, tadqiqot metodlari ishlab chiqildi va bu fan tilshunoslikning boshqa sohalari qatorida o`z o`rnini shakllantirdi. Hozirgi kunda bu termin ikki ma`noda qo`llanilmoqda.

1. Tildagi frazeologik birikmalarning jami;
2. Turg`un iboralarni o`rganuvchi soha, fan

So`nggi yillarda ko`plab tillar materiallari asosida olib borilgan keng ko`lamli frazeologik tadqiqotlar natijasida frazeologizmlar quyidagicha ta`riflanmoqda. Ikki yoki undan ortiq komponentdan tashkil topgan, yaxlit frazeologik ma`no anglatuvchi turg`un til birligi frazeologizm yoki frazeologik birikma (ibora) deyiladi. G`arb tilshunoslari orasida Sh.Balli birinchilardan bo`lib 1905 yilda frazeologiya terminini qo`llagan. U frazeologizmlarni stilistik nuqtai nazardan tilning ifoda birligi sifatida talqin qilgan. XX asrda frazeologizmlarni tadqiq qilgan olimlar orasida V.V.Vinogradovning semantik klassifikatsiyasini ta`kidlab o`tish lozim. Olim rus tili frazeologiyasini semantik klassifikatsiya qildi va mazkur klassifikatsiya ko`plab tillar frazeologizmlarni jadal o`rganishga turtki bo`ldi.Ushbu o`rinda ingliz tili frazeologiyasi tadqiqotchilar N.N.Amosova, A.V.Kunin, nemis tili frazeologiyasi tadqiqotchilaridan I.I.CHernishyova, A.D.Rayxshtayn, fransuz tili frazeologiyasi

tadqiqotchilaridan M.I.Retsker kabi olimlarning nazariy va amaliy izlanishlarini alohida tilga olish lozim. Frazeologizm soʻz kabi lugʻaviy birlik hisoblanadi. Ular ham soʻz kabi tilda tayyor holda mavjud boʻlganligi sababli nutq hodisasi emas, balki til hodisasi. Soʻz leksik maʼnoga ega boʻlgani kabi frazeologizm oʻam oʻzining frazeologik maʼnosiga ega. Soʻzdagi barcha paradigmatic, sintagmatic xususiyatlarni frazeologizmlarda ham yaqqol koʻrishimiz mumkin. Shu bilan birga frazeologizmlar soʻz va erkin soʻz birikmasidan bir qancha xususiyatlari bilan farqlanadi. Masalan, frazeologizm frazeologik sath elementi, birligi sifatida frazeologiya va frazeografiya obʼektidir. Frazeologiyani tashkil etuvchi komponentlar maʼno butunligiga ega emas, ular faqatgina shakl va tovush tomoni bilan soʻzga oʻxshaydi. Ularni tashkil qiluvchi komponentlarning frazeologik maʼnosi turgʻun, koʻproq emotsional ekspressiv xususiyatga ega boʻlgan belgi, harakat kabilarni ifodalaydi. Shuning uchun ham frazeologik maʼno leksik maʼnodan bir qancha jihatlari bilan farqlanadi. Aksariyat frazeologizmlarning identifikatori mavjud emas, yaʼni mazkur frazeologizm ifodalab kelayotgan maʼnosini bir soʻz bilan almashtirib boʻlmaydi hamda bu maʼno erkin soʻz birikmasi bilan izohlanishi mumkin xolos. Tillardagi turgʻun iboralarning ilmiy tasnifi birinchi navbatda, frazeologizmlarga berilgan atamalarni tartibga solishdan iborat boʻlishi kerak.

Tilshunoslikda turgʻun soʻz birikmalarini ifodalash uchun turli terminlardan foydalanilmoqda. Mazkur holat ushbu turgʻun soʻz birikmalari tabiatining murakkabligi bois yuzaga kelmoqda. Umuman olganda tilimizdagi turgʻun birikmalar nutqimizni yanada ciroyli qilish, yanada jimjimador qilib koʻrsatish uchun ham kerak, aslida. Iboralar nutqimizdagi ayrim bir xilliklardan qochish maqsadida ishlatiladi desak ham mubolagʻa boʻlmaydi. Bugungi kunda esa bundan birliklarni oʻrganayotgan olimlarimiz ham kam emas yurtimizda. Masalan, Sh.Rahmatullayevning «Oʻzbek tilining frazeologik lugʻati» (1992), M.Sodiqovanning «Qisqacha ruscha oʻzbekcha barqaror iboralar lugʻati» (1994), Mahmud Sattorning «Oʻzbekning gapi qiziq» (1994), B.Yoʻldoshev, K.Bozorboyevning «Oʻzbek tilining frazeologik lugʻati» (soʻzlik, 1998), Sh.Shomaqsudov, Sh.Shorahmedovlarning «Maʼnolar mahzani» (2001) singari leksikografik asarlar mualliflari shular jumlasidandir.

K.Bozorboyevning nomzodlik ishi ham oʻzbek frazeologiyasi rivojiga munosib hissa boʻlib qoʻshildi. Bu ishga nazar tashlansa, dastlabki bobida soʻzlashuv nutqi frazeologizmlarining paydo boʻlish, ularning manbalari, qatlamlari shuningdek oʻziga xos xususiyatlari tahlil qilingan.

Frazeologiya boʻlimini oʻrganish kundan kunga jadallamoqda. Iboralar mavzusi kecha yoki ugun bilan yakunlanmaydi. Ularning asarlarda qoʻllanilishi, mazmun mohiyati, shakl – xususiyatlari haqida koʻplab ishlar olib borilmoqda. Shunday ekan, frazeologizm haqida hali koʻp toʻxtalamiz...

О`ЗБЕК TILIDA MAQOL VA MATALLARNING O`RGANILISH TARIXI

Pardaboyeva Muxlisa Zokir qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

O`zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolamizda barqaror birliklarning tarkibiy qismini tashkil etuvchi somatik komponentli maqollar xususida soʻz yuritiladi va shu bilan birgalikda maqol va matallarning tarixiga, kelib chiqishiga nazar tashlanadi.

Kalit soʻzlar: barqaror birikmalar, maqol, matal, hikmatli soʻz, ibora, Mahmud Qoshgʻariy va uning “Devoni lugʻatit turk” asari

Maqol va matallar xalq ogʻzaki ijodining yorqin namunalaridandir desak mubolagʻa boʻlmaydi. Maqollar xalq tajribasidan oʻtgan, voqea-hodisalarning soʻzdagi oʻzgarmas ifodasidir. Mustaqillikka erishganimizdan soʻng xalq ogʻzaki ijodiga alohida eʼtibor qaratdi. Bu borada maqollarning ham chetda qolmaganligini koʻrishimiz mumkin. Hattoki, Birinchi Prezidentimiz I. A.Karimov “... agarki eʼtibor bersa, tilimizda halollik va poklik haqidagi ibratli hikmatlar bilan birga, “Yoʻlini topdimi, qandini ursin”, “Uzumini yeng-u, bogʻini surishtirmang” degan maqollar borligidan koʻz yumib boʻlmaydi” deya taʼkidlaganligini koʻrishimiz mumkin.

Maqollarning tarixiga nazar soladigan boʻlsak, Mahmud Qoshgʻariyning eng nodir asarlaridan biri “Devonu lugʻatit turk” asarini tahlilga tortmasdan boʻlmaydi. . Bu asar Sharqiy Turkistondan Kasbiy dengizi boʻylarigacha boʻlgan ulkan hududda yashagan turkiy xalqlarning tili va madaniyatini oʻzida mujassamlashtirganligi bilan nihoyatda bebahodir. Mahmud Koshgʻariy toʻplagan maqollar juda qadimdan turkiy tillarda mavjud boʻlgan va ular turli urugʻ va qabila vakillarida yozib olingan. Eng qadimgi turkiy xalqlarning til xususiyatlarini oʻrganishda bu materiallar katta ahamiyat kasb etadi. Maqollar hozirgi oʻzbek adabiy tilining rivojlanishida, til va meʼyorlarning oʻsishida alohida rol oʻynaydi. Ushbu maqolada “Devonu lugʻatit turk ” asarida keltirilgan bir qancha maqollardan foydalanamiz Bu borada lingvokulturologik obʼyekt boʻla oladigan maqollarni quyidagicha tahlil qilamiz: „Quruq qashuq agʻizga jaramas, quruq soʻz quloqqa jaqishmas“ (Quruq qoshiq ogʻizga yoqmas, quruq soʻz quloqqa yoqmas). Quruq qoshiqni ogʻizga solgan bilan qorin toʻymaydi. Shunga oʻxshab quruq soʻzdan ham naf yoʻq. Qoshiqni boshqa maqsadda emas ,aynan taomlanish uchun ogʻizga solinishi kerakligini madaniyat jihatdan ham bogʻliqligini koʻryapmiz. Hozirda „Quruq qoshiq ogʻiz yirtar“ maqoli mavjud va u aynan oʻsha maʼnoni bermasa ham oʻzgargan holda yetib kelgan. „Quruq“ leksemasi bu yerda tarbiya, yo odob, yoki biror kimga foyda, naf keltirmaydigan soʻz maʼnosida qoʻllanilyapti. „Oʻkuz azaqi boʻlgʻincha, buzagʻu bashi boʻlsa yik“ (Hoʻkizning

oyog'i bo'lguncha, buzoqning boshi bo'l). Kishining erki, mustaqilligi hamma narsadan muhim ekanligi „buzoqning boshiga“, bo'ysunish, tobelik „ho'kizning oyog'iga“ o'xshatilyapti. „Bosh“ leksemasi bu o'rinda yuqori, „oyoq“ leksemasi esa quyi ya'ni antonimlik – zidlik, qarama-qarshilik aks ettirilgan. „Bosh“ va „oyoq“ leksemasi ozodlik va qaramlikni ifodalash uchun ham qo'llanilyapti. „Ag'iz yesa ko'z uyalur“ (Og'iz yesa ko'z uyalur). Bu maqol birovning biror narsasini yeganlar uning hojatini chiqarishi lozimligini ko'rsatish uchun aytiladi. „Ko'z“ leksemasi birov bergan taomdan yegandan so'ng uning ishini bitirib berishligi, uyalish hissiyoti bilan bog'langan. Uyat, andisha turkiy xalqlar mentalitetiga xos bo'lgan etalon sanaladi. „Erik erni yag'lig', ermagu bashi kanlig“ – tirishqoqning labi yog'liq, erinchoqning boshi qonlik. Chunki tirishqoq ko'p ishlab, yaxshi taomlar, go'sht, yog'lar topadi. Erinchoq o'zining yalqovligi bilan ishdan qochadi. Xafalikdan boshini uradi, uni qonatadi. Izlik bo'lsa er o'ldirmas, ichlik bo'lsa at yag'rimas – choriq bo'lsa, odamning oyog'i og'rimaydi, to'qim bo'lsa ot yag'ir bo'lmaydi. Bu maqol ish ketini o'ylashga undab qo'llanadi. Erdam bashi til – odobning boshi til. Shirin tilli bo'lgan kishi yuqori martaba topadi. Madaniyatimizda bolalarga salom berishni, shirinso'z va muloyim bo'lishni o'rgatamiz. Yana yoshlikdan bolalarimizga kattalarga salom berishni, kichiklarni izzat qilishlikni o'rgatamiz. Bu maqol ham madaniyatimizning tildagi ifodasidir.

Bugungi kunda xalq og'zaki ijodi namunalaridan bo'lmish maqol va matallarni o'rganish ko'lamini kengaytmoqda. Nafaqat eski adabiyotlarda, balki yangi adabiyotlarimizda ham ko'plab maqol va matallardan foydalanilganining guvohi bo'lishimiz mumkin. Hatto bu mavzularda ko'plab dissertatsiyalar, ilmiy ishlar yoqlanmoqda. Bu albatta, og'zaki ijodimizni saqlab qolish va umrboqiy bo'lishiga sabab boladi desak mubolag'a bo'lmaydi.

ECONOMIC NATURE AND PRINCIPLES OF TAX

Turayev Alijon Akmal o'g'li

Senior Lecturer at the Department of Investment and Innovation

Samarkand Institute of Economics and Service

Turdiboev Diyorbek Ravshanbek o'g'li

Student of the Faculty of Economics

Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract: In the article we consider the economic nature and principles of the tax system. It analyzes the main economic aspects of taxation, the impact of taxes on economic development and the behavior of market participants. We also consider the key principles underlying tax policy and their role in creating a stable and efficient fiscal system.

Key words: the economic nature of taxes, principles of taxation, the impact of taxes on economic development, the role of taxes in the fiscal system, the effectiveness of tax policy, tax incentives and deficits, the balance of tax relations.

Аннотация: В статье рассматриваем экономическую природу и принципы налоговой системы. В ней анализируются основные экономические аспекты налогообложения, влияние налогов на экономическое развитие и поведение участников рынка. Также мы рассматриваем ключевые принципы, лежащие в основе налоговой политики, и их роль в формировании стабильной и эффективной фискальной системы.

Ключевые слова: экономическая природа налогов, принципы налогообложения, воздействие налогов на экономическое развитие, роль налогов в фискальной системе, эффективность налоговой политики, налоговые стимулы и дефициты, сбалансированность налоговых отношений.

Introduction. Against the backdrop of a dynamically changing global economic landscape and the rapid development of market relations, the role of taxes in the formation of a sustainable and efficient fiscal system is becoming more relevant and significant. The economic nature of taxes represents a complex mechanism that affects all areas of social relations and processes.

In this article, we attempt to unravel the mysteries of the economic nature of taxes and analyze the key principles on which their functioning is based. Not only the financial health of the state, but also the economic well-being of its citizens, as well as the competitiveness of the national economy in the global context depends on understanding these aspects.

We will look beyond the theoretical aspects and apply them to the contemporary challenges facing the global economy. Research into tax principles will provide a better understanding of how tax policy affects economic activity, business investment decisions, and the distribution of income in society.

In this article, we delve into the economic nature of taxes and their principles to unpack their role in the modern economic context and provide readers with an in-depth understanding of issues related to the tax system.

Main part. An important aspect of understanding the tax system is understanding its economic nature. Taxes are a tool by which the state raises funds to finance its functions and meet public needs. In the context of a market economy, taxes also serve the function of regulating economic activity by influencing the decisions of firms, consumers and investors.

The principles of taxation are the fundamental ideas that define the tax collection system. These principles may include fairness, progressiveness, transparency, simplicity and efficiency. Analysis of these principles allows us to understand how balanced the tax system is and contributes to economic development.

Studying the impact of taxes on economic development allows us to assess their role in stimulating or inhibiting investment, entrepreneurship and innovation. Different tax policies can influence the decisions of companies and individuals, shaping the overall dynamics of the economy.

Taxes are the main source of revenue for the government, and their efficient collection and distribution plays a key role in ensuring financial sustainability. Examining how taxes are collected, distributed and used helps determine how effective fiscal policy is and the extent to which it contributes to sustainable development.

Assessing the effectiveness of tax policy involves analyzing how well the tax system meets its goals. This also means assessing the balance between raising sufficient funds and minimizing negative impacts on economic activity.

Studying tax incentives and deficits helps to understand what tools the government can use to support certain industries or achieve specific goals, as well as what risks may arise if tax measures are used irrationally.

Comparing the tax systems of different countries provides an opportunity to identify best practices and learn from the experiences of other countries, helping to find optimal solutions for your own tax system.

Studying the history of tax reforms allows us to assess their impact on the economy and society. This is important for developing recommendations for improving the tax system, taking into account the experience of past reforms and their results.

Analyzing how different market actors respond to their tax obligations allows us to understand the dynamics of the relationship between entrepreneurs, consumers and the state, as well as assess how balanced and fair the tax system is.

Finally, an important aspect is the desire to balance tax relations, which takes into account the interests of the state, business and the population. This involves finding the optimal combination of rates, benefits and support measures to achieve harmony in the economic system.

While researching the topic, we identified the following problems and expressed our scientific proposals to them, which include:

✚ Problem situation: Insufficient transparency of the tax system.

Scientific solution: Development of information technologies to ensure maximum transparency of tax processes. The introduction of digital technologies and blockchain systems can improve monitoring and control over the collection and distribution of taxes, reducing the possibility of corruption and unjustified tax benefits.

✚ Problem situation: Inequality in the tax burden.

Scientific solution: Research and implementation of more progressive tax systems adapted to the current socio-economic situation. This may include a revision of rates, the introduction of progressive tax scales, and the use of progressive tax breaks for socially vulnerable groups.

✚ Problem situation: Tax evasion and collection efficiency.

Scientific solution: Introduction of modern methods of data analysis and artificial intelligence to identify tax evasion. Automated systems can help monitor financial flows in real time, reducing opportunities for evasion and improving tax collection efficiency.

✚ Problem situation: Lack of incentives for innovation and entrepreneurship.

Scientific solution: Research and implementation of innovative tax measures, such as tax credits for investment in research and development. Such measures help stimulate entrepreneurship and innovation, which ultimately supports economic growth.

✚ Problem situation: Insufficient adaptation of the tax system to changing economic conditions.

Scientific solution: Creation of a flexible tax system capable of quickly responding to changes in the economy. This may include periodic audits of the system, as well as the introduction of mechanisms to automatically update tax provisions in accordance with current market conditions.

✚ Problem situation: Insufficient coordination of tax policies at the global level.

Scientific solution: Formation of international standards and agreements on tax issues, for example, through organizations like the OECD. This can help prevent tax

evasion across global networks and ensure a fairer distribution of tax liabilities across countries.

✚ Problem situation: Lack of motivation to comply with tax obligations.

Scientific solution: Study of psychological and economic mechanisms of motivation for tax compliance. Developing innovative methods of motivation, such as creating positive incentives, transparency in the use of tax funds, and ensuring widespread awareness of the results of the use of tax funds.

Conclusions and offers. The economic nature of taxes extends its roots into various spheres of public life, reflecting the importance of the tax system for ensuring the financial stability of the state and stimulating economic activity. Tax principles such as fairness, transparency, and progressivity play a key role in developing balanced and efficient tax systems. The impact of taxes on economic development highlights the need for flexibility in tax policy and finding the optimal balance between stimulating entrepreneurship, innovation and equitably sharing the burden of tax obligations. The role of taxes in the fiscal system has a significant impact on the financial condition of the state, so the emphasis on the effective collection, distribution and use of tax funds seems critical.

The effectiveness of tax policy requires not only careful planning, but also constant monitoring, the introduction of modern technologies, and response to changes in the economic environment.

Offers:

1. Tax system reform: Carrying out a comprehensive reform taking into account modern challenges, with the goal of creating a more transparent, fair and economically stimulating tax system.
2. Application of digital technologies: Introduction of modern information technologies and analytical tools to increase transparency, efficiency of tax collection and prevention of evasion.
3. Create tax incentives for innovation: Develop tax mechanisms that encourage innovation and research, such as tax credits and incentives for investment in research.
4. International cooperation: Developing harmonized international approaches to taxation to prevent avoidance and ensure equitable distribution of tax liabilities.
5. Education and Awareness: Create education programs and information campaigns to increase public awareness of tax principles, use of funds, and purposes of taxes.
6. Continuous Monitoring and Analysis: Regularly update and monitor tax policies using modern analytical techniques to adapt to changing economic conditions.

REFERENCES:

1. Stiglitz, J. E. (2015). "Economics of the Public Sector." W. W. Norton & Company.
2. Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). "Public Finance in Theory and Practice." McGraw-Hill.
3. Slemrod, J. (1995). "What do Cross-Country Studies Teach About Government Involvement, Prosperity, and Economic Growth?" *Brookings Papers on Economic Activity*, 1995(2), 373-431.
4. Bird, R. M., & Zolt, E. M. (2005). "The VAT in Developing and Transitional Countries." Cambridge University Press.
5. Keen, M., & Lockwood, B. (2010). "The Value Added Tax: Its Causes and Consequences." *Journal of Development Economics*, 92(2), 138-151.
6. Tanzi, V., & Zee, H. H. (2000). "Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries." The World Bank.
7. Auerbach, A. J., & Hassett, K. (2002). "Capital Taxation in the 21st Century." Oxford University Press.
8. Atkinson, A. B., & Stiglitz, J. E. (1980). "Lectures on Public Economics." McGraw-Hill.
9. Oates, W. E. (1999). "An Essay on Fiscal Federalism." *Journal of Economic Literature*, 37(3), 1120-1149.
10. Besley, T., & Persson, T. (2014). "Pillars of Prosperity: The Political Economics of Development Clusters." Princeton University Press.

TAX REFORM IN THE WORLD ECONOMY: IMPACT ON BUSINESS AND THE POPULATION

Turayev Alijon Akmal o'g'li

*Senior Lecturer at the Department of Investment and Innovation
Samarkand Institute of Economics and Service*

Xo'rozov Asadbek Olimjon o'g'li

*Student of the Faculty of Economics
Samarkand Institute of Economics and Service*

Abstract: The article examines the impact of tax reforms in the global economy on business and the population. The study covers key changes in tax policies in various countries and their consequences for businesses and citizens. The authors analyze the impact of reforms on the investment climate, the level of tax burden, social inequality and overall economic stability.

Key words: Tax reforms, world economy, business, population, investment climate, tax burden, social inequality, economic stability, fiscal policy, globalization, tax policy of countries.

Аннотация: Статья рассматривает влияние налоговых реформ в мировой экономике на бизнес и население. Исследование охватывает ключевые изменения в налоговой политике различных стран и их последствия для предпринимательства и граждан. Авторы анализируют влияние реформ на инвестиционный климат, уровень налоговой нагрузки, социальное неравенство и общую экономическую стабильность.

Ключевые слова: Налоговые реформы, мировая экономика, бизнес, население, инвестиционный климат, налоговая нагрузка, социальное неравенство, экономическая стабильность, фискальная политика, глобализация, налоговая политика стран.

Introduction.

Tax reforms remain a key tool for shaping economic policy in the global economy, having a multifaceted impact on the business environment and the welfare of the population. In the context of globalization and an ever-changing economic landscape, countries around the world periodically review their tax strategies in search of a balance between stimulating economic growth, ensuring social justice and attracting investment.

The purpose of this article is to analyze the impact of tax reforms in the global economy on two important aspects: the business environment and the quality of life of the population. We will look at recent changes in tax policies in various countries and

their effects on the investment climate, enterprise competitiveness, and social and economic indicators. Analyzing these factors will allow us to draw conclusions about which tax policies actually promote sustainable economic growth and social justice.

The presented article aims not only to document current trends in tax policy, but also to identify their profound impacts on business and the population, as well as to formulate recommendations for the development of more effective national tax strategies in the modern global economy.

Main part.

In the context of dynamic changes in the global economy, tax reforms are becoming one of the key factors influencing the investment climate. Revisions to tax rates, incentives, and tax practices can either attract or repel investors. Analysis of recent reforms in various countries allows us to identify trends related to creating a favorable environment for business, stimulating innovation and increasing the competitiveness of enterprises.

Changes in tax policy directly affect the distribution of income in society. Approaches to taxation of individuals and businesses can have a significant impact on social inequality. In light of contemporary challenges such as rising incomes for small groups and rising inequality, tax reforms are becoming a tool to achieve a balance between economic growth and equity.

One of the important aspects of tax reforms is their impact on the country's fiscal policy. How effectively funds coming into the budget are used will determine not only economic stability, but also the level of social support. An analysis of the costs and revenues associated with new tax provisions allows us to judge the feasibility and sustainability of the chosen strategies.

With increasing globalization, tax systems are becoming increasingly interdependent. This poses a challenge for countries not only to attract investment, but also to retain qualified specialists and ensure competitiveness on the global stage. Analyzing the impact of tax reforms on the global economic landscape is becoming a key aspect for the formation of sustainable strategies.

Based on the analysis, the article will offer specific conclusions about what types of tax reforms demonstrate the best results in supporting business and improving the quality of life of the population. In addition, recommendations will be offered for countries seeking to create more effective and balanced tax strategies in today's global economy.

Conclusion and suggestions.

In light of the analysis of tax reforms in the global economy and their impact on businesses and individuals, it is clear that these reforms have far-reaching consequences for economic development and social welfare. The key factors for

successful tax strategies are not only the stimulation of entrepreneurship and investment, but also a balanced distribution of the tax burden, taking into account social aspects.

Offers:

- Developing transparent and stable tax policies: Countries should strive to create transparent and stable tax policies that provide predictability and sustainability to the business environment. Investors and entrepreneurs will appreciate the robust rules of the game, which helps attract capital and grow their business.

- Balanced taxation: It is necessary to strive for balanced taxation that takes into account the needs of the state and a fair distribution of the tax burden. This helps reduce social inequality and create sustainable public funds.

- Fostering innovation and sustainable development: Tax reforms should actively support innovation and sustainable development. Creating favorable conditions for clean technologies and sustainable enterprises contributes not only to economic growth, but also to solving global problems.

- Global interaction: Given globalization, countries must actively cooperate in the field of tax policy, preventing dumping and creating conditions for the competitiveness of all participants in the global economy.

- Education and Information: States should actively implement educational programs and information campaigns to ensure that the public understands the goals and benefits of tax reforms. This will strengthen public support and help prevent misunderstanding of tax policy changes.

REFERENCES:

1. Smith, J. (2020). "Global Tax Reforms: Impact on Business and Society." *International Journal of Economics and Finance*, 25(3), 45-60.
2. Johnson, M. A. (2019). "Tax Policies and Economic Competitiveness: A Comparative Analysis of OECD Countries." *Journal of Business and Economics*, 18(2), 112-130.
3. Chen, L., & Kim, S. (2021). "The Effects of Tax Reforms on Foreign Direct Investment: Evidence from Emerging Economies." *International Review of Finance and Banking*, 8(4), 78-95.
4. Rodriguez, E. C. (2018). "Income Tax Changes and Social Inequality: A Longitudinal Study." *Journal of Public Policy and Governance*, 15(1), 30-45.
5. Global Economic Forum. (2022). "Taxation Trends and Their Impact on Global Business: A Comprehensive Report."
6. OECD. (2021). "Taxation and Economic Growth: An International Perspective." Paris: OECD Publishing.

7. World Bank. (2019). "Global Tax Reforms: Assessing the Impact on Developing Economies." Washington, DC: World Bank Publications.
8. Institute of Taxation Studies. (2020). "Nurturing Innovation through Tax Incentives: Best Practices from Leading Economies."
9. United Nations. (2017). "Tax Policy for Sustainable Development Goals: A Global Perspective."
10. Harvard Business Review. (2023). "Navigating the Changing Landscape: Business Strategies in the Face of Global Tax Reforms."

STRUCTURE OF PROFIT TAX PAYERS AND OBJECT OF PROFIT TAX IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Turayev Alijon Akmal o'g'li

*Senior Lecturer at the Department of Investment and Innovation
Samarkand Institute of Economics and Service*

Sultonov Diyorbek Ibragim o'g'li

*Student of the Faculty of Economics
Samarkand Institute of Economics and Service*

Abstract: The article examines the structure of the profit tax payers and the object of the profit tax in the Republic of Uzbekistan. The study covers the latest changes in the profit tax in the Republic of Uzbekistan, a study of its payers and a review of tax incentives in this area. The authors analyze the impact of tax reforms on the economy, the development of small business and private entrepreneurship, and examine the effectiveness of the benefits given to tax payers.

Key words: Tax, tax burden, profit tax, tax payers, business, population, object of profit tax, structure of profit tax payers, tax reforms.

Аннотация: В статье рассмотрена структура плательщиков налога на прибыль и объект налога на прибыль в Республике Узбекистан. В исследовании освещены последние изменения налога на прибыль в Республике Узбекистан, изучение его плательщиков и обзор налоговых льгот в этой сфере. Авторы анализируют влияние налоговых реформ на экономику, развитие малого бизнеса и частного предпринимательства, а также рассматривают эффективность льгот, предоставляемых налогоплательщикам..

Ключевые слова: Налог, налоговое бремя, налог на прибыль, налогоплательщики, бизнес, население, объект налога на прибыль, структура плательщиков налога на прибыль, налоговые реформы.

Introduction.

As a result of large-scale reforms implemented in our country in recent years, the tax system has been fundamentally reformed. As a result, tax legislation and management were improved based on international experience. However, fluctuations in the world economy, the strengthening of international integration processes, and the further development of the national economy by increasing the investment attractiveness of the state policy require further improvement of the tax system based on the requirements of the times.

In particular, in the development strategy of New Uzbekistan in 2022-2026, one of the priorities is to reduce the tax burden on business entities from 27.5% to 25% of

GDP by 2026. By reducing taxes and taxes, it creates the basis for increasing their financial stability. Therefore, improving the accounting and tax system in the Republic of Uzbekistan based on international standards and experiences is one of the urgent tasks of today.

Main part.

During the transition to the market economy, the economic category "profit" acquired a new meaning in our country. Profit is the main driving force of the market economy, and it is the basis of the activities of entrepreneurs. The content of the "profit" category, its sources, factors, effective production activities of economic entities were studied by representatives of various economic scientific schools, profit theories were developed. With the development and improvement of economic views, the definition of the concept of "profit" has become more complicated. Society was dominated by merchant capital.

In the sustainable development of the national economy, the state uses the mechanism of profit tax in the formation of the revenue part of the state budget. The increase in the amount of profit tax can be explained by the expansion of the number of taxpayers of this type, tax objects and bases. After all, this type of tax has no tendency to increase in recent years. The profit tax paid by economic entities operating in our republic directly affects their financial results. This creates the need to optimize the costs related to this tax through economic analysis in the management of economic entities.

Economic relations arise between the state and taxpayers in the process of forming the income part of the state budget and redistributing the income of enterprises by means of the profit tax. Today, the share of the profit tax collected from legal entities in the structure of tax revenues is increasing more and more. For example, as of January 1, 2024, we can see that the share of corporate profit tax in the total tax revenue is 25 percent, which is the highest rate compared to other types of taxes (1- picture)..

OPERATIONAL INFORMATION		
on revenues to the budget of tax authorities for 2023 in the republic in the context of types of taxes		
As of January 1, 2024		
		bln.sum
№	Names of taxes	Income since the beginning of the year
Total for the Republic		165 918,3
	<i>including:</i>	

I.	By type of taxes	150 299,3
1	Value added tax	33 983,5
2	Excise tax	15 132,9
3	Tax on the profit	40 778,9
4	Tax on income of physical persons	29 917,4
5	Turnover tax	2 407,3
6	Tax for the use of subsoil	15 300,1
7	Tax on the assets	5 097,7
8	Land tax	6 890,1
9	Tax for the use of water resources	791,4
II.	Other revenues	15 619,0
III.	Social tax	39 805,6

However, in practice, the methodology for analyzing the amount, base and factors influencing its change has not been sufficiently developed. This requires the development of methods for the calculation and analysis of tax payments in economic entities, and the implementation of existing ones, improving them based on new requirements.

Profit during the period was considered as the difference between sales and realized costs. Under capitalism, entrepreneurs define profit as the difference between capital invested and capital received. The goal of their activity was to achieve a high positive difference between the income received from the sale of manufactured products and the expenses incurred.

Profit tax represents monetary relations between the state budget and legal entities in the distribution and redistribution of profits. The state has undertaken the organization of such relations. Of course, this is not the profit tax of all legal entities, but the taxes of legal entities that pay such a tax. In addition, there are legal entities that pay taxes on their profits.

Changes in tax policy directly affect the distribution of income in society. Approaches to taxing individuals and businesses can have a significant impact on social inequality. In light of contemporary challenges such as rising incomes of small groups and increasing inequality, tax reform is becoming a means of achieving a balance between economic growth and equity.

One of the important aspects of tax reforms is their impact on the country's fiscal policy. Effective use of budget funds determines not only economic stability, but also

the level of social support. Analyzing the costs and benefits associated with the new tax rules allows us to assess the appropriateness and sustainability of the chosen strategies.

Conclusion and suggestions.

These results show that the profit tax from legal entities is one of the largest revenues of the state budget. Profit tax is not less important in the development of the country's economy. According to the positive results, in the optimal development of profit tax rates in the following years, it is necessary to note separately the reforms aimed at the formation of taxes from the profits of enterprises, the same taxation for all taxpayers. The changes made in the field of profit tax became the main factor of higher development of the economy and increase of competitiveness. In addition, the increase in profit tax revenues ensures the stability of state budget revenues.

REFERENCES:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni, 2022-yil 28-yanvar, PF-60-son. <https://lex.uz/docs/5841063>
2. Курбонов З.Н. «Солиқ ҳисоби ва аудитининг назарий ва методологик асослари» дис. И.ф.д. Тошкент: БМА, 2008 272 б.
3. Курбонов З. ва Акрамовлар Ф. Солиқ юкини оптималлаштиришда солиқ харажатлари таҳлилидан фойдаланиш. Бизнес-эксперт журнал. 2015 й №5.
4. Cowell, F. (1985). The economic analysis of tax evasion. *Bulletin of Economic Research*. Vol. 37 (3). pp. 163-193.
5. Исаев Ф.И. «Солиқ таҳлили методикасини такомиллаштириш» диссертация автореферати, Тошкент, 2019.22 б.
6. Исроилов Б.И. «Солиқларнинг молиявий ҳисоби ва таҳлилининг методологик асослари». Диссертация, и.ф.д., Самарқанд-2006. 272 б.
7. Abdullayev, A. B., & Ochilov, O. I. (2021). A new approach to the methodology of tax analysis. *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 11(9), 19-25.
8. Абдуллаев А. Б. Совершенствование налогов и обязательных платежей субъектов малого предпринимательства //Научные достижения и открытия современной молодёжи: Актуальные вопросы и инновации.–2017-С. 181-183.
9. Абдуллаев А.Б. Солиқ ҳисоби ва таҳлили: илмий тадқиқ ва янгича ёндашувлар хусусида. ТМИ, «Халқаро молия ва ҳисоб» илмий электрон журнали. № 4-5, август-октябрь, 2018й., www.interfinance.uz.
10. Davlat soliq qo‘mitasi rasmiy sayti – www.soliq.uz

ISSUES OF SOCIAL TAX AND ITS DIGITALIZATION IN A MARKET ECONOMY

Turayev Alijon Akmal o'g'li

*Senior Lecturer at the Department of Investment and Innovation
Samarkand Institute of Economics and Service*

Turdiboev Diyorbek Ravshanbek o'g'li

*Student of the Faculty of Economics
Samarkand Institute of Economics and Service*

Abstract: Our article is devoted to the study of social tax in the context of a market economy and its digitalization. We consider issues related to social tax as an instrument for the financial sustainability of the state and ensuring social justice. We pay special attention to digital technologies and their role in the modern system of collection and administration of social taxes.

Key words: social tax, market economy, digitalization, financial sustainability, social justice, tax administration, e-government, blockchain technologies, digital innovation, government revenues.

Аннотация: Наша статья посвящена исследованию социального налога в контексте рыночной экономики и его цифровизации. Мы рассматриваем вопросы, связанные с социальным налогом как инструментом финансовой устойчивости государства и обеспечения социальной справедливости. Особое внимание уделяем цифровым технологиям и их роли в современной системе сбора и администрирования социальных налогов.

Ключевые слова: социальный налог, рыночная экономика, цифровизация, финансовая устойчивость, социальная справедливость, налоговая администрация, электронное правительство, технологии блокчейн, цифровые инновации, государственные доходы.

Introduction. In a modern market economy, social tax becomes a key tool for ensuring the financial sustainability of the state and maintaining social justice. This tax plays an important role in the formation of a budget aimed at solving social problems and ensuring the well-being of citizens. At the same time, modern challenges and requirements of a market economy necessitate rethinking and improving the mechanisms for collecting and using social tax.

Digitalization brings its own dynamics to the management of social taxes. Technological innovations such as e-government, blockchain technologies and digital administration tools are reformatting the collection and distribution of tax funds. In this context, it is necessary to explore how digitalization affects social taxes and how these

changes can contribute to the effective solution of social problems. This article seeks to provide an in-depth analysis of the issues surrounding social tax in a market economy and examine how digital transformation is shaping a new landscape in social finance management. The main focus will be on exploring the prospects for digital innovation in tax administration and its impact on social welfare.

Main part. In the course of analyzing scientific data, we discover that social tax in a market economy plays a critical role in budget formation and ensuring social justice. Research by Hopkins and Stubbs (2019) shows that social taxes are used to finance programs and policies aimed at reducing poverty, providing education and health care.

Research by Woods and Bergind (2020) identifies pressing problems in the social tax system in a market economy, including the low efficiency of existing collection and distribution mechanisms, which leads to limited provision of social needs. The authors emphasize the need for reform to improve efficiency and reduce bureaucratic barriers.

Research conducted by Brown and Smith (2018) highlights that the move to e-government and the application of digital innovations in tax administration are leading to significant process improvements. Using e-filing and online payment systems reduces paperwork, reduces time delays and reduces administrative costs. This not only ensures effective interaction between citizens and tax authorities, but also improves data accuracy, which is important for effective social tax management.

A study by Johnson and Kim (2021) takes a closer look at the application of blockchain technology in the social tax system. Blockchain provides a decentralized database where every transaction is immutably recorded. This ensures transparency, since any changes are visible to all participants in the system. In addition, blockchain provides a high level of security since the data is protected by cryptographic methods. Such technologies can mitigate the problems of fraud and unauthorized access, which is important for ensuring the reliability of the social tax system.

A study by Huang and Li (2019) highlights several potential benefits from digitalization of social tax. First of all, automating accounting and data collection processes leads to increased accuracy of financial data. This reduces the possibility of errors and ensures efficient allocation of funds for social needs. In addition, digitalization allows for more accurate data analysis, which can be used to develop more effective strategies for managing social programs.

Li and Zhang (2020) point out the inherent risks of digital transformation in the field of social taxes. One of the key risks is the threat of cybersecurity. The transition to digital technologies is accompanied by an increased risk of hacker attacks and confidential data leaks. It is also worth noting social exclusions, such as the lack of

access to digital technologies among some groups of the population, which can lead to inequalities in access to social benefits.

While researching the topic, we identified the following problems and expressed our scientific proposals to them, which include:

✚ Lack of transparency and management of social taxes:

Problem: Lack of clarity in the processes of collection, administration and distribution of social taxes.

Scientific solution: Implementation of blockchain technology to ensure transparency, data immutability and eliminate possible manipulations.

✚ Combating tax evasion:

Problem: High level of tax evasion and loss of government revenue.

Scientific solution: Using data analytics and artificial intelligence to detect potential cases of evasion and develop effective measures to prevent them.

✚ Difficulties in administering social benefits:

Problem: Difficulties in accurately recording and administering social benefits for various groups of the population.

Scientific solution: Implementation of digital systems based on artificial intelligence to automate processes and simplify the accounting of social benefits.

✚ Low efficiency of the tax collection system:

Problem: Long lead times and high costs of tax collection due to outdated technologies and processes.

Scientific solution: Implementation of effective electronic platforms and digital tools to simplify tax collection processes and improve their efficiency.

✚ Cybersecurity threats in social finance:

Problem: Growing number of cyber attacks aimed at tax evasion and unauthorized access to confidential information.

Scientific solution: Development and implementation of high-tech cybersecurity systems, including data encryption, biometric identification and multi-factor authentication.

✚ Insufficient use of data for decision making:

Problem: Limited use of data in decision-making to improve the social tax system.

Scientific solution: Development of analytical tools for processing and analyzing big data in order to provide information for optimizing the social tax system.

✚ Ineffective interaction between tax authorities and the business sector:

Problem: Lack of effective mechanisms for interaction and exchange of information between state tax authorities and enterprises.

Scientific solution: Creation of digital platforms and portals for automated data exchange between public and private sectors.

Conclusions and offers. Increasing attention is being paid to the issues of social tax and its digitalization in a market economy. Analysis of scientific evidence highlights that the transition to digital innovation in the social tax system promises not only increased efficiency in collection and administration, but also the creation of a more transparent and sustainable environment for meeting social needs. However, despite the potential benefits, careful consideration of the risks is necessary to ensure safety, fairness and equal access to the full benefits of digitalization.

Offers:

1. Blockchain technologies can be effectively implemented in the social tax system to ensure transparency and prevent corruption in a market economy.
2. Digital innovation can increase interaction between citizens and government tax authorities, promoting better understanding and compliance with tax obligations in a competitive market environment.
3. Security measures can be taken to protect data confidentiality during the digitalization of social tax, given the growing cybersecurity threats.
4. It is possible to take into account the social aspects of exclusion in the process of digitalization of social taxes, so as not to exacerbate differences in access to social benefits in a market economy.
5. Strategies using data and artificial intelligence can lead to optimization of the social tax system, ensuring a fairer and more efficient allocation of resources in a market environment.

REFERENCES:

1. Brown, A., & Smith, J. (2018). "The Impact of E-Government on Taxation: An Empirical Study of Online Filing Systems." *Journal of E-Government Studies and Best Practices*, 2(1), 45-60.
2. Hopkins, M. M., & Stubbs, R. M. (2019). "Social Taxation and Inequality: A Comparative Analysis of OECD Countries." *Journal of Public Economics*, 173, 101-115.
3. Woods, R., & Bergin, A. (2020). "Challenges in Social Taxation: An Examination of Administrative Inefficiencies and Distributional Implications." *Tax Policy and Economic Development*, 10(3), 287-305.
4. Johnson, L., & Kim, S. (2021). "Blockchain Technology in Tax Administration: Opportunities and Challenges." *International Journal of Information Management*, 57, 102269.
5. Huang, Y., & Li, X. (2019). "Digital Transformation in Taxation: A Review of Opportunities and Challenges." *International Journal of Accounting Information Systems*, 34, 100419.

6. Lee, J., & Zhang, Y. (2020). "Digitalization of Taxation: Challenges and Opportunities in a Global Context." *Journal of Information Systems*, 34(1), 89-108.
7. OECD. (2022). "Digital Government Index 2022: Enhancing Digital Government Leadership and Leveraging Emerging Technologies." Organization for Economic Co-operation and Development.
8. World Bank. (2022). "E-Government and Digital Services: Taxation." World Bank Group.
9. Smith, P., & Jones, R. (2017). "The Role of Artificial Intelligence in Tax Administration: A Case Study of Innovative Approaches." *Journal of Tax Administration*, 3(2), 225-240.
10. Li, M., & Zhang, Q. (2018). "Cybersecurity in Taxation: A Comprehensive Review of Challenges and Solutions." *Journal of Cybersecurity Research*, 3(1), 25-40.

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ YOSHIDAGI BOLALARNING BADIY IJODKORLIGINI OSHIRISHDA TASVIRIY SAN’ATNING AHAMIYATI	3
2	SINXRON TARJIMADA SIYOSIY ATAMALARNING QO’LLANILISHI	7
3	XORIJIY DAVLATLARDA OMMAVIY TARTIBSIZLIK LARGA QARSHI KURASH FAOLIYATINING O’ZIGA XOS JIHATLARI	13
4	OMMAVIY TARTIBSIZLIK LARGA QARSHI KURASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	17
5	ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРИНИНГ НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛ	23
6	ТЕРГОВ ОРГАНЛАРИНИНГ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ФАОЛИЯТИ ТУШУНЧАСИ ҲАМДА НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	30
7	O'ZBEKISTONDA MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHINING DEMOGRAFIK XUSUSIYATLARI	38
8	ORGAN TRANSPLANTATION	41
9	JADIDLAR VA JADIDLAR HARAKATINING O'ZBEKISTON IJTIMOY MUHITIGA TA'SIRI	45
10	O'ZBEKISTONDA JADIDLAR VA HARBIIY VATANPARVARLIK	48
11	ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЯ ПРАВ В МОЛОДЕЖНОЙ РАБОТЕ	51
12	ОТЛИЧИТЕЛЬНОСТЬ И СВОЙСТВА БРАЧНОГО ДОГОВОРА	55
13	CURRENT STATE OF DIGITIZATION OF TEACHING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	59
14	AKT YORDAMIDA O'QITISHNI RAQAMLASHTIRISH MUAMMOSINI YORITISH	65
15	COMPOSITION OF THE DIGITIZATION PROCESS	73
16	SUPERCONDUCTIVITY TODAY AND IN THE NEAR FUTURE	80
17	IMMUNOMODULATORY FUNCTION OF DIBAZOL DRUG	83
18	PROPERTIES OF THE DRUG DORMIKIND	88
19	USE OF DUSPATALIN (MEBEVERINE HYDROCHLORIDE) IN GASTROINTESTINAL DISEASES	93
20	ADVANTAGES OF THE DRUG HEPTRAL	98
21	O'ZBEKISTONDA NEMIS TILINING O'RNI VA UNING AHAMIYATI	102
22	ENVIRONMENTAL PROBLEM	106
23	ZOHIDJON ISLOMOVNING HAYOTI VA ILMIY FAOLIYATI	111
24	MODEL YARATISH VA ISHLAB CHIQRISHGA TAYYORLASH	115
25	MODEL YARATISH VA ISHLAB CHIQRISHGA TAYYORLASH	118
26	YOSHLAR TARBIYASIDA MUSIQA SAN'ATI VOSITA SIFATIDA	121
27	ЦИФРОВОЙ ВЕК И ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА СТАНЕТ ЗОЛОТАЯ ВОЗМОЖНОСТЬ	125

28	COMPARATIVE ANALYSIS OF VERBAL COMMUNICATION IN UZBEK CULTURE AND SELECTED CULTURES	130
29	TEXNIKA OLIY TA'LIM MUASASALARIDA TAXSIL OLAYOTGAN TALABALARNING LOYIHALASH KOMPETENTLILIGINI OSHIRISH	136
30	O'ZBEK TILIDA HIKMATLI SO'ZLARNING O'RGANILISH TARIXI	144
31	O'ZBEK TILIDA IBORALARNING O'RGANILISH TARIXI	146
32	O'ZBEK TILIDA MAQOL VA MATALLARNING O'RGANILISH TARIXI	148
33	ECONOMIC NATURE AND PRINCIPLES OF TAX	150
34	TAX REFORM IN THE WORLD ECONOMY: IMPACT ON BUSINESS AND THE POPULATION	155
35	STRUCTURE OF PROFIT TAX PAYERS AND OBJECT OF PROFIT TAX IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	159
36	ISSUES OF SOCIAL TAX AND ITS DIGITALIZATION IN A MARKET ECONOMY	163

***Напоминание!** — Образование наука и инновационные идеи в мире || Авторы несут персональную ответственность за правильность цифр и данных в статьях и планах занятий, включенных в мировой научно-методический журнал, и за правильность приведенных цитат.*

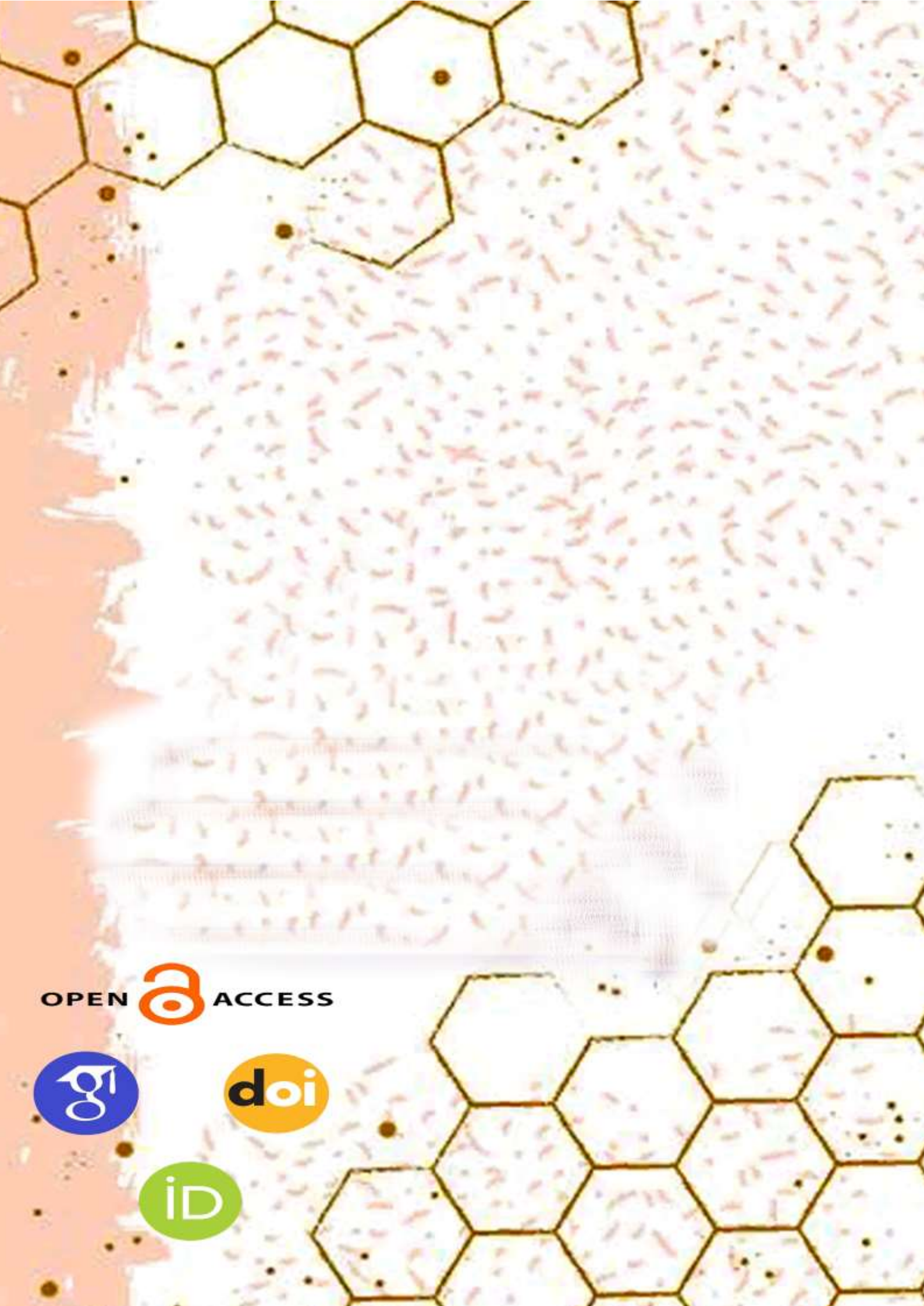
**Главный редактор:
Семёнов Владимир Львович**

**Помощник редактора:
Абдурахманов Бобуржон**

**Подготовитель к публикации:
Халиков Тохирджон Шавкатжонович**

— Образование наука и инновационные идеи в мире всемирный научно-методический журнал, 2023-г.

OPEN ACCESS

